

ผ้าจก : จากการถักทอในวิถีชีวิตสู่การผลิตเพื่อการค้า

ปริญญานิพนธ์

ของ

ณัฐกฤต ดิษฐวิรุฬห์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์

พฤษภาคม 2550

ผ้าจก : จากการถักทอในวิถีชีวิตสู่การผลิตเพื่อการค้า

ปริญญานิพนธ์

ของ

ณัฐกฤต ดิษฐวิรุฬห์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์

พฤษภาคม 2550

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผ้าจก : จากการถักทอในวิถีชีวิตสู่การผลิตเพื่อการค้า

บทคัดย่อ

ของ

ณัฐกฤต ดิษฐวิรุฬห์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์

พฤษภาคม 2550

ณัฐกฤต ดิฐวิรุฬห์. (2550) **ผ้าจก : จากการถักทอในวิถีชีวิตสู่การผลิตเพื่อการค้า**

ปริญญาานิพนธ์ กศ.ด. (พัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวุฒิ ปัดไธสง. รองศาสตราจารย์ ดร.นภาพร หะวานนท์. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จีระเดชากุล.

การฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนภายใต้เจตจำนงแห่งรัฐในการพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัย ทำให้ผ้าจกซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของชาวไทยยวนเปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตเพื่อการค้า งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อคลี่คลายให้เห็นความสัมพันธ์ของกระบวนการทอผ้าจกกับวิถีชีวิตชาวไทยยวนดั้งเดิม และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชาวไทยยวนเมื่อผ้าจกถูกทอเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าชาวไทยยวนมีวิถีการดำรงอยู่ในสังคมประเพณีที่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพ กระบวนการทอผ้าจกและผืนผ้าจกจึงถูกสร้างให้มีความหมายทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตที่พึงพิงธรรมชาติ ระบบคุณค่าทางภูมิปัญญา และความเชื่อทางศาสนา ภายใต้ระบบความคิดหรือโลกทัศน์ของผู้ทอ แต่เมื่อผ้าจกถูกผลิตเพื่อการค้าในสังคมทันสมัย ผ้าจกถูกสร้างให้มีความหมายที่แสดงถึง ภาพลักษณ์ รสนิยม ฐานะตำแหน่งทางสังคม และรูปแบบการดำรงชีวิตของผู้ใช้ผ้า วิธีการถักทอผ้าจกจึงเปลี่ยนแปลงไปโดยจะเป็นการผสมผสานความต้องการของผู้บริโภคในระบบตลาดกับศิลปะที่เป็นตัวตนของผู้ทอ

PHA CHOK :
FROM WEAVING IN WAY OF LIFE TO MARKET-ORIENTED ECONOMY.

AN ABSTRACT
BY
NATTAKRIT DITTAWIRON

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Doctor of Education Degree in Development Education
at Srinakharinwirot University

May 2007

Nattakrit Dittawiron. (2007). *Pha Chok : From weaving in way of life to market-oriented economy*. Ed.D. (Development Education). Bangkok : Graduate School. Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Asst. Prof. Dr.Surawut Padthaisong, Assoc. Prof. Dr.Napaporn Havanon, Asst. Prof. Dr.Pensiri Jeradechakul.

In state ideology, the community culture is reconstructed in order to develop the country to modern society. It has caused Pha Chok, the cultural heritage of the Thai Yuan way of life was changed to market-oriented economy. The purpose of this studies is findings the relation of weaving process and way of life in the Thai Yuan traditional society, and the changing of the Pha Chok producing by consumer purpose. It was found that the way of life in Thai Yuan community is subsistence mode of production in traditional society. The cultural meaning in Pha Chok and process of weaving were constructed weaver world views that related to the way of life, values of knowledge and belief. But in modern society, Pha Chok was produced for commercial purpose. In use of cultural goods, the consumption of meaning value were self reflective image, taste, status, and life style in modern society. Pha Chok in Thai Yuan community, therefore, the process of weaving were integrated the consumer needs in modern market systems and the art of selves of weaver.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ผ้าจก : จากการถักทอในวิถีชีวิตสู่การผลิตเพื่อการค้า

ของ

ณัฐกฤต ดิษฐวิรุฬห์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศิริ จีระเดชากุล)

วันที่.....เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2550

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน

.....ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรอุฒิ ปัดไธสง)

(รองศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ)

.....กรรมการ

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.นภาพร หะวานนท์)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรอุฒิ ปัดไธสง)

.....กรรมการ

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศิริ จีระเดชากุล)

(รองศาสตราจารย์ ดร.นภาพร หะวานนท์)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศิริ จีระเดชากุล)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร.อุษณีย์ ธโนศวรรย์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยการให้โอกาสและความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรวุฒิ ปัดไธสง ประธานคณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.นภาพร หนะวานนท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จีระเดชากุล กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ทั้งสามท่านได้สละเวลาเพื่อให้คำปรึกษาและเสนอแนะในทุก ขั้นตอนของการศึกษา รวมทั้งข้อคิดเห็นของรองศาสตราจารย์ณรงค์ พ่วงพิศ ประธาน คณะกรรมการสอบปากเปล่า และอาจารย์ ดร.อุษณีย์ ธิโนศวรรย์ กรรมการสอบปากเปล่าที่ทำให้ งานวิจัยชิ้นนี้สมบูรณ์มากขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้ และเปิดมุมมองทางวิชาการใหม่ใน ช่วงเวลา 6 ปี ในการศึกษาหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุสิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ และต้องขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุล ที่ให้คำแนะนำและห่วงใยตลอดมา นอกจากนี้ผู้วิจัยซาบซึ้งและขอบพระคุณอาจารย์นาถยา เทียมแพผู้จุดประกายในการศึกษาชิ้นนี้ ขอขอบคุณในความมีน้ำใจของชาวไทยยวนราชบุรีทุกท่านที่สละเวลาสนทนา ให้ข้อมูล และเผยแพร่เรื่องราวในวิถีชีวิตทุกแง่มุมด้วยความเต็มใจจนทำให้งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลงด้วยดี

ท้ายสุดผู้วิจัยขอขอบพระคุณ พ่อ แม่ พี่ ๆ น้อง ๆ ที่ให้กำลังใจอย่างดียิ่งตลอดเวลาที่ ศึกษาอันยาวนาน นอกจากนี้ที่ขาดไม่ได้ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณ อาจารย์บุญทิพย์ สุริยวงศ์ รองศาสตราจารย์สิระยา สัมมาวาจ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพพร จันทรนาชู ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรณธิดา เหล่าพวงศักดิ์ และอาจารย์สุชมาล จันทวี เพื่อนร่วมรุ่นที่เป็นกัลยาณมิตร อันเต็มเปี่ยม ไปด้วยความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูล ให้คำปรึกษาหารือ ร่วมทุกข์ร่วมสุข ตลอดจนให้กำลังใจ อย่างที่หาได้ยากยิ่งในวิถีการดำรงอยู่ในโลกของสังคมทันสมัย

ณัฐกฤต ดิฐวิรุฬห์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	6
วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2 แนวคิด ทฤษฎี และกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	8
ส่วนที่หนึ่ง วัฒนธรรมในฐานะที่เป็นระบบความหมาย.....	9
การสร้างกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมของอุดมการณ์.....	12
อำนาจของความรู้ในความหมายทางวัฒนธรรม.....	15
การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมผ่านระบบภาพตัวแทน.....	16
ส่วนที่สอง ความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของคนในชุมชน.....	18
วิถีการดำรงอยู่ของชุมชนภายใต้ระบบความหมาย.....	19
ภาพแสดงความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชุมชน.....	21
การสืบทอดภูมิปัญญาเพื่อการผลิตซ้ำความหมายวัฒนธรรมของชุมชน.....	23
ส่วนที่สาม การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในยุคการผลิตเพื่อการค้า.....	26
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	29
3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	31
วิธีการคลี่คลายปมปัญหาการวิจัย.....	31
ตัวบทที่ใช้ในการศึกษา.....	33
การเข้าสู่พื้นที่ตัวบท.....	35
การวิเคราะห์ตัวบท.....	37
การเสนอรายงานการวิจัย.....	37
4 เรื่องราวของผ้าจกในวิถีชีวิตชาวไทยยวน.....	38
ย่อมนรยก่อนจะมาเป็นวันนี้.....	39
ไทยยวน : อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่กระทำผ่านภาษาพูดและเครื่องแต่งกาย.....	44

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ) เจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังการผลิตผืนผ้าในวิถีการผลิตเพื่อยังชีพ.....	46
การผลิตผืนผ้าเพื่อใช้ประโยชน์ในวิถีชีวิต.....	46
การเป็นแม่บ้านแม่เรือนและผู้มีภูมิรู้ : ความหมายที่สร้างผ่านกระบวนการ ทอผ้าและตัวผืนผ้า.....	47
ผืนผ้ากับความเชื่อทางศาสนา.....	49
ความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยยวน.....	50
ระบบความคิดในการผลิตผ้าจาก.....	50
การสร้าง ความหมายผ่านกระบวนการทอผ้าจาก.....	53
การสร้างที่หรือผูกกับความหมายของการเป็นพ่อบ้าน.....	54
ถักทอด้วยเส้นใยฝ้าย : วิถีการผลิตผ้าจากภายใต้ระบบความเชื่อ ทางศาสนา.....	55
การทำกิจกรรมร่วมกัน : ความหมายของการร่วมมือร่วมใจ.....	57
วิถีการผลิตผ้าจาก : ความหมายที่สื่อถึงความสามารถของสตรีชาวไทยยวน.....	60
ความหมายที่สื่อผ่านผืนผ้าจาก.....	62
ความหมายที่สื่อแสดงวิถีชีวิต.....	62
ความหมายเชิงคุณค่าของผู้ทอและครอบครัว.....	63
ความหมายที่สื่อแสดงความศรัทธาในพุทธศาสนา.....	66
5 วิถีชีวิตชาวไทยยวนกับผืนผ้าในยุคของการผลิตเพื่อการค้า.....	69
วิถีการทอผ้าจากเพื่อการค้า : เจตจำนงของรัฐภายใต้อุดมการณ์การพัฒนา สู่ความทันสมัย.....	70
เป้าหมายของการถักทอผ้าจากเพื่อการค้า.....	74
การสืบทอดภูมิปัญญาผ้าจากในวิถีการผลิตเพื่อการค้า.....	75
การสืบทอดภูมิปัญญาผ้าจากโดยการจัดการของรัฐ.....	76
การสืบทอดภูมิปัญญาผ้าจากในระบบเครือญาติ.....	79
ความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีการทอผ้าจากเพื่อการค้าของชาวไทยยวน.....	82
ระบบความคิดในการทอผ้าจากเพื่อการค้า.....	82
ความหมายที่สื่อผ่านกระบวนการทอผ้าเพื่อการค้า.....	84

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
5 (ต่อ)	การสร้างก็หรือหูกกับความหมายที่เปลี่ยนแปลง.....	84
	ฝ่ายผสมไหม : เส้นใยแห่งการถักทอเพื่อการค้า.....	86
	การทอผ้าจากเพื่อการค้า : ความหมายของการประกอบอาชีพ ของสตรีไทยยวน.....	87
	ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้าน : ศูนย์สาธิตและแสดงสินค้า.....	88
	การรวมกลุ่มทอและขายผ้า : การสื่อความหมายถึงความสัมพันธ์ แบบเกื้อกูลในวิถีของการผลิตเพื่อการค้า.....	92
	ความเป็นผู้มีภูมิรู้ : ความหมายที่สื่อแสดงผ่านการทอผ้าจาก เพื่อการค้า.....	94
	ความหมายเชิงคุณค่าของผืนผ้าในสังคมทันสมัย.....	97
	คุณค่าของผ้าจาก : ตัวกำหนดมูลค่าแลกเปลี่ยนในระบบตลาด.....	99
	การแพร่กระจายความหมาย : กลยุทธ์กระตุ้นการบริโภคในสังคมทันสมัย.....	100
6	การทอผ้าจากในวิถีชีวิตกับในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า.....	105
	การถักทอผ้าจากในวิถีชีวิตไทยยวน.....	106
	วิถีการถักทอผ้าจากเพื่อการค้าในระบบตลาด.....	109
	ข้อเสนอแนะของงานวิจัย.....	112
	บรรณานุกรม.....	113
	ภาคผนวก.....	128
	ประวัติย่อผู้วิจัย.....	139

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

การทอผ้าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีวิวัฒนาการในสังคมมนุษย์มายาวนานหลายชั่วอายุคน จากหลักฐานทางโบราณวัตถุพบว่ามนุษย์รู้จักใช้ผ้าตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ คือ ประมาณ 6,000 ปีมาแล้ว การทอผ้าจึงมีพัฒนาการควบคู่มาับอารยธรรมของมนุษย์ในแต่ละยุคแต่ละสมัย ในสังคมไทยจะเห็นได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในทุกภาคของประเทศจะมีวัฒนธรรมการผ้าทอเพื่อใช้ในวิถีชีวิต หัตถกรรมการทอผ้าที่ปรากฏในแต่ละท้องถิ่นจะมีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งในกรรมวิธีการทอ ด้ายที่ใช้ทอ ลวดลาย สี สัน ตลอดจนรูปแบบของการใช้ประโยชน์จากความแตกต่างนี้จะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ วิถีชีวิต ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และระบบคุณค่าในกลุ่มชาติพันธุ์หรือชุมชนนั้น ๆ

กรรมวิธีการทอผ้าจากเป็นวิธีการทอผ้าแบบหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยยวนซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่บริเวณอาณาจักรล้านนา ผ้าจากในวิถีชีวิตของชาวไทยยวนเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน กระบวนการถักทอและตัวผืนผ้าจากในภาพนึกคิดโดยทั่วไปมักรับรู้ความหมายว่าเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญามนุษย์ในสังคมประเพณีที่มีความเป็นเลิศ ความงดงาม ประณีต เป็นสิ่งที่ผู้สร้างสามารถนำวัตถุดิบจากธรรมชาติมาประกอบด้วยเทคนิควิธีการที่สติปัญญาของคนในชุมชนพึงคิดได้เพื่อตอบสนองต่อการดำรงชีวิต การรับรู้ความหมายจากเรื่องราวของผ้าจากที่กล่าวมาเป็นมุมมองในมิติของการผลิตและการทำหน้าที่ของผ้า การผลิตผ้าจากในมิติที่กล่าวมาเป็นการมองผืนผ้าจากรูปลักษณะที่เป็นสีเหลี่ยมผืนผ้าซึ่งมีความแตกต่างของด้านยาวและด้านกว้างไม่เท่ากัน รูปทรงสีเหลี่ยมที่เป็นรูปธรรมนี้ถูกกำหนดภายใต้กรอบของระบบความรู้ และเครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้า ส่วนการทำหน้าที่ของผ้าก็เป็นเพียงวัสดุที่ใช้เพื่อประโยชน์ใช้สอยในวิถีการดำรงอยู่ มุมมองข้างต้นเป็นการมองเชิงวัตถุวิสัย (Objective) ที่ให้ความสำคัญกับผ้าจากในฐานะของสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความเป็นเลิศที่มนุษย์พึงประดิษฐ์คิดได้ทำให้ขาดมิติที่เป็นระบบความหมายในวิถีการดำรงอยู่ร่วมกัน นั่นคือในความเป็นจริงผ้าจากมิได้เป็นแค่เพียงสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนเท่านั้น แต่ในกระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้ามีระบบความหมายเพื่อใช้แลกเปลี่ยนในวิถีการดำรงอยู่ร่วมกัน ผ้าและกระบวนการผลิตผ้าหรือทอผ้าจากจะถูกกำหนดโดยระบบความคิดและภูมิปัญญาความรู้ซึ่งเป็นผลทำให้ผ้ามิได้เป็นแค่เพียงวัสดุรูปทรงสีเหลี่ยมเพื่อประโยชน์ใช้สอยแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะ

เป็นภาพตัวแทน (Representation) ที่สื่อความหมายถึงความเป็นเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ วิถีชีวิต ระบบความเชื่อ และระบบคุณค่าหรือค่านิยมของผู้ทอผ้าทั้งในระดับปัจเจกและกลุ่มคนในชุมชน นั่นคือ กระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้าจึงได้ถูกสร้างให้มีความหมายทางวัฒนธรรมเพื่อสื่อความหมายกับสมาชิกในสังคม เป็นต้นว่า ความสามารถในการทอผ้าจะสื่อความหมายทางวัฒนธรรมถึงความเป็นสตรีที่มีคุณสมบัติเพียบพร้อมของการเป็นแม่บ้านแม่เรือน หรือการนำคติความเชื่อเกี่ยวกับบาปบุญคุณโทษมาเป็นตัวกำหนดแบบแผนการผลิตผ้า คือ ไม่ใช่เส้นด้ายที่ทำจากตัวไหมมาใช้ในการทอผ้าจะเป็นการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมถึงความเชื่อถือศรัทธาที่ยึดมั่นในพุทธศาสนา ดังนั้นกระบวนการถักทอและตัวผืนผ้าจึงมิใช่ประดิษฐ์กรรมที่วัฒนธรรม (cultural artifacts) ที่มุ่งแค่เพียงเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน แต่ยังเป็นภาพตัวแทนที่สื่อความหมายทางวัฒนธรรมกับคนในชุมชนและสังคม โดยในวิธีการทอผ้าจากจะแสดงให้เห็นถึงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นหัวใจของการดำรงอยู่ของชุมชน การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมของกระบวนการถักทอและตัวผืนผ้าจากจะสะท้อนวิถีชีวิตและความหมายเชิงคุณค่าและกลุ่มทางสังคมของผู้ทอ

การทอผ้าจากเป็นวิธีการทอผ้าแบบหนึ่งซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนาดั้งเดิมซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์ย่อย ๆ หลายกลุ่ม ชาวล้านนาที่ทอผ้าด้วยวิธีการจากจะมีอยู่สามกลุ่ม คือ ไทยยวน ลาวพวน และลาวครั่ง แต่ละชาติพันธุ์จะมีวิธีการทอในรายละเอียดของลวดลายและสีสันทัดต่างกันไป เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้อพยพย้ายถิ่นไปที่ใดก็จะนำพามรดกทางวัฒนธรรมนี้ติดตัวไปด้วย ดังนั้นเมื่อชาวไทยยวนจำเป็นต้องอพยพย้ายถิ่นมาที่จังหวัดราชบุรีในปีพุทธศักราช 2347 การทอผ้าจากจึงถูกสืบทอดต่อกันมาด้วยระบบความคิดว่าการเป็นสตรีที่มีคุณสมบัติเพียบพร้อมเป็นผู้มีภูมิรู้จะต้องมีความสามารถในการทอผ้า ผู้เป็นแม่ ย่า หรือยายจึงมีหน้าที่อบรม สั่งสอนให้ลูกสาวทอผ้า ค่านิยมในการทอผ้าจากชุมชนชาวไทยยวนจึงมีความสำคัญต่อการวิถีการดำรงอยู่ ทั้งในแง่สังคม วัฒนธรรม ระบบความสัมพันธ์ และความเชื่อในขนบธรรมเนียมประเพณี

นอกจากนี้ในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นระบบเครือญาติที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทำให้กระบวนการทอผ้ามีความเชื่อมโยงกับกระบวนการทางสังคม ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกัน โดยมีระบบความสัมพันธ์เป็นตัวเกาะเกี่ยวยึดโยงให้มีความคงทนเป็นปึกแผ่นอย่างที่เรียกว่า “ชุมชน” ระบบความสัมพันธ์ที่กล่าวถึงนี้เป็นรากฐานของวัฒนธรรมชุมชนซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) ที่สะท้อนความเป็นชุมชน โดยจะเป็นตัวบอกถึงตัวตนและอัตลักษณ์ที่แท้จริงของชุมชนว่าคืออะไร ถ้าหากวัฒนธรรมชุมชนมีความเข้มแข็งย่อมทำให้วิถีการดำรงอยู่ของชุมชนมี

ความเข้มแข็งตามไปด้วย แต่เมื่อชุมชนถูกกระแสการพัฒนาสู่สังคมทันสมัยภายใต้เจตจำนงของรัฐแบบแผนทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยวนจึงได้รับผลกระทบตามไปด้วย

เกือบห้าทศวรรษที่ผ่านมาการพัฒนาสังคมไทยมุ่งสู่ความทันสมัย ทำให้สังคมไทยถูกปรับเปลี่ยนจากสังคมประเพณีสู่สังคมทันสมัยหรือสังคมอุตสาหกรรม ด้วยการเลียนแบบสูตรสำเร็จของการพัฒนาในวิถีตะวันตกซึ่งเน้นการเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก ทิศทางการพัฒนาประเทศจึงวางอยู่บนแนวคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่ให้ความสำคัญกับการสะสมทุนและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยมองว่าเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดและเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่กำหนดความสัมพันธ์ทางสังคม อีกทั้งยังมีความเชื่อมั่นว่าการพัฒนาประเทศในทิศทางนี้เป็นวิธีที่ดีที่สุดในการรังสรรค์คุณภาพชีวิตและสร้างสังคมที่ดี (ยศ สันตสมบัติ. 2539 : 27) กับคนไทยที่จะก้าวเข้าสู่ความกินดีอยู่ดีหรือความมั่งคั่ง (Wealthy) และเป็นสังคมที่ทันสมัยเช่นประเทศที่พัฒนาแล้ว การยอมรับแบบแผนทางวัฒนธรรมของสังคมตะวันตกนำไปสู่การกำหนดทิศทางในการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรม ซึ่งปรากฏชัดอย่างเป็นรูปธรรมจากการที่รัฐประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพื่อใช้เป็นแผนแม่บทในการปรับเปลี่ยนประเทศสู่สังคมทันสมัย โดยมองว่ากลุ่มคนที่รวมตัวอยู่ห่างไกลจากสังคมเมืองหรือส่วนกลางที่เป็นศูนย์รวมของอำนาจรัฐนั้นคือ สังคมชนบท และยังสร้างวาทกรรมให้ภาพการมองชนบทว่าเป็นสังคมดั้งเดิมมีโครงสร้างทางสังคมมีลักษณะทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี

ความเป็นชนบทในสายตาของนักปกครอง ชนบทสื่อความหมายถึงความล้าหลัง เป็นพื้นที่ที่ยังไม่พัฒนา ซึ่งเป็นการสร้างความหมายจากความแตกต่าง ตรงข้าม คือ ชนบทกับเมืองหรือในเมืองกับบ้านนอก ดังมุมมองของนักปกครองในอดีต (เสน่ห์ วัฒนธรร. 2529 : 2) กล่าวว่า

ทุกรัฐบาลได้เร่งพัฒนาชนบท และได้มีการประกาศนโยบายอย่างชัดเจนที่ต้องพัฒนาชนบทให้เจริญ ต้องการพัฒนาค้นในชนบทให้มีคุณภาพชีวิตอยู่ในขั้นมาตรฐานที่ควรจะเป็น แต่สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชนบทไทยยังคงเจริญอย่างเชื่องช้า คุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ในชนบทยังคงต่ำกว่ามาตรฐาน ยิ่งไปกว่านั้นพื้นที่บางแห่งในชนบทยิ่งยากจนลง และปัญหาทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองได้แสดงอาการและสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วง

ด้วยกรอบความคิดข้างต้นรัฐจึงยึดหลักปรัชญาการพัฒนาชนบทด้วยการสร้างชนบทให้เป็นสังคมทันสมัยโดยเฉพาะในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-4 ซึ่งเป็นการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top-down approach) การพัฒนาภายใต้เจตจำนงของรัฐจะกระทำผ่านหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้น รัฐได้ตั้งหน่วยงานเฉพาะขึ้นมารองรับหลายหน่วยงาน เป็นต้นว่า

กรมการพัฒนาชุมชน กรมการศึกษานอกโรงเรียน หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน เพื่อเป้าหมายในการพัฒนาองค์กรประชาชนต่าง ๆ เช่น การพัฒนาเยาวชนสตรี การพัฒนาอาชีพ การพัฒนาคณะกรรมการหมู่บ้าน ฯลฯ โดยปฏิบัติการในลักษณะของการลอกแบบหรือแทนที่วัฒนธรรม ภาพที่ปรากฏชัดของยุทธศาสตร์การพัฒนาด้วยการแทนที่วัฒนธรรมเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2504 จากรากฐานทางความคิดที่ว่า วัฒนธรรมชุมชนที่เป็นรากเหง้าของสังคมไทยเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่ล้ำสมัย ด้อยพัฒนา ต้องแทนที่หรือทดแทนเพื่อให้ทันสมัยตามแบบวัฒนธรรมตะวันตก ข้อเสนอแนะที่สะท้อนวิถีคิดของรัฐในช่วงนั้นได้แก่เนื้อเพลง “ผู้ใหญ่ลี” ที่ว่า

พ.ศ. 2504 ผู้ใหญ่ลีดีกลองประชุม ชาวบ้านเค้ามายชุมชุม มาประชุมที่บ้านผู้ใหญ่ลี
ต่อไปนี้ผู้ใหญ่ลีจะขอกล่าวถึงเรื่องราวที่ได้ประชุมมา ทางการค้าสั่งมาว่า (ข้า) ให้
ชาวนาเลี้ยงเปิดและสุกร ฝ่ายดีสี่หัวคลอนถามว่าสุกรนั้นคืออะไร ผู้ใหญ่ลีลุกขึ้นตอบ
ทันใด สุกรนั้นไซ้รู้คือหมาน้อยธรรมดา หมาน้อยหมาน้อยธรรมดา (ข้า)

นัยยะจากเนื้อเพลงแสดงความหมายที่เป็นเจตจำนงแห่งรัฐต้องการกำหนดทิศทางการหรือวิถีชีวิตให้กับคนในชนบท นอกจากนี้ภาษาที่ใช้ในเนื้อเพลงยังสื่อความหมายถึงความไม่รู้ของชาวบ้านในชนบท ซึ่งเท่ากับเป็นการตอกย้ำถึงความต่ำต้อย เป็นคนบ้านนอก เป็นคนด้อยพัฒนาจริง แม้แต่คำว่าสุกรยังไม่รู้เลยว่าหมายถึงสัตว์อะไรในความหมายทางภาษาของคนเมือง เมื่อรู้สึกเช่นนั้นเราจึงมีอาจปฏิเสธวิธีการพัฒนาชนบทตามที่รัฐกำหนดให้ ซึ่งก็คือจำเป็นที่จะต้องเชื่อฟังหรือยอมรับคำแนะนำจากรัฐ และทำตาม ผลที่ตามมาคือคนในหมู่บ้านจำนวนไม่น้อยหันมาประกอบอาชีพเสริมด้วยการเลี้ยงหมู และอีกจำนวนไม่น้อยเช่นกันที่การเลี้ยงหมูทำให้ครอบครัวต้องประสบชะตากรรมที่ย่ำแย่กว่าเดิม ด้วยความที่ยังไม่มีองค์ความรู้ว่าด้วยการเลี้ยงหมูเป็นจำนวนมาก หมูเป็นโรคตายยกเล้า แทนที่ฐานะชีวิตความเป็นอยู่จะดีขึ้นกลับเป็นหนี้เป็นสิน กรณีที่ยกตัวอย่างชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาที่มีลักษณะของการยึดเย็ดไม่ได้เกิดจากวิถีชีวิตซึ่งจะมีขั้นตอนของการสร้างองค์ความรู้ การสะสมความรู้จนเกิดเป็นภูมิปัญญา แทนที่จะเป็นการสร้างรายได้กลับทำให้ชาวชนบทตกอยู่ในสภาพย่ำแย่กว่าเดิม ซึ่งก็คือ ชุมชนชนบทมีค่าเป็นเพียงสังคมชั้นรองหรือสังคมที่อ่อนแอสมควรควรต้องได้รับการเยียวยารักษาให้มีความเข้มแข็ง จากการที่รัฐดำเนินนโยบายลอกแบบเพื่อเปลี่ยนแปลงให้สังคมชนบทพัฒนา พื้นฐานทางความรู้ของเปลี่ยนแปลงสังคมชนบทที่สร้างขึ้นนี้สะท้อนแนวความคิดทางทฤษฎีที่เหมาะสมกับเป้าหมายของการพัฒนามากกว่าการชี้ลักษณะที่เป็นจริงของชุมชน (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2542 : 69) ทำให้ชุมชนเป็นเพียงภาพของการรวมตัวของผู้คนทีล้าหลังบนพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น

ในกระบวนการพัฒนาสังคมไทยที่ผ่านมามองภาพความเป็นชุมชนในลักษณะของความลำห้ำง อ่อนแอ การศึกษาต่ำ รายได้น้อย จึงเป็นวาทกรรมที่สร้างขึ้นจากคนภายนอกชุมชนบนฐานทางความคิดที่มุ่งความก้าวหน้าในมุมมองของความเป็นวัตถุนิยม (Materialism) และเชิงเศรษฐกิจ (Economic) ชนบทที่เคยดำรงอยู่แบบพึ่งพิงตนเองในวิถีการผลิตเพื่อการยังชีพต้องพึ่งพิงสังคมภายนอกและก้าวเข้าสู่วิถีการผลิตเพื่อการค้า วิถีการพัฒนาชนบทข้างต้นเป็นการนำวัฒนธรรมที่มากับสังคมทันสมัยเข้าสู่หรือแทนที่วัฒนธรรมในสังคมชนบท เป็นผลทำให้วัฒนธรรมชุมชนถูกทำลายหรือไม่มีการสืบทอดและบางส่วนสูญหายไป กรณีผ้าจกของชาวไทยยวนราชบุรีนับเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ชุมชนได้รับผลกระทบจากการพัฒนา ผ้าจกที่เคยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตถูกแทนที่ด้วยผ้าจกโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งเป็นผลจากการดำเนินนโยบายการพัฒนาของรัฐ ความหมายทางวัฒนธรรมที่เกิดจากกระบวนการทอผ้าและผืนผ้าซึ่งเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนจึงสูญหายไปด้วย การทอผ้าจกประสบกับภาวะซบเซา มีการทอกันน้อย และจนกระทั่งไม่มีการทอไปในที่สุด รวมระยะเวลาที่เกิดขึ้นโดยประมาณกว่า 60 ปี ผลกระทบที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นกับกรณีของผ้าจกชาวไทยยวนราชบุรีนี้จะมีลักษณะเดียวกันกับวัฒนธรรมชุมชนอื่น ๆ ของสังคมไทยอีกจำนวนมาก

ปรากฏการณ์ทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชนนี้ทำให้ผู้คนในหลายส่วนของสังคมไทยได้ตระหนักถึงพลังแห่งการสร้าง ความหมายทางวัฒนธรรมภายใต้การครอบงำทางอุดมการณ์ของการพัฒนาเพื่อความทันสมัย และเริ่มเห็นถึงผลกระทบอันเป็นพิษภัยที่เกิดขึ้นจากการลอกเลียนแบบทฤษฎีการพัฒนาจากสังคมตะวันตก เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ทั้งเบื้องหน้าและเบื้องหลัง การพัฒนาเพื่อความทันสมัยจึงถูกตั้งคำถามอย่างมากมายว่าโดยเนื้อแท้แล้วมีคุณค่าเชิงบวกอย่างใดที่กล่าวอ้างกันอย่างกว้างขวางว่าจะนำพาผู้คนในสังคมไทยให้พ้นจากสภาพของความยากจนสู่ความมั่งคั่ง หลุดพ้นจากความลำห้ำงด้อยพัฒนาจริงหรือไม่ แม้กระทั่งคำถามที่ว่า การพัฒนาสู่ความทันสมัยเป็นทิศทางการพัฒนาแบบเดียวเท่านั้นหรือที่สังคมไทยควรใช้ ไม่มีการพัฒนาในแนวทางอื่นที่เหมาะสมกว่านี้แล้วใช้หรือไม่ ข้อเคลือบแคลงในเจตจำนงและผลกระทบที่เกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากการพัฒนาเพื่อความทันสมัยตามอุดมการณ์ทุนนิยมที่กล่าวมานำไปสู่การแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับสังคมไทยหรือการพัฒนากระแสทางเลือก (Alternative paradigm) ซึ่งมองว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนในวิถีสังคมทันสมัยอย่างแท้จริงจะต้องเป็นการพัฒนาจากรากเหง้าวัฒนธรรมที่เป็นมรดกตกทอดในสังคมไทย (สุเมธ ตันติเวชกุล. 2536 : 33; เสรี พงศ์พิศ. 2536 : 41; ศรีศักร วัลลิโภดม. 2544 : 219-220; เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2545 : 38; อานันท์ กาญจนพันธุ์. มปป. : 2-3) เพื่อเป็นทางเลือกของการพัฒนาที่เหมาะสมกับสังคมไทย ภาพที่ปรากฏจากการพัฒนาในแนวกระแสทางเลือกหรือกระแสรอง คือ การที่หน่วยงานรัฐ เอกชน มุ่งฟื้นฟู

วัฒนธรรมชุมชนเพื่อให้เกิดการผลิตซ้ำทางภูมิปัญญา การพัฒนาจากรากเหง้าทางวัฒนธรรมจะดำเนินการด้วยการคัดค้านการรบกวนทางวัฒนธรรมที่มีความเฉพาะและเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น แต่ละชุมชนแล้วทำการสืบสาน ซึ่งก็คือ การรื้อฟื้นภูมิปัญญาที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สูญหายไปหรือกำลังจะสูญหายให้มีพื้นที่ในสังคมสมัยใหม่ ภายใต้การฟื้นฟูทางวัฒนธรรมนี้เองทำให้การสร้าง ความหมายในวิถีชีวิตของคนในชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงไปตามเจตจำนงของอุดมการณ์รัฐ นั่นคือ ฝ่ายถูกทำให้เป็นสินค้าในระบบตลาดของสังคมทันสมัย ประเด็นคำถามที่สำคัญที่ชวนแก่การสืบค้นจากปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น ก็คือ การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนด้วยการฟื้นฟูมรดกที่เป็นรากเหง้าทางภูมิปัญญาของชุมชนนั้นส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนสังคมชนบทหรือไม่ อย่างไร และทำอย่างไรเมื่อคนในชุมชนต้องเข้าสู่โลกของการผลิตในระบบตลาดแล้วจึงจะสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณภาพ

คำถามการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง ฝ่ายก : จากการถักทอในวิถีชีวิตสู่การผลิตเพื่อการค้า มีคำถามการวิจัย ดังนี้ กระบวนการทอผ้าฝ้ายมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวไทยวนอย่างไร และเมื่อฝ่ายถูกทอเพื่อการค้าในระบบเศรษฐกิจของสังคมสมัยใหม่วิถีชีวิตของชาวไทยวนที่ทอผ้าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสืบค้นถึงเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังระบบความหมายและกระบวนการสร้างความหมายทางวัฒนธรรมซึ่งใช้แลกเปลี่ยนกันในวิถีการดำรงอยู่ของชาวไทยวน ภายใต้วิถีการผลิตเพื่อยังชีพในสังคมประเพณีผ่านกระบวนการทอผ้าและผืนผ้าจากในวิถีชีวิตชาวไทยวน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชาวไทยวนเมื่อฝ่ายถูกทอเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าอันเป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาสู่ความทันสมัยของอุดมการณ์รัฐ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยนี้จะชี้ให้เห็นถึงกระบวนการทอผ้าฝ้ายและตัวผืนผ้าในวิถีชีวิตชาวไทยวน ในประเด็นของระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ระบบความเชื่อ ระบบคุณค่าหรือค่านิยมในวิถีการผลิตเพื่อการยังชีพในสังคมประเพณี กับในวิถีการผลิตเพื่อการค้าที่มุ่งตอบสนองความต้องการของ

ผู้บริโภคนิสัยในสังคมทันสมัยภายใต้เจตจำนงของอุดมการณ์ทุนนิยม ซึ่งจะทำให้เห็นภาพที่ซับซ้อนของความหมายทางวัฒนธรรมที่ยึดโยงระบบความคิดของคนในชุมชน ด้วยการมองลักษณะนี้จะทำให้เห็นภาพความเชื่อมโยงของระบบความคิดหรืออุดมการณ์ที่อยู่เบื้องหลังความหมาย การแพร่กระจาย การบริโภคความหมาย รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในวิถีการผลิตเพื่อยังชีพผู้ผลิตเพื่อการค้า

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และกรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ผ่าจาก : จากการถกทอในวิถีชีวิตสู่การผลิตเพื่อการค้า ขึ้นนี้ มุ่งสืบค้นเพื่อเผยให้เห็นกระบวนการถกทอภูมิปัญญาผ่าจากจากปรากฏการณ์ในชุมชนชนบท โดยเป้าหมายของงานวิจัยขึ้นนี้มุ่งที่จะสืบค้นให้เห็นว่ากระบวนการถกทอและตัวผืนผ่าจากซึ่งเป็นประติสฐกรรมทางวัฒนธรรมนั้นมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนอย่างไร วิถีชีวิตจะครอบคลุมถึงระบบความหมายทางวัฒนธรรมที่ใช้แลกเปลี่ยนกันในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน ระบบความหมายทางวัฒนธรรมจะสื่อความหมายถึงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ชนชั้นทางสังคม ระบบภูมิปัญญาความรู้ ความเชื่อ ระบบคุณค่าหรือค่านิยม และสัญลักษณ์ โดยความหมายทางวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นในกระบวนการทอผ้า โครงสร้างของการออกแบบผืนผ้า ลวดลาย และรูปแบบการทำหน้าที่ของผืนผ้า ซึ่งขอบเขตในการวิเคราะห์นั้นจะศึกษาในกรอบของวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพในสังคมประเพณีกับวิถีการผลิตเพื่อการค้าในระบบตลาดของสังคมทันสมัย นอกจากนี้ในสภาพสังคมปัจจุบันที่ชุมชนต้องเชื่อมโยงภายใต้ระบบความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ ทั้งในระดับภาพใหญ่ คือ ระดับความเป็นชาติ และภาพแคบที่เป็นความเชื่อมโยงในระดับชุมชนด้วยกันทำให้การแพร่กระจายวัฒนธรรมมีปริมณฑลกว้างขวางจนยากที่ชุมชนจะตีกรอบวัฒนธรรมของตนเองไว้แต่ในวงแคบหรือจำกัดอยู่ภายในชุมชนได้ การสืบค้นเพื่อเผยให้เห็นความหมายทางวัฒนธรรมจากกระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ่าจากในวิถีการผลิตเพื่อการค้าในระบบตลาดของคนในชุมชน จึงเป็นประเด็นสุดท้ายในเป้าประสงค์ที่จะแสวงหาความรู้ความจริง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายข้างต้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีเพื่อเป็นกรอบในการศึกษาใน 3 ส่วน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ส่วนที่หนึ่ง วัฒนธรรมในฐานะของระบบความหมาย ความหมายทางวัฒนธรรมของชุมชนเกิดขึ้นภายใต้เจตจำนงของอุดมการณ์ อุดมการณ์ในกรอบความคิดนี้จึงมิได้เกิดจากจิตสำนึกที่มีมาแต่กำเนิด แต่อุดมการณ์จะดำรงอยู่ในโครงสร้างที่เป็นระบบความสัมพันธ์ทางสังคม เป้าหมายของการเกิดขึ้นของความหมายทางวัฒนธรรม คือ การสร้างกฎเกณฑ์ กติกาเพื่อเป็นตัวเกาะเกี่ยวยึดโยงระบบความคิดของคนที่แปรเปลี่ยนได้ง่ายให้คงอยู่ กฎเกณฑ์ กติกาที่เป็นความหมายทางวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิต ระบบคุณค่า และความเชื่อถือศรัทธาของคนในสังคมนั้น นอกจากนี้ความหมายจะสื่อถึงขอบเขตหน้าที่ของผู้สร้างความหมายทางวัฒนธรรมจะการรับรู้ผ่านระบบภาพตัวแทน ระบบภาพตัวแทนเกิดขึ้นจากระบบ

ความคิดที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับคน วัตถุ และเหตุการณ์ ความหมายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นนี้จะถูกแลกเปลี่ยนกันในสังคมเพื่อเป็นตัวเกาะเกี่ยวยึดโยงวิถีการดำรงอยู่ของคนในชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุข

ส่วนที่สอง ความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีการดำรงอยู่ของชุมชน ความหมายทางวัฒนธรรมที่ใช้แลกเปลี่ยนในการปฏิสัมพันธ์กันของคนในชุมชนเกิดขึ้นภายใต้เจตจำนงของอุดมการณ์ที่อยู่เบื้องหลัง ความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของชาวไทยยวนดั้งเดิมที่เป็นสังคมประเพณีนั้นจะให้ความสำคัญกับระบบคุณค่าในการดำรงอยู่ร่วมกัน การช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทรระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ภายใต้รากฐานของระบบความคิดในการผลิตแบบยังชีพซึ่งเป็นระบบความรู้ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ทำให้เกิดภาวะสมดุลระหว่างระบบนิเวศกับมนุษย์ นอกจากนี้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในวิถีชีวิตยังมีลักษณะที่เอื้ออาทรพึ่งพาอาศัยกันทั้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของโครงสร้างทางสังคมและแบบแผนทางสังคมในการดำรงอยู่ร่วมกันที่มีดุลยภาพและเป็นเอกภาพ วิถีการดำรงอยู่ของชุมชนดั้งเดิมจะมีการสืบทอดภูมิปัญญาซึ่งเป็นระบบความรู้ของวัฒนธรรมชุมชน การที่ภูมิปัญญามีการสืบทอดจึงเป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ซึ่งก็คือความหมายทางวัฒนธรรมยังคงการดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ส่วนที่สาม การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในยุคการผลิตเพื่อการค้า การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากวิถีการผลิตเพื่อยังชีพในสังคมประเพณีสู่การผลิตเพื่อการค้าในสังคมทุนสมัยเกิดขึ้นภายใต้อุดมการณ์รัฐในการการพัฒนาสังคมไทยสู่ความทันสมัย วิถีการทอผ้าจากจึงเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อสนองต่อความต้องการการบริโภคในครัวเรือนและชุมชนสู่การผลิตเป็นสินค้าเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคในสังคมภายนอก กระบวนการทอผ้าจากและตัวผืนผ้าถูกเปลี่ยนเป็นมูลค่าด้วยเงินตราที่ใช้แลกเปลี่ยนกันในระบบตลาด นอกจากนี้เป้าหมายของรัฐยังสร้างให้วิถีการทอผ้าจากเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ความหมายทางวัฒนธรรมที่แสดงผ่านกระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้าจึงมีทั้งความหมายที่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมกับความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปตามวิถีการผลิตเพื่อการค้าในสังคมทุนสมัย

ส่วนที่หนึ่ง วัฒนธรรมในฐานะของระบบความหมาย

วัฒนธรรมในฐานะที่เป็นระบบความหมายที่ใช้แลกเปลี่ยนกันในชุมชน เกิดจากฐานคิดที่ว่าคนในชุมชนดำรงอยู่ภายใต้กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งก็คือ ในวิถีการดำรงอยู่ของชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกัน ความหมายที่ถูก

แลกเปลี่ยนจนเกิดเป็นค่านิยมหรือระบบคุณค่าจึงเป็นความหมายทางวัฒนธรรม ความหมายที่คนในชุมชนแลกเปลี่ยนกันหรือเป็นแบบแผนทางสังคมในวิถีของการดำรงอยู่ร่วมกันผ่านกระบวนการทอดผ้าจากและตัวผืนผ้าจึงเป็นวัฒนธรรมของชุมชน วัฒนธรรมในมิติของระบบความหมายเป็นมุมมองที่ว่าการศึกษาที่ชุมชนดำรงอยู่ได้นั้นเนื่องจากการสร้างแบบแผนทางวัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงระบบความสัมพันธ์ทางสังคม กรอบแนวคิดนี้จะเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจการเกิดขึ้นของความหมายทางวัฒนธรรมจากกระบวนการทอดผ้าและตัวผืนผ้าจึงมิได้เกิดขึ้นอย่างไร้ที่มาที่ไปแต่เป็นความหมายที่เกิดขึ้นภายใต้เจตจำนงของอุดมการณ์

การศึกษาทางวัฒนธรรมในมิติของระบบความหมายนั้นจะอาศัยกรอบแนวคิดที่ว่า การที่คนจะดำรงอยู่ร่วมกันได้นั้นสมาชิกในชุมชนจะต้องเข้าใจระบบความหมายที่ทุกคนอยู่ในกฎเกณฑ์ กติกาที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบแสดงพฤติกรรมในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน ดังที่ฮอลล์ (Hall. 1997 : 2) เสนอว่า

เมื่อกล่าวถึงคนสองคนที่อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกัน จึงหมายถึงการที่พวกเขาสามารถตีความสิ่งที่อยู่รอบตัวไปในทิศทางเดียวกัน และสามารถที่จะแสดงออกซึ่งความคิดและความรู้สึกเกี่ยวกับความสิ่งที่อยู่รอบตัวในแนวทางที่พวกเขาสามารถเข้าใจกันได้ ดังนั้นวัฒนธรรมจึงขึ้นอยู่กับการตีความในสังคมนั้นสามารถตีความแล้วเกิดความเข้าใจได้ว่าอะไรเกิดขึ้นรอบ ๆ ตัวพวกเขาและเธอ นอกจากนี้ยังสามารถเข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวได้อย่างกว้างขวางและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

วัฒนธรรมในมิติของระบบความหมายเป็นการมองวัฒนธรรมในมิติของความเป็นวิถีชีวิตทั้งมวลของมนุษย์ (A whole way of life) (Tuner. 1990 : 42-43; Jenks. 1993 : 12; Williams. 1961 : 57; 1976 : 16; 1989 : 4) โดยไม่จำกัดเฉพาะความดีงามหรือดีเลิศของคนในสังคมเท่านั้น วัฒนธรรมตามแนวคิดนี้จะมุ่งที่ความหมายและคุณค่าที่มนุษย์ให้กับสิ่ง ๆ นั้น การศึกษาวัฒนธรรมในมิตินี้จะให้ความสำคัญกับประเด็นของแหล่งกำเนิดหรือที่มาของความหมายที่ใช้แลกเปลี่ยนกันในระบบความสัมพันธ์ทางสังคม

แนวความคิดการวิเคราะห์วัฒนธรรมในวิถีชีวิตจึงเป็นความพยายามเพื่อที่จะแสวงหาคำตอบว่าเกี่ยวกับที่มาของระบบคิดในการเข้าใจความหมายทางวัฒนธรรมจากประสบการณ์ที่อยู่ล้อมรอบและวิถีปฏิบัติหรือการแสดงพฤติกรรมของคนในชุมชน ดังที่ การ์รีท มอร์แกน (Morgon. 1986 : 128. citing Littlejohn. (1999). *Theories of Human Communication.*) เสนอว่า

ในการทำความเข้าใจวัฒนธรรมเราจะพูดถึงกระบวนการประกอบสร้างความจริง (Process of reality construction) ที่ทำให้เราเข้าใจเหตุการณ์ การกระทำ เรื่องราว

คำพูด สถานการณ์ในแบบต่าง ๆ แบบแผนของความเข้าใจนี้เป็นพื้นฐานในการเข้าถึงระบบความหมายและมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

อย่างไรก็ตามชีวิตประจำวันของคนในชุมชนมีสิ่งสำคัญคือการอยู่ร่วมกับคนอื่น (Natanson. 1970 : 102-104; Littlejohn. 1999 : 175) การดำรงอยู่ร่วมกันนี้จะต้องอาศัยกรอบหรือแผนที่ของความหมาย (Maps of meaning) ซึ่งจะทำให้เราเข้าใจสรรพสิ่ง เข้าใจสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวที่จะนำไปสู่การเกิดกระบวนการคิด การติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความคิดและความหมายที่คนคนนั้นเกี่ยวข้องอยู่ (Gay; et al. 1997 : 8-10) ดังนั้นในการวิเคราะห์วัฒนธรรมชุมชนจึงต้องสืบค้นเงื่อนไขที่เป็นตัวการสร้างความเข้าใจระหว่างกัน หรือการเกิดขึ้นของระบบความหมาย (Signifying system) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่าเป็นโครงข่ายของระบบความหมาย (Webs of significance) ที่มนุษย์สร้างขึ้น (Clifford. 1973 : 5) เพื่อเป็นแกนกลางในการยึดโยงร้อยรัดคนทุกคนในสังคมให้มีจุดร่วมทางความคิด การศึกษาวัฒนธรรมจึงไม่ใช่การศึกษาเฉพาะสิ่งที่จับต้องสัมผัสได้หรือความเป็นวัตถุวัฒนธรรมแต่เพียงด้านเดียว แต่จะต้องสืบสวนไปถึงต้นตอที่เป็นเจตจำนงของการสร้างในแง่มุมของการให้ความหมาย (Meaning) ต่อสิ่งนั้น ๆ กรอบทางความคิดนี้เองทำให้วัฒนธรรมถูกมองว่าแท้ที่จริงแล้ว คือ ระบบความหมาย (Systems of meaning) และทัศนคติการมองโลก (World views) ของกลุ่มคนที่ใช้ในการดำรงชีวิต (Kahn. 1995 : ix) และนอกจากนี้ยังหมายรวมถึงพฤติกรรมทางสัญลักษณ์ (Symbolic behavior) ที่ใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวันของสังคมมนุษย์แต่ละสังคม (Nelson; Treichler; & Grossberg. 1992 : 1) โดยรูปสัญลักษณ์ของความหมายทางวัฒนธรรมในแต่ละสังคมจะมีความแตกต่างกันในการกำหนดชื่อ (Namely) ระเบียบกฎเกณฑ์ (Order) ชนชั้น (Class) ปรากฏการณ์ (Phenomena) ที่มาของความแตกต่างจะขึ้นอยู่กับระบบการคิดและกลุ่มชาติพันธุ์ (White. 1949 : 363) ดังนั้นความหมายทางวัฒนธรรมที่คนในชุมชนสร้างขึ้นจึงเป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนความหมาย รับรู้ และเรียนรู้ความหมาย ความคิด ความรู้สึก ทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีการตอบสนองต่อกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันจากคนหนึ่งกับอีกคนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งกับอีกกลุ่มหนึ่ง

แนวคิดในเรื่องการสร้างความหมายทางวัฒนธรรมจะมองว่าการที่สรรพสิ่งมีความหมายนั้นเกิดภายใต้เจตจำนงหรือจากการกระทำของผู้สร้าง (Constructionist) สจวร์ต ฮอลล์ (Stuart Hall) (1997 : 24-25) ระบุว่า

มุมมองของผู้สร้างจะไม่ปฏิเสธการดำรงอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ในโลก (Material world) แต่จะไม่เชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ในโลกนั้นจะสามารถส่งผ่านความหมายได้ ระบบภาษาหรือระบบอื่น ๆ ที่เราใช้เพื่อแทนในความคิดเราต่างหากที่เป็นตัวส่งผ่านความหมาย นั่นคือ

ผู้สร้างความหมายเป็นผู้ซึ่งใช้ระบบความคิดของแต่ละวัฒนธรรม ภาษา และระบบภาพ
ตัวแทนเพื่อสร้างความหมายให้กับสรรพสิ่งและสื่อความหมายนั้นกับผู้อื่น

จากแนวความคิดข้างต้น ในการวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจวัฒนธรรมในมิติของระบบ
ความหมายที่ใช้แลกเปลี่ยนกันในกลุ่มชนนั้นจะพิจารณาได้ในสองลักษณะ ลักษณะแรกคือ การ
เกิดขึ้นของความหมาย การรับรู้ความหมาย และวิธีการที่สมาชิกในสังคมได้รับการถ่ายทอด ใน
ลักษณะที่สองจะมองวัฒนธรรมในแง่ของการสร้างสรรค์ความหมายใหม่หลังจากที่ได้รับการ
ถ่ายทอดหรือรับรู้ ซึ่งทั้งสองลักษณะนี้จะเป็นการมองวัฒนธรรมในส่วนที่เป็นการผลิต
(Production) และการแลกเปลี่ยนความหมาย (Exchange of meanings) ผ่านตัวบท (Texts)
เพื่อให้สามารถติดต่อสื่อสารระหว่างกันได้ทั้งที่เป็นปัจเจกและกลุ่มบุคคล การมองระบบ
ความหมายตามแนวทางข้างต้นจึงไม่ใช่เป็นแค่เพียงการวิเคราะห์พื้นผิวของการเกิดขึ้นของ
ความหมายเฉพาะที่เป็นปฏิบัติการทางสังคม เทคโนโลยี สาร หรือเรื่องราว แต่ยังเป็นการเผยให้
เห็นการที่ความหมายทางวัฒนธรรมนั้น ๆ สามารถได้รับการรับรองในแก่นสารที่เป็นสาระสำคัญของ
ตัวตน (Grossberg. 1996 : 157)

ดังนั้นการเกิดขึ้นของความหมายทางวัฒนธรรมจากเรื่องราวของผ้าจกของชาวไทยยวน
จึงเป็นการสืบค้นถึงกระบวนการเกิดขึ้นของความหมายจากระบบความคิดหรือวัฒนธรรมที่ดำรง
อยู่ในสังคม เพื่อคลี่คลายให้เห็นเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังความหมายนั้น ๆ จากกรอบความคิด
ข้างต้นความหมายทางวัฒนธรรมจึงเป็นความจริงทางสังคมที่ถูกสร้างโดยมนุษย์ให้อยู่ในรูปของ
กฎเกณฑ์ กติกาเชิงคุณค่ามากกว่าที่จะเป็นเนื้อหาสาระ (Content) ความหมายที่เราใช้แลกเปลี่ยน
ในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์นั้นจึงเป็นความหมายเชิงคุณค่า การวิเคราะห์การ
สร้างความหมายและแลกเปลี่ยนความหมายจึงเป็นการเปิดมุมมองในการศึกษาสังคม เพื่อชี้ชวน
ให้เห็นถึงเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังการสร้างกฎเกณฑ์ กติกาในระบบความหมายเพื่อจัดระเบียบ
ความคิดที่จะนำมาซึ่งการเกาะเกี่ยวเชื่อมโยงระบบความคิดของคนในชุมชน ที่เรียกว่า วัฒนธรรม
ชุมชน

การสร้างกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมของอุดมการณ์

การสร้างผ้าจกให้เป็นประดิษฐ์กรรมทางวัฒนธรรมมิได้เป็นแค่เพียงเพื่อประโยชน์ใช้
สอยในสภาพที่เป็นเครื่องนุ่งห่มหรือเพื่อใช้ในวิถีชีวิตในรูปแบบอื่น ๆ แต่กระบวนการถักทอผ้าจก
และตัวผืนผ้าในวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้นเกิดขึ้นภายใต้ระบบความคิด ภูมิปัญญา และความเชื่อ
ต่าง ๆ ที่ทำให้ผืนผ้ามีความหมายทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นกฎเกณฑ์ กติกาในการยึดโยงความคิด
เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนตามเจตจำนงของผู้ทอ ซึ่งก็คือ การเกิดขึ้นของความหมาย

ทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการทอดผ้าและบนผืนผ้าจะถูกกำหนดโดยอุดมการณ์ที่ดำรงอยู่ในโครงสร้างทางสังคม ในการวิเคราะห์อุดมการณ์ตามแนวทางของวัฒนธรรมศึกษา มองว่าอุดมการณ์เป็นกระบวนการในการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกันภายใต้ปริณิชนของความหมายและวาทกรรม (Signification and discourse) (O'Sullivan; et al. 1994 : 140) ดังนั้นในการวิเคราะห์ความหมายทางวัฒนธรรมจึงเป็นการแสวงหาคำตอบว่าอุดมการณ์ที่เป็นเจตจำนงของความหมายทางวัฒนธรรมนั้นคืออะไร มีเป้าหมายอย่างไร

แนวความคิดในเรื่องของอุดมการณ์ หลุยส์ อัลธุสแซร์ (Louis Althusser) มองว่าอุดมการณ์ดำรงอยู่ในโครงสร้างที่เป็นระบบความสัมพันธ์ทางสังคม อุดมการณ์จึงเป็นระบบภาพตัวแทนความคิด (Representation) ซึ่งไม่ได้เกิดมาจากความนึกคิด หากแต่ก่อตัวมาจากโครงสร้างทางสังคม ดังนั้นมนุษย์ที่ตกอยู่ในการครอบงำของอุดมการณ์ก็คือคนที่ไม่รับรู้ความสัมพันธ์อันแท้จริงระหว่างตัวเขากับโลกที่เป็นอยู่ แต่กลับไปรับรู้เอาความสัมพันธ์ระหว่างตัวเขาเองกับโลกที่เป็นอยู่ในแบบจินตนาการ (Imagine) (Carnoy. 1984 : 90-97) ฮอลล์ ได้ต่อยอดจากกรอบทางความคิดของอัลธุสแซร์ โดยมองว่า อุดมการณ์เป็นกรอบการคิด (Mental frameworks) ของมนุษย์ที่ยึดโยงอยู่กับความคิด การแยกแยะ จินตภาพของความคิด และระบบภาพตัวแทนซึ่งซับซ้อนและกลุ่มสังคมต่าง ๆ ใช้เพื่อทำความเข้าใจ ให้ความหมาย สร้างจินตนาการ และหาวิธีการทำความเข้าใจสังคม อุดมการณ์ที่เป็นระบบภาพแทนความคิดนี้จะปฏิบัติการในระบบความสัมพันธ์ของสังคมให้ดูเหมือนว่าสิ่งที่ปรากฏนั้นเป็นความจริง ความแยกแยะของอุดมการณ์จึงเป็นเรื่องของการที่โครงสร้างสังคมกำหนดความนึกคิดของคนให้ดูเหมือนว่าจริง ๆ แล้วความเข้าใจในสิ่งต่างที่อยู่รอบตัวเกิดจากเจตจำนงหรือความตั้งใจของบุคคลคนนั้น (Hall. 1996 : 26; 1982 : 65) นอกจากนี้ ฮอลล์ยังชี้อีกว่ารากเหง้าของอุดมการณ์เกิดจากการผสมผสานความคิด (Articulation) ที่เรียกว่า ทฤษฎีผสมผสานความคิด (Theory of Articulation) โดยฮอลล์ (1996 : 141) อธิบายว่า

การผสมผสานคือรูปแบบของการเชื่อมโยงซึ่งสามารถทำให้เป็นหนึ่งเดียวของสององค์ประกอบที่แตกต่างกันภายใต้เงื่อนไขที่แน่นอน การเชื่อมโยงนี้จะไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าประสงค์อย่างเด็ดขาดอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา เราสามารถตั้งคำถามว่าในสถานการณ์หรือสภาวะใดประสบความสำเร็จหรือไม่ประสบความสำเร็จ เราเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่ามันคือความเป็นอันหนึ่งอันเดียว (Unity) ของวาทกรรม ซึ่งก็คือการผสมผสานความแตกต่างหรือองค์ประกอบที่ไม่เหมือนกันด้วยวิธีการที่หลากหลายด้วยความที่ไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ การเชื่อมโยงระหว่างการผสมผสานวาทกรรมและพลังอำนาจทางสังคมภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์

จากกรอบแนวคิดของการผสมผสานอาจกล่าวได้ว่าการที่มนุษย์มีระบบความคิด หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอุดมการณ์นั้นเป็นผลมาจากการเชื่อมโยงในลักษณะของการผสมผสาน ขององค์ประกอบต่าง ๆ ภายในสังคม ระบบคิดของมนุษย์จึงไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของอย่างเบ็ดเสร็จ เด็ดขาด กรอบแนวคิดนี้เองทำให้อุดมการณ์ในสังคมมีลักษณะของความเป็นสัมพัทธ์นิยม มีการประกอบสร้าง และท้ายสุดมีการต่อสู้เพื่อครองความเป็นเจ้าหรือการครอบงำทางอุดมการณ์ โดยเหตุที่ในแต่ละอุดมการณ์จะมีการผสมผสานระบบคิดต่าง ๆ ในสัดส่วนที่ไม่เท่ากัน จะอย่างไร ก็ตามในท้ายที่สุดอุดมการณ์ที่ประกอบขึ้นจากระบบความคิดที่หลากหลายก็必将ยังคงสร้าง ความชอบธรรมด้วยการทำหน้าที่เป็นกฎเกณฑ์ของวัฒนธรรม (Grammars of culture) เพื่อให้คน ในสังคมยึดถือปฏิบัติ อุดมการณ์ที่ทำหน้าที่เป็นกฎเกณฑ์วัฒนธรรมนี้จะสร้างตรรกะ (Logics of arrangement) ขึ้นมาเป็นชุด ๆ (Hall. 1982 : 73-75) เช่นแต่เดิมผ้าจากเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ เปี่ยมไปด้วยคุณค่า ผ้าจากจะถูกใช้เฉพาะงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเท่านั้น ผ้าจากจะแสดง ถึงเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยยวน ต่อมาเมื่ออุดมการณ์ทุนนิยมซึ่งให้ความสำคัญกับการ บริโภคเข้าครอบงำระบบคิด ตรรกะที่เป็นกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมของผ้าจากจะผันแปรตาม อุดมการณ์บริโภคนิยม ผ้าจากในสังคมทันสมัยจะแสดงถึงความมีฐานะ มีรสนิยมของผู้ใช้ ฯลฯ ใน สังคมทันสมัย จะเห็นได้ว่าอุดมการณ์จะทำหน้าที่สร้างสรรค์ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และหล่อหลอม บัณฑิตบุคคลให้เข้ากับเงื่อนไขการดำรงอยู่ในสังคมนั้น ๆ อุดมการณ์จึงเป็นตัวการในการสร้าง ความเห็นพ้องต้องกันด้วยการจัดการความเชื่อทางสังคมที่ความหลากหลายแก่ผู้คนต่าง ๆ ที่เป็น สมาชิกของสังคม ดังตัวอย่างของการจัดการความเชื่อในแง่ของความดี-เลว ถูก-ผิด อุดมการณ์เมื่อ มีสถานะเป็นความเชื่อในสังคมจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินความถูกกับความผิด (True and false) ต่อการแสดงพฤติกรรมของกลุ่มคนต่าง ๆ (Dijk. 1998 : 8) นัยยะของกรอบความคิดข้างต้นแสดง ให้เห็นได้ว่าอุดมการณ์ในฐานะที่เป็นความคิด ความเชื่อหรือโลกทัศน์ (World view) ของคนนั้นถูก ประกอบสร้างขึ้นจนอยู่ในจิตสำนึกโดยที่เราให้การยอมรับโดยไม่ตั้งคำถาม ซึ่งก็คือ อุดมการณ์เป็น ระบบที่ถูกจัดการในการนำเสนอความจริง (Reality) (Hodge; & Kress. 1993 : 13) มิได้เกิดขึ้น โดยปราศจากเป้าหมาย ไร้ร่องรอย หรือเกิดขึ้นแบบลอย ๆ เช่นแต่เดิมผ้าจากในวิถีชีวิตของคนไทย ยวนเกิดขึ้นภายใต้วิถีการผลิตเพื่อยังชีพในสังคมประเพณี กฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมจึงมีความ เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และกระทั่งระหว่างมนุษย์กับสิ่ง เหนือธรรมชาติ

กล่าวโดยสรุปแล้วความเป็นอุดมการณ์ของคนในชุมชนซึ่งเป็นฐานทางความคิดของ งานวิจัยชิ้นนี้จะประกอบด้วย **ประการแรก** อุดมการณ์มิใช่สิ่งที่แยกขาดออกจากความคิดแต่พบว่า

มีการเชื่อมโยงกับองค์ประกอบต่าง ๆ ของความหมายทางวัฒนธรรม **ประการที่สอง** ความนึกคิดของเราจะอยู่ภายใต้กรอบของอุดมการณ์ **ประการที่สาม** อุดมการณ์จะทำงานโดยการสร้างสถานะตัวตนและความรู้ที่ทำให้อุดมการณ์เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปเสมือนว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างมีอิสระของจิตสำนึก (Hall. 2003 : 89-90) นอกจากนี้อุดมการณ์มิได้ปฏิบัติการผ่านระบบความคิดเพียงความคิดเดียวแต่จะปฏิบัติการเป็นลูกโซ่ เป็นกลุ่ม หรือจากระบบความคิดหลายระบบ ดังนั้นในการศึกษาอุดมการณ์จึงต้องวิเคราะห์ให้เห็นการเชื่อมโยงของระบบความคิดที่เป็นตรรกะชุดต่าง ๆ ของกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมที่คนยอมรับและทำตามที่ดำรงอยู่ในระบบความสัมพันธ์และโครงสร้างทางสังคม

อำนาจของความรู้ในความหมายทางวัฒนธรรม

ความหมายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากระบบความคิดและวัฒนธรรมภายในสังคมนั้น ๆ ซึ่งก็คือ ระบบความรู้ที่มีอยู่ในสังคมนั้น ๆ (Social knowledge) ความรู้เ็นตัวสร้างกฎเกณฑ์ กติกา และจัดการกระบวนการสื่อความหมาย ความรู้ที่อยู่เบื้องหลังความหมายทางวัฒนธรรมของกระบวนการทอดผ้าและตัวผืนผ้าจึงเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นภายใต้ระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่บริสุทธิ์ เป็นกลาง ไร้อคติ แต่เป็นความรู้ที่ผ่านการสร้างอย่างมีวัตถุประสงค์ ชับซ้อน และอย่างแยบยล และถูกทำให้ดูประหนึ่งว่าเป็นความรู้ที่ผ่านการคัดกรองเลือกสรรว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับสังคมนั้น ๆ ณ จุดนี้คงต้องตั้งคำถามว่าทำไมความหมายที่กฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมที่สื่อผ่านผืนผ้าถึงเป็นความจริงทางสังคมที่เรายอมรับ (Consent) และดำรงอยู่ในสังคมได้ และที่สำคัญเรายังไม่ตั้งคำถามกับสิ่งที่เรียกว่าความจริงของความจริงนั้น ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะความจริงทางสังคมที่สื่อความหมายจากเรื่องราวของผ้าถูกสร้างให้ดูเสมือนว่าปราศจากผลประโยชน์ เจตนาหมิ่น และเป้าหมาย นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่ค้ำยันโครงสร้างอันซับซ้อนของความจริงทางสังคมนี้ คือ การที่ความจริงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องและปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ (Weightless and invisible) (Searle. 1995 : 4-5) ดังนั้นความหมายทางวัฒนธรรมจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และอำนาจภายใต้เจตจำนงของอุดมการณ์เพื่อให้เป็นความจริงที่คนทั่วไปยอมรับโดยไม่ตั้งคำถามกับความหมายเหล่านั้น ดังที่ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) (1980 : 131) กล่าวว่า

ข้าพเจ้าเชื่อว่าความจริงมิใช่สิ่งที่อยู่นอกเหนือหรือปราศจากอำนาจ ในทางตรงข้ามเมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์และการทำหน้าที่ของความจริงในแง่มุมที่เป็นมายาคติแล้ว ความจริงมิใช่รางวัลที่ได้รับจากจิตวิญญาณที่อิสระ หรือ เด็กที่ถูกปล่อยไว้อย่างโดดเดี่ยว หรือ การปลดปล่อยตนเองของคนบางคนให้เป็นอิสระ ความจริงคือสรรพ

สิ่งในโลกที่ถูกผลิตเพียงเพื่อให้เห็นว่ามีควมบริสุทธิ์ภายใต้การควบคุมของรูปแบบที่
หลากหลาย

การที่ความจริงดำรงอยู่ได้ด้วยสาเหตุที่ความจริงทางสังคมเป็นกระบวนการของการ
ผลิต (Production) การจัดการ (Regulation) การแพร่กระจาย (Distribution) การผลิตซ้ำ
(Reproduce) ความหมายเพื่อการดำรงอยู่ของความหมายเดิม เปลี่ยนแปลง สร้างความหมายใหม่
ทำให้เกิดขึ้นและการดำรงอยู่ของความหมายทางวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นความจริงทางสังคม
จึงมีอาจหลุดลอดไปจากกรงเล็บของระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือกระบวนการที่อำนาจของ
ความรู้ผลิตความหมายเพื่อสร้างความจริง การเกิดขึ้นของความหมายทางวัฒนธรรมจึงมีได้
ปราศจากหรือไร้ซึ่งอำนาจของความรู้

การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมผ่านระบบภาพตัวแทน

ในการที่จะวิเคราะห์การเกิดขึ้นของความหมายวัฒนธรรมให้เกิดการรับรู้เสมือนหนึ่ง
ว่าความหมายนั้นเกิดจากสามัญสำนึก ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างความจริงทางสังคมที่แนบเนียน ใน
การศึกษาจึงย้อนกลับไปที่เกิดขึ้นของความหมายที่ใช้แลกเปลี่ยนกันในสังคม โดยศึกษาผ่าน
กระบวนการทางสังคม ระบบภาพตัวแทน และประเพณีของแต่ละสังคม (Hall, 1996 : 439) นั่นคือ
สิ่งต่าง ๆ นั้นไม่สามารถสร้างและส่งผ่านความหมายได้ด้วยตัวมันเอง เจตจำนงของอุดมการณ์
ต่างหากที่เป็นผู้สร้างความหมายเพื่อให้สามารถสื่อความหมายสู่คนอื่น ๆ ในสังคม กล่าวอีกนัยยะ
หนึ่งได้ว่าในการที่ความหมายสามารถสื่อความในการสื่อสารระหว่างกันได้นั้นความหมายจะถูก
สร้างผ่านระบบภาพตัวแทน (System of representation) หรือความหมายของสรรพสิ่งเกิดขึ้นจาก
การสร้างตัวแทน (Represent things) การแสวงหาคำอธิบายที่จะนำไปสู่การแสดงให้เห็นภาพของ
กระบวนการเกิดขึ้นของความหมายทางวัฒนธรรมจึงต้องวิเคราะห์ว่าวัตถุ คน เหตุการณ์ มีความ
เชื่อมโยงกับระบบความคิดเพื่อสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและเราตีความสรรพสิ่ง
รอบตัวไปในทิศทางเดียวกันได้อย่างไร

การเกิดขึ้นของระบบความหมายที่ใช้แลกเปลี่ยนให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันและ
กันของสมาชิกในสังคมนั้นเกิดขึ้นจากการเชื่อมโยงระหว่างระบบความคิดกับวัตถุ คน และ
เหตุการณ์ ดังนั้นการที่เราเข้าใจความหมายจะขึ้นอยู่กับความคิดและจินตนาการที่ก่อรูปในระบบ
ความคิดซึ่งสามารถแทนสิ่งต่าง ๆ หรือสามารถอ้างอิงสิ่งต่าง ๆ (Represent things) ที่อยู่ล้อมรอบ
ตัว ระบบภาพตัวแทนจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในเรื่องของการสร้างและสื่อความหมาย ในการ
เกิดขึ้นของความหมายในระบบภาพตัวแทน จะมี 2 ส่วน **ส่วนแรก** ระบบความคิด (System of
concepts) เป็นระบบของการสร้างความหมาย (Give meaning) อย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่าง

วัตถุ คน และเหตุการณ์กับระบบความคิดหรือภาพตัวแทนความรู้สึกรู้สึกนึกคิด (Mental representation) ซึ่งถ้าหากปราศจากระบบความสัมพันธ์นี้เราจะไม่สามารถเข้าใจความหมายของสิ่งต่าง ๆ ได้ ดังนั้นความหมายจึงขึ้นอยู่กับระบบการคิดและจินตนาการที่สร้างขึ้นในความคิดซึ่งแทนสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ล้อมรอบตัวมนุษย์ หรือสามารถอ้างอิงถึงสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ในสังคมมนุษย์ ทำให้เราสามารถเข้าใจสรรพสิ่งที่เกี่ยวกับตัวเราและสิ่งที่อยู่รอบตัวเรา ระบบคิดของมนุษย์ไม่ได้มีอยู่แต่เพียงลำพังหรือโดดเดี่ยว แต่จะมีการจัดกลุ่ม แบ่งชั้น จัดแยกประเภท และมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน เราใช้หลักของความคล้ายคลึงและความแตกต่างเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในระบบการคิดหรือเพื่อแยกแยะระหว่างสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง การที่มนุษย์เราสามารถผสมผสานและแยกแยะระบบความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดต่าง ๆ สู่การคิดในรูปแบบที่ซับซ้อนกับการมีความสามารถทางการคิดด้วยเหตุผลที่ว่าความคิดเราถูกจัดระเบียบระบบการจำแนกที่แตกต่างกัน อย่างเช่น การที่เราเข้าใจสิ่งที่เป็นนกกับเครื่องบินก็เพราะว่าเราสามารถจำแนกได้ว่าเป็นสิ่งที่บินได้ในอากาศเหมือนกันแต่จะมีความแตกต่างกันตรงที่นกเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติแต่เครื่องบินเป็นสิ่งที่ถูกสร้างโดยมนุษย์ จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าเราเข้าใจความคล้ายคลึงกันของนกกับเครื่องบินจากแนวคิดระหว่างสิ่งที่บินได้กับสิ่งที่บินไม่ได้ แต่เราสามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างสองสิ่งข้างต้นจากการที่นกเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติแต่เครื่องบินเป็นสิ่งที่ประดิษฐ์โดยมนุษย์ จึงอาจกล่าวได้ว่าการที่เราสามารถตีความและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้เพราะในสมองเราได้รับการติดตั้งแผนที่ความคิด (Conceptual map) ที่สามารถจำแนกแยกแยะความแตกต่างของสรรพสิ่ง นอกจากนี้เรายังสามารถส่งผ่านระบบความคิดนี้สู่ผู้อื่น นัยยะนี้เองที่ทำให้การแลกเปลี่ยนความหมายหรือแลกเปลี่ยนแผนที่ทางความคิดเป็นสาระสำคัญแง่มุมหนึ่งในการศึกษาวัฒนธรรม **ส่วนที่สอง** การเชื่อมโยงระบบความคิดกับตัวแทนซึ่งก็คือวัตถุ คน และเหตุการณ์เพื่อให้ความหมายถูกใช้ในการแลกเปลี่ยนความหมายระหว่างกัน ดังนั้นการเกิดขึ้นของระบบความหมายในระบบภาพตัวแทนจะสร้างความหมายจากแผนที่ความคิดด้วยการเชื่อมโยงระบบความคิดกับสรรพสิ่งที่เกี่ยวกับวัตถุ คน และเหตุการณ์เพื่อใช้แลกเปลี่ยนกันในระบบความสัมพันธ์ทางสังคม จะเห็นได้ว่าความหมายที่เรารับรู้เข้าใจกันได้นั้นเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งที่มีอยู่ในโลกมนุษย์ ซึ่งก็คือ คน วัตถุ และเหตุการณ์กับระบบความคิดซึ่งปฏิบัติการในรูปของตัวแทนทางจิตใจของสิ่งเหล่านั้น การที่คนเรามีระบบความคิดที่แตกต่างกัน ก็เพราะเรามีการตีความหรือเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ในรูปแบบที่ต่างต่างกัน หากเราไม่สามารถแลกเปลี่ยนวิธีการคิดและส่งผ่านความคิดของเราสู่ผู้อื่นเราก็จะไม่สามารถเข้าถึงความรู้สึกนึกคิดของกันและกันได้ ระบบการคิดของมนุษย์แต่ละคนจึงมีลักษณะเฉพาะและมีความเป็นปัจเจก

ดังนั้นการเกิดขึ้นของความหมายจะมีสองส่วนที่สัมพันธ์กัน คือ ส่วนที่เป็นแผนที่ทางความคิด (Conceptual maps) ที่ทำให้เราสามารถเข้าใจความหมายต่าง ๆ โดยการสร้างระบบคิดที่สอดคล้องกันระหว่างสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคน วัตถุ เหตุการณ์ ความคิดที่เป็นนามธรรมและอื่น ๆ กับส่วนที่เป็นการสร้างความเข้าใจที่สอดคล้องกันระหว่างแผนที่ทางความคิดกับความหมายที่แสดงผ่านภาพตัวแทนซึ่งถูกจัดการและจัดระเบียบตามเจตจำนงของผู้สร้าง

ส่วนที่สอง ความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ในการดำรงอยู่ของชุมชนชนบทไทย สภาพของความเป็นชุมชนมีความหมายมากกว่าการบอกว่าชุมชน คือ พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ปัจเจกบุคคลมาอยู่รวมกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าชุมชนมิใช่เป็นเพียงผลรวมของปัจเจกบุคคลที่มาอยู่รวมกันแต่เพียงอย่างเดียว แต่ปัจเจกบุคคลได้สร้างสายสัมพันธ์โดยได้วางหลักการ เจื้อนไข กติกา ซึ่งเรียกโดยรวมว่าระเบียบบรรทัดฐาน (Normative order) ของการอยู่ร่วมกัน รวมทั้งการสร้างระบบการจัดสรรอำนาจและเอกสิทธิ์ในการเข้าถึงทรัพยากรที่เป็นวัตถุและที่ไม่ใช่วัตถุ ชุมชนจึงมิใช่เพียงพื้นที่ที่คนมาติดต่อสัมพันธ์กันเท่านั้น แต่ยังมีการสร้างอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ กฎกติกาในการอยู่ร่วมกัน เพื่อนำมาซึ่งความสามารถในการสนองตอบความต้องการในชีวิตประจำวันและการแก้ปัญหาาร่วมกัน ภายในชุมชนมีการจัดระเบียบของกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเป็นหลัก (Self-sufficient) และสามารถดำรงรักษาหน้าที่สำคัญในการตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันและช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ร่วมกันได้ (Self-contained) (นภาพรณท์, 2543: 9-10) สาระสำคัญของความเป็นชุมชนในมุมมองข้างต้นจึงมิใช่สิ่งที่เป็นอาณาเขตที่อธิบายจากการรวมกลุ่มของคน แต่ความเป็นชุมชนจะให้ความสำคัญกับชีวิตประจำวันของคนในชุมชนที่ต้องการอยู่ร่วมกับคนอื่น นั่นคือ ความเป็นชุมชนจะต้องมองที่ระบบความสัมพันธ์ของกลุ่มคน (Social interaction) แบบแผนการดำเนินชีวิต ค่านิยมทางสังคม ระบบความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่วิถีการดำรงอยู่ร่วมกัน

วิถีการดำรงอยู่ของชุมชนภายใต้ระบบความหมาย

การอธิบายเพื่อทำความเข้าใจวิถีการดำรงอยู่ของคนในชุมชนชนบทไทย เราจึงมักมองผ่านระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์หรือการสื่อสารกัน ระบบความหมายจึงเป็นตัวกลางสำคัญในการทำความเข้าใจกฎเกณฑ์ กติกา จารีต ปฏิบัติที่เป็นกรอบทางความคิดในการแสดงพฤติกรรมระหว่างกัน ดังนั้นการที่สมาชิกในชุมชนสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างเข้มแข็งจึงเป็นเพราะเกิดความเข้าใจระบบความหมายที่ใช้ปฏิสัมพันธ์กัน การที่จะ

ดำรงอยู่ร่วมกันได้นั้นสมาชิกในชุมชนจะต้องเข้าใจ ยอมรับ และเชื่อถือในระบบความหมายซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ กติกาที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นแบบแผนในระบบความสัมพันธ์ของการดำรงอยู่ร่วมกัน

การที่ชุมชนดำรงอยู่อย่างเป็นปึกแผ่นมาเป็นเวลานานเป็นผลมาจากการที่ชุมชนมีแบบแผนทางวัฒนธรรมตามกรอบของสังคมประเพณี (Traditional society) และมีวิธีการผลิตเพื่อยังชีพภายใต้ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการพึ่งพาอย่างมีคุณภาพทั้งระหว่างคนในชุมชนและคนกับธรรมชาติแวดล้อม ภายใต้รากฐานของระบบความคิดหรือภูมิปัญญาที่เข้มแข็งและใช้ภูมิปัญญาในวิถีการดำเนินชีวิตอย่างไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ภูมิปัญญาในวิถีสังคมไทยจึงเป็นภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับธรรมชาติ ทำให้เกิดภาวะสมดุลระหว่างระบบนิเวศกับมนุษย์ กิจกรรมการผลิตอยู่ภายใต้ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและครอบครัว ด้วยเทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อน เป้าหมายของการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคในครัวเรือนและการแลกเปลี่ยนในชุมชน ซึ่งเป็นวิธีการผลิตเพื่อสนองความต้องการบริโภคที่เป็นประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก วิธีการผลิตในสังคมประเพณีจึงไม่เคร่งครัดในเรื่องเวลาและการแบ่งหน้าที่ในการทำงาน ระบบการทำงานจะยึดระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและครอบครัว วิธีการผลิตในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมข้างต้นทำให้แบบแผนทางวัฒนธรรมในสังคมชนบทไทยเป็นเรื่องของการช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร การร่วมมือร่วมแรงในการทำงาน ความมีน้ำหนึ่งใจเดียว และการเคารพในความอาวุโส แบบแผนทางวัฒนธรรมของชุมชนจึงเป็นบ่อเกิดของโครงสร้างทางสังคมที่มีคุณภาพและเป็นเอกภาพ ทำให้สมาชิกในชุมชนดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข

ดังนั้นในข้อสรุปที่สำคัญของการศึกษาทางวัฒนธรรมว่าสาเหตุที่ชุมชนชนบทไทยดำรงอยู่ได้ก็ด้วยการที่มีวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็งนั้น แท้ที่จริงแล้วก็คือ การที่ชุมชนสร้างระบบความหมายขึ้นมาเกาะเกี่ยวร้อยรัดระบบความคิดเพื่อสร้างความเข้าใจในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมภายใต้วิธีการผลิตเพื่อยังชีพในสังคมประเพณี ในการปฏิสัมพันธ์กันซึ่งจะมีทั้งการให้และการรับความหมาย (Giving and taking of meaning) ความหมายทางวัฒนธรรมจะเป็นตัวสร้างให้เกิดความเข้าใจที่สอดคล้องกัน ซึ่งก็คือ กรอบทางความคิดของคนในชุมชนหรือกลุ่มสังคมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นเมื่อเรากล่าวถึงว่าเราเป็นคนไทยคนหนึ่งชุมชนจึงหมายความว่าเราสังกัดอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกัน ซึ่งเท่ากับว่าเราสามารถตีความ (Interpret) ระบบความหมายของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ในสังคม เป็นต้นว่า เข้าใจประเพณีการไหว้ตามแบบอย่างลักษณะไทย เข้าใจระบบความสัมพันธ์ครอบครัวที่ต้องเคารพ นับถือและกตัญญูต่อบุพการี ฯลฯ จึงอาจกล่าวได้ว่าเราได้รับการจัดเข้าพวกว่าเป็นคนไทยนั้นเกิดจากการที่เราสามารถตีความระบบความหมายของสรรพสิ่งที่อยู่ล้อมรอบและสามารถที่จะแสดงออกซึ่งความคิดเห็น

ความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ในแนวทางเดียวกันกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม ด้วยเหตุนี้เองการดำรงอยู่ของชุมชนจึงขึ้นอยู่กับกลุ่มคนที่อยู่ในวัฒนธรรมนั้น ๆ ในการที่จะรับรู้ ตีความ และเข้าใจระบบความหมายร่วม (Typification) ซึ่งก็คือ ระบบความหมายจะทำให้คนคนหนึ่งสามารถเชื่อมโยงทางความคิดกับอีกคนหนึ่งหรือคนอื่น ๆ ได้ อัลเฟรด ชูทซ์ (Alfred Schutz) (1970 : 163) แห่งสำนักปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการสืบทอดและส่งต่อความหมายในวิถีชีวิตมนุษย์ ได้ให้ทัศนะซึ่งเป็นแกนทางความคิดในเรื่องนี้ว่า

โลกในวิถีชีวิตของเราไม่ได้หมายความว่าถึงโลกของความเป็นส่วนตัว แต่จะเป็นอัตวิสัยร่วม (Intersubjective) ที่เราสามารถรับรู้ร่วมกับคนอื่นได้ โดยแต่ละคนจะได้รับการถ่ายทอดและตีความโดยผู้อื่น ดังนั้นการที่เราพบว่าเราอยู่ในโลกขณะใดขณะหนึ่งจึงเป็นเพียงขอบเขตเล็ก ๆ ที่เราคิดขึ้นมา

กรอบทางความคิดการรับรู้ความหมายว่าเป็นอัตวิสัยร่วมในทัศนะของชูทซ์นั้นมีที่มาจากอัตวิสัยส่วนตัว (Transcendental subjectivity) ซึ่งส่งต่อกันมาเป็นทอด ๆ ในรูปของวัตถุวิสัยในจิตสำนึกของเรา (Ideal objectivity) จนกระทั่งกลายเป็นอัตวิสัยร่วมโดยไม่จำเป็นต้องมีโลกทางวัตถุมารองรับ ฐานความคิดของสำนักปรากฏการณ์วิทยาจึงเป็นการศึกษาความหมายของการกระทำเฉพาะตัวพฤติกรรมใด ๆ ตามความเชื่อในความเป็นองค์ประธานของมนุษย์ (The human subject) คือ มนุษย์เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถคิด กระทำหรือตัดสินใจอย่างมีเหตุผลได้ด้วยตนเอง (The conscious subject) การให้ความสำคัญกับความหมายในฐานะที่เป็นอัตวิสัยร่วมซึ่งเป็นจิตสำนึกในประเด็นของการส่งต่อและถ่ายทอดความหมายนี้ได้รับการวิจารณ์ว่านักปรากฏการณ์วิทยามองข้ามหรือมองไม่เห็นอิทธิพลของปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างและรับรู้ความหมายของมนุษย์ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร 2544 : 21-34, 36) กล่าวอีกนัยยะหนึ่งก็คือ สำนักปรากฏการณ์วิทยาให้ความสำคัญกับเรื่องความหมายตรงหรือความหมายที่เป็นการอ้างอิง (Denotation/reference) ในเรื่องการส่งต่อและสืบทอดระหว่างกันมากกว่าที่จะมองในประเด็นของแหล่งกำเนิดหรือที่มาของความหมาย โดยเฉพาะในส่วนสำคัญว่าความหมายเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นภายใต้เจตจำนงของอุดมการณ์

อย่างไรก็ตามการที่คนในชุมชนเข้าใจความหมายในระบบความหมายจะขึ้นอยู่กับระบบความคิดและจินตนาการที่ก่อรูปในระบบความคิดซึ่งสามารถแทนสิ่งต่าง ๆ หรือสามารถอ้างอิงสิ่งต่าง ๆ ในที่อยู่ล้อมรอบตัว ระบบความคิดของคนในชุมชนมิได้ดำรงอยู่แต่เพียงลำพังหรือโดดเดี่ยว แต่จะมีการจัดกลุ่ม แบ่งชั้น จัดแยกประเภท และมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน จึงอาจกล่าว

ได้ว่าการที่คนในชุมชนเข้าใจระบบความหมายได้นั้นเป็นเพราะระบบความคิดมีการผสมผสานและสัมพันธ์ระหว่างความคิดที่ซับซ้อนและความสามารถทางการคิดในระบบภาพตัวแทน

ภาพแสดงความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชุมชน

ความหมายทางวัฒนธรรมจะสะท้อนโลกทัศน์และเจตจำนงของผู้สร้าง ภาพความเป็นชุมชน คือ การมีจุดร่วมทางความคิด ความหมายที่ถูกสร้างขึ้นในวัฒนธรรมชุมชนก็จะสนองตอบเป้าประสงค์นั้น จากฐานความคิดในวิถีการดำรงอยู่ของคนมิได้ตั้งอยู่บนความว่างเปล่า โดยปราศจากการเชื่อมโยงกับสรรพสิ่งอื่น ๆ แต่ในความเป็นจริงมีการปฏิสัมพันธ์และเชื่อมโยงระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม (Denzin; & Lincoln. 2000 : 157) กับบริบททางสังคมที่ล้อมรอบตัวมนุษย์ ดังนั้นกระบวนการแลกเปลี่ยนความหมาย (Shared meaning) ระหว่างกันจึงเป็นการสื่อความหมายบนโครงข่ายของระบบความหมาย (Webs of significance) (Geertz. 1973 : 5) การสร้างความหมายทางวัฒนธรรมจึงเป็นกุศโลบายที่แยบยลในการหล่อหลอมความคิดของสมาชิกในชุมชนให้เกิดความสอดคล้องต้องกันทางความคิด (Common ideas) เพื่อให้เกิดเป็นแกนกลางในการยึดโยงร้อยรัดคนทุกคนในสังคมให้มีจุดร่วมทางความคิด

ความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชุมชนชนบทไทยอาจแบ่งได้เป็นสามประเด็นหลัก ดังนี้

ประเด็นแรก ความหมายที่สื่อถึงวิถีชีวิต ความหมายทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงภาพของวัฒนธรรมชุมชนจะสะท้อนวิถีการดำรงอยู่ในสังคมไทย การปฏิสัมพันธ์และเชื่อมโยงนี้มนุษย์จะสร้างระบบความหมาย (Meanings) และในวิถีการดำรงอยู่จะกระทำหรือปฏิบัติกรสิ่งต่าง ๆ ผ่านระบบความหมาย กล่าวคือ การที่มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันในระบบสังคมได้นั้น (Social system) เป็นเพราะสามารถตีความหรือเข้าใจ (Make sense) สิ่งต่าง ๆ ไปในทิศทางเดียวกัน ความหมายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยจะสะท้อนวิถีชีวิต ความเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีวิถีการผลิตเพื่อยังชีพอย่างผูกพันกับธรรมชาติทำให้เกิดภาวะสมดุลระหว่างระบบนิเวศกับมนุษย์ และจากการที่สังคมไทยดั้งเดิมมีลักษณะเป็นครอบครัวขยายทำให้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมจะเป็นแบบเครือญาติ วิถีการดำรงอยู่จึงเป็นเรื่องของการช่วยเหลือเกื้อกูลเอื้ออาทรระหว่างกัน ทั้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับธรรมชาติ ความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยจึงเกิดขึ้นภายใต้ระบบความคิดที่เป็นความมั่งคั่ง เป็นสังคมที่มีดุลยภาพและเป็นเอกภาพ

ประเด็นที่สอง ความหมายที่สื่อแสดงภาพระบบคุณค่า ความหมายทางวัฒนธรรมจะสะท้อนภาพระบบคุณค่าที่แสดงถึงความเชื่อและค่านิยมที่เราใช้ยึดเหนี่ยวนำทางชีวิต นัยยะของระบบคุณค่าจะเป็นเรื่องของส่วนรวมและจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ โดยจะแสดงออกในรูปของจักรวาลความคิดที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ และความยั่งยืนของสังคมและธรรมชาติ (อานันท์ กาญจนพันธ์. 2548 : 103) ความหมายที่เป็นระบบคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทยจะสะท้อนภาพความเป็นสังคมประเพณี (Traditional society) ด้วยเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลัง คือ การสร้างกฎเกณฑ์ กติกาเพื่อกำกับการแสดงพฤติกรรมของสมาชิก ความหมายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นนี้จะอยู่ในรูปของภูมิปัญญาความรู้ ศิลธรรม แบบแผนปฏิบัติตามกาลเทศะ การช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทรระหว่างกัน เพื่อให้เกิดการสอดคล้องต้องกันในระบบความคิดเพื่อนำมาซึ่งการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข

ประเด็นที่สาม ความหมายที่สื่อแสดงขอบเขตความรับผิดชอบ ความหมายทางวัฒนธรรมจะสะท้อนขอบเขตอำนาจหน้าที่ของความรับผิดชอบในกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งจะแสดงถึงตำแหน่งแห่งหนของผู้กระทำและผู้ถูกกระทำในกระบวนการทางวัฒนธรรม นัยยะของความหมายทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดแสดงขอบเขตความรับผิดชอบจึงเป็นเรื่องของการเกิดขึ้นของระบบความหมายเพื่อควบคุม กำกับ สร้างกฎเกณฑ์ให้เราเข้าใจถึงขอบเขตของอำนาจที่จัดกระทำในกระบวนการสร้างความหมายวัฒนธรรม ขอบเขตความรับผิดชอบในการสร้างความหมายทางวัฒนธรรมมักให้ความสำคัญกับความแตกต่างทางเพศที่เป็นลักษณะทางกายภาพ การสร้างความหมายจะกำหนดขอบเขตอำนาจในระบบความคิดเราว่าพื้นที่ใดเป็นขอบเขตอำนาจในการถ่ายทอดพื้นที่ทางสังคมของเพศหญิง ขอบเขตใดเป็นพื้นที่ของเพศชาย เช่น เพศชายทำหน้าที่ในการสร้างเครื่องมือในการทอ เพศหญิงจะเป็นผู้ถักทอผืนผ้า

ความหมายที่สื่อผ่านกระบวนการถักทอและผืนผ้าจะเกิดขึ้นอย่างมีเป้าหมายเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันของคนในสังคม นั่นคือ ความหมายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้เจตจำนงของผู้สร้าง ดังนั้นการที่เรารับรู้ความหมายเชิงคุณค่าของผืนผ้าจากที่แสดงถึงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ชนชั้นทางสังคม ฐานะตำแหน่งของผู้ใช้ ความเชื่อมั่นศรัทธาในบรรพบุรุษศาสนาและอื่น ๆ นั้นล้วนเกิดจากเจตจำนงของของอุดมการณ์ที่สร้างระบบความคิดที่เป็นความหมายเชิงคุณค่าให้กับการรับรู้ของเรา เมื่อมีเรามีระบบความคิดในความหมายนั้นแล้ว เราจึงรับรู้ความหมายเสมือนหนึ่งว่าเกิดจากสามัญสำนึกโดยจะมองไม่เห็นเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังและไม่ตั้งคำถามกับที่มาของความหมาย ดังนั้นในการอธิบายวิธีการดำรงอยู่ของคนที่สามารถแสดงพฤติกรรมและเข้าใจความหมายสิ่งต่าง ๆ หรือมีสำนึกว่าอะไรเป็นอะไรนั้น เกิดขึ้นจากเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังของระบบ

ความหมาย ซึ่งจะแทรกซึมอยู่ในกระบวนการคิด ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ จนดูเหมือนว่าเป็นสัจจะ (Truth) ที่เกิดจากสามัญสำนึก (Commonsense) จึงอาจกล่าวได้ว่าอุดมการณ์เป็นเรื่องของระบบความคิด ความหมาย และการสร้างความจริงให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป (Universal truths) ซึ่งเป็นเสมือนแผนที่ของความหมาย (Map of meaning) ภายใต้เจตจำนง อุดมการณ์จึงมิใช่เป็นสิ่งที่แยกออกจากวิถีชีวิตของเรา แต่กลับเป็นสิ่งที่ฝังตรึงอยู่ในชีวิตประจำวันโดยเป็นเงื่อนไขของวัตรปฏิบัติ หรือกรอบในการแสดงพฤติกรรมของผู้คนที่ไม่แตกต่างจากหลักศีลธรรมในความเชื่อทางศาสนา (Barker. 2000 : 59 citing Gramsci. 1971 : 394 *Selection from the Prison Note Books.*; Danaher; Schirato; & Webb. 2000 : xii) ดังนั้นอำนาจของอุดมการณ์ (Ideological power) จึงเป็นเจตจำนงของการติดตั้งแผนที่ความคิด (Conceptual map) เพื่อสร้างสามัญสำนึกหรือระบบการคิดให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ

การสืบทอดภูมิปัญญาเพื่อการผลิตซ้ำความหมายทางวัฒนธรรมของชุมชน

ภูมิปัญญาผ่จากนับเป็นประดิษฐ์กรรมทางวัฒนธรรมที่คนในชุมชนสร้างสรรค์ สืบทอดด้วยการเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงอาจกล่าวได้ว่าความเป็นสังคมหรือการแสดงถึงความเป็นกลุ่มสังคมของมนุษย์นั้นเกิดจากการที่กลุ่มคนสร้างสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความเหมือนกันทางวัฒนธรรมนี้เองจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการยอมรับความเป็นกลุ่มสังคมเดียวกันของกลุ่มคนหรืออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic identity) ภูมิปัญญาผ่จากจึงเป็นวัตถุวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่เพื่อรักษาความเป็นนามธรรมในส่วนของความเชื่อ ระบบคุณค่าหรือค่านิยม ที่จะเป็นตัวเกาะเกี่ยวร้อยรัดระบบความคิดให้ความเป็นสังคมนั้น ๆ ดำรงอยู่ ภูมิปัญญาผ่จากเป็นวัฒนธรรมที่มีการเรียนรู้และถ่ายทอดเช่นสรรพสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถเรียนรู้ (Culture is learned.) และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมหรือกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรม (Enculturation) เมื่อเรียนรู้และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอก็จะเป็นความเคยชิน ซึ่งก็คือภูมิปัญญาผ่จากถูกฝังตรึงอยู่ภายใต้จิตสำนึกในรูปแบบระเบียบ กฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน ตลอดจนระบบแลกเปลี่ยนความหมายระหว่างกันของคนในชุมชน

พื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนชนบทไทยเป็นการเรียนรู้โดยประสบการณ์ตรงและการสังเกตดูจากผู้อื่น ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ แบบแรก เป็นการเรียนรู้จากการสังเกต (Observational learning) จะพบว่าในการสั่งสมทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาความรู้ทั้งหมดในสังคมไทยโดยเฉพาะสังคมชนบทจะใช้รูปแบบการเรียนรู้นี้เป็นเบื้องต้น การสังเกตจะสังเกตความเปลี่ยนแปลงจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นรอบ ๆ

ตัวของสิ่งที่เขาเหล่านั้นได้รับประสบอยู่ ซึ่งอาจจะเป็นการสังเกตเหตุการณ์กระทำ พฤติกรรม ทั้งในรูปแบบที่เป็นวิธีการทำมาหากิน แบบแผนการดำรงชีวิต การสังเกตจะนำไปสู่การรับรู้สรรพสิ่ง ในขณะที่ความเข้าใจจากการรับรู้สรรพสิ่งนำไปสู่ความหมาย ดังนั้นการเข้าใจจึงมีความสัมพันธ์กับสัญลักษณ์ที่ถูกใช้ในเหตุการณ์นั้น ๆ ในความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์ของสิ่งของหรือเหตุการณ์ และความหมายจากการสังเกตนั้น คือการตีความเพื่อที่จะเข้าใจความหมาย โดยการตีความเพื่อเข้าใจความหมายของสิ่งที่ได้จากการสังเกตจะเป็นตัวแทนเหตุการณ์หรือสิ่งของนั้น และสุดท้ายสิ่งที่ได้จากการตีความก็คือเนื้อหาสาระที่ได้จากการสังเกต (Harbermas. 1976 : 9-10; Neuliep. 1996 : 32-33) การเรียนรู้ด้วยการสังเกตจะมีผลไปสู่ภาคปฏิบัติในแบบที่สองคือ การเรียนรู้จากผลของการกระทำ (Learning by response consequences) เมื่อสังเกตและสรุปเป็นความรู้แล้วจะมีการปรับปรุงความรู้ให้มีความเหมาะสมกับตนเอง ด้วยการนำชุดความรู้ที่ได้มาทดลองทำดูซึ่งจะเป็นการทดลองในสถานการณ์จริง สังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นผลจากการกระทำหรือนำความรู้มาใช้เมื่อเป็นที่พอใจคือได้ความรู้ชุดใหม่ที่เหมาะสมกับตนเองก็จะสรุปรวบยอดเป็นภูมิปัญญา

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาความรู้ไม่ได้มีแต่ที่เกิดขึ้นจากการทดลองในห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น แต่มีภูมิปัญญาความรู้อีกกระแสหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นมาก่อน คือ ความรู้กระแสวัฒนธรรมหรือความรู้ดั้งเดิม (Traditional knowledge) ความรู้กระแสวัฒนธรรมเป็นความรู้ ความสามารถ และทักษะที่สั่งสม เรียนรู้ พัฒนา และถ่ายทอดมาหลายชั่วอายุคน โดยเกิดจากการทดลองปฏิบัติจริงในห้องทดลองทางสังคมหรือการทดลองใช้ในวิถีชีวิตจริง แล้วหาข้อสรุปเป็นชุดความรู้เพื่อถ่ายทอดสู่คนอื่น ๆ ความรู้เหล่านี้ที่ถูกค้นพบ ลองใช้ ดัดแปลง ถ่ายทอดกันมาด้วยเวลานานเป็นพันเป็นหมื่นปีจึงมีค่ายิ่ง ชุดความรู้ในสังคมประเพณีจึงเป็นมรดกทางปัญญาของมนุษย์ (Human heritage) (ประเวศ วะสี. 2541 : ค) ด้วยเหตุที่ภูมิปัญญาความรู้กระแสวัฒนธรรมเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างพึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้นเมื่อกาลเวลาและสภาพธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป ภูมิปัญญาจึงมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สามารถดำรงอยู่กับธรรมชาติได้ กระบวนการเรียนรู้ในวิถีสังคมไทยจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ตลอดชีวิต อย่างไม่หยุดนิ่ง เกิดขึ้นด้วยตนเองหรือด้วยการเรียนรู้จากผู้อื่นและจากสิ่งแวดล้อม ลักษณะของการเรียนรู้ในแบบที่กล่าวมาช่วยให้เกิดศักยภาพมากขึ้นในการดำรงชีวิตทุกด้าน มีทักษะของการแก้ไขจัดการปัญหา กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเกิดขึ้นด้วยวิธีการหลายแบบทั้งการสอน การสังเกต การอ่าน การฟัง การถาม การทดลองทำ การคิดไตร่ตรอง การแลกเปลี่ยน ฯลฯ เป็นการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเพราะมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพเนื้อหาที่มีความหลากหลายไม่เหมือนกัน ความสามารถ ความถนัดที่ไม่เหมือนกันของผู้เรียนผู้สอนแต่ละคน (อุทัย ดุลยเกษม. และอรศรี งามวิทยาพงศ์. 2540 : 27-28) และด้วยระบบความสัมพันธ์ใน

แนวราบหรือแบบญาติพี่น้อง วัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทยจึงเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่มีแบบแผน การแสดงตนว่าเป็นเจ้าของความรู้จึงไม่มีการตีค่าเป็นเงินตราแต่จะเป็นในรูปแบบของการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน กระบวนการถ่ายทอดประสบการณ์จากคนหนึ่งสู่อีกคนหนึ่งจึงเป็นการแลกเปลี่ยนทางความรู้แบบไม่เป็นทางการ เมื่อได้รับความรู้แล้วบุคคลคนนั้นต้องนำไปทดลองปฏิบัติในสถานจริงของตนเอง สังเกตสิ่งที่เป็นผลจากการทดลองและประยุกต์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมกับตนเอง

ภูมิปัญญาผ่จากเป็นความรู้/ความคิดในวิถีชีวิตที่สั่งสมมาหลายชั่วอายุคน ทำให้มีความเข้มข้นทางภูมิปัญญาที่นำพาชุมชนสู่ความเป็นปึกแผ่น ภูมิปัญญาผ่จากจึงเป็นความรู้/ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมที่ได้มีพัฒนาการสืบสานกันมา และเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่าง ๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นจากพื้นที่หรือสิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน แล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ในบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น การสั่งสมทางภูมิปัญญาจนเป็นสมบัติล้ำค่าของสังคมไทยเกิดจากความเชื่อสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วทดลองทำลอง ผิดลองถูกและสรุปเป็นกระบวนการทัศน์ที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติในลักษณะของการเกื้อหนุน เชื้ออาทรไม่ทำลายล้างซึ่งกันและกันตามสภาพท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่น จึงอาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาผ่จากเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นความสามารถในการปรับตัวและเรียนรู้ของกลุ่มคนในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพื่อดำเนินชีวิตให้อยู่รอดโดยปกติสุขของบุคคลหรือกลุ่มคนในชุมชนซึ่งได้รับการถ่ายทอดปรับเปลี่ยนจากบุคคลในชุมชนรุ่นหนึ่งมาอีกรุ่นหนึ่ง สืบต่อกัน อันเป็นผลเกิดขึ้นเนื่องมาจากการที่บุคคลมีความสัมพันธ์กับบุคคลและธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยแสดงออกในด้านคติ ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี พิธีกรรม การทำมาหากิน การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ เพื่อเป้าหมายในการดำรงอยู่ของคนในชุมชน

โดยนัยยะนี้ผ่จากเป็นทุนวัฒนธรรมที่เข้มแข็งจะมีรากฐานมาจากการเรียนรู้เพื่อที่จะสืบทอดหรือผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของคนในชุมชน ทุนวัฒนธรรมในที่นี้จึงเป็นตัวบ่งบอกถึงตัวตนและเอกลักษณ์ที่แท้จริงของชุมชนว่าคืออะไร ถ้าหากผ่จากในฐานะที่เป็นประดิษฐ์กรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนมีความเข้มแข็งนั้นย่อมหมายถึงว่าระบบความหมายที่เป็นผลมาจากกระบวนการถ่ายทอดและตัวผืนผ้าสามารถมีพลังในการเกาะเกี่ยวยึดโยงระบบความคิดของคนใน

ชุมชน ในทางตรงข้ามหากระบบความหมายไม่สามารถสื่อความหมายในระบบความคิดของคนในชุมชนได้ก็จะเกิดความอ่อนแอขึ้นกับชุมชน

ส่วนที่สาม การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในยุคการผลิตเพื่อการค้า

กระบวนการพัฒนาสู่ความทันสมัยภายใต้อุดมการณ์ทุนนิยมซึ่งเป็นวิถีของการผลิตเพื่อการค้าที่สนองความต้องการของผู้บริโภคซึ่งจะมีความแตกต่างจากวิถีการผลิตเพื่อยังชีพในสังคมประเพณี กระบวนการพัฒนาสู่ความทันสมัยทำให้วิถีชีวิต กระบวนการทางสังคมวัฒนธรรมซึ่งเป็นวิถีการดำรงอยู่ของคนในชุมชนดั้งเดิมเปลี่ยนแปลง แบบแผนทางวัฒนธรรมบางอย่างยังคงดำรงอยู่ บางอย่างเปลี่ยนแปลงไป บางอย่างเกิดการผสมผสาน ปรับปรนเพื่อสร้างดุลยภาพทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในวิถีของการผลิตเพื่อการค้าเป็นผลมาจากการปรับเปลี่ยนประเทศสู่ความทันสมัยตามอุดมการณ์ทุนนิยมที่ให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เจตจำนงของการปรับเปลี่ยนที่กล่าวมานำไปสู่การพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมอุตสาหกรรมที่เป็นวิถีการผลิตเพื่อการค้า ซึ่งก็คือ การผลิตสินค้าเพื่อแลกเปลี่ยนด้วยเงินตราในระบบตลาด การเปลี่ยนแปลงสู่วิถีการผลิตเพื่อการค้าในมุมมองเชิงสังคมวัฒนธรรมจึงเป็นการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ตามแบบแผนของภูมิปัญญาตะวันตกที่เข้ามาพร้อมกับอุดมการณ์การพัฒนาสู่ความทันสมัย ด้วยยุทธศาสตร์การแทนที่ (Substitution) คือ นำแบบแผนวัฒนธรรมของสังคมตะวันตกเข้ามาแทนที่แบบแผนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นวิถีการผลิตเพื่อยังชีพในสังคมประเพณี การแทนที่ทางวัฒนธรรมในลักษณะของการลอกแบบของใหม่กวาดทิ้งของเก่า ทำให้วัฒนธรรมได้รับการพัฒนาอย่างเสียดูล สังคมไทยมีแบบแผนทางวัฒนธรรมใหม่ที่ไร้รากฐานของวัฒนธรรมดั้งเดิม ทำให้สังคมมีปัญหาنانัปการ ภาพที่ปรากฏชัดคือ สังคมไทยมีความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานในการดำรงชีวิตของผู้คนอย่างมาก ในทางตรงข้ามการพัฒนาเพื่อความทันสมัยก่อให้เกิดวิกฤตทางสังคมอย่างรอบด้านไม่ว่าจะในส่วนของโครงสร้างทางสังคมหรือองค์ประกอบทางสังคมอื่น ๆ วิกฤติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ระบบความเชื่อ บรรทัดฐาน ค่านิยมทางสังคมซึ่งเป็นตัวยึดโยงเกาะเกี่ยววิถีการดำรงอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน สังคมไทยเริ่มตระหนักถึงมหันตภัยของการพัฒนาชุมชนโดยนำเข้าระบบความคิดหรือภูมิปัญญาจากสังคมภายนอกเป็นการพัฒนาที่ไร้รากหรือการพัฒนาที่ไร้พลัง และที่สำคัญแนวทางการพัฒนาสู่ความทันสมัยจะเป็นตัวจักรในการทำลายมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้นในการพัฒนาชุมชนจึงต้องหวนคืนกลับมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาจากรากเหง้าทางวัฒนธรรม ด้วยความเชื่อที่ว่าวิธีการนี้จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ข้อสรุปที่กล่าวมาจะเห็นได้จากภาพปรากฏการณ์

ทางสังคมในช่วงเกือบ 30 ปีที่หน่วยงานรัฐ เอกชนและบุคคลต่าง ๆ หวนคืนมาให้ความสำคัญกับการผลิตซ้ำ (Reproduce) วัฒนธรรมชุมชน ด้วยความเชื่อที่ว่าพัฒนาจากรากเหง้าทางภูมิปัญญาจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน กระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนภายใต้เจตจำนงแห่งรัฐดำเนินการโดยการทำให้ประติสฐ์กรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ในวิถีชีวิตมีสภาพเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมในระบบตลาดของสังคมทันสมัย ซึ่งจะสนองตอบต่อการบริโภคความหมายเชิงคุณค่ามากกว่าเพื่อประโยชน์ใช้สอย เมื่อเราซึมซับระบบคิดของการพัฒนาเพื่อความทันสมัยโดยคล้อยตามวิธีการในแบบตะวันตกที่อยู่ภายใต้อุดมการณ์ทุนนิยม วิถีชีวิตและระบบความสัมพันธ์ในวิถีการดำรงอยู่ก็เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมสู่การเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่ให้ความสำคัญกับการผลิตเพื่อการบริโภค ภาพของการแข่งขัน ช่วงชิงเพื่อสร้างความเหนือกว่าภายใต้กรอบคิดที่ว่า การสร้างสรรค์จะเป็นบ่อเกิดของสิ่งใหม่ที่มีความแปลกและเหนือกว่าสิ่งที่มีอยู่ ดังนั้นภาพที่สะท้อนในวัฒนธรรมจึงเป็นการสร้างความหมายที่สนองตอบต่อเจตจำนงของระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า วัฒนธรรมถูกทำให้เป็นสินค้าและเข้าสู่วัฏจักรของการผลิตแบบทุนนิยม คือการสร้างมูลค่าเพิ่ม และสนองความต้องการเทียมที่เป็นเรื่องของคุณค่าทางด้านจิตใจของผู้บริโภค เพื่อเป้าหมายสุดท้ายคือรายได้ เมื่อความหมายที่ผ่านการประกอบสร้างภายใต้เจตจำนงของรัฐที่มุ่งสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าเกิดขึ้นวัฒนธรรมถูกให้ค่าเป็นเงินตราโดยการสร้างความหมายเชิงคุณค่าที่แสดงถึงรสนิยม (Taste) ภาพลักษณ์ (Image) ฐานะตำแหน่งทางสังคม (Status) และรูปแบบการดำรงชีวิต (Lifestyle) ตามวิถีการบริโภคนิยม (Consumerism) ของผู้ใช้ในสังคมทันสมัย

การผลิตเพื่อการค้าในระบบตลาดของสังคมอุตสาหกรรมจะมุ่งผลิตสินค้าเพื่อสนองตอบต่อกลุ่มเป้าหมายในวงกว้างในลักษณะของผลิตภัณฑ์มวลชน (Mass products) ภายใต้ระบบตลาดสินค้าจะถูกแลกเปลี่ยนด้วยกลไกทางด้านราคา (Price mechanism) ระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย กลไกของราคามีได้เกิดจากการตัดสินเชิงคุณค่าจากตัวสินค้า แต่จะเกิดจากการสร้างความสมดุลระหว่างการซื้อกับการขายเพื่อให้เกิดความสอดคล้องต้องกันระหว่างการผลิตกับการบริโภค นั่นคือหากสินค้ามีมากแต่การบริโภคนั้นน้อยราคาสินค้าจะลดลง ในทางตรงข้ามหากการบริโภคนั้นมีมากแต่สินค้าในตลาดกลับมีไม่เพียงพอหรือน้อยกว่าความต้องการบริโภค ราคาสินค้าก็จะสูงขึ้น จะเห็นได้ว่ากลไกทางด้านราคาที่เกิดขึ้นในระบบตลาดมีได้เกิดจากความมีคุณค่าของตัวสินค้า

นอกจากนี้ระบบตลาดยังดำเนินภายใต้กลยุทธทางการตลาดในด้านของตัวผลิตภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการขาย โดยในการผลิตสินค้านั้นจะต้องสร้างตัวสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคและมีความต่างจากสินค้าของคู่แข่งให้มากที่สุด และเมื่อผลิต

สินค้าแล้วก็ต้องใช้กลยุทธ์ทางการตลาดให้ผู้บริโภครับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสินค้าและเข้าถึงตัวสินค้าได้ง่าย ระบบการตลาดก็จะดำเนินไปได้ อย่างไรก็ตามในระบบตลาดของสินค้าที่ผลิตด้วยมือ (Hand made) อย่างกรณีของผ้าจกจะมีความต่างกับสินค้าที่ผลิตเป็นจำนวนมาก ๆ เนื่องจากสินค้าที่ผลิตด้วยมือจะต้องอาศัยความประณีต ละเอียด สวยงาม และมีเพียงชิ้นเดียวในโลกไม่มีโอกาสที่จะสร้างได้เหมือนอีกถึงแม้จะสร้างขึ้นอีกครั้งด้วยคนคนเดียวก็ตาม ราคาของสินค้าผ้าจกจึงมิได้เกิดขึ้นจากกลไกทางด้านราคาในระบบตลาดที่เป็นความสมดุลระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย ในนัยยะของการผลิตและการบริโภค แต่ราคากลับถูกกำหนดขึ้นจากคุณค่าของผืนผ้าจกซึ่งเกิดจากความพึงพอใจของผู้ทอ ผู้ใช้ผ้า

เมื่อชุมชนก้าวเข้าสู่วิถีการผลิตเพื่อการค้าแบบทุนนิยมซึ่งเป็นวิถีการผลิตที่มีกฎระเบียบวิธีการทำงาน เวลาในการทำงานที่เคร่งครัด มีการแบ่งงานกันทำเพื่อความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อเป้าหมายของควมมีประสิทธิภาพในการผลิตและการได้มาซึ่งกำไรจากการแลกเปลี่ยนด้วยเงินตราในระบบตลาด กิจกรรมในวิถีการผลิตหลายอย่างเคลื่อนย้ายออกจากระบบครัวเรือนในชุมชนสู่การผลิตในระบบตลาด วิถีการผลิตแบบดั้งเดิมที่คนในชุมชนเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคถูกแยกออกจากกัน ในวิถีการผลิตเพื่อการค้าคนในชุมชนจะเป็นเพียงผู้ผลิตเพื่อสนองความต้องการกับผู้บริโภคในสังคมภายนอกผ่านกลไกการตลาด วิถีการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในวิถีชีวิตดั้งเดิมถูกปรับเปลี่ยน การผลิตที่เคยสนองต่อการบริโภคในวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงสู่การผลิตตามความต้องการของผู้บริโภคในสังคมภายนอก การสืบทอดทางภูมิปัญญาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งหรือจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานเปลี่ยนแปลงสู่ระบบการจัดการศึกษาของสังคมทันสมัย เช่น การศึกษานอกและในระบบโรงเรียน และการสืบทอดจากผู้รู้ที่ได้รับการเรียกขานว่าปราชญ์ชาวบ้าน ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบสังคมประเพณีที่เป็นวิถีของการผลิตเพื่อยังชีพจึงเสื่อมถอยลง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลร่วมมือและแลกเปลี่ยนระหว่างกันในหมู่เครือญาติ โดยการแลกเปลี่ยนในระบบตลาดที่เป็นการแลกเปลี่ยนด้วยเงินตราจะเข้ามาแทนที่

อย่างไรก็ตามในสภาพของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนที่ต้องนำวัฒนธรรมมาผลิตเป็นสินค้าเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคในระบบตลาดซึ่งเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมของสังคมทันสมัย ชุมชนมีอาจที่จะปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงแบบแผนทางวัฒนธรรมใหม่ได้อย่างสิ้นเชิง หรือในทางเดียวกันก็อาจที่จะเดินทางเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่แบบเบ็ดเสร็จ คนในชุมชนยังคงนำแบบแผนทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตดั้งเดิมมาปรับใช้กับวิถีการผลิตเพื่อการค้าในระบบตลาด ไม่ว่าจะเป็นระบบความสัมพันธ์ในแบบการช่วยเหลือเกื้อกูล การแลกเปลี่ยนแบ่งปัน ร่วมมือร่วมใจ

กระทั้งการรวมกลุ่มเพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป การปรับตัวและเลือกรับ เพื่อให้เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างคุณค่าทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตกับการผลิตเพื่อการค้า อย่างได้ดุลเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในการสร้างความหมายทางวัฒนธรรมจากเรื่องราวของผ้าจกในชุมชนนบไทย เป็นการศึกษาที่มีความต้องการเผยให้เห็นกระบวนการสร้างและแลกเปลี่ยนความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตภายใต้สังคมประเพณีที่มีเป้าหมายในการผลิตเพื่อยังชีพกับภายใต้กระบวนการผลิตเพื่อการค้าในสังคมทันสมัยที่มากับอุดมการณ์รัฐ ซึ่งเป็นเจตจำนงในการพัฒนาชุมชนชนบทไทยสู่ความทันสมัยด้วยการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะอาศัยแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาที่ศึกษาวัฒนธรรมในมิติของระบบความหมายที่ใช้แลกเปลี่ยนกันในสังคม วัฒนธรรมมิใช่สิ่งที่มีมากับธรรมชาติแต่จะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นภายใต้เจตจำนงของอุดมการณ์ การเกิดขึ้นของความหมายจะอาศัยระบบความคิดและวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ในสังคมนั้น ๆ อย่างเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ระบบคุณค่าหรือค่านิยม การสืบค้นจึงต้องการคลี่คลายว่าความหมายทางวัฒนธรรมที่สื่อผ่านกระบวนการทอผ้าและผืนผ้าจกนั้นมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวไทยยวนอย่างไร และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมทันสมัย กระบวนการถักทอและตัวผืนผ้าจกถูกผลิตเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าวิถีชีวิตของชาวไทยยวนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร โดยผู้วิจัยมีแนวทางในการวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ทางสังคมเพื่อตอบคำถามการวิจัยดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์วิถีการดำรงอยู่ของชาวไทยยวนผ่านกระบวนการทอผ้าจก การวิเคราะห์จะใช้แนวคิดว่าในการดำรงอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนนั้นคนในชุมชนได้สร้างความหมายทางวัฒนธรรมเพื่อใช้แลกเปลี่ยนในการปฏิสัมพันธ์กัน ความหมายทางวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นภายใต้เจตจำนงที่เป็นวิถีการผลิตเพื่อยังชีพในสังคมประเพณี ความหมายวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของชาวไทยยวนจะให้ความสำคัญกับระบบคุณค่าในการดำรงอยู่ร่วมกัน การช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทรระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ภายใต้รากฐานของระบบความคิดในการผลิตแบบยังชีพซึ่งเป็นระบบความรู้ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ทำให้เกิดภาวะสมดุลระหว่างระบบนิเวศกับมนุษย์ นอกจากนี้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในวิถีชีวิตยังมีลักษณะที่เอื้ออาทรพึ่งพาอาศัยกันทั้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของโครงสร้างทางสังคมที่มีดุลยภาพและเป็นเอกภาพ

การวิเคราะห์วิถีดำรงอยู่ของชาวไทยวนในวิถีการผลิตเพื่อการค้า เป็นการวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดที่ว่าเมื่อชุมชนต้องเผชิญการกระแสการเปลี่ยนแปลงภายใต้อุดมการณ์การพัฒนาสู่ความทันสมัยซึ่งเป็นระบบของการผลิตเพื่อการค้าในระบบตลาด ฝ้าจถูกสร้างให้เป็นสินค้าเพื่อแลกเปลี่ยนในระบบเงินตรา วิถีการผลิตจะมุ่งสนองความต้องการในการบริโภค ความหมายเชิงคุณค่าของผู้ใช้ฝ้าในสังคมสมัยใหม่ วิถีการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ระบบความหมายในวิถีชีวิตบางอย่างเปลี่ยนแปลง บางอย่างยังคงดำรงอยู่ บางอย่างมีการเปลี่ยนแปลง โดยนำระบบคุณค่าในวิถีชีวิตของสังคมประเพณีในระบบเครือญาติมาผสมผสานกับวิถีการผลิตในสังคมสมัยใหม่ที่เป็นการผลิตเพื่อการค้าในระบบตลาด ทั้งนี้เพื่อให้วิถีการดำรงอยู่ของชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีดุลยภาพ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการสืบค้นการเกิดขึ้นความหมายทางวัฒนธรรมจากเรื่องราวของผ้าจกซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทยยวนของงานวิจัยชิ้นนี้ มิได้มีเป้าประสงค์ที่จะสืบค้นเพื่อแสดงให้เห็นระบบการผลิตผ้าจกจนกระทั่งสำเร็จเป็นผืนผ้าแต่เพียงด้านเดียว แต่ยังมุ่งที่จะสืบค้นให้เห็นว่าเบื้องหลังกระบวนการผลิตผ้ามีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตที่เป็นปกติธรรมดาของผู้คนในชุมชนไทยยวนอย่างไร ซึ่งหมายถึง มุมมองที่ว่า การทอผ้าจกในวิถีชีวิตกับการผลิตเพื่อการค้ามีความเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์หรือระบบความคิด ความหมาย และความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างไร ในการคลี่คลายจะเป็นการสืบค้นเพื่อเผยให้เห็นเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลัง และการสื่อความหมายในกระบวนการทอและตัวผืนผ้า การทำความเข้าใจความหมายทางวัฒนธรรมจึงไม่ใช่การศึกษาแค่เฉพาะการสื่อความหมายระหว่างกันที่เกิดจากการใช้ผ้าแต่จะสืบค้นให้เห็นความเชื่อมโยงของระบบความหมายกับวิถีชีวิตผ่านกระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้า ความหมายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นภายใต้เจตจำนงของอุดมการณ์ที่ทำให้ผู้คนยอมรับโดยปราศจากการตั้งคำถามหรือข้อสงสัย กรอบความคิดนี้เองที่ทำให้วัฒนธรรมได้รับการนิยามว่าเป็นระบบความหมายที่เราใช้สื่อสารกันในสังคม (Ager. 1994: 79)

ในการวิเคราะห์จะศึกษาความหมายทางวัฒนธรรมที่ใช้แลกเปลี่ยนกันในสังคมจะในลักษณะของปฏิบัติการวัฒนธรรม (Cultural practice) ซึ่งก็คือ ฐานคิดที่ว่า การเกิดขึ้นของความหมายวัฒนธรรมเพื่อใช้แลกเปลี่ยนกันในสังคมทุกลักษณะมีเจตจำนงอยู่เบื้องหลัง และความหมายจะมีความเชื่อมโยงกับบริบทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ระบบความเชื่อต่าง ๆ เพื่อความเข้าใจจะระหว่างกันและกันในวิถีการดำรงอยู่ของคนในสังคม

วิธีการคลี่คลายปมปัญหาการวิจัย

ในการคลี่คลายประเด็นคำถามการวิจัยเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งมีความหลากหลาย เชื่อมโยงในหลายมิติ และมีลักษณะในเชิงของคุณค่ามากกว่าข้อมูลเชิงประจักษ์ (Nelson; Treichler; & Grossberg. 1992 : 4) เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงความซับซ้อนและการซ้อนทับกันในมิติต่าง ๆ ของปรากฏการณ์ ผู้วิจัยจะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม โดยในการวิเคราะห์จะใช้แนวทางของวัฒนธรรมศึกษาที่ให้ความสำคัญกับความหมาย (Meaning) ในนัยยะนี้วัฒนธรรมจึงมิใช่สิ่งที่เป็นรูปธรรมของสิ่งต่าง ๆ

(A set of things) อย่างเช่น นวนิยาย ภาพเขียน รายการโทรทัศน์ เพลงการละเล่นหรืออื่น ๆ อย่างที่คนทั่วไปเข้าใจกัน แต่เป็นกระบวนการสร้างความหมาย (A set of practices) (Hall. 1997 : 2) ในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อเป้าหมายของความสอดคล้องต้องกันทางความคิด (Common ideas) หรือเป็นวิถีทางที่กลุ่มคนมีความเข้าใจในการดำรงอยู่ร่วมกัน ในการวิเคราะห์กระบวนการสื่อความหมายวัฒนธรรมของชุมชนจึงต้องพิจารณาว່าระบบความหมายที่ถูกแลกเปลี่ยนกันในชีวิตประจำวันของสมาชิกในชุมชนนั้นเกิดขึ้นอย่างไร ทั้งในแง่ของวิธีการและเงื่อนไขของการเกิดขึ้นของความหมาย การศึกษาจะมุ่งเน้นวิเคราะห์เจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังความหมายและกระบวนการที่จะนำไปสู่การผลิตและผลิตซ้ำวัฒนธรรม (Cultural production and reproduction) ภายใต้ตัวบทวัฒนธรรม (Cultural texts) วิถีชีวิตและความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับชีวิตประจำวัน (Denzin; & Lincoln. 2000 : 160)

การศึกษาจะศึกษาจากตัวบท (Textual analysis) ในการวิเคราะห์นี้ตัวบทจะหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เราสามารถทำให้มีความหมาย (Barthes. 1977 : 157, Mckee. 2005 : 3-4, 29) ซึ่งก็คือเรื่องราวของผ้าจากของชาวไทยยวน ในการศึกษาความหมายของตัวบทจะมีใช่แค่เพียงการมองในบางมิติที่อยู่เบื้องหลังหรือภายในโดยใช้วิธีการค้นหาความหมายแบบศาสตร์ของการตีความ (hermeneutics) แต่จะเป็นการสืบค้นให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของความหมายที่เกิดจากส่วนประกอบของตัวบท (Surber. 1998 : 191) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การศึกษาตัวบทจะมุ่งวิเคราะห์การสื่อความหมายในระบบภาพตัวแทนที่ทำให้สรรพสิ่งมีความหมายภายใต้เจตจำนงของอุดมการณ์ ดังนั้นในการวิเคราะห์ตัวบทจะสืบค้นเพื่อหาความหมายที่อยู่ในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องเนื่องกับกระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้าจาก โดยกรอบในการวิเคราะห์ความหมายทางวัฒนธรรมจะสืบค้นถึงบริบท (Context) ของตัวบทภายในกระบวนการผลิต การแพร่กระจาย และการบริโภคความหมายที่อยู่ในวิถีชีวิต (Gray. 2003 : 125) ซึ่งจะมีความเชื่อมโยงกับอุดมการณ์หรือระบบความคิด

1. การวิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวไทยยวนผ่านกระบวนการทอผ้าจากและตัวผืนผ้าจาก การวิเคราะห์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เข้าใจถึงความเกี่ยวโยงสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้าจากกับวิถีชีวิตชาวไทยยวนในส่วนของการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมภายใต้เจตจำนงของอุดมการณ์ที่อยู่เบื้องหลัง ความหมายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจะถูกพันกับเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ระบบคุณค่า ภูมิปัญญาความรู้ และความเชื่อถือศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยการย้อนไปถึงประสบการณ์ในอดีตเพื่อเผยให้เห็นกระบวนการในสร้างกฎเกณฑ์กติกาให้อยู่ในรูปของความหมายทางวัฒนธรรม และความหมายนี้เองจะเป็นตัวจัด

ระเบียนความคิดให้กับคน ซึ่งการวิเคราะห์ทั้งหมดนี้จะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการสื่อความหมายในระบบสัมพันธ์ทางสังคม ในการวิเคราะห์จะวิเคราะห์จากตัวบทและผู้ให้ตัวบท คือ ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชนทั้งทางนิตินัยและพฤตินัย ชาวบ้าน ผู้ทอผ้าจก ผู้ใช้ผ้าจก ผู้ให้ข้อมูลหลักที่กล่าวมาจะต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ร่วมกับชุมชนมาเป็นเวลานาน วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลจากผู้ให้ตัวบทข้างต้นจะอาศัยการสัมภาษณ์ระดับลึก (Indepth interview) จากแนวคำถามซึ่งสร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดการวิจัย ข้อมูลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากเอกสาร และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผ้าจก

2. การวิเคราะห์วิธีการดำรงอยู่ของไทยยวนภายใต้ระบบการผลิตเพื่อการค้า จะวิเคราะห์เพื่อคลี่คลายให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในโลกทัศน์ของชาวไทยยวนที่เกิดขึ้นในการทอผ้าจกเพื่อการค้า ภายใต้เจตจำนงแห่งรัฐในการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน มุมมองนี้จึงเป็นการมองชุมชนชาวไทยยวนในฐานะที่เป็นผู้กระทำและผู้ถูกกระทำในภาพความเป็นปัจจุบันเพื่อชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นกับเรื่องราวของผ้าจกในสังคมทันสมัยตั้งแต่เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจนถึงปัจจุบันที่ถูกแทนที่ด้วยผ้าทอจากโรงงาน เรื่องราวที่เสมือนเป็นฉาก (Scene) ใหม่ที่เกิดขึ้นเมื่อมีการฟื้นฟูวัฒนธรรม สำหรับผู้ให้ตัวบทในการวิเคราะห์ประเด็นนี้ได้แก่ บุคคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน สมาชิกของศูนย์วัฒนธรรมที่อนุรักษ์ผ้าจกไทยยวน ผู้นำชุมชน อาจารย์ใหญ่ ผู้สอนการทอผ้าจก ครูอาจารย์ที่ศึกษาเรื่องราวของผ้าจก ผู้ทอผ้า ผู้ขายผ้าจก ผู้ใช้ผ้าจกที่เป็นคนในชุมชนและนอกชุมชน ชาวบ้านไทยยวน และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และรวมถึงเอกสารต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ในการเผยแพร่สารเรื่องราวของผ้าจกไทยยวนต่อสังคม การได้มาซึ่งข้อมูลจากผู้ให้ตัวบทจะอาศัยการสัมภาษณ์ระดับลึก (Indepth interview) จากแนวคำถามซึ่งสร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อให้สามารถรวบรวมข้อมูลได้อย่างสอดคล้องกับทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย นอกจากนี้ยังสืบค้นข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ และสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทยยวน

ตัวบทที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาเพื่อคลี่คลายให้เห็นการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมผ่านเรื่องราวของผ้าจกไทยยวน ผู้วิจัยจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมจากตัวบทที่เป็นปรากฏการณ์ ซึ่งจะประกอบด้วยสองส่วนใหญ่ คือ ข้อมูลที่เป็นเอกสารและข้อมูลจากการบอกเล่าของผู้เกี่ยวข้องกับในเรื่องราวผ้าจกไทยยวน ตัวบทและพื้นที่ของตัวบทที่ใช้ในการศึกษานั้นจะมีเป้าหมายในการแสวงหาข้อมูลเพื่อ

คลี่คลายปมปัญหาการวิจัยซึ่งจะมีส่วนสัมพันธ์เจตจำนงของอุดมการณ์ที่อยู่เบื้องหลังความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของชาวไทยยวนดั้งเดิมและที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อต้องผลิตเพื่อการค้า

ส่วนแรก คือ ตัวบทที่เป็นเอกสาร หนังสือ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเจตจำนงแห่งรัฐต่อการฟื้นฟูวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย ผู้วิจัยจะเข้าสู่ตัวบทส่วนนี้ด้วยการค้นคว้าจากแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ ทั้งในรูปของสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสารสนเทศระบบเครือข่ายสารสนเทศ

ส่วนที่สอง คือ ตัวบทที่เป็นพื้นที่ของปรากฏการณ์ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในการศึกษาตัวบทโดยยึดหลักที่ว่า ในชุมชนหนึ่งชุมชนใดมีปรากฏการณ์ทางสังคมที่สอดคล้องกับเรื่องราวที่ต้องการสืบค้น เพื่อให้สามารถศึกษารายละเอียดของระบบความหมายทางวัฒนธรรมได้ ซึ่งก็คือ ชุมชนที่มีผ้าจากไทยยวนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมหรือรากเหง้าทางภูมิปัญญา โดยพื้นที่ในการศึกษาตัวบทที่เลือกเป็นชุมชนภายใต้ชื่อสมมุติ คือ ชุมชนบ้านดอน ชุมชนบ้านดอนดั้งเดิมตั้งอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เป็นป่าเขา หลักฐานที่ยังคงหลงเหลือและเป็นข้อสนับสนุนข้อสรุปข้างต้น คือ ทางด้านตะวันตกของหมู่บ้านในราวห้ากิโลเมตรจะเห็นภูเขาสูงใหญ่สูงตระหง่านก่อนที่จะเห็นทิวเขาตะนาวศรีที่กั้นเขตชายแดนไทยพม่าตั้งอยู่ลิบ ๆ

ชุมชนบ้านดอนเป็นชุมชนเก่าแก่ชุมชนหนึ่งในจังหวัดราชบุรี คนในชุมชนส่วนใหญ่มีเชื้อสายเป็นชาวไทยยวนที่อพยพมาจากพื้นที่อำเภอเมือง เนื่องจากผู้คนเพิ่มมากขึ้นที่ดินที่จะใช้เพื่อการทำการเกษตรไม่เพียงพอ จึงต้องอพยพเคลื่อนย้ายมาเพื่อหาแหล่งที่ทำกินใหม่ ชุมชนบ้านดอนเป็นชุมชนเล็ก ๆ ทางภาคตะวันตกของประเทศไทย พื้นที่โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นที่ลาดเชิงเขา และที่ราบสูง ดินมีสภาพเป็นดินร่วนปนทราย พื้นที่โดยทั่วไปจึงเป็นที่ที่แห้งแล้งเป็นส่วนใหญ่ ยิ่งในช่วงฤดูร้อนด้วยแล้วสภาพโดยทั่วไปแห้งแล้งมาก

ชาวไทยยวนในชุมชนบ้านดอนมีวิถีดำรงอยู่อย่างเรียบง่าย แต่เดิมมีอาชีพทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพหลัก ปัจจุบันนอกจากจะประกอบอาชีพทำนาและเลี้ยงวัวแล้ว บางครัวเรือนยังทอดผ้าจากเป็นอาชีพเสริม ส่วนในบางครัวเรือนแม่บ้านหันมาทอเป็นอาชีพหลัก และคนอีกจำนวนหนึ่งหันไปประกอบอาชีพขายแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในบริเวณใกล้เคียงกับหมู่บ้านถึงสองโรง ผู้คนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยยวนที่อพยพมาในสมัยรัชกาลที่ 1 อุตสาหกรรมทางชาติพันธุ์นอกจากจะมีเรื่องของภาษาแล้ว ยังมีรากเหง้าทางภูมิปัญญาที่โดดเด่น คือ การทอดผ้าจาก ผู้ให้ตัวบทในส่วนของพื้นที่ของปรากฏการณ์จะประกอบไปด้วยผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ผู้ทอ ผู้ขายผ้าจาก ผู้ใช้ผ้าจาก และเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางสังคมทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

การเข้าสู่พื้นที่ตัวบท

การเข้าสู่สนามเพื่อสืบค้นข้อมูล ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะเริ่มจากการติดต่อนัดหมายครูซึ่งปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้สอนอยู่ที่โรงเรียนชุมชนวัดบ้านดอนซึ่งรู้จักคุ้นเคยกันมาก่อน เมื่อถึงวันนัดหมายผู้วิจัยเดินทางจากที่พักเพื่อมายังโรงเรียน เมื่อพบกันก็ทักทายและชี้แจงเหตุผลของการมาครั้งนี้โดยบอกกล่าวถึงเรื่องที่จะทำการศึกษา วัตถุประสงค์ เป้าหมายของการวิจัย และนัดหมายเพื่อพบปะ พูดคุย สันทนาการอย่างละเอียดยีกครั้งหนึ่ง ในการพบปะครั้งนี้ผู้วิจัยได้ขอให้คุณครูช่วยแนะนำผู้ให้ตัวบทตามที่กำหนดไว้ คือ ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส ผู้ทอดผ้า ผู้ใช้ผ้า เจ้าหน้าที่รัฐและผู้เกี่ยวข้องกับตัวบทอื่น ๆ ซึ่งมีหลากหลายและเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยเดินทางไปพบผู้ให้ตัวบทเหล่านั้น แนะนำตัว ชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ และนัดหมายพูดคุยสนทนา เมื่อถึงวันเวลานัดหมายผู้วิจัยจะเดินทางไปตามที่นัดหมาย เริ่มสร้างความคุ้นเคย และพูดคุยอย่างเป็นกันเอง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ให้ตัวบทให้ข้อมูลที่เป็นประสบการณ์จริง ในการสนทนานั้นผู้วิจัยจะเริ่มจากการขออนุญาตในการบันทึกเทป การพูดคุย สภาพทั่ว ๆ ไปที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ การศึกษา ประสบการณ์ในปัจจุบัน และเรื่องราวที่เป็นความทรงจำในอดีตที่ผ่านมา ในการสนทนาจะอาศัยแนวคำถาม (Guide line) ซึ่งจะครอบคลุมถึงวิถีชีวิตโดยทั่วไป ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม เป้าหมาย ระบบความรู้ และการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการถกเถียงและตัวผืนผ้าจาก แนวคำถามจะเป็นข้อคำถามแบบปลายเปิดซึ่งจะมีความแตกต่างกันตามคุณลักษณะของผู้ให้ตัวบท ความต่างนี้จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลได้อย่างสอดคล้องและครอบคลุมกับประเด็นที่ต้องการวิเคราะห์ เมื่อเข้าสู่พื้นที่ของตัวบทและเริ่มเก็บข้อมูลจากผู้ให้ตัวบทแล้ว ผู้วิจัยจะสรุปสาระสำคัญและวิเคราะห์ หลังจากการจบการสัมภาษณ์แต่ละราย และเมื่อจบการสัมภาษณ์ในแต่ละวันจะนำสาระสำคัญ และผลการวิเคราะห์มาเพื่อวางแผนการสนทนาในครั้งต่อไป

ในการคลี่คลายเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังระบบการคิดในกระบวนการทอและตัวผืนผ้าจาก เพื่อเผยให้เห็นระบบความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของชาวไทยยวน จะดำเนินการโดยการถอดประสบการณ์จากผู้ให้ตัวบทด้วยการพบปะพูดคุย สันทนาการ ผู้วิจัยรวบรวมจากผู้ให้ตัวบทซึ่งเป็นบุคคลต่าง ๆ 4 กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มชาวบ้าน ผู้อาวุโส และผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ทอ-ขายผ้าจาก กลุ่มผู้ใช้ผ้าจาก และกลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ รวมทั้งสิ้น 30 ราย ดังนี้

ลำดับที่	ผู้ให้ตัวบท	เพศ	อายุ
1.	ผู้นำชุมชน	ชาย	64 ปี
2.	ผู้นำชุมชน	ชาย	60 ปี
3.	ผู้นำชุมชน	ชาย	60 ปี
4.	สื่อมวลชนอาวุโส	ชาย	67 ปี
5.	คนทอผ้า	หญิง	74 ปี
6.	คนทอผ้า	หญิง	60 ปี
7.	คนทอผ้า	หญิง	58 ปี
8.	คนทอผ้า	หญิง	50 ปี
9.	คนทอผ้า	หญิง	50 ปี
10.	คนทอผ้า	ชาย	35 ปี
11.	คนทอผ้า	หญิง	81 ปี
12.	คนทอผ้า	หญิง	64 ปี
13.	คนทอผ้า	หญิง	51 ปี
14.	คนทอผ้า	หญิง	50 ปี
15.	คนทอผ้า	หญิง	38 ปี
16.	คนทอผ้า	หญิง	28 ปี
17.	คนทอผ้า	หญิง	40 ปี
18.	ผู้บริหารสถานศึกษา	ชาย	48 ปี
19.	อาจารย์สอนทอผ้าจาก	หญิง	51 ปี
20.	ปราชญ์ชาวบ้านผู้สอนทอผ้า	หญิง	74 ปี
21.	ปราชญ์ชาวบ้านผู้สอนทอผ้า	หญิง	72 ปี
22.	พัฒนาชุมชน	หญิง	52 ปี
21.	นักวิชาการวัฒนธรรม	หญิง	50 ปี
22.	ผู้ขายผ้า	หญิง	30 ปี
23.	ผู้ขายผ้า	หญิง	38 ปี
24.	ผู้ขายผ้า	หญิง	64 ปี

ลำดับที่	ผู้ให้ตัวบท	เพศ	อายุ
25.	ผู้ใช้ผ้า พนักงานรัฐวิสาหกิจ (เกษียณอายุ)	ชาย	61 ปี
26.	ผู้ใช้ผ้า พนักงานรัฐวิสาหกิจ (เกษียณอายุ)	หญิง	61 ปี
27.	ผู้ใช้ผ้า ผู้จัดการธนาคาร	หญิง	53 ปี
28.	ผู้ใช้ผ้า นักธุรกิจ	หญิง	42 ปี
29.	ผู้ใช้ผ้า ข้าราชการ	หญิง	50 ปี
30.	ผู้ใช้ผ้า ข้าราชการครู	หญิง	51 ปี

การวิเคราะห์ตัวบท

ในการวิเคราะห์ตัวบทผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ตัวบทไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมตัวบทที่ได้จากการสนทนาเพื่อมองถึงวิถีชีวิตชาวไทยยวนที่มีความเชื่อมโยงกับเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังโดยรวมก่อน จากนั้นจึงนำเทปที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดความคำต่อคำ เพื่อประกอบสาระจากการจัดบันทึกที่ได้จากการศึกษาตัวบทในส่วนที่เป็นแหล่งสารสนเทศ เพื่อวิเคราะห์โยงใยของเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังความหมายทางวัฒนธรรมทั้งในวิถีชีวิตที่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพในสังคมประเพณีและที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมทันสมัยที่มุ่งผลิตเพื่อการค้าในระบบตลาด

การเสนอรายงานการวิจัย

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยในรายละเอียด ดังนี้

- บทที่ 1 บทนำ
- บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และกรอบแนวคิดในการวิจัย
- บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย
- บทที่ 4 เรื่องราวของผ้าจากในวิถีชีวิตชาวไทยยวน
- บทที่ 5 ไทยยวนกับผืนผ้าในยุคของการผลิตเพื่อการค้า
- บทที่ 6 การถักทอผ้าจากในวิถีชีวิตสู่การผลิตเพื่อการค้า

บทที่ 4

เรื่องราวของผ้าจกในวิถีชีวิตชาวไทยวน

การเปลี่ยนผ่านของกาลเวลาเป็นตรรกะที่สามารถใช้เทียบเคียงกับการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งที่ล้อมรอบตัวเราอย่างที่มีมนุษย์ทุกคนมีอาจปฏิเสธได้ เรื่องราวผ้าจกในวิถีชีวิตชาวไทยวนชุมชนบ้านดอนก็เช่นเดียวกันกับกาลเวลาที่มีการเปลี่ยนผ่าน หลายสิ่งยังคงดำรงอยู่ หลายสิ่งได้รับการทะนุบำรุงรักษาหลายสิ่งหลายอย่างได้รับการฟื้นฟูเพื่อให้เกิดการสืบสาน และหลายสิ่งสูญหายไปเหลือเพียงแค่ความทรงจำ ด้วยเหตุที่การอพยพมาตั้งถิ่นฐานของชาวไทยวนราชบุรีจนถึง ณ ปัจจุบันนั้นยาวนานถึง 203 ปี นับตั้งแต่ปี 2347 เป็นต้นมา มีการแบ่งรุ่นว่าคน ไทยวนที่อยู่ในช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไปขณะนี้ว่าเป็นกลุ่มคนในช่วงที่ 5 และประกอบกับเมื่อมาอยู่ที่ราชบุรีก็มีการย้ายถิ่นที่อยู่กระจัดกระจายเป็นช่วง ๆ โดยอพยพไปอยู่ในเขตอำเภอต่าง ๆ ทั้งอำเภอเมืองรอบนอก อำเภอจอมบึง อำเภอบางแพ อำเภอบ้านโป่ง ทำให้เรื่องราวทางวัฒนธรรมที่ว่าด้วยภูมิปัญญาผ้าจกจึงเกี่ยวข้องกับผู้คนและชุมชนหลายชุมชน

สาเหตุที่ในเชิงรายปัจจุบันมีการทอผ้าจกเป็นแบบที่ทอกันในจังหวัดราชบุรี เพราะเกิดสงครามกับพม่า ในปี พ.ศ. 2347 จึงได้อพยพชาวโยนกลงมาทางใต้ ทำให้การทอผ้าตีนจกในเชียงแสนต้องยุติลง เพราะถูกกวัดว้างลงมาทางใต้ด้วยภัยจากสงครามนั่นเอง (โครงการพัฒนาผ้าทอพื้นเมืองในทุกจังหวัดของประเทศ 2543 : 142)

ความที่พื้นเพดั้งเดิมหรือรากทางชาติพันธุ์ของชาวไทยวนราชบุรีเป็นคนไทยที่อยู่ทางเหนือ การเกิดของภูมิปัญญาที่ว่าด้วยการทอผ้าจกจึงมีที่มาจากรากเหง้าของชาติพันธุ์ดั้งเดิม คือชาวโยนกเชียงแสน ด้วยองค์ความรู้ที่มีที่มาจากแหล่งเดียวกัน ทำให้วิธีการทอผ้าจก ลวดลายที่ทอของชาวไทยวนราชบุรีมีความคล้ายคลึงกันกับชาวโยนกเชียงแสนที่อยู่ในจังหวัดเชียงรายในปัจจุบัน ครูผู้สอนการทอผ้าจกในช่วงแห่งการฟื้นฟูให้แก่คนไทยวนราชบุรีได้เล่าประสบการณ์ที่ได้ไปเยี่ยมชมการทอผ้าของคนเชียงรายว่า

เมื่อสองสามเดือนก่อนผมไปเยี่ยมลูกชายที่ทำงานอยู่ที่สนามบินเชียงราย ลูกชายพาไปเที่ยวที่ศูนย์ทอผ้าหลายแห่ง แถวแม่จัน เชียงแสน และที่อำเภอเมือง ผมไปยืนสังเกตดูแล้ว ลวดลาย วิธีการทอเหมือนกับที่ราชบุรีของเราเลย ดูแล้วเลยคิดว่าพวกเรามาจากทางโน้น คงจะจริง

ด้วยความที่คนไทยวนราชบุรีมีการย้ายถิ่นอยู่เรื่อยมาจึงต้องมุ่งที่การสร้างที่อยู่อาศัย การทำมาหากินที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมวัฒนธรรมใหม่ ดังนั้นเรื่องราวที่เป็นวิถีชีวิต ระบบ

ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และได้สืบทอดกันมาอย่างเป็นแบบแผน และประกอบผู้คนชาติพันธุ์อื่นที่อยู่ที่ราชบุรีมีถึง 8 ชาติพันธุ์การผสมผสานทางวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้น วัฒนธรรมไทยยวนบางอย่างเลือนหาย บางอย่างคงอยู่อย่างเหนียวแน่น บางอย่างถูกปรับเปลี่ยน และอีกหลายส่วนเช่นกันที่วิถีแบบสังคมสมัยใหม่ คุกคาม แทรกซึม และกลืนกลายเป็นแบบสังคมเมือง

ย้อนรอยก่อนจะเป็นวันนี้

จากการเข้าสู่พื้นที่ตัวบทของผู้วิจัย ปัญหาที่เป็นด้านแรกในการสืบค้นข้อมูล ก็คือ คำที่ใช้เรียกกลุ่มคนไทยยวนเพื่อสื่อความหมายทางชาติพันธุ์ หากเข้าสู่ชุมชนจะพบคำว่า “ไท-ยวน” ปรากฏอยู่โดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นป้ายชื่อศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้าน เอกสารประชาสัมพันธ์ ฤกษ์กระดาศ ที่เป็นบรรจุภัณฑ์ใส่ผ้าให้กับลูกค้าที่ซื้อผ้า จากการสนทนากับผู้อาวุโสท่านหนึ่งเล่าว่าการเกิดขึ้นของคำว่าไท-ยวนราชบุรีไม่สามารถบอกได้ว่าใครเป็นผู้นำมาใช้เป็นครั้งแรก แต่เท่าที่รู้จะเป็นความต้องการสื่อความว่าคนในชุมชนนี้เป็นคนไทยที่มีเชื้อสายยวนจากล้านนา คำว่า “ไท-ยวน” จึงเป็นภาษาเขียนที่แสดงถึงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มคนที่มีเชื้อสายจากล้านนาที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ราชบุรี แต่เมื่อสืบค้นจากหลักฐานที่เป็นเอกสารทางวิชาการและข้อเขียนในสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ มากกว่า 10 ชิ้น ได้ข้อสรุปว่ามีการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์นี้จะมีการใช้คำที่แตกต่างกันไปด้วยคำหลายคำ เป็นต้นว่า ยวน ไทยยวน ไทยยวน และไท-ยวน คำว่า ไท-ยวน เป็นคำที่พบมากในสิ่งตีพิมพ์และป้ายโฆษณาที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยยวนราชบุรีทั้งหมด อย่างไรก็ตามจากการสืบค้นข้อสรุปของนักภาษาศาสตร์เห็นพ้องร่วมกันว่าเมื่อต้องกล่าวใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายถึงกลุ่มคนไทยที่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยให้ใช้คำว่า “ไทย” หากต้องการกล่าวถึงคนตระกูลไท ภาษาไท ที่มีถิ่นพำนักอยู่ในต่างแดนให้ใช้คำว่า “ไท” ดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้จึงใช้คำว่า “ไทยยวน”

พื้นที่ตัวบทจะเชื่อมต่อกับตัวอำเภอจอมบึงด้วยถนนลาดยางสภาพดี สองข้างทางในช่วงเดือนมกราคมจะพบแต่ตอซังต้นข้าว สภาพแห้งแล้งของทุ่งนา และฝูงวัวขนาดใหญ่ที่เดินเล็มหญ้าแห้ง ความเขียวขจีของต้นไม้แทบจะไม่มีให้เห็น ไม่ไกลนักจะถึงชุมชนบ้านดอน ชุมชนเก่าแก่ชุมชนหนึ่งของจังหวัดราชบุรี สภาพที่อยู่อาศัยของคนไทยยวนบ้านดอนจะมีทั้งบ้านไม้สภาพเก่าแก่และบ้านที่สร้างด้วยปูนสภาพกลางเก่ากลางใหม่ จนกระทั่งสภาพใหม่ที่ดูเหมือนจะสร้างเสร็จไม่นานนัก

คนในชุมชนบ้านดอนส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่มีชาติพันธุ์เป็นชาวไทยยวน สมาชิกที่อยู่ในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องกันและรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี ด้วยระบบ

ความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะเครือญาติทำให้ความขัดแย้งในชุมชนแทบจะไม่ปรากฏ ถึงแม้จะมีอยู่บ้างการจัดการยุติปัญหามักจะจบลงที่ผู้อาวุโสและผู้นำชุมชน สถาบันที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของตำบลที่จะศึกษาประกอบไปด้วยศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านบ้านดอน วัดบ้านดอน และโรงเรียนชุมชนวัดบ้านดอน

หากเลี้ยวซ้ายตามป้ายวัดบ้านดอน จะพบกับศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านอยู่ทางซ้ายมือ ถัดไปจะเป็นวัดบ้านดอน และจะเห็นโรงเรียนชุมชนวัดบ้านดอนอยู่ตรงข้าม วัดบ้านดอนเป็นประดิษฐานธรรมทางวัฒนธรรมที่เป็นภาพตัวแทนของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นถิ่นถือศรัทธาของชาวไทยยวน ด้วยความที่บรรพบุรุษชาวไทยยวนมีความแนบแน่นกับพระพุทธศาสนา เมื่ออพยพย้ายถิ่นไปที่ใดชาวไทยยวนก็จะร่วมกันสร้างวัด วัดจะถูกสร้างในตำแหน่งใจกลางหมู่บ้าน เมื่อเดินเข้าสู่ชุมชนสิ่งแรกที่จะได้พบเห็นก็คือความโดดเด่นของพระอุโบสถแบบภาคกลางที่ตั้งอยู่ด้านหน้า บนที่โล่งกว้าง สภาพวัดจะอยู่ท่ามกลางความร่มรื่นด้วยต้นไม้ใหญ่ให้น้อยนานาชนิด บรรยากาศของวัดซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจเช่นนี้แสดงถึงความแนบแน่นกับพระพุทธศาสนาของสมาชิกในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนบ้านดอนในปัจจุบันนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ การนับถือศาสนาพุทธจะมีความเชื่ออย่างมีความผูกพันแนบแน่นจนคนในภาคกลางโดยทั่วไป คือ ในทุก ๆ เช้ายกเว้นวันพระ พระจะออกบิณฑบาตไปยังบ้านญาติโยมที่ตักบาตรพระเป็นประจำทุกเช้า ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ใหญ่และเด็กจะนำข้าวปลาอาหารที่ตั้งใจทำแต่เช้ามีดมารอใส่บาตร ในการเดินบิณฑบาตพระจะถึงบ้านญาติโยมแต่ละบ้านในเวลาใกล้เคียงกันทุกวัน เมื่อพระเดินมาถึงผู้รอใส่บาตรจะยกขันที่ใส่ข้าวเหนียวคั่วเพื่ออธิษฐานถึงกุศลเจตนาที่ได้กระทำในครั้งนั้น ภาพที่ปรากฏแสดงถึงเจตจำนงของระบบความคิดที่เชื่อมโยงและสื่อความหมายถึงความเชื่อถือศรัทธาต่อบรรพบุรุษพระพุทธศาสนาอย่างเด่นชัด

ชุมชนบ้านดอนมีที่มาทางประวัติศาสตร์ยาวนานไม่แพ้ชุมชนอื่น ๆ ผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยยวนที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษชาวเมืองเชียงแสนโยนกนครอาณาจักรล้านนาไทย ซึ่งมีชื่อเรียกตัวเองว่า “ยวน” ดังที่พงศาวดารโยนกระบุว่า ยวน คือ พลเมืองเชียงแสนหรือเมืองโยนกนคร (พระยาประกาศกิจจักร์ (แช่ม บุนนาค) 2515 : 15) ปัจจุบันจะถูกกล่าวถึงโดยรวมว่า ชาวไทยยวนราชบุรี เรื่องราวที่เป็นที่มาของชาวไทยยวนราชบุรีเกิดขึ้นในปีพุทธศักราช 2347 ปีชวด ซึ่งเป็นปีที่ 23 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ขณะนั้นเมืองเชียงแสนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพม่า พม่าได้อาศัยเมืองเชียงแสนเป็นที่ตั้งเป็นแหล่งสะสมอาหารและกำลังพลสำหรับการยกทัพเข้าตีเมืองฝ่ายเหนือของไทย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงรับทราบข่าวจึงมีพระราชบัญชาที่จะกำจัดอิทธิพลของพม่าให้สิ้นไปจากแผ่นดินไทย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้ากรมหลวง

เทพหริรักษ์กับพระยายมราชยกทัพจากกรุงเทพ ฯ ไปรวมกับกองทัพนครลำปาง กองทัพนคร เชียงใหม่ กองทัพเมืองน่าน และกองทัพนครเวียงจันทร์ รวมเป็น 5 กองทัพ เมื่อเดือน 5 ปีชวด พุทธศักราช 2347 กองทัพไทยล้อมเมืองเชียงแสนไว้ประมาณ 1 เดือนก็ตีเมืองได้ เนื่องจากราษฎร ไทยในเมืองเชียงแสนขาดเสบียงอาหาร ผู้คนอดอยาก ต้องฆ่าช้าง ม้า วัว ควายกินเกือบจะหมดสิ้น ราษฎรไทยจึงพากันเป็นกบฏพากันเปิดประตูเมืองรับกองทัพไทย ทหารไทยฆ่าฟันพม่าแตกหนีออก จากเมืองเชียงแสนไป ทหารไทยได้รื้อกำแพงเมือง เผาบ้านเรือนเพื่อมิให้เป็นที่อยู่อาศัยและช่องลุม กำลังของพวกพม่าต่อไปได้ต่อไป จากนั้นได้อพยพครัวเรือนของชาวเชียงแสนประมาณ 23,000 คน จัดแบ่งครอบครัวออกเป็น 5 ส่วน โดยแบ่งให้ไปกับกองทัพเมืองเชียงใหม่ เมืองน่าน เมือง ลำปาง เมืองเวียงจันทร์ และกองทัพเมืองหลวง กองทัพละ 1 ส่วน ดังนั้นชาวโยนกเชียงแสนจึงต้อง เดินทางอพยพครอบครัวไปอยู่ตามเมืองดังกล่าวข้างต้น ในส่วนกองทัพเมืองหลวงก็นำพาเอาชาว โยนกเชียงแสนส่วนหนึ่งเดินทางลงมากรุงเทพฯ มีบางส่วนขอตั้งหลักแหล่งที่เมืองสระบุรี ส่วนที่ เหลือทรงโปรดเกล้าให้ไปตั้งถิ่นฐาน ณ เมืองราชบุรี ในเรื่องที่มาของชาวไทยยวนจากคำบอกเล่า ของผู้อาวุโสอดีตเป็นข้าราชการครูชั้นผู้ใหญ่ซึ่งเกยย่นอายุราชการแล้วเล่าว่า

เรื่องของประวัติคนไทยยวนราชบุรีไม่ค่อยได้มีการศึกษารวบรวมเป็นเอกสาร มีก็ไม่ ละเอียด ได้เล่ากันมา ว่าเป็นกลุ่มคนทางเชียงแสน อพยพมาอยู่ ตอนนั้นที่ผมยังรับ ราชการ ว่ากันว่าชาวไทยยวนมาอยู่ราชบุรีแล้วก็ 190 กว่าปี ตอนนั้นก็ 200 กว่าปีแล้ว เมื่อ แรกมาอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง ตอนนั้นก็กระจัดกระจายไปทั่ว ตอนก่อนไปไหนมาไหนไม่สะดวก การขยายครอบครัวก็อยู่ในหมู่เดียวกัน พอตอนหลัง ๆ ถนนหนทางดีไปทำงานต่างถิ่นกัน มาก คนไทยยวนก็ไปมีครอบครัวกับคนกลุ่มอื่น

สอดคล้องกับชาวไทยยวนท่านหนึ่งทบทวนความจำจากคำบอกเล่าของแม่ซึ่งเสียชีวิตไป ยี่สิบกว่าปีแล้วว่า

แม่บอกว่าสมัยรุ่นปู่ย่า อพยพมาจากทางเหนือ มาอยู่ตรงริมแม่น้ำ อยู่ตรงนั้น แล้ว ต้องออกมาทำนาในพื้นที่ทางด้านใต้ของตัวเมือง อยู่ไปอยู่มากก็เลยมามีการปลูกบ้านขึ้น บางส่วนก็ย้ายไปที่อื่นเรื่อยไป ไทยยวนเลยมีอยู่ทั่วไป กระจัดกระจายไปหลายแห่ง เดียวนี้ เลยอยู่ทั่วไปหมด

เมื่อแรกเข้ามาอยู่ในราชบุรี เมืองที่มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่าน ซึ่งน้ำถือเป็นปัจจัยสำคัญใน การดำรงชีวิต บรรพบุรุษของชาวโยนกเชียงแสนหรือชาวไทยยวนได้ตั้งถิ่นฐานทำมาหากินบริเวณ ชุมชนริมแม่น้ำแม่กลองใกล้ ๆ กับตัวเมืองราชบุรี เมื่อผู้คนมากขึ้นก็ขยายที่ทำกินเพิ่มโดยขยาย ไปทางทิศตะวันตกติดตัวเมือง และต่อมาก็มีการขยายครัวเรือนออกไปอยู่ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียง

อีกหลายแห่ง ชุมชนบ้านดอนเป็นชุมชนหนึ่งที่ชาวไทยยวนอพยพมาตั้งถิ่นฐาน ผู้อาวุโสที่ดีท่านนั้นวัยเกือบแปดสิบปีแล้วว่า

เดิมทีคนบ้านนี้มาจากแถว ๆ ในเมืองและก็ย้ายขึ้นมาอยู่ที่นี้ เล่ากันว่าครอบครัวแรกที่ย้ายมาอยู่เป็นสองตายายชาวไทยยวน จากนั้นคนอื่น ๆ ก็ตามกันมา มาปลูกบ้านปลูกเรือนอยู่ร่วมกัน นาน ๆ เข้าก็มากันมาก มาอยู่แล้วก็ไปชวนคนรู้จัก ตามกันมาเรื่อย ๆ คนที่มาอยู่ที่นี่จะเป็นญาติเป็นพี่เป็นน้องกัน สนทนาคุ่นเควกัน คนในหมู่บ้านนี้เลยรู้จักกันหมด แถวนี้เป็นคนไทยยวนทั้งนั้น

ดังนั้นชุมชนบ้านดอนที่เป็นพื้นที่ของตัวบทในงานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นชุมชนที่มีบรรพบุรุษเป็นชาวโยนกเชียงแสนหรือชาวไทยยวนที่อพยพมาจากเมืองเชียงแสนเมื่อครั้งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในการอพยพเคลื่อนย้ายจากถิ่นที่อยู่เดิมคือบริเวณใกล้กับตัวเมืองมาสู่ชุมชนบ้านดอนนั้นเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์เดียวกันกับการเคลื่อนย้ายจากบ้านไร่ในที่ คือ การเพิ่มขึ้นของสมาชิกชาวไทยยวนทำให้ประสบปัญหาการขาดแคลนที่ดินในการทำเกษตร การขยับขยายเพื่อหาที่ดินทำการเกษตรแห่งใหม่เพื่อให้เพียงพอต่อการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวจึงเป็นเหตุผลสำคัญในการเกิดขึ้นของชุมชนบ้านดอน ผู้อาวุโสของชุมชนท่านหนึ่งเล่าให้ฟังว่า

การอพยพจะมาจากตัวเมือง จะมาเรื่อยๆ พอมมาแล้วลงหลักปักฐานแล้วก็จะไปชวนญาติพี่น้อง คนไหนคิดว่าดีก็ย้ายตามมาเรื่อยๆ ไหลมาเรื่อยๆ ขยับขยายกันและกันตั้งรกรากตรงนี้ แต่ถึงจะย้ายมาแล้วก็ยังไปมาหาสู่กับญาติพี่น้องที่อยู่ที่เดิม การไปมาหาสู่กันกับถิ่นเดิมจะเกิดขึ้นเมื่อมีงานประเพณี งานบวช งานแต่ง จะติดต่อกัน ไปช่วยงานกัน ความผูกพันระหว่างความเป็นญาติพี่น้องจะมีความรู้สึกเหมือนเดิม จะแน่น ยังนับถือกัน

การอพยพของชาวไทยยวนจากถิ่นฐานเดิมคือแถบอำเภอเมืองมาที่ชุมชนบ้านดอนเกิดมานานหลายทศวรรษ ในลักษณะของการค่อยเป็นค่อยไป ไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด จากความทรงจำของผู้อาวุโสท่านหนึ่งของหมู่บ้านพูดถึงสภาพดั้งเดิมของชุมชนบ้านดอนเมื่อห้าสิบกว่าปีที่ผ่านมามีสมัยก่อนนี้เลยรั้วไปก็เป็นป่าหมด ไม่ใช่ทุ่งนาอย่างที่เห็นอยู่ที่นี่ การบุกเบิกจะทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ตัดต้นไม้ใหญ่ออก ต้นไม้ถูกนำไปเลื่อยเป็นกระดานเพื่อปลูกบ้าน การจะทำนาจะต้องขุดต่อไม้เหล่านี้นอกก่อน ทั้งไว้พอต่อไม้เริ่มพุง ก็จะช่วยกันใช้จอบใช้เสียมขุดออก การขุดต่อไม้จะร่วมกันทำ หรือลงแขก เอาแรงกัน ด้วยแรงงานวันละสิบกว่าคนยี่สิบคนวันหนึ่งจะขุดต่อได้ไร่หนึ่งถึงสองไร่ หลายปีจึงจะได้พื้นที่พอกับการทำนาเลี้ยงครอบครัว ด้วยความที่พื้นที่

โดยทั่วไปเป็นป่าจะมีเสือจำนวนมาก ในเวลากลางคืนก็จะมีเสือเดินมาหาอาหารในหมู่บ้าน กำนันวัยเกือบแปดสิบแล้วว่า

สมัยก่อนเป็นป่า แล้วก็ถางทำเป็นนา จะช่วยกัน ใช้จอบนะสมัยก่อน รวมกับ 10 คน บ้าง 20 คนบ้าง เวลาตัดไม้จะมีโคนอยู่ ต้องมาขุดออก วันหนึ่งก็ได้ไม่เท่าไร ต้องขุดทุกปีแหละ กว่าจะได้ยี่สิบไร่ เขาจะแขกเอาแรงกัน สมัยก่อนบ้านไม่ได้เป็นแบบนี้ รอบ ๆ หมู่บ้านเป็นป่า พ่อแม่เลยสร้างบ้านเป็นบ้านไต้ถุนสูง ไม่สูงไม่ได้ เสือเข้ามาตลอด วัวที่เลี้ยงไต้ถุนบ้านต้องล้อมคอกอย่างดี ไม่อย่างนั้นจะโดนเสือกัด ตอนก่อนทำนาลำบาก ใช้วัว ลมก็แรง พอลมแรงวัวหนีขึ้นหมด ไม่เอา ดินก็หลวม เป็นเลน ตอนนั้นดินแน่นหมด ตอนนี้เป็นโคนด นายทุนเอาไปกินหมด ตอนก่อนแย้ อึ่งเยอะไปหมด เอามาอย่างกันกิน

และจากความทรงจำร่วมในห้วงเวลาที่ผ่านมามีสิ่งที่เรียกว่าปีของลูกหลานชาวไทยวนคนหนึ่ง ย้อนรอยอดีตอย่างสอดคล้องต้องกันโดยชี้มือไปที่บ้านตนเองซึ่งเป็นบ้านที่สร้างด้วยปูนชั้นเดียวติดพื้นดิน ทอดสายตาไปเบื้องหน้าด้วยอาการเหม่อลอยเพื่อเรียกความทรงจำเก่าหรือหวนระลึกถึงความหลังเมื่อครั้งวัยเด็ก และพูดถึงสภาพบ้านที่ตนเองจำได้ในช่วงเวลานั้นว่า

สมัยก่อนบ้านที่ปลูกไม่ได้เป็นแบบนี้ เป็นบ้านไต้ถุนสูง รอบ ๆ หมู่บ้านเป็นป่า พ่อแม่เลยสร้างบ้านเป็นบ้านไต้ถุนสูง ไม่สูงไม่ได้ เย็น ๆ เสือเข้ามาตลอด ตอนก่อนเสือเยอะมาก วัวที่เลี้ยงไต้ถุนบ้านต้องล้อมคอกอย่างดี ไม่อย่างนั้นจะโดนเสือกัด พอตอนเย็นเราก็ต้องขึ้นบ้านแล้ว กลัวเสือกัด ตอนก่อนแถวนี้อุดมสมบูรณ์มาก เป็นป่า หาชของป่าง่าย ตอนนั้นไม่เหลือสภาพเดิมเลย

เมื่อได้สำรวจสภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้านก็พบว่าพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบเนินเขา ทางทิศตะวันตกจะมีสภาพเป็นภูเขาและป่า จึงเท่ากับว่าการย้ายถิ่นที่อยู่ของชาวไทยวนบ้านดอนเมื่อแรกเริ่มนั้นอพยพมาตั้งถิ่นฐานยังที่รกร้างว่างเปล่าที่มีลักษณะเป็นป่าโปร่ง แล้วเริ่มหักร้างถางพงจับจองที่ดินเพื่อใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตรโดยเฉพาะการทำนาและทำไร่เพื่อเลี้ยงครอบครัว แต่อย่างไรก็ตามในช่วงแรกชาวไทยวนบ้านดอนยังคงรักษาแบบแผนทางวัฒนธรรม ระบบความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด ไม่ว่าจะเป็นประเพณีการเกิด การตาย การเคราะห์ครัดในพระพุทธศาสนา และอื่น ๆ แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไปเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับคนภาคกลางที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์แบบแผนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมจึงถูกกลืนกลาย เนื้อแท้ของวัฒนธรรมจึงหลงเหลืออยู่ไม่มากนัก

ไทยยวน : เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่กระทำผ่านภาษาพูดและเครื่องแต่งกาย

ธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการความเป็นกลุ่มเป็นพวก ซึ่งการแสดงออกถึงความเป็นกลุ่มนั้นปัจเจกบุคคลจะกระทำผ่านร่างกายและกระบวนการทางสังคมวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อสื่อความหมายถึงความเป็นกลุ่มพวกของตน และถ้าหากว่าอำนาจจากความเป็นกลุ่มเป็นพวกส่งเสริมให้ปัจเจกบุคคลดำรงอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดีตามที่พึงปรารถนาด้วยแล้ว ปัจเจกบุคคลจะยึดมั่นและพยายามเสาะแสวงหาสิ่งที่สื่อความหมายถึงกลุ่มพวกของตนเอง ทั้งหมดนี้มีเจตจำนงของระบบความคิดที่จะแสดงความเหมือนและความต่างในสังคมที่มีความเป็นพหุชาติพันธุ์ ทั้งนี้ก็เพื่อเป้าหมายให้เกิดการแยกแยะได้นั่นเอง โดยความเหมือนกันจะเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน ในขณะที่ความต่างจะเป็นสิ่งที่แสดงถึงกลุ่มหรือปัจเจกบุคคลที่ต่างชาติพันธุ์ออกไป นอกจากนี้แล้วในการจัดระเบียบสังคมยังมีการจัดแบ่งประเภทสถานะทางสังคมที่จะนำไปสู่การยอมรับระหว่างกันทั้งภายในและระหว่างกลุ่มพวก สถานะทางสังคมจะเป็นตัวกำหนดระบบความสัมพันธ์และอำนาจทางสังคมเพื่อเป้าหมายของการให้สิทธิและเงื่อนไขที่เป็นข้อผูกมัดในสังคมที่แตกต่างกัน เส้นพรมแดนที่เป็นตัวกำหนดความเหมือนและความต่าง ก็คือ สัญลักษณ์และกฎเกณฑ์กติกาทางสังคม สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่จำเริญรักษาความเป็นนามธรรมที่เป็นกฎเกณฑ์กติกาทางสังคมในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุที่กระบวนการในการปฏิสัมพันธ์หรือสื่อสารระหว่างกันเป็นเรื่องของการทำความเข้าใจความหมายผ่านสัญลักษณ์ซึ่งเป็นตัวแทนความหมายร่วมหรือกฎเกณฑ์กติกาที่กลุ่มทางสังคมนั้น ๆ สร้างขึ้นเพื่อเกาะเกี่ยวระบบความคิดของมนุษย์ที่ผันแปรได้ง่ายและเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ฉะนั้นเองที่การปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีอาจหลีกเลี่ยงที่จะสื่อความระหว่างกันภายใต้สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมไปได้

ภายใต้ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคมไทย การนิยามความหมายจะเป็นตัวกำหนดพื้นที่ทางสังคมและเอกลักษณ์ของกลุ่ม คำว่า “ไทยยวน” หรือกระทั่งคำว่า “ไท-ยวน” เป็นภาษาที่เป็นแสดงหรือบ่งบอกสัญลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ซึ่งเป็นกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งในสังคมไทย ที่มีลักษณะร่วมทางเชื้อชาติรากเหง้าที่มาและแหล่งกำเนิด คือ คนไทยเชื้อสายยวน การใช้ภาษาจะอยู่ภายใต้เจตจำนงของการสร้างลักษณะร่วมเพื่อกำหนดพื้นที่ทางสังคมให้กับปัจเจกบุคคลที่มีชาติพันธุ์ไทยยวน ซึ่งหากบ่งบอกเฉพาะความเป็นไทยก็อาจแสดงแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีหลากหลายในสังคมไทยได้ คนไทยยวนจะแสดงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านภาษาพูด คือ ภาษาไทยยวนกับลักษณะของการแต่งกาย สตรีชาวไทยยวนวัยสี่สิบเศษกล่าวด้วยสีหน้าภาคภูมิใจในความเป็นผู้มีเชื้อสายไทยยวนว่า

คนที่นี้เกือบหมดเป็นคนไทยยวน เราเป็นญาติพี่น้องกัน หากรู้ว่าเรากำลังคุยอยู่คน ไทยยวนด้วยกัน จะใช้ภาษาไทยยวน ไปหมู่บ้านอื่นก็เหมือนกัน หมู่บ้านที่เป็นไทยยวนก็ จะพูดภาษาไทยยวนกัน ทุกวันนี้เวลาพูดกับคนในบ้านก็พูดภาษาไทยยวน ฉันอยู่กับพ่อ กับแม่ พ่อกับแม่จะพูดไทยยวนกัน กับฉันก็เหมือนกัน เวลาฉันกับพูดลูกก็เหมือนกัน พูด ไทยยวน

เช่นเดียวกัน ครูคนหนึ่งของโรงเรียนชุมชนวัดบ้านดอน ซึ่งเป็นครูผู้สอนที่โรงเรียนนี้เกือบ 30 ปี กล่าวถึงประสบการณ์ที่ได้รับจากการเยี่ยมเยียนผู้ปกครองอยู่เสมอว่า

เวลาเด็กนักเรียนมาโรงเรียนจะพูดภาษากลาง ตอนครูไปเยี่ยมผู้ปกครองที่บ้าน ใน หลาย ๆ ครอบครัว สมาชิกในบ้านพ่อแม่ผู้ปกครอง พี่ป้า น้าอา และเด็ก ๆ จะพูด ภาษาไทยยวนกัน ภาษาไทยยวนเวลาฟังชาวบ้านพูดเพราะนะ ครูยังชอบเลย เวลานี้ก็พอ พูดได้บ้าง ตอนหลังเวลาไปเยี่ยมก็จะพูดไทยยวน ผู้ปกครองเลยสนิทกับครูเหมือนเป็นคน ไทยยวนด้วยกัน

ครูเล่าว่าคนในชุมชนบ้านดอนส่วนใหญ่ยังพูดภาษาไทยยวน และการที่เลือกใช้ภาษาที่ บ่งบอกถึงชาติพันธุ์ดั้งเดิมดั้งเดิมเพื่อสื่อความหมายระหว่างกันของคนในครอบครัว แสดงว่า สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อมั่นศรัทธาในวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ หญิงไทยยวนวัยเก๋อบสี ลิบเล่าว่า

พ่อเป็นคนไทยยวน แม่เป็นคนเมืองเพชร เวลาอยู่บ้านเรามักจะคุยกันคุยกันด้วย ภาษาไทยยวน แม่บอกว่าตอนแรก ๆ ที่มาอยู่กับก็พูดไม่เป็น อยู่มาอยู่ไปก็ชินและเข้าใจ ความหมายที่พ่อพูด อยู่ไปอยู่มาก็พูดได้ ส่วนตัวฉันและน้อง ๆ ก็ได้ยินพ่อกับแม่พูดกัน ก็ พูดตาม และพูดเรื่อยมา

นอกจากในเรื่องของภาษาพูดแล้ว เครื่องแต่งกายยังบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ไทย คือ ชายไทยยวนจะใส่กางเกงที่มีลักษณะเหมือนกางเกงจีน ซึ่งเรียกว่า กางเกงชักปก เสื้อผ้า แดงติดกระดุมสีเงิน ผ้าบริเวณหน้าอก ทั้งเสื้อและกางเกงจะย้อมด้วยสีคราม เมื่อออกนอกบ้านจะ สะพายย่ามที่ใส่สัมภาระส่วนตัว ในการสนทนากับข้าราชการครูที่เกษียณอายุผู้ซึ่งสืบสายโลหิต ไทยยวนทั้งพ่อและแม่ ปัจจุบันเป็นผู้นำชุมชนที่ศรัทธาในความเป็นไทยยวนอย่างยิ่ง ขณะที่สนทนา ท่านผู้นี้แต่งตัวอย่างเรียบง่ายตามแบบฉบับการแต่งกายของชายชาวไทยยวนเมื่ออยู่กับบ้าน คือ ไม่ใส่เสื้อ ใส่เฉพาะกางเกงที่มีลักษณะคล้ายกางเกงจีนสีคราม มีผ้าขาวม้าพาดบ่า ท่านผู้อาวุโสพูด อย่างภาคภูมิใจในความเป็นผู้มีเชื้อสายชาวไทยยวนพร้อมกับวิพากษ์สังคมปัจจุบันอย่างน่าฟังว่า

ลุงเป็นชาวไทยยวนโดยกำเนิด เวลาไปไหนมาไหนก็แต่งตัวแบบนี้ เพียงแต่เมื่อ ออกนอกบ้านจะเอาเสื้อมาสวมใส่นั้น ไปประชุมระดับชาติก็แต่งตัวแบบนี้ คนอื่นเขาผูกไทใส่สุทลุงก็แต่งแบบไทยยวน คนอื่นเขาไม่รู้เขาหาว่าเราเป็นชาวนา คนไทยเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยรู้จักชาติพันธุ์ตัวเอง เอาแต่ฝรั่ง ผูกไทใส่สุทไม่ร้อนหรือไงไม่รู้ แถมยังมาว่าเราแต่งตัวไม่รู้กาลเทศะอีก ไม่รู้ว่าใครไม่รู้กันแน่

ส่วนสตรีไทยยวนจะแต่งกายด้วยผ้าชิ้นจกที่ทอด้วยตนเอง ผ้าพื้นจะทอให้สมาชิกในบ้านที่เป็นผู้ชาย ผ้าชิ้นจกที่ทอจะมีลักษณะที่แตกต่างกันตามรูปแบบของการใช้ประโยชน์ ผ้าชิ้นจกที่ใช้อยู่กับบ้านหรือทำงานจะทอด้วยลวดลายที่น้อย ไม่ซับซ้อนมากนัก แต่หากเป็นการใช้ผ้าชิ้นจกในวาระพิเศษ เช่น งานบุญ งานสังคมต่าง ๆ จะเป็นผ้าชิ้นตกที่ทอเป็นลวดลายต่าง ๆ มากเป็นพิเศษ จนกระทั่งเป็นผ้าจกทั้งตัว ทั้งคำที่สื่อแสดงความเป็นชาติพันธุ์ คือ คำว่า “ไท-ยวน” ภาษาไทยยวน และการแต่งกายด้วยผ้าจกจะสื่อแสดงถึงเอกลักษณ์ของกลุ่มคนที่มีชาติพันธุ์ไทยยวนทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความเหมือนในกลุ่มคนกลุ่มเดียวกันและสร้างความต่างกับกลุ่มคนที่มีชาติพันธุ์ต่างออกไป

เจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังการผลิตผืนผ้าในวิถีการผลิตเพื่อยังชีพ

การทอผ้าจกในวิถีชีวิตชาวไทยยวนมิได้เกิดขึ้นอย่างไร้ที่มาที่ไป แต่จะเกิดขึ้นภายใต้เจตจำนงของอุดมการณ์ในวิถีการผลิตเพื่อยังชีพ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาธรรมชาติอย่างที่เราเรียกว่าหาอยู่หากิน เป้าหมายของการผลิตผืนผ้าเกิดขึ้นภายใต้ระบบความคิดหรืออุดมการณ์หลายชุดและอย่างผสมผสานกัน เจตจำนงของอุดมการณ์ในการทอผ้าจกเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่มีเป้าหมายในการผลิตผืนผ้าเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มและเครื่องใช้อื่นๆ ในชีวิตประจำวัน เป้าหมายของการขัดเกลาลักษณะนิสัยเพื่อสร้างความเป็นแม่บ้านแม่เรือนให้กับสตรีผ่านกระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้า และเป้าหมายของการแสดงความเชื่อถือศรัทธาในพระพุทธศาสนา ชุดของระบบความคิดทั้งสามชุดจะทำงานเกาะเกี่ยวสัมพันธ์กันในกระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้าจก

การผลิตผืนผ้าเพื่อใช้ประโยชน์ในวิถีชีวิต

ในประเด็นของการผลิตผืนผ้าเพื่อใช้ประโยชน์ในวิถีชีวิต ระบบความคิดในการทอผ้าชิ้นตีนจกนับเป็นผลิตผลหนึ่งของการใช้ประโยชน์จากผ้าจกภายใต้เจตจำนงของลักษณะการทำงานของผู้หญิงไทยยวน หญิงชาวไทยยวนจะทอผ้าไว้ใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองและสมาชิกในครอบครัวอย่างสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยในการสวมใส่ของสตรี ที่เรียกว่า ผ้าชิ้น ผ้าชิ้นของชาวไทยยวนจะมีหลายลักษณะ หากเป็นการนำผ้าที่ทอด้วยวิธีการจกมาประกอบที่ส่วนล่างของ

ผ้าขึ้นทำให้เรียกกันว่า ผ้าขึ้นตีนจก เนื่องจากการทอผ้าโดยวิธีการจกเป็นการสร้างลวดลายบนพื้นผ้าเพื่อให้เกิดความสวยงามและสื่อความหมายให้เกิดขึ้นตามที่ต้องการ ทำให้การทอผ้าวิธีนี้มีความซับซ้อนต้องใช้ความรู้ ทักษะ ความชำนาญสูง การใช้ผ้าชนิดนี้จึงต้องเป็นวาระพิเศษที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาและอื่น ๆ เท่านั้น ส่วนในวิถีชีวิตประจำวันการนุ่งขึ้นของสตรีชาวไทยวนจะแตกต่างกันตามวัยและโอกาส กล่าวคือ ผู้เฒ่าเมื่ออยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนจะนุ่ง ขึ้นแลเป็นขึ้นที่ทออย่างง่ายไม่มีลายประกอบมากนักใช้นุ่งทำงานในบ้าน นอกบ้าน สตรีชาวไทยวนสมัยก่อนมีขึ้นแลไว้นุ่งทุกคน ถ้าเป็นวัยสาวหรือแม่บ้านหรืองานพิธีทั่ว ๆ ไปจะนุ่ง ขึ้นตา ซึ่งก็คือผ้าขึ้นธรรมดา มี 2 ลักษณะ คือ ขึ้นตาผ้าพื้น ที่เป็นการทอแถบสีต่าง ๆ พันรอบตัว อีกลักษณะหนึ่งคือ ขึ้นตาหมู่ คือขึ้นที่ตรงส่วนตัวขึ้นมีการจกลายประกอบ ขึ้นตานี้ถือว่าเป็นงานหัตถกรรมที่มีศิลปะการทอต่างจากขึ้นตีนจก คือมีลวดลายน้อยกว่า และลายที่ใช้จะเป็นลายประกอบซึ่งมีขนาดเล็ก หรือบางครั้งจะนุ่ง ขึ้นชิว เป็นขึ้นที่ใช้ทอเพื่อนุ่งทำงานอยู่กับบ้าน หัวขึ้นกับตัวขึ้นเป็นสีเขียว ตีนขึ้นเป็นผ้าพื้นสีดำ จะจกลายประกอบระหว่างรอยต่อตีนกับตัวและตัวกับหัวขึ้น

ผ้าขึ้นแต่ละประเภทจะถูกออกแบบอย่างสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอย ผ้าขึ้นที่มีการจกลายมากต้องใช้ฝีมือความประณีตและเวลาในการทอจะถูกใช้ในวาระพิเศษ อย่างเช่น เมื่อออกจากบ้านไปทำบุญหรือไปงานเทศกาลประเพณีที่พิเศษ ทั้งหญิงสาวและผู้เฒ่าจะนุ่ง ขึ้นตีนจก หากเป็นการทำงานทั่ว ๆ ไป หรืออยู่กับบ้านก็จะใช้ผ้าขึ้นแบบอื่นที่มีลวดลายน้อย จนกระทั่งผ้าขึ้นที่ไม่ได้ใช้วิธีการทอแบบการจก

การเป็นแม่บ้านแม่เรือนและผู้มีภูมิรู้ : ความหมายที่สื่อผ่านกระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้า

ในประเด็นของความหมายทางวัฒนธรรมที่สื่อผ่านกระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้านั้น การทอผ้าจกมีเจตจำนงที่ต้องการขัดเกลาลักษณะนิสัยของความเป็นสตรีไทยวนให้กับลูกสาว ลักษณะนิสัยที่กล่าวถึงนี้คือความเป็นสตรี มีความเป็นระเบียบ มานะ อดทน การฝึกทอผ้าให้กับหลานสาวและลูกสาว ยายและแม่จะชี้ให้เห็นความจำเป็นที่ลูกผู้หญิงชาวไทยวนจะต้องมีความสามารถในการทอผ้าหรือทอผ้าเป็น การเริ่มต้นด้วยความตระหนักรู้จะเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ฝึกทอเกิดความมานะ อุตสาหะ ไม่ท้อ ความพยายามในการฝึกทอให้กับลูกและหลานมิได้เกิดขึ้นอย่างไรเหตุผลและไม่มีหลักเกณฑ์ ในความเป็นจริงเกิดขึ้นอย่างมีเป้าหมายโดยมีเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังซึ่งเป็นความแยบยลในการอบรมขัดเกลาลักษณะนิสัยกับเด็กผู้หญิงให้มีลักษณะประจำตัว คือ ความเป็นคนที่มีระเบียบ อดทน ประณีต ละเอียดอ่อน เพื่อเป้าหมายของการสร้างให้ลูกสาวมีคุณสมบัติพร้อมที่สามารถจะมีครอบครัวได้ การทอผ้าเป็นและได้อย่างสวยงามของสตรี

ไทยยวนจึงสื่อความหมายถึงความเป็นแม่บ้านแม่เรือนจะเป็นที่หมายปองของผู้ชายไทยยวน สตรีอาวูโสเล่าว่า

แม่เคยเล่าเรื่องแต่หนหลังให้ฟังว่าสมัยก่อนผู้หญิงไทยยวนที่ทอผ้าเป็นจะถูกจับจองจากผู้ชายก่อนคนที่ทอผ้าไม่เป็น สมัยก่อนคิดกันว่าคนที่ทอผ้าเป็นจะมีระเบียบ ฉันทักสังเกตนะ คนที่ทอผ้าเป็นจะเป็นคนเรียบร้อย ไปดูบ้านเขาจะสะอาดเรียบร้อย มีนิสัยเป็นคนละเอียดไม่สุรุ่ยสุร่าย

สังคมไทยยวนดั้งเดิมจะเป็นสังคมเล็ก ๆ โดยมากจะสืบเชื้อสายภายในชาติพันธุ์เดียวกัน ความเป็นเครือญาติจะสูง ในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้านจะรู้จักกันเกือบหมด การออกไปมีเหย้ามีเรือนจะสืบสายทางฝ่ายชาย ผู้เป็นแม่จึงให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของความเป็นแม่บ้านแม่เรือนกับผู้เป็นลูกมาก เนื่องจากหากแยกไปมีครอบครัวและไปอยู่กับญาติทางฝ่ายชายแล้วลูกสาวไม่มีความเป็นแม่บ้านแม่เรือน ก็กลัวว่าจะถูกตำหนิจากครอบครัวที่เกี่ยวข้องกัน การฝึกทอผ้าให้กับลูกสาวจึงถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญของผู้เป็นแม่ภายใต้เจตจำนงของการขัดเกลาลักษณะนิสัยและปลูกฝังระบบความคิดที่ว่าด้วยความเป็นแม่บ้านแม่เรือน การสร้างบรรทัดฐานที่ผู้เป็นแม่จะต้องถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เป็นความรู้เกี่ยวกับผ้าจากนี้เองทำให้ผ้าจากการสืบทอดไม่สูญหายไป

สมัยก่อนผู้หญิงไทยยวนทุกคนจะฝึกทอผ้ากับแม่ บางคนชอบก็ฝึกเอง มีบางคนไม่ค่อยชอบก็ไม่อยากทอ ผู้เป็นแม่ก็จะบังคับให้ฝึกทอ สมัยฉันเป็นเด็กก็ได้ยินญาติ ๆ มาหาแม่บ่นลูกสาวตัวเองว่าไม่ค่อยเอาเรื่อง ไม่ค่อยชอบทอผ้า พอขึ้นได้เดียวเดี๋ยวก็ไปเล่นไม่ตั้งใจ สอนไปเขกหัวไป ตัวฉันแม่ไม่ได้บังคับ ฉันเห็นแม่ทอฉันก็อยากทอเป็นบ้าง วิ่งเล่นรอบ ๆ ก็แม่ ชอบไปจับด้ายบ้าง ขึ้นไปนั่งข้างแม่ตอนทอ ตอนเล็ก ๆ ยังไม่ค่อยรู้ประสา แม่จะรำคาญเพราะไปนั่งเฝ้าทำให้แม่ทอผ้าไม่สะดวก เกะกะ พออายุสิบสี่ได้มั้ง แม่ก็เลยให้พ่อทำก็ให้อีกอันหนึ่ง แม่ขึ้นหูกให้ ฉันก็เลยได้ฝึกทอ นานหลายเดือนเหมือนกันกว่าจะเป็น

หลังมาหน่อยตอนฉันเป็นสาว ญาติมาคุยกับแม่ก็บ่นว่าลูกสาวไม่ค่อยเอาเรื่อง สอนเท่าไรก็ไม่เป็น เขกหัวจนร้องไห้ น้ำตาหยดเลย แต่ก็ต้องสอนให้เป็นจนได้ รุ่นแม่ฉันทุกคนต้องทอเป็น มาหลัง ๆ นี้ก็ไม่ทุกคน ตอนนั้นถ้ามีลูกสาวต้องให้เป็นทุกคน ไม่เป็นไม่ได้ยายเขา หมู่บ้านไทยยวนผู้หญิงจะต้องทอผ้าจากเป็น

ภายใต้ระบบความคิดที่ว่าความเป็นสตรีที่เพียบพร้อมหรือมีคุณสมบัติของการเป็นแม่บ้านแม่เรือน คนในครอบครัวที่เป็นผู้หญิงจะต้องมีความสามารถในการทอผ้านี้เอง ทำให้พ่อแม่

คนไทยยวนสมัยก่อนต้องสอนการทอผ้าให้กับลูกสาว ผู้เป็นลูกบางคนไม่สนใจที่จะฝึกทอผ้า ผู้เป็นแม่ก็จะบังคับให้ฝึกทอ การถ่ายทอดทางภูมิปัญญาจึงเกิดขึ้นจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเรื่อยมา ผู้อาวุโสไทยยวนบอกว่าสมัยก่อนได้ถนุบ้านจะมีที่ตั้งอยู่ทุกบ้าน ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านจะต้องมีความสามารถในการทอผ้า ในแต่ละครัวเรือนจะมีการทอและการใช้ผ้าจากในชีวิตประจำวันอย่างกว้างขวาง จะเห็นได้ว่าการทอผ้าในวิถีชีวิตดั้งเดิมนอกจากจะเกิดขึ้นภายใต้เจตจำนงของการทอผ้าจากเพื่อใช้สอยในวิถีชีวิตแล้ว การทอผ่ายังมีความหมายที่สื่อแสดงถึงความเป็นแม่บ้านแม่เรือน ความเป็นผู้ที่มีความมานะอดทน ละเอียด ไม่สุรุ่ยสุร่าย และกระทั่งความเป็นผู้มีภูมิรู้ซึ่งจะได้รับการยกย่องและให้ค่าที่แตกต่างจากคนอื่น

ผืนผ้าจากกับความเชื่อทางศาสนา

ระบบความคิดที่อยู่เบื้องหลังการผลิตผ้าจากอีกประเด็นหนึ่งคือระบบความคิดเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา ความหมายเชิงคุณค่าของผืนผ้าจากที่สื่อแสดงถึงความเชื่อถือศรัทธา ในพระพุทธศาสนาเป็นกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมเมื่อต้องเข้าสู่พิธีกรรมทางศาสนา ผู้อาวุโสเล่าว่าสมัยก่อนทุกคนเมื่อไปทำบุญวันพระที่วัดจะใส่ผ้าจากไปทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ดูแล้วเรียบร้อย นัยยะนี้เองแสดงให้เห็นว่าอุดมการณ์ทางศาสนาที่ว่าวัดเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวไทยยวนต้องเคารพเชื่อถือศรัทธา กฎเกณฑ์กติกาที่เกิดขึ้นก็คือเมื่อเดินทางเข้าวัดจะต้องแต่งกายให้เรียบร้อย หากแต่งกายไม่สุภาพเรียบร้อยแสดงว่าเป็นบุคคลที่ไม่เคารพเชื่อถือศรัทธา จากการเล่าของครู ชาวบ้านและช่างทอผ้าจากบอกตรงกันว่าทุกวันนี้ชาวไทยยวนมักจะไม่ใส่ผ้าจากทำงาน แต่หากว่าเป็นวาระพิเศษหรือ การทำบุญวันพระ งานบวชนาค งานทำบุญบ้าน ส่วนใหญ่จะใส่ผ้าตีนจกไปกัน แม่บ้านไทยยวนคนหนึ่งวัย 60 เศษ เล่าว่า

ฉันกับพี่สาว เมื่อไปทำบุญที่วัดก็จะใส่ผ้าจากไป แม่เคยสอนไว้ว่าเวลาไปวัดต้องแต่งตัวให้เรียบร้อย เดี่ยวพระท่านจะว่าเอา ลูกต้องรู้กาลเทศะ จะใส่เสื้อผ้าแบบอยู่บ้านไม่ได้ สมัยก่อนก็เห็นว่าแม่ใส่ผ้าตีนจกไปทำบุญทุกครั้ง ตอนนี้มีเพียงไปถือศีลเท่านั้นที่ใส่ชุดขาวไม่ใส่ผ้าตีนจก ไปงานบุญจะใส่ผ้าจากทุกครั้ง เวลาใส่ไปคนก็จะมอง มาจับผ้าแล้วชมว่าสวย เขารู้ว่าฉันทอเอง

จะเห็นได้ว่าเป้าหมายที่เป็นเจตจำนงของการผลิตผืนผ้าจากนั้นเกิดขึ้นจากการผสมผสานระบบความคิดของการผลิตเพื่อใช้ประโยชน์ในวิถีการดำรงชีวิตกับระบบความคิดที่เป็นความเชื่อต่าง ๆ ตลอดจนระบบความคิดเกี่ยวกับการอบรมขัดเกลาลักษณะนิสัยเพื่อให้ลูกสาวหรือหลานสาวเป็นสตรีที่เพียบพร้อมที่จะเป็นแม่บ้านแม่เรือน ความเป็นคนมีระเบียบ อุตสาหะ อดทน

ไม่สุ่ยสุร้าย และความสามารถในการทอผ้ายังสื่อแสดงถึงการเป็นผู้มีภูมิรู้ การผสมผสานของ
อุดมการณ์ทั้งหลายข้างต้นจะเกาะเกี่ยวกันเป็นลูกโซ่ในกระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้า

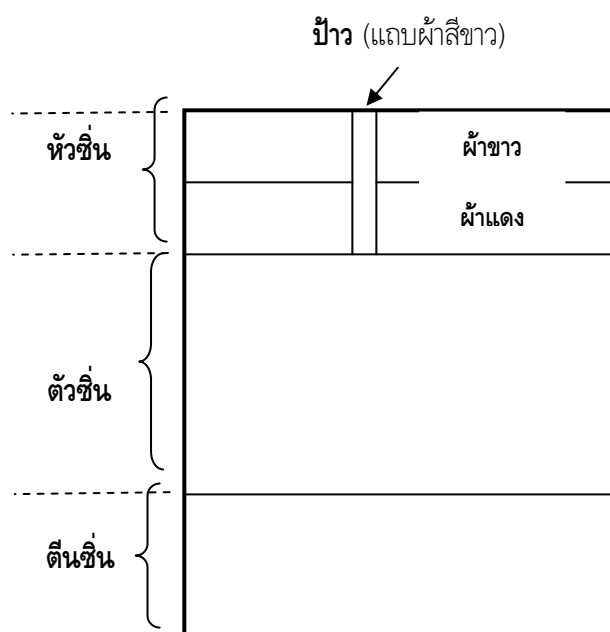
ความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยยวน

ความหมายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในกระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้าจะเกิดขึ้นใน
สองส่วนด้วยกัน ส่วนแรกจะเป็นระบบความคิดด้วยการแยกแยะ จำแนกความแตกต่างในวิถีการ
ผลิตผ้าจาก และส่วนที่สองจะเป็นการเชื่อมโยงระบบความคิดกับสิ่งที่เป็นคน วัตถุ และเหตุการณ์
ซึ่งในที่นี้ก็คือ กระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้าจากในวิถีชีวิตของชาวไทยยวน

ระบบความคิดในการผลิตผ้าจาก

ระบบความคิดในการสร้างความหมายทางวัฒนธรรมจากเรื่องราวของผ้าจากไทย
ยวนนั้นเป็นระบบความคิดในการผลิตผืนผ้าที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีคิดในเรื่องของร่างกายตาม
ลักษณะโครงสร้างทางกายภาพในแนวดิ่งซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายที่
มีความแตกต่างกัน คือ สังคมไทยเราจะมีระบบความคิดที่ว่า หัวหรือศีรษะเป็นของสูง เท้าหรือตีน
เป็นของต่ำ ระบบความคิดที่กล่าวมานำไปสู่การสร้างกฎเกณฑ์กติกาที่เป็นข้อกำหนดต่าง ๆ ทาง
สังคม สิ่งของที่ใช้กับส่วนล่างของร่างกายจะไม่นำมาใช้กับส่วนบน และในทางเดียวกันสิ่งของที่ใช้
ส่วนบนก็จะไม่ใช้กับส่วนล่าง ระบบความคิดเกี่ยวกับร่างกายที่เป็นโครงสร้างทางกายภาพตาม
แนวดิ่งจะถูกนำมาใช้ในกระบวนการถักทอผ้าจากทั้งที่อยู่ในรูปผ้าชิ้นของสตรีและของใช้อื่น ๆ
กฎเกณฑ์กติกาทางวัฒนธรรมที่ยึดถือร่วมกันในสังคมนี้จะอยู่ทั้งในส่วนโครงสร้างของผืนผ้า
ลักษณะลวดลาย และรูปแบบของการวางตำแหน่งลวดลาย

ในการทอผ้าชิ้นตีนจกซึ่งใช้ถุงสำหรับผู้หญิงนั้นก็จะถูกกำหนดจากระบบความคิด
เกี่ยวกับความแตกต่างของร่างกาย ในการทอผ้าจะไม่ทอทีเดียวทั้งผืนแต่จะแบ่งการทอทีละส่วน
ตามองค์ประกอบของชิ้น คือ ผ้าชิ้นตีนจกจะประกอบด้วยผ้า 3 ส่วน มีหัวชิ้น ตัวชิ้น และตีนชิ้น เมื่อ
ทอได้แต่ละส่วนแล้วแล้วจึงนำมาเย็บติดกัน โครงสร้างของผ้าชิ้นตีนจกจะมีดังนี้

ส่วนที่เป็นหัวชิ้นจะอยู่ด้านบนสุดของผ้าชิ้น ซึ่งจะประกอบด้วย ผ้าสีขาวต่อกับผ้าสีแดง คนละผืนเย็บต่อกัน โดยผ้าสีแดงจะติดอยู่กับตัวชิ้น ขอบด้านบนจะเย็บด้วยผ้าสีขาวอีกชั้นหนึ่ง ริมชายผ้าสีขาวชั้นนี้จะไม่เย็บเป็นตะเข็บแต่จะให้ชายผ้าลุ่ยออกมาเป็นเส้นเมื่อผ่านการใช้งานไประยะหนึ่งแล้ว ตามความเชื่อของชาวไทยยวนชายผ้าที่หูลุ่ยเป็นเส้นนั้นสื่อความหมายถึงความเฟื่องฟูในการทำมาหากินของผู้สวมใส่ ส่วนแถบผ้าขาวที่เรียกว่า “ป้าว” จะเย็บตามแนวขวางของตัวชิ้นชาวไทยยวนมีความเชื่อว่าการเย็บผ้าตามแนวขวางของผ้านี้จะป้องกันภัยอันตรายที่เป็นผลมาจากการถูกกระทำทางไสยศาสตร์ เช่น การทำคุณไสย ทำเสน่ห์ยาแฝด อย่างนี้เป็นต้น

ส่วนตัวชิ้น จะเป็นส่วนที่ต่อระหว่างหัวชิ้นกับตีนชิ้น ซึ่งก็คือบริเวณส่วนกลางของผืนผ้าจะเป็นส่วนกว้างที่สุด 20 นิ้วขึ้นไป ตัวชิ้นของชิ้นแต่ละประเภทจะแตกต่างกันออกไป โดยทั่วไปจะทอตัวชิ้นเป็นสีดำหรือสีคราม

ส่วนตีนชิ้น จะเป็นส่วนล่างสุดของของผ้าชิ้นทุกประเภท ผ้าจกไทยยวนราชบุรีทุกประเภท ชายล่างสุดจะเป็นส่วนที่เรียกว่า “เล็บเหลือง” มีลักษณะเป็นพื้นแถบยาวสีเหลืองตลอดผืนผ้า เพื่อสื่อความหมายถึงการสิ้นสุดผืนผ้าที่เป็นด้านล่าง ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการใช้ผืนผ้าว่าส่วนใดเป็นส่วนล่างหรือส่วนบนของผืนผ้า

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของผ้าชิ้นตีนจกที่เป็นผ้าぬ่งของสตรีไทยยวนนอกจากจะได้รับการออกแบบโดยยึดกฎเกณฑ์กติกาเกี่ยวกับความแตกต่างของร่างกายแล้วยังนำระบบการคิดที่เป็นธรรมชาติในวิถีการผลิตเพื่อยังชีพที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับธรรมชาติเพื่อสื่อความหมายกับ

ผู้ใช้อีกด้วย เรื่องเล่าในหมู่ผู้ทอผ้าชาวไทยยวนเกี่ยวกับการใช้ผ้าซึ่งตรงกันหลายท่าน ได้บรรยายว่ามีผู้พบเห็นผู้ใช้ผ้าซึ่งเป็นคนต่างถิ่น ชื้อผ้าจากเพื่อไปประกอบชุด ปรากฏว่าไม่เข้าใจระบบความคิดเกี่ยวกับผ้าจก ได้วางลายหลักกลับหัวกลับหาง คือ นำส่วนที่เป็นด้านบนมาไว้ส่วนล่าง นกเลยกลับหัว ข้างทอผ้าท่านหนึ่งเล่าว่า

ในงานกาชาดประจำปีมีงานเดินแฟชั่นหน้าเมืองเมื่อหลายปีก่อน เขาจัดให้มีการเดินแฟชั่นโชว์ที่เป็นชุดผ้าจก มีอยู่คนหนึ่งไม่รู้ว่าเป็นคนพื้นเพที่ไหน ตัดชุดด้วยผ้าจก ลายกลับหัวกลับหาง คนตัดเข้าไม่รู้เขากลับหัวกลับหางลายผ้า เอาด้านล่างไว้ด้านบน เอาด้านบนไว้ล่าง ดูแล้วรู้เลยว่าเขาไม่รู้ เขาคงมองลายไม่ออก ข้างตัดเสื้อก็ไม่รู้เลยออกมาแบบนั้น

จากระบบความคิดของผ้าจกที่มีลักษณะเป็นศิลปหัตถกรรมที่อยู่ในวิถีชีวิต มีความละเอียดอ่อน มีการออกแบบให้เหมาะสมกับสภาพการใช้งาน มีคุณค่าโดยเฉพาะคุณค่าในวิถีของความผูกพันกับความเป็นสังคมประเพณี นำไปสู่การสร้างความรู้ในการผลิตผืนผ้า การผลิตผืนผ้าด้วยการจกเป็นวิธีการทอผ้าด้วยวิธีการล้วงหรือควัก เอาเส้นด้ายพิเศษมาผูกมัดขัดกับด้ายเส้นยืนเป็นลวดลายต่างๆ ตามแบบเพื่อให้เกิดความสวยงาม ดังนั้นโครงสร้างของผ้าจกจึงประกอบไปด้วยเส้นด้าย 3 ชนิด คือ เส้นยืนหรือเครือซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นสีดำ เส้นเสริม คือ ด้ายที่จะใช้จกเป็นลวดลาย และสุดท้ายเส้นพุ่ง คือ เส้นด้ายที่จะใช้พุ่งสอดกับด้ายเส้นยืนเพื่อให้เกิดลายขัด ความรู้ในเรื่องของการจกจะเป็นกรรมวิธีการทอหรือการทำลวดลายบนพื้นผ้า ด้วยวิธีการเพิ่มเส้นด้ายเส้นพิเศษเข้าไปนอกเหนือจากด้ายที่เป็นเส้นพุ่งธรรมดาโดยเพิ่มเส้นด้ายเป็นช่วง ๆ ไม่ติดต่อกันตลอดหน้ากว้างของผืนผ้า การจกกระทำโดยใช้ไม้หรือขนเม่นหรือ นิ้วมือ ยก หรือล้วง หรือจกด้ายเส้นยืนขึ้น แล้วสอดด้ายเส้นพุ่งพิเศษเข้าไป ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ผ้าจกของชุมชนบ้านดอน ก็คือลวดลาย ลวดลายที่ถูกสร้างบนผืนผ้านี้ได้แก่ ลายกาบ และลายนกคู่กินน้ำร่วมเต้า เป็นลักษณะการจกลายแน่นเต็มผืนผ้า โดยจะเว้นพื้นที่ที่เป็นสีดำไว้้น้อยมาก ทำให้เกิดความเด่นชัดของลายหลักลดน้อยลงและจะหลากหลายด้วยลายประกอบ สีของลายจกส่วนใหญ่จะเป็นสีแดง ขนาดความกว้างของเชิงจกจะกว้างประมาณ 35-38 เซนติเมตร ผลงานผ้าจกที่ได้ถือว่าเป็นงานหัตถกรรมที่ประณีต สวยงาม ในการทอผ้าจกจะทอโดยการคว่ำหน้าด้านที่เป็นลวดลายของผ้าลงกับกี่ กล่าวคือ ด้านที่มองเห็นขณะทอจะเป็นด้านในหรือด้านหลังของผ้า ด้านหน้าของผ้าจึงเป็นด้านที่คว่ำอยู่ ดังนั้นเมื่อผู้ทอผ้าจกต้องการที่จะดูผลงานของตัวเองจะต้องก้มแล้วแหงนหน้ามองดูในบางรายจะใช้กระจกส่องดู

ความรู้เกี่ยวกับผ้าจกนั้นจะมีแตกต่างกันไปตามประเภทผ้าชิ้น และการใช้ผ้าจกในรูปของประโยชน์ใช้สอยอื่น ๆ ระบบความรู้ของผ้าจกที่นำมาใช้กับผ้านุ่งของสตรีนั้นที่ชายส่วนล่าง

ของผ้าจะสร้างโดยวิธีการจก ลวดลายต่าง ๆ จะบ่งบอกถึงความหมายว่าจะอยู่ส่วนใดของผืนผ้า ข้อกำหนดที่กล่าวมาจะทำให้การใช้ผ้าเป็นไปอย่างถูกต้องไม่กลับหัวกลับหาง ใช้ส่วนบนเป็นส่วนล่างหรือใช้ส่วนล่างมาเป็นส่วนบน อย่างเช่น ลายชะเปาจะใช้ประกอบกับลายหลักอื่น ๆ โดยจะทอบริเวณส่วนล่างของผ้าขึ้นทุกผืนเพื่อบ่งบอกว่าส่วนนี้เป็นด้านล่างของผ้า เพื่อให้สะดวกต่อการใช้ผ้า ส่วนอื่น ๆ ก็จะมีการนำระบบความเชื่อต่าง ๆ มาสร้างเป็นลวดลายเพื่อสื่อความหมายในสังคม

ระบบความรู้เกี่ยวกับลวดลายของผืนผ้าจากจะถูกสร้างขึ้นตามโลกทัศน์ของผู้ถักทอ โดยยึดหลักความแตกต่างของลวดลายซึ่งจะสื่อความหมายถึงคติธรรม ความเชื่อทางศาสนา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ลวดลายผ้าจากจะแตกต่างกันมีสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นลายหลัก และลายประกอบ ลายหลักจะเป็นลายขนาดใหญ่อยู่ตรงกลางผืนซึ่งจะมีทั้งลายเดี่ยวและลายผสม ตัวอย่างเช่น ลายดอกเซีย ลายหน้าหมอน ลายไก่แก้ง จะเป็นลายหลัก ลายไก่แก้งซ้อนเซีย จะเป็นลายผสม ส่วนลายประกอบจะเป็นลายที่เล็กกว่าลายหลักจะอยู่สองข้างของลายหลัก เช่น ลายขอประแจ ลายมะลิเลื้อย ลายนกคู่กินน้ำร่วมเต้า เป็นต้น ลวดลายทั้งหมดที่ถูกสร้างบนผ้าจากมีความละเอียดอ่อน สวยงาม และเป็นระบบความรู้ที่สั่งสมกันมานานจนมีอาหาแหล่งที่มา การเรียกชื่อต่าง ๆ จะมีทั้งที่บอกสืบต่อกันมา และที่ตั้งกันภายหลังเพื่อให้สะดวกต่อการสื่อความหมายระหว่างกันของผู้ทอ ผู้ฝึกทอ และผู้ใช้ผ้า

นอกจากจะใช้ผ้าทอจกเพื่อประกอบเป็นชิ้นในรูปแบบต่าง ๆ แล้ว ต่อมาผ้าจากถูกสร้างในรูปแบบอื่น ๆ อีกในหลายลักษณะ เช่น ผ้าทอจกทำเป็นผ้าปกหัวนาคว (ผ้าคลุมหัวนาควเวลาแห่นาคไปบวช) ย่ามจก (ย่ามที่สะพายบ้านิยมทำขึ้นเพื่อถวายพระและเป็นย่ามใส่ของของผู้ชาย) ผ้าห่อคัมภีร์ ผ้าขาวม้าจก ผ้าตะเจก (ผ้าเช็ดหน้าหรือเช็ดน้ำหมาก) กระเป๋าทักคาดเอว หมอนจก ผ้าโจงกระเบนของผู้ชาย (ผ้าโจงกระเบนหรือผ้าม่วงไม่ใช่ผ้าในวิถีชีวิตไทยยวนดั้งเดิมแต่เป็นผลจากการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย) จะเห็นได้ว่านอกจากสตรีชาวไทยยวนจะทอผ้าจากเพื่อประโยชน์ใช้สอยของตนเองแล้ว ยังทอผ้าจากเพื่อประโยชน์ใช้ในระบบความเชื่อและวิถีชีวิตของเพศชายอีกด้วย ระบบความคิดในการถักทอผ้าจากที่กล่าวมาจะเชื่อมโยงกับกระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้าที่จะนำไปสู่การสร้างความหมายทางวัฒนธรรมเพื่อใช้แลกเปลี่ยนกันในสังคม

ความหมายที่สื่อผ่านกระบวนการทอผ้าจาก

ความหมายที่สื่อผ่านกระบวนการทอผ้าจากจะเป็นการเชื่อมโยงระบบความคิดกับกระบวนการทอผ้า โดยทั่วไปเรามักมองว่าการผลิตผ้าจากเกิดจากความจำเป็นขั้นพื้นฐานในสิ่งที่จะขาดเสียมิได้ของการดำรงอยู่ของมนุษย์ คือ การใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มและเพื่อประโยชน์ในการ

ดำรงชีวิตประจำวัน แต่ในความเป็นจริงการผลิตผ้าจากมีความหมายมากกว่าที่กล่าวมา เนื่องผ้าจากเป็นความรู้หรือภูมิปัญญาที่ชาวไทยยวนสร้างขึ้นจากโลกทัศน์พื้นฐานในการดำรงชีวิตซึ่งเป็นระบบความคิดและความเชื่อที่สามารถสัมผัสได้ทั้งในลักษณะที่เป็นรูปธรรมและจิตวิญญาณ ความหมายที่เกิดขึ้นจากผืนผ้าภายใต้เจตจำนงของผู้ทอจะมีทั้งความหมายที่สื่อถึงผู้ทอ ความหมายที่สื่อถึงผู้ใช้ และความหมายที่สื่อถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทยยวนราชบุรี ซึ่งก็คือ มรดกทางวัฒนธรรมชิ้นนี้ได้สร้างเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เมื่อคนส่วนหนึ่งกล่าวถึงชาวไทยยวนก็ต้องนึกถึงฝีมือในการถักทอผ้าจาก ความหมายที่เกิดขึ้นในภาพตัวแทนจะเกิดขึ้นจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ในวิถีการผลิตผ้าจากของชาวไทยยวน ดังนี้

การสร้างก็หรือหูกกับความหมายของการเป็นพ่อบ้าน

การสร้างก็หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าหูกนั้นจะสื่อความหมายของการเป็นพ่อบ้าน ในวิถีชีวิตชาวไทยยวนดั้งเดิมการสร้างก็หรือหูกที่ใช้ทอผ้าจะถือเป็นหน้าที่ของพ่อบ้าน การที่ชายชาวไทยยวนมีความสามารถในการสร้างเครื่องใช้ไม้อ้อยในครัวเรือนจะสื่อความหมายถึงความมีคุณสมบัติของความเป็นพ่อบ้านหรือหัวหน้าครอบครัว ชายชาวไทยยวนที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำครอบครัวได้ก็ต้องถูกกำหนดคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้หญิง ซึ่งก็คือ จะต้องมีความรู้และสามารถทำเครื่องจักสาน กระบุง ตะกร้า และงานที่เกี่ยวข้องกับไม้เพื่อนำมาใช้ในครัวเรือน การสร้างก็จะเป็นหน้าที่ของพ่อบ้านที่จะต้องสร้างให้กับแม่บ้านและลูกสาว ก็จะถูกใช้พาดเส้นด้ายยืน การทำก็และงานที่เกี่ยวข้องการซ่อม/สร้างก็เป็นงานอีกชิ้นหนึ่งที่เป็นหน้าที่ของพ่อบ้าน ซึ่งเริ่มตั้งแต่การหาไม้แต่เดิมก็ใช้ไม้ไผ่ พ่อบ้านจะต้องหาไม้ไผ่ในขนาดที่เหมาะสมในการทำโครงก็ ใช้มีดตาก-ขัดส่วนที่เป็นปล้องไม้ไผ่ให้เรียบสนิท เพื่อป้องกันเส้นด้ายเกี่ยวแล้วขาด ก็ที่ทำด้วยไม้ไผ่มักจะไม่คงทน ในช่วงหลังจึงนิยมสร้างก็ด้วยไม้เนื้อแข็ง ใส่กบจนเรียบสนิทเช่นเดียวกับการขัดไม้ไผ่ แล้วจึงนำมาประกอบเป็นโครงก็ สมัยดั้งเดิมนี้อุดหรือตะปูหายาก และราคาแพง การสร้างก็จะใช้เดือยสอดยึดทุกด้าน การทำเดือยให้สามารถใส่ได้สนิทกันพอดี ไม่หลวมระหว่างไม้ 2 ชิ้น ถือเป็นเรื่องหนึ่งในการพิสูจน์ความเป็นคนมีฝีมือ และการมีภูมิรู้ของชายชาวไทยยวน โครงก็จะประกอบไปด้วยเสา 4 เสา มีไม้พาดด้านบนทั้ง 4 ด้าน ที่เสาคู่แรกจะมีแผ่นไม้เป็นที่นั่งสำหรับผู้ทอผ้า ถัดจากที่นั่งทอจะมีไม้ม้วนผ้ามีฟันเฟืองขบรั้งเพื่อให้ผ้าตั้งอยู่เสมอ ถัดจากไม้ม้วนผ้าจะมีไม้กลมเพื่อให้เส้นด้ายยืนเลื่อนได้สะดวก คุณยายวัยเกือบเก้าสิบปีที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีฝีมือในการทอผ้าคนหนึ่งของชาวบ้านดอนเล่าว่า

สมัยก่อนก็ทำด้วยไม้ไผ่ ก่อนโน้นยายตอนรุ่น ๆ ก็ทอด้วยก็ไม้ไผ่ ไม้ไผ่มันไม่แข็งแรง สองสามปีก็มอดกิน ผุ พวกผู้ชายเขาจะเป็นคนทำให้ ไม่ได้นะผู้ชายต้องสร้างก็เป็น ไม่เป็น

ไม่ได้ต้องลองทำจนได้ ตอนหลัง ๆ จะทำด้วยไม้จริง สมัยก่อนพ่อบ้านก็ทำให้ยาย เขาเลือกไม้แก่น ๆ เขาทำดี เขาทำเป็นเดียวสอ ไม่ใช่ตะปู สมัยนี้เขาใช้น็อตขันเลยเขาบอกว่ามันแน่นดี

การทอผ้าจากนอกจากจะมีโครงสร้างหลัก คือ กี่หรือหูกแล้ว ในการทอผ้ายังต้องมีส่วนประกอบอื่นอีก เช่น ฟืมหรือพื้นหวี ฟืมจะมีขนาดความกว้างเท่ากับเนื้อผ้าที่จะทอ ลักษณะของฟืมจะเป็นช่องว่างเป็นช่วง ๆ เพื่อสอดเส้นด้ายยืน ช่องว่างแต่ละช่องจะทำหน้าที่ในการเรียงเส้นด้ายยืนให้เป็นระเบียบ เดิมตัวพื้นหวีจะทำด้วยไม้ ปัจจุบันจะเปลี่ยนเป็นเหล็กเส้นเล็กเพื่อความคงทน ส่วนประกอบอีกชิ้นหนึ่งสำหรับการทอผ้าก็คือ ตะกอล ตะกอลจะมีทั้งที่ทำด้วยด้ายหรือไนลอน จะมีประโยชน์ในการทำให้ด้ายเส้นยืนแยกออกจากกันเพื่อให้สามารถพุ่งกระสวยที่บรรจุด้ายเส้นพุ่งเพื่อขัดให้เกิดลายผ้า ส่วนประกอบอีกชิ้นหนึ่ง คือ ม้าไม้ โดยทั่วไปจะทำด้วยไม้ไผ่ขนาดพอเหมาะกับการใช้เท้าเหยียบ ม้าไม้จะเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการควบคุมการทำงานของตะกอล โดยจะมีเชือกข้างหนึ่งผูกติดกับตะกอล ส่วนที่เหลืออีกด้านหนึ่งจะผูกติดกับม้าไม้ เมื่อผู้ทอเหยียบม้าไม้จะทำให้ตะกอลดึงเส้นด้ายแยกออกจากกัน เกิดช่องว่างเพื่อให้สามารถนำกระสวยที่บรรจุด้ายเส้นพุ่งลอดผ่านไปได้ กระสวยเป็นส่วนประกอบของการทอผ้าอีกชิ้นหนึ่ง ทำด้วยไม้เนื้อแข็งขัดเรียบ ขนาดยาวประมาณ 1 ฟุต กว้างประมาณ 2 นิ้ว หัวท้ายจะเรียวอ่อน สวยงาม ในบางรายกระสวยจะได้รับการเอาใจใส่ดูแลอย่างดีด้วยการทาสีย้อมไม้เป็นเงามัน ตรงกลางทำเป็นช่องสี่เหลี่ยมเพื่อใส่ม้วนด้าย กระสวยจะทำหน้าที่นำพาด้ายเส้นพุ่งให้ผ่านไปตามด้ายเส้นยืนที่แยกออกจากกันซึ่งเป็นผลมาจากการเหยียบม้าไม้ของผู้ทอ ส่วนประกอบในการทอผ้าชิ้นสุดท้ายที่จะขาดไม่ได้ในการทอผ้าจาก คือ ขนเม่น ขนเม่นจะเป็นอุปกรณ์ในการทอที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่งในการทอผ้าจาก โดยจะทำหน้าที่ในการสร้างลวดลายด้วยการจัดชั้นด้ายเส้นยืนขึ้นแล้วสอดด้ายสีไปตามรอยที่ชั้นขึ้นนั้น การสอดด้ายจะไปตามลวดลายที่ผู้ทอต้องการสร้าง จะเห็นได้ว่าชายชาวไทยวนจะต้องมีความสามารถในการสร้างกี่หรือหูกและเครื่องใช้ในบ้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจักสานกระบุง ตะกร้า กระดังความสามารถข้างต้นจะสื่อแสดงความหมายถึงการมีคุณสมบัติของการเป็นพ่อบ้าน

ถักทอด้วยเส้นใยฝ้าย : วิธีการผลิตผ้าจากภายใต้ระบบความเชื่อทางศาสนา

วิธีการทอผ้าจากด้วยเส้นใยฝ้ายเกิดขึ้นภายใต้ระบบความเชื่อทางศาสนา ด้วยความเคร่งครัดในบวรพระพุทธศาสนาภายใต้กรอบความคิดในเรื่องบุญ-บาปทำให้ชาวไทยวนถักทอผ้าจากด้วยเส้นใยฝ้ายไม่นิยมทอผ้าด้วยเส้นใยที่ได้จากสัตว์ คือ เส้นใยไหม การทอผ้าจากของชาวบ้านดอนดั้งเดิมจะใช้วัสดุหรือเส้นด้ายที่เป็นเส้นใยจากธรรมชาติซึ่งได้จากพืช คือ เส้นด้ายที่ผลิตจากเส้นใยฝ้าย การได้มาซึ่งเส้นใยไหมจะต้องเลี้ยงไหมและต้องฆ่าตัวไหมเป็นจำนวนมากเพื่อ

มาทำเป็นเส้นใยไหม ดั้งเดิมความเชื่อที่ถูกถ่ายทอดกันมาว่า “คนทอผ้าไหมใจร้าย คนทอผ้าฝ้ายใจดี” การที่จะได้ผ้าไหมสักผืนหนึ่งต้องฆ่าตัวดักแด้ในรังไหมก่อนที่จะสาวไหมในน้ำร้อน ชาวไทยยวนคนหนึ่งเล่าว่า “รุ่นพ่อรุ่นแม่จะไม่ทอผ้าด้วยไหมแม่บอกว่าหากทอด้วยไหม กว่าจะได้ผ้าผืนหนึ่งใช้ไหมตั้งเยอะ ต้องฆ่าไหมเป็นจำนวนมาก” จะเห็นได้ว่าระบบความคิดเกี่ยวกับการทอผ้าจากของชาวไทยยวนจะถูกกำหนดจากคำสอนทางศาสนาในเรื่องบาป-บุญ การไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และการละเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การฆ่าสัตว์จะถือว่าเป็นบาป ระบบความเชื่อทางศาสนาจะเป็นตัวสร้างระบบความคิดในการผลิตผ้าจาก

ดังนั้นตั้งแต่ดั้งเดิมการผลิตผ้าจากของสังคมไทยยวนจึงถูกผลิตด้วยเส้นใยที่ผลิตจากฝ้าย ไม่มีการทอด้วยเส้นใยไหม นัยยะนี้เองที่เป็นความเด่นชัดของระบบความเชื่อทางศาสนาต่อการเป็นตัวกำหนดวิธีการผลิตผ้าจาก ลูกหลานไทยยวนท่านหนึ่งซึ่งมือไปเที่ยวบริเวณหลังบ้านเล่าเหตุการณ์สมัยยังเป็นเด็กพร้อมกับเปรียบเทียบกับปัจจุบันว่า “ตรงหลังบ้านสมัยก่อนนี้จะปลูกฝ้ายเต็มไปหมด เมื่อฝ้ายแตกปุ๋ย แม่ก็จะไปเก็บ ผมยังเคยไปช่วยแม่เก็บเลย จากนั้นเราก็จะมาเป็นเส้นด้าย มีคนข้างบ้านมาช่วยกันหลายคน”

แต่เดิมชาวไทยยวนจะปลูกฝ้ายเพื่อใช้ผลิตเส้นด้ายในการทอผ้าในครัวเรือนเท่านั้น โดยแต่ละครอบครัวจะปลูกฝ้ายใช้เอง การปลูกจะปลูกบนพื้นที่ที่ไม่ได้ทำนา บริเวณรอบ ๆ บ้านบ้าง ทำนาบ้าง การปลูกจะไม่ปลูกอย่างเป็นกิจจะลักษณะ แต่หากบ้านใดผู้เป็นแม่บ้านมีความคิดที่จะทอผ้าหลายชิ้นซึ่งต้องใช้เส้นใยจากฝ้ายจำนวนมาก ในปีนั้นก็จะมีการหารือกับพ่อบ้านเพื่อปลูกฝ้ายมากกว่าในปีที่ผ่านมา มา สมัยก่อนการปลูกฝ้ายจะใช้เมล็ดพันธุ์ดั้งเดิมโดยการเก็บเมล็ดจากที่ปลูกในปีที่แล้วนำไปปลูกในปีหน้า ในการเลือกเมล็ดนั้นจะคัดเลือกโดยวิธีการสังเกตการเจริญเติบโตของต้นฝ้ายและขณะเก็บฝ้าย คือ ถ้าต้นไหนให้ผลผลิตมาก ต้นแข็งแรงสมบูรณ์ทนทานศัตรูพืช พุยฝ้ายเป็นสีขาวมากที่สุด ก็จะถูกคัดเลือกไว้ต่างหาก เพื่อเวลาปั่นฝ้ายแล้วจะได้เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ทำพันธุ์ในปีต่อไป การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ในวิธีการผลิตในสังคมไทยยวนดั้งเดิมจึงใช้การสังเกตเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการปลูกฝ้ายต้องให้การดูแลอย่างใกล้ชิด เช่นเดียวกับการปลูกพืชชนิดอื่น รดน้ำยามที่ฝนทิ้งช่วง ต้องดูแลกำจัดศัตรูพืชในบางครั้ง แม่บ้านไทยยวนจึงมีความผูกพันกับต้นฝ้าย ในการปลูกฝ้ายนั้นชาวไทยยวนจะปลูกในช่วงปลายเดือนกรกฎาคมถึงต้นสิงหาคม โดยการกะเวลาว่าฝ้ายจะต้องแตกปุ๋ยในช่วงที่ฝนหยุดตก คือประมาณเดือนพฤศจิกายน แม่บ้านไทยยวนวัยเกือบแปดสิบปีเศษคนหนึ่งย้อนรอยอดีตที่เป็นคำบอกเล่าจากแม่ว่า

สมัยป่าเด็ก ๆ เวลาแม่ไปทำนา แม่ก็จะหอบฉันทันกับน้องไปด้วย เราไปอยู่ที่หังนา แม่กับพ่อจะผูกเปล ฉันก็ต้องไขว่เปลดูน้องจนน้องหลับ เวลานั้นง่วงมาก ๆ ร้องดัง แม่ก็จะมาดู เวลาดำนาหรือเกี่ยวข้าว คนจะมากันเยอะ มาแขกกัน พอดำนาเสร็จ ประมาณปลายเดือนแปด ต้นเดือนเก้า แม่กับพ่อก็มาช่วยกันปลูกฝ้ายทำนา จำได้ว่าแม่เคยบอกว่า จะต้องกะเวลาในการปลูกฝ้าย กะให้ฝ้ายแตกปุ๋ยตอนหมดฝน การกะจะสังเกตจากฝน หากปีใดฝนมาล่า ก็ปลูกฝ้ายช้าลงหน่อย ฝ้ายแตกปุ๋ย โดนฝนจะเสียหาย

ผู้หญิงไทยวนกับการทอผ้าจากเป็นสิ่งคู่กันเสมอ ปีไหนแล้งมาก ๆ ฝนตกน้อย ข้าวให้ผลผลิตไม่ดี ได้น้อย ฝ้ายก็จะเช่นเดียวกันคือปลูกไม่ได้ ผลที่ตามมาคือไม่มีเส้นด้ายที่จะใช้ทอผ้า การดิ้นรนให้ได้มาซึ่งใยฝ้ายก็จะใช้วิธีการแลกเปลี่ยน คือ ตัดไม้พินในป่าไปแลกกับหมู่บ้านที่เป็นที่ลุ่ม ปลูกข้าว และฝ้ายได้ผลดี ในบางครั้งหากแลกไม่ได้ก็ต้องซื้อ สมัยก่อนฝ้ายจะราคาไม่แพง

ป่าจำได้นะ ปีนั้นรู้สึกว้าหลังสงครามโลก บ้านเราแห้งแล้งมาก เหมือนเคราะห์ซ้ำกรรมชด นาทาก็ไม่ค่อยได้ข้าว พ่อต้องตัดไม้พินในป่าไปแลกข้าว ในหมู่บ้านอื่นที่เป็นที่ลุ่มทำนาได้ดี หากบ้านไหนพอมีฝ้ายก็จะแลกเป็นฝ้ายมา แต่ก็ไม่ได้มาก ตาแก่ใส่กระสอบมาหาไม่ได้จริงก็ไปซื้อที่อำเภอบ้านโป่ง เขาอยู่ริมน้ำ ปลูกฝ้ายกันมาก ป่าก็เอามาปั่น ทอผ้าขึ้น

ขณะที่หญิงอีกคนหนึ่งวัยเกือบหกสิบปี เล่าเรื่องเกี่ยวกับแม่ด้วยสีหน้ายิ้มพราวที่แสดงถึงความสุขเมื่อได้พูดถึงแม่

พี่จำได้ว่าครั้งขณะที่แม่นั่งปั่นฝ้ายหรือทอผ้า แม่ก็ชอบพูดถึงเรื่องที่ผ่านมา แม่บอกว่า สมัยก่อนจะทอผ้านี้ต้องคิดก่อนว่าจะทอกี่ชิ้น จะใช้ด้ายเท่าไร หากจะทอผ้าหลายชิ้น แม่กับพ่อก็จะปลูกฝ้ายมาก ก็ปลูกรอบ ๆ บ้านนี้แหละ หรืออีกทีก็ไปปลูกทำนา หัวนาบ้าง แม่บอกว่าหลังดำนาเสร็จก็จะไปปลูกฝ้าย แม่บอกว่าตอนปลูกกับเก็บฝ้ายสนุกดี มีคนมาช่วยเยอะ ใครว่างก็มา

จะเห็นได้ว่าการทอผ้าจากในวิถีของชาวไทยวนดั้งเดิมที่เป็นการทอผ้าเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตในครัวเรือนเป็นสำคัญ วิธีการผลิตผ้าจึงเป็นไปตามเป้าหมายของผู้ถักทอโดยจะยึดโยงอยู่วิธีการดำรงเพื่อยังชีพในสังคมประเพณีและระบบความเชื่อทางศาสนา

การทำกิจกรรมร่วมกัน : ความหมายของการร่วมมือร่วมใจ

ด้วยความที่ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมมีความเป็นเครือญาติทำให้คนในชุมชนบ้านดอนดั้งเดิมมีแรงเกาะเกี่ยวยึดโยงกันภายในสูงมาก การช่วยกันทำงานหรือทำกิจกรรม

ร่วมกันด้วยการร่วมมือร่วมแรง ช่วยเหลือเกื้อกูล การแบ่งปันอาหารและเครื่องมือเครื่องใช้ ในวิถีชีวิตทุกรูปแบบ ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นทางวัฒนธรรมของชาวไทยยวน ดังที่มีการกล่าวด้วยภาษาไทยยวนว่า “ฮ่วมกิน ฮ่วมทาน” ฮ่วมกิน ฮ่วมทาน หรือ ร่วมกิน ร่วมทานในภาษากลาง ภาษาที่เป็นคำพูดนี้จะสื่อความหมายถึงความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน ซึ่งมักถูกใช้ในการทำงานร่วมกันในแต่ละครั้ง การช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันจะพบได้ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่อยู่ในวิถีชีวิต การช่วยเหลือกันนี้ชาวไทยยวนจะใช้วิธีการเอาแรงระหว่างกันที่เรียกว่า “ลงแขก” หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “แขก” ความหมายของการลงแขกจะเป็นตัวบ่งบอกถึงความหมายของการร่วมมือร่วมใจเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว ช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชาวไทยยวน

เมื่อดอกฝ้ายแตกปุยสตรีไทยยวนก็จะแขกกันเก็บฝ้าย การร่วมมือกันเก็บฝ้าย จึงเกิดขึ้นภายใต้ความพยายามลดความเสียหายจากธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นฝนตกหรือลมหนาว ที่มาจากทางเหนือ การเก็บฝ้ายจะเก็บตอนสาย ๆ เพื่อให้น้ำค้างที่อยู่บนปุยฝ้ายถูกแดด ปุยฝ้ายจะได้ไม่มีความชื้นและแห้งสนิท การเก็บจะเก็บในช่วงเช้า เพราะในช่วงปลายฝนต้นหนาว หากฝนจะตกมักจะตกตอนเย็น การเก็บฝ้ายตอนสาย ๆ จึงเป็นการหลีกเลี่ยงหรือลดความเสี่ยงจากฝนตก นอกจากนี้การเก็บฝ้ายยังต้องรีบเก็บเพื่อไม่ให้ดอกฝ้ายปลิวไปตามสายลมหนาวที่กรรโชกแรงในตอนบ่าย จากนั้นก็นำฝ้ายมาปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้าย การร่วมมือกันปั่นฝ้ายก็จะใช้วิธีแขกกัน หมู่ญาติพี่น้องคนสนิทชิดเชื้อ แต่ละครอบครัวจะนำเครื่องมือปั่นด้ายที่เรียกว่า “ฝ้ายน” ของตนเองไปช่วยปั่นที่บ้านที่นัดหมายว่าจะแขกกัน ซึ่งปัจจุบันการปั่นด้ายใช้ล้อรถจักรยานหรือล้อรถสามล้อเป็นเครื่องมือในการปั่นด้าย ฝ้ายนเลยถูกเรียกชื่อใหม่ตามลักษณะเครื่องมือที่ใช้ว่า “รถกรอด้าย” จะเห็นได้ว่าวิถีไทยยวนในสมัยก่อนมีลักษณะของการช่วยเหลือเกื้อกูลในการทำงานซึ่งมิได้ถูกจำกัดเฉพาะการลงแขกทำนาหรือทำการเกษตรเท่านั้น หากมีกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือก็จะมี การไปช่วยทำงานนั้น ๆ ร่วมกัน ลักษณะของการลงแขกนี้เป็นการเอาแรงซึ่งกันและกัน หากไปบ้านใด เจ้าของบ้านจะทำหน้าที่ในการจัดข้าวปลาอาหารน้ำดื่มแลเลี้ยงดู ใครมีขนม ผลไม้ก็จะนำติดตัวมาแบ่งกันกิน การลงแขกไม่ว่าจะเป็นการเก็บฝ้าย ปั่นฝ้าย นอกจากจะทำให้งานเสร็จอย่างรวดเร็วแล้ว การทำงานพร้อมกันหลาย ๆ คน ทำให้มีโอกาสพูดคุย สนทนา หยอกล้อกัน บรรยากาศการทำงานจะเต็มไปด้วยสนุกสนาน ไม่เบื่อเหมือนกับการทำงานคนเดียว นอกจากนี้การพูดคุย แลกเปลี่ยนสวาทะทุกข์สุขดิบยังก่อให้เกิดการสานสร้างความเข้าใจระหว่างกัน ความเข้าใจจะเป็นบ่อเกิดของความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว ซึ่งจะเป็นตัวช่วยลดความขัดแย้งทางสังคมให้น้อยลง คุณยายเล่าบรรยากาศของการแขกปั่นฝ้ายว่า

เวลาไปแขกบ้านฝ่ายนั้นเราจะเอาเทียนของเราไปด้วยแต่ละคนจะเอามา จะไปบ้านไหนก่อนหลังก็บอกกัน ชาวหมู่บ้านจะไม่ทำบ้านใครบ้านมันหรือกั้นเหงา ทำกันหลายคนเสร็จเร็ว คุยกันไป ทำกันไปสนุก ไม่เบื่อ ทำทน ทำบ้านเราบ้านเดียวเดี๋ยวก็หยุด กว่าจะเสร็จ นาน เกือบทุกอย่างเราจะมาช่วยกัน น้อยบ้านที่จะทำกันเอง หากบ้านน้อย ๆ นั้นแหละจึงทำเอง

เมื่อปั้นด้ายเป็นเส้นแล้ว ก็จะถึงขั้นตอนของการย้อมสีเส้นด้าย การย้อมสีจะทำได้โดยวิธีธรรมชาติที่สืบทอดกันมา คือ ต้องไปหาเปลือก ผล ดอก หรือกระทั่งราก จากต้นไม้ที่ให้สีตามที่ต้องการมาแช่น้ำหรือต้มจนได้น้ำสี เป็นต้นว่าลูกมะเกลือจะให้สีดำ สีแดงจากครั่ง สีครามจากต้นคราม เปลือกต้นประดู่จะให้สีแดง ฯลฯ ภูมิปัญญาในเรื่องของการย้อมสีผ้าจากวัสดุธรรมชาติที่สืบทอดกันมาจะถูกนำมาทดลองทำจนได้ข้อยุติที่เหมาะสมสำหรับผู้ทอผ้าแต่ละคน ในสมัยก่อนส่วนประกอบของต้นไม้ที่จะใช้ย้อมเป็นสีต่าง ๆ หาได้ไม่ยากนัก ในหมู่บ้านจะมีการปลูกต้นไม้เหล่านี้อยู่ ในบางครั้งต้องไปหาในป่า การหาจะมีการนัดหมายญาติสนิทมิตรสหายที่สนิทชิดเชื้อไปด้วยกัน บางครั้งก็ไปกับสมาชิกในครอบครัว บางครั้งก็จะฝากพ่อบ้านเมื่อไปหาของป่าช่างทอผ้าผู้มีฝีมือแล้วว่า

สมัยก่อนในหมู่บ้านจะมีต้นไม้เยอะ แรก ๆ ฉันก็ไม่ค่อยรู้จักชื่อหรือกั้นเหงา แม่จะบอกและบอกว่าต้นนี้นั้นนี้อยู่ตรงไหน อย่างต้นประดู่ในสมัยก่อนที่ริมถนนจะมี ฉันก็ไปถากเปลือกมา บางอย่างหายากที่ฉันก็ให้พ่อบ้านช่วยหา บางทีก็ไปกับลูกและเพื่อนบ้านคนอื่น เราก็คงไปกันหลายคน

ย้อมสีฝ้าย สมัยก่อนมีแต่สีธรรมชาติ แม่บอกว่าต้นไม้อะไรให้สีอะไรแม่เขาจะบอกเราก็เป็นคนทำ สมัยก่อนหัวไร่ปลายนายังเป็นป่าอยู่เยอะต้นไม้ที่นำมาย้อมสีหาไม่ยาก ถ้าสีดำจะง่าย หาลูกมะเกลือมาตำใส่หม้อต้ม ย้อมครั้งเดียวจะไม่ค่อยดำ ต้องย้อมสองสามครั้ง ตากแดดตากแล้วย้อม ตากแล้วย้อม ถ้าจะให้หอมก็เอาหญ้าส้มเกี้ยวมาต้มด้วยหน้าฝนจะขึ้นเยอะ ผ้าก็จะหอม หากสีแดงจะย้อมด้วยเปลือกต้นประดู่ฉันก็ไปถาก มาสับแล้วก็ตำแช่น้ำหรือต้มแล้วก็ย้อม หากอยากได้สีเลือดนกก็เอาเปลือกต้นไม้ขวางต้นไม้ที่เขาเอามาทำไม้คานหาบของนี้แหละ เอามาต้มก็ได้สีเลือดนก อยากได้สีตองอ่อนก็ต้องไปเอาเปลือกต้นแคปามาต้มแล้วย้อม สีเปลือกไม้ตินะ หนาน ไม้ตก แล้วสียังวัดเส้นด้ายไม่ขาด เหนียวดี มายุคหลังเปลือกไม้ไม่ค่อยมีหายาก ป่าไม่มี มีสีเคมีเข้ามา ย้อมแล้วสวยงาม ไม่ยุ่งยากด้วยที่ตลาดมีตั้งหลายร้าน จะเอาสีอะไรไปจ้างเขา ย้อม สวย ไม่ต้องยุ่งเลย

ท้ายสุดยังกล่าวชื่นชมภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ โดยกล่าวว่า

คนสมัยเก่านี้น่าทึ่งมากนะ รู้จักแสวงหาสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติมาใช้ประโยชน์

ตอนย่อมก็เหมือนกัน ฉันกับเพื่อนบ้านจะบอกกัน ทำครั้งหนึ่งน้ำสี้จะเหลือ ทิ้งก็เสียตาย โดยเฉพาะเปลือกไม้ที่หายาก เราจะเอื้อมบอกกัน มาช่วยกันสับ มาช่วยกันต้ม ย่อมด้วยกัน จริง ๆ นะมันไม่เหงาเลย มันสนุก

ด้วยข้อสรุปที่ว่าด้ายที่เป็นเส้นใยฝ้ายเมื่อผ่านการย้อมด้วยสีธรรมชาติจะมีความทนทาน เหนียว สีสวย ไม่ตกง่าย ชักก็ครั้งก็ครั้งสีก็ยังคงเดิมไม่ตก ด้วยความที่สีธรรมชาติบางอย่างหายากในการย้อมแต่ละครั้งจะมีการรวมกลุ่มช่วยกันทำ ช่วยกันตำ ช่วยกันสับ ช่วยกันต้ม ช่วยกันย้อม การร่วมกันนอกจากจะเป็นความสนุกสนาน แล้วยังเป็นความคิดที่ให้ความสำคัญกับคุณค่า การวางแผนในธรรมชาติ ด้วยการใช้ประโยชน์จากสีที่ได้จากธรรมชาติอย่างเต็มที่ และอย่างคุ้มค่าไม่ใช่สีอย่างทิ้ง ๆ กว้าง ๆ

วิธีการผลิตผ้าจาก : ความหมายที่สื่อถึงความสามารถของสตรีไทยยวน

วิธีการทอผ้าจากของชาวไทยยวนจะสื่อความหมายถึงความความสามารถที่เป็นขอบเขตความรับผิดชอบที่เฉพาะของสตรีไทยยวน จากการที่การทอผ้าจากการสืบทอดทางภูมิปัญญาจากแม่ ย่าหรือยายสู่ลูกสาวหรือหลานสาว การทอผ้าจากจะเป็นหน้าที่ของผู้หญิงไทยยวนที่สืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจนกระทั่งไม่สามารถสืบทอดหาต้นกำเนิดที่แท้จริงได้จากการสืบค้นไม่ว่าจากการสนทนากับผู้อาวุโสหรือจากแหล่งอ้างอิงที่เป็นเอกสารได้ผลสรุปที่ตรงกันก็คือ ชาวไทยยวนเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับการทอผ้าจากการที่เห็นแม่ทอตั้งแต่เด็ก แม่ก็จะเห็นแม่ทออีกทอดหนึ่ง เช่นนี้เรื่อยมาจึงไม่สามารถชี้ชัดลงไปได้ว่าการทอผ้าจากของชาวบ้านคอนแต่เก่าก่อนนั้นเริ่มต้นเกิดขึ้นได้อย่างไร มีเพียงประการเดียวที่สามารถบอกได้ก็คือ มรดกทางวัฒนธรรมชิ้นนี้เป็นการสืบทอดจากบรรพบุรุษ โดยสืบทอดจากยายสู่หลานสาวหรือแม่สู่ลูกสาววิธีใดวิธีหนึ่ง คำบอกกล่าวของหญิงไทยยวนแล้วว่า

ฉันฝึกทอจากแม่ แม่เป็นคนสอนให้ สมัยฉันเป็นเด็กแม่จะนั่งทออยู่ใต้ถุนบ้านตรงนี้แหละ แม่เล่าให้ฉันฟังเมื่อฉันโตว่า พอฉันเริ่มรู้ประสาแม่จะเริ่มสอนให้ ฉันทอบ้างวิ่งเล่นบ้างตาประสาเด็ก กว่าจะเป็นก็นานโขทีเดียว

ด้วยความที่การทอผ้าจากเป็นเรื่องของทักษะความชำนาญ วิธีการเรียนรู้ที่ดีที่สุดจึงต้องเป็นการเรียนจากการปฏิบัติในแบบตัวต่อตัว วิธีการสอนทอผ้าจากตามวิธีดั้งเดิมจะสอนกันตามความถนัดของผู้ถ่ายทอด ซึ่งหมายถึงว่าผู้เป็นครู คือ ยายหรือแม่จะสอนตามที่แต่ละคนมีประสบการณ์ทอผ้าตามขั้นตอนอย่างไรก็จะสอนตามนั้น ไม่มีการกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร ช่วงเวลา และอื่น ๆ ว่างก็สอน คนเรียนเปื้อกก็หยุด คนสอนติดทำงานบ้านคนเรียนก็ต้องรอ ผู้หญิงไทยยวนคนหนึ่งกล่าวด้วยน้ำเสียงแห่งความภาคภูมิใจระคนประหลาดใจในความสามารถ

ของแม่ ความหมายของน้ำเสียงราวกับพยายามที่จะหาคำตอบว่าถึงที่มาของภูมิปัญญาที่เป็นความฉลาดของแม่และคนในสมัยก่อนว่าทอผ้าจากที่สวຍงามได้อย่างไรทั้งที่ไม่รู้หนังสือ

ฉันแปลกใจนะคนสมัยก่อนทำไมทอผ้าจากได้ คนรุ่นก่อนรุ่นแม่ฉันไม่รู้หนังสือนะแต่สามารถทอผ้าที่มีรายละเอียดมากมายได้ ขนาดฉันทอมาหลายสิบปี บางลายยังทอไม่ได้เลย มันไม่ง่ายเลย แม่ฉลาดมากเลย ลายแต่ละลาย อย่างว่าแต่การคิดลายเลย ขนาดอ่านลายเดิมแล้วทอให้เหมือนกับยากเหลือเกิน

กล่าวจบก็เดินหายเข้าไปในบ้านอยู่ใต้โถหนึ่ง เดินกลับมาพร้อมกับผ้าจากโบราณสามผืน สีหน้าท่าทางแสดงถึงความภาคภูมิใจอย่างเด่นชัด ผ้าถูกวางบนแคร่ไม้ที่มีผ้าจากสมัยปัจจุบันวางอยู่หลายผืน ผู้วิจัยยืนดูอย่างนิ่งเงียบอยู่ครู่หนึ่งเธอจึงกล่าวเริ่มต้นการสนทนาขึ้นใหม่เสียเองโดยบอกว่าผ้าเก่าทอด้วยฝีมือที่เยี่ยมมาก ละเอียด ประณีตซึ่งแสดงถึงฝีมือและความตั้งใจของผู้ทอว่ามีความบรรจงสร้างผ้าผืนนี้เช่นไร หนึ่งในสามผืนเป็นฝีมือแม่ เธอดูผ้าอย่างเบามือ พร้อมกับพูดว่าผืนนี้เป็นฝีมือแม่ แม่ทอได้สวยงาม ซึ่งในทัศนะของผู้วิจัยซึ่งทอผ้าไม่เป็นแต่พินิจจากผืนผ้าก็เห็นตรงกับเธอว่าเป็นชิ้นงานที่สวยงาม ประณีตมาก สีสดดูคลาสสิกหรือเป็นประดิษฐ์กรรมทางวัฒนธรรมชิ้นเอกที่เดียวนับแต่ที่เคยเห็นมา

ผ้าโบราณทั้งหมดนี้ทอจากฝ้าย สีที่ใช้ย้อมเป็นสีจากธรรมชาติ คณะทั้งสามผืนมีอายุกว่าแปดสิบปี สียังสด ไม่หมองเลย

แม่เคยเล่าให้ฟังว่า แม่ทอผ้าจากเป็นเพราะแม่ของแม่สอนให้ทอ ก็ทอต่อกันมาเรื่อย ๆ ต้องใช้มาดัดเป็นผ้านุ่ง ผ้าพื้นทอให้พวกผู้ชาย ส่วนผู้หญิงใช้ผ้าพื้นประกอบลายที่ทอจากเลยเรียกว่าซิ่นตีนจก จกทั้งตัวเกิดขึ้นตอนหลัง ตั้งแต่สมัยเป็นเด็ก ๆ จำความได้ก็เห็นแม่กับยายนั่งทอผ้าอยู่ใต้ถุนบ้านแล้ว

ตอนเด็กจะเห็นแม่ทอผ้าใต้ถุนบ้าน เกือบทุกครั้งแม่สอนทอผ้าให้ฉัน แม่ก็พูดเสมอว่าอย่าสอนทอผ้าให้กับแม่อีกทีหนึ่ง แม่จะบอกว่าอย่าเป็นคนเก่งทอผ้าเร็ว ผ้าจากที่ยาทอลวดลายสวยงาม แปลกนะฉันก็ว่าแม่ฉันทอผ้าเก่งลายสวยงาม ผ้าแน่น แม่ก็บอกว่าอย่าทอเก่งมากกว่าอีก แม่คงเหมือนฉัน ฉันภูมิใจในตัวแม่ แม่ก็ภูมิใจในตัวย่า

คำบอกเล่าข้างต้นแสดงถึงความเป็นประดิษฐ์กรรมทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาหลายชั่วอายุคนจนไม่สามารถสืบหาหลักฐานเพื่อบ่งบอกถึงต้นกำเนิดได้ การผลิตผ้าจากเพื่อใช้ในวิถีชีวิตไทยวนเกิดขึ้นเมื่อใดนั้นไม่อาจหาข้อสรุปได้ จากการสนทนากับชาวไทยวนทุกคน โดยเฉพาะผู้อาวุโส ต่างบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า เมื่อเป็นเด็กจะเห็นแม่ทอผ้าอยู่ใต้ถุนบ้าน แม่ก็จะสอนให้ลูกสาวทอ

การทอผ้าจากแบบดั้งเดิมนั้นผู้ทอที่เริ่มต้นจะดูจากลายต้นแบบบนพื้นผ้า ที่เรียกว่า แกะลายจากผ้าต้นแบบหรือผ้าเก่า ผ้าต้นแบบจะถูกวางอยู่ข้าง ๆ ผู้ทอ ดูลายแล้วก็ทออย่างนี้เรื่อยไปแล้วผู้สอนซึ่งก็คือแม่หรือยายจะเป็นผู้บอกให้ทอ เมื่อทอจนชำนาญแล้วจะสามารถทอโดยไม่ต้องดูต้นแบบ เรื่องราวของกระบวนการทอผ้าที่เกิดขึ้นสะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวไทยยวนดั้งเดิมว่ามีความผูกพันกับผ้าที่เป็นฝีมือของตนเอง โดยถือว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมมีคุณค่ากับตนเองมากที่สุด ซึ่งเป็นวิถีคิดของการพึ่งพาตนเองในวิถีการผลิตเพื่อยังชีพในสังคมประเพณี การทอผ้าจากประดิษฐ์กรรมทางวัฒนธรรมของชาวไทยยวนดั้งเดิมนี้อาจเป็นขอบเขตความรับผิดชอบหรือหน้าที่ของผู้หญิง ผู้หญิงไทยยวนจะเป็นผู้ทอผ้าเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน

ความหมายที่สื่อผ่านผืนผ้าจาก

ภูมิปัญญาผ้าจากของชาวไทยยวนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดปรับเปลี่ยนกันมาหลายชั่วอายุคน ผ้าจากไม่ว่าจะเป็นผ้าชิ้นหรือผ้าในลักษณะอื่นมิได้เกิดขึ้นอย่างไร้ที่มาที่ไปและมีใช้แค่เพียงการสนองประโยชน์ในการเป็นเครื่องนุ่งห่มเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต แต่ผืนผ้าจากเป็นประดิษฐ์กรรมทางวัฒนธรรมที่สื่อความหมายเชิงคุณค่าในวิถีการดำรงอยู่ของชาวไทยยวน

โดยทั่วไปการศึกษาเรื่องราวของผ้าจากมักจะนำเสนอเฉพาะขั้นตอนการปลูกฝ้าย การเตรียมฝ้าย การย้อมสีจากธรรมชาติ กระบวนการทอ และการใช้ประโยชน์จากผืนผ้าที่ทอ ซึ่งการให้ภาพเฉพาะภูมิปัญญาที่กระบวนการผลิตเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเรื่องราวที่เกิดขึ้นเท่านั้น อีกส่วนหนึ่งของเรื่องราวซึ่งถูกนำเสนออยู่น้อยมาก คือ เรื่องของความหมายที่สะท้อนโลกทัศน์ของผู้ทอและกระบวนการทางสังคมของชาติพันธุ์ไทยยวน จะเกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่แวดล้อม ระบบความเชื่อทางศาสนาและวิถีการดำรงชีวิต ตลอดจนพื้นที่ทางสังคมของผู้ทอเพื่อสร้างระบบการคิดให้กับคนในสังคม เมื่อสมาชิกในสังคมมีกรอบความคิดในความเป็นผ้าจากไทยยวนแล้ว ผืนผ้าจากจึงเป็นตัวแทนที่จะสื่อความหมายให้เกิดการรับรู้โดยทั่วไป

ความหมายที่สื่อแสดงวิถีชีวิต

การสื่อความหมายถึงวิถีชีวิตของชาวไทยยวนบนผืนผ้าเกิดจากการที่ผู้ถักทอจินตนาการสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวภายใต้วิถีการผลิตเพื่อยังชีพที่ดำรงอยู่แบบพึ่งพิงธรรมชาติและระบบความเชื่อต่าง ๆ เป็นลวดลายบนผืนผ้า กล่าวอีกนัยยะหนึ่งได้ว่าในวิถีการดำรงอยู่ของชาวไทยยวนที่มีความเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับธรรมชาติซึ่งแวดล้อมรอบตัวถูกนำมาออกแบบสร้างสรรค์ให้ปรากฏเป็นลวดลายบนผืนผ้าตามโลกทัศน์ของผู้ทอ ลวดลายที่ถูกนำมาถักทอเป็นลวดลายจะเกี่ยวข้องกับต้นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ สิ่งสารพัดต่าง ๆ ทั้งที่มีอยู่จริงในธรรมชาติ ในคติ

ตำนาน ในความเชื่อทางศาสนา ข้อสันนิษฐานจากผู้เชี่ยวชาญเรื่องผ้าอธิบายตรงกันว่าลวดลายที่นำมาสร้างบนผืนผ้าจากการนำพรรณพืชและสัตว์ต่าง ๆ เพื่อสื่อความหมายตามเจตจำนงของผู้ออกแบบในยุคสมัยก่อน และเพื่อให้สะดวกต่อการสืบทอดทางภูมิปัญญาหรือเรียกขานลวดลายเหล่านั้นจึงมีการตั้งชื่อลวดลายให้สอดคล้องกับจินตนาการของผู้สร้าง

การตั้งชื่อลวดลายต่าง ๆ บนผืนผ้าจะมีทั้งชื่อที่ตั้งกันมาแต่โบราณ เรียกสืบต่อกันมาจนไม่สามารถหาแหล่งที่มาได้ กับอีกส่วนหนึ่งเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นใหม่โดยนักวิชาการกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ลวดลายที่ปรากฏในผ้าจากไทยยวนจะแสดงถึงระบบความคิดที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงสัมพันธ์ในแบบของการพึ่งพิงกับธรรมชาติ เป็นต้นว่า ลายมะลิเลื้อยเป็นลวดลายที่เกี่ยวกับพืชที่มีลักษณะเป็นแถวเลื้อยคล้ายกับรูปทรงของต้นมะลิ หรือ ลายนกคุ้มินน้ำร่วมเต้าซึ่งเป็นชื่อตามพฤติกรรมของนกจะมีลักษณะของนกสองตัวกำลังกินน้ำในน้ำเต้าใบเดียวกัน หรือกระทั่งลายนาครซึ่งเป็นสัตว์ในจินตนาการที่เกี่ยวพันกับความเชื่อในพระพุทธศาสนา และความอุดมสมบูรณ์ ความหมายที่เกิดจากลวดลายบนผืนผ้าจึงเกิดจากเจตจำนงของผู้ทอซึ่งจะสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและความเชื่อในตำนาน

ความหมายเชิงคุณค่าของผู้ทอและครอบครัว

นอกจากความหมายที่เกิดจากลวดลายแล้ว ผ้าก็ยังมีความหมายเชิงคุณค่าของผ้าทอและครอบครัว ความหมายเชิงคุณค่าที่แสดงผ่านผ้าจากนี้ก็จะเกิดขึ้นจากการใช้ผ้า คือ การให้คุณค่ากับความเป็นผู้มีภูมิปัญญาความรู้ เป็นแม่แบบทางภูมิปัญญาแก่คนรุ่นต่อ ๆ มา นอกจากนี้ความหมายเชิงคุณค่าที่แสดงผ่านผ้าก็ยังบ่งบอกถึงฐานะ ตำแหน่งทางสังคม กล่าวคือ เมื่อชาวไทยยวนใช้ผ้าจากไปในงานบุญ หรืองานพิธีต่าง ๆ ในสังคมของชุมชน การสวมใส่ผ้าจากจะมีความหมายเชิงคุณค่าที่แสดงถึงฐานะ ตำแหน่งทางสังคมของครอบครัวนั้น ด้วยระบบความรู้ที่บุคคลที่มีฐานะตำแหน่งทางสังคมดี การแต่งกายจะต้องเรียบร้อย เสื้อผ้าอยู่ในสภาพดี หุหฺรฺ ในงานบุญซึ่งชาวไทยยวนมักจะไปทำบุญที่วัดอย่างพร้อมหน้าพร้อมตากันทั้งครอบครัว หากครอบครัวใดใส่ผ้าจากไปทำบุญกันทั้งครอบครัวจะแสดงถึงฐานะทางสังคมในชุมชน ซึ่งมีความหมายถึงความเป็นผู้มีภูมิปัญญาความรู้ มีหน้ามีตา และ/หรือความมั่งคั่ง และจะได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนมากกว่าครอบครัวอื่น ๆ หากสตรีไทยยวนคนใดทอผ้าไม่เป็นหรือทอได้ไม่สวยจะรู้สึกว่าการตนเองมีปมด้อยในลักษณะที่ว่าไม่มีภูมิรู้ ไม่ฉลาด หรือไม่เก่ง

คนสมัยก่อนจะหวดฝีมือในการทอผ้ากัน ใครทอสวยทอไม่สวย ละเอียดยไม่ละเอียดยจะหวดกันตอนใส่ไปงานบุญต่าง ๆ

สมัยเด็ก ๆ ฉันตามแม่ไปทำบุญไปวัด เราจะใส่ผ้าขึ้นจกไปทุกคน แม่บอกว่าไปวัดจะต้องเรียบร้อย การได้บุญจะต้องแต่งกายดี เลือกสิ่งดี ๆ ไปถวายพระ เวลาใส่ไปวัดเขาเขาก็จะมองกัน ดูการแต่งตัว หากใส่ผ้าขึ้นจกที่ประณีต งดงาม คนจะมาขออุลเลย เขาจะชื่นชมเรามากเลย ว่าเราทอผ้าเก่ง สมัยก่อนจะเป็นที่รู้จัก เพราะทุกคนจะต้องทอผ้าเป็นผืนที่ทุกคนใส่จึงเป็นฝีมือของคนคนนั้น ใครไม่ใส่ผ้าไปวัดก็คือคนคนนั้นทอผ้าไม่เป็น ทอผ้าไม่ได้ ก็จะมีอายคนอื่น บางคนไม่ไปวัดเลย ใส่บาตรเฉพาะที่หน้าบ้าน จริง ๆ นะ สมัยก่อนใครทอผ้าไม่เป็นนี้จะอายคนอื่นเขา เป็นคนด้อยนั่นแหละ ทุกคนเลยต้องฝึกทอ ใครไม่ยอมทอพ่อแม่ก็จะบังคับ หากทอได้แล้วทอไม่สวยก็จะรู้สึกว่าคุณเองมีปมด้อยอีกว่าเป็นคนไม่เก่ง

สมัยรุ่นแม่ทอผ้าจากเกือบทุกบ้าน การทอผ้าได้จะเป็นเอกลักษณ์ของตัวคนทำ และคนที่ใช้/คนที่ใส่ แสดงถึงความโดดเด่นของตระกูล สมัยยุคแม่ใส่ผ้าจากเหมือนกันหมด มีทุกบ้าน บ้านละหลายผืน เป็นจุดเด่นตระกูล ถ้าบ้านไหนในสมัยนั้นทอผ้าจากไม่เป็นไม่มีผ้าจากใส่จะถูกคิดว่าไม่มีภูมิรู้ ไม่ค่อยมีหน้ามีตา ไม่เก่ง

ในสมัยดั้งเดิมนอกจากพ่อแม่จะต้องทำหน้าที่สอนการทอผ้าให้กับลูกสาวแล้ว การทอผ้าและใช้ผ้าจะสะท้อนภูมิปัญญาของครอบครัวนั้น ๆ ซึ่งก็คือ ผ้าจากจะสื่อความหมายในเรื่องของภูมิปัญญาความรู้ ซึ่งเนื่องจากความละเอียดอ่อนจากผืนผ้าที่ต้องใช้ระบบความรู้ กระบวนการคิด และความสามารถในเชิงทักษะในการทอสูงมาก ผู้ที่ทอได้สวยงามจะได้รับการยกย่องถึงความมีสติปัญญา ผลผลิตที่ถูกพิชัญและตัดสินด้วยสายตาของผู้พบเห็นว่าเป็นผืนผ้าที่ประณีต งดงาม จึงเป็นตัวแสดงว่าบุคคลผู้นั้นเป็นผู้มีความสามารถ มีความรู้ เปรียบเสมือนประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรรับรองความรู้ในระบบการศึกษาของสังคมทันสมัย หากสตรีใดทอผ้าไม่เป็นหรือทอได้ไม่สวยจะรู้สึกอับอายเพราะจะถูกให้ค่าว่าไม่มีภูมิรู้ ไม่เก่ง ผู้หญิงไทยวนจึงต้องใช้ความอดทนเพื่อฝึกทอผ้าให้เป็น ด้วยเหตุนี้เองทำให้สตรีไทยวนทุกคนในสมัยก่อนจะมีความสามารถในการทอผ้าจาก นอกจากนี้ถ้าในครอบครัวใดใส่ผ้าจากไปในงานบุญหรืองานอื่น ๆ ความหมายที่เกิดขึ้นกับครอบครัวนั้น ก็คือ จะเป็นครอบครัวที่ได้รับการยอมรับในความเป็นตระกูลที่มีภูมิรู้ มีสถานะทางสังคมที่ดีเหนือกว่าครอบครัวที่ไม่มีผ้าจากสวมใส่ ระบบคุณค่าที่เกี่ยวกับคุณค่าทางภูมิปัญญาผ้าจากจึงเป็นเจตจำนงของการทำให้สตรีไทยวนรู้จักการทำหน้าที่แม่บ้านสามารถทอผ้าใช้เองในครอบครัวได้เนื่องจากผ้าในสมัยก่อนหากหากไม่มีขาย จะเห็นได้ว่าความหมายทางวัฒนธรรมที่สื่อกับคนในชุมชนนั้นเกิดขึ้นจากการแยกแยะความแตกต่างระหว่างสตรีที่มีความสามารถในการทอผ้าจากกับที่ไม่สามารถในการทอผ้าจากได้

ชาวไทยยวนคนหนึ่งปัจจุบันวัยเจ็ดสิบกว่าได้แล้วเรื่องราวเกี่ยวกับแม่สมัยที่แกยังอยู่ในวัยเด็กว่า

สมัยเด็กฉันเห็นแม่ทอผ้า แม่จะตั้งกี่ไว้ถนัดบ้าน สมัยก่อนตอนฉันเด็ก ๆ ผ้าที่ผลิตจากโรงงานหายาก มีราคาแพง จะซื้อทีหนึ่งก็ต้องเดินไปที่ตลาด ซึ่งไกลมากไม่สะดวก ไม่มีถนนเหมือนตอนนี้ สมัยก่อนจึงต้องทอผ้าใช้เอง แม่ฉันบอกว่า การที่จะเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดีเราจะต้องทอผ้าให้เป็น เราจะได้ไม่ต้องไปหาซื้อจากคนอื่นเขา การจะเป็นแม่บ้านแม่เรือนหรือไม่ก็ดูที่ฝีมือในจกผ้านี้แหละ

การทอผ้าจากในโลกทัศน์ของชาวไทยยวนจะสื่อความหมายถึงแห่งความเป็นแม่บ้านแม่เรือนของสตรี จากการเล่าของสตรีที่เป็นชาวไทยยวนดั้งเดิมเกือบทุกคนบอกตรงกันว่า สมัยก่อนนั้นผู้หญิงไทยยวนจะต้องมีความสามารถในการทอผ้า เนื่องจากสภาพชุมชนดั้งเดิมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร และอยู่ห่างไกล การทอผ้าเพื่อใช้นุ่งห่มในครัวเรือนถือเป็นเรื่องสำคัญ การทอผ้าที่สวยงามของสตรีจึงมีความหมายถึงความเป็นแม่บ้านแม่เรือน สตรีใดที่ยังมิได้มีครอบครัวก็จะหมายถึงความเป็นสตรีที่เพียบพร้อมเป็นที่หมายปองของบุรุษในชุมชน การที่สตรีชาวไทยยวนมีความสามารถในการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนจึงเกิดขึ้นภายใต้ระบบการคิดที่ว่าสตรีไทยจะต้องเรียบร้อย มีความเป็นแม่บ้านแม่เรือน และระบบกรอบความคิดในการทำหน้าที่ของผู้หญิงซึ่งต้องทำงานละเอียด ทำงานบ้าน และมีความอดทน สตรีไทยยวนอีกคนหนึ่งเล่าว่าทอผ้าเป็นต้องใช้เวลามากหลายเดือน ผูกตอนแรกเกือบท้อ กว่าที่จะทอได้ใช้เวลาหลายเดือน แต่พอทอได้ก็รู้สึกมีความสุขที่ได้ทอ เลยทอเรื่อยมา ทำงานบ้านเสร็จก็ทอผ้า เมื่อยก็พัก ทำอย่างนี้เรื่อยมาเกือบสามสิบปีแล้ว

คนที่ไม่มีสมาธิจะทอผ้าจากไม่ได้ ตอนอ่านลายที่แรกฉันถึงไปหมดเลย จกไม่ถูกกว่าจะหายงเป็นเดือน ร้องไห้ด้วย โมโหทำไม่ได้ เลิกผูกทอไปหลายปี

ผู้หญิงไทยยวนสมัยก่อนจะต้องทอผ้าได้ซึ่งมีหลายอย่างไม่ใช่เฉพาะเป็นผ้าถุง ทำเป็นหน้าหมอน ผ้าเช็ดหน้า ผ้าโพกหัวนาค ย่าม ผู้หญิงที่ทอผ้าเป็นจะถือว่าเป็นผู้มีบุญญา การทอผ้าเป็นหมายความว่าผู้หญิงที่มีความเป็นแม่บ้านแม่เรือน เรียบร้อยไม่กระโดดกระเดก ผู้หญิงที่ทอผ้าไม่เป็นจะถูกมองว่าเป็นคนหยาบ ยังไม่สมที่จะเป็นแม่บ้านแม่เรือน ในบางครอบครัวที่พิถีพิถันในการเลือกลูกสะใภ้ หลานสะใภ้ หากทอผ้าเป็นก็จะเป็นคุณสมบัติข้อหนึ่งที่ดีจะมีภาวีกว่าผู้หญิงที่ทอผ้าไม่เป็น คนไทยยวนดั้งเดิมเขาจะเลือก สมัยนี้ไม่เลือกนะ รู้จักกันไม่กี่วันก็.....

อาจกล่าวได้ว่าในโลกทัศน์ของชาวไทยยวนแล้วผู้หญิงที่ทอผ้าเป็นจะมีสื่อความหมายของการเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของความเป็นผู้หญิงที่เป็นคนรักสวยรักงาม ประณีต มีระเบียบ มีความอดทน ซึ่งเป็นคุณสมบัติหลักของผู้หญิงในสังคมไทย นอกจากระบบคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับตัวตนของผู้ทอและครอบครัวแล้ว ผ้าก็ยังเป็นตัวแทนทรัพย์สินที่ผู้เป็นแม่จะมอบให้กับลูกสาว เมื่อใดที่ลูกสาวออกเหย้าออกเรือนผู้เป็นแม่จะเตรียมผ้าชิ้นดีจนใจไว้เป็นของขวัญรับไหว้ในวันแต่งงาน และผ้าชิ้นที่เป็นผลงานที่ดีที่สุดของแม่จะถูกเก็บไว้เป็นอย่างดี เพื่อให้เป็นมรดกตกทอดกับลูกสาว จนกระทั่งถึงลูกหลาน ด้วยเหตุของคุณค่าในฐานะที่เป็นทรัพย์สินที่ผู้เป็นแม่พึงมอบให้กับลูกสาวนั่นเอง ทำให้ผ้าจากการเก็บรักษาและตกทอดสืบต่อกันมา

ความหมายที่แสดงความศรัทธาในพุทธศาสนา

ความหมายที่แสดงถึงความศรัทธาในพุทธศาสนาจะสื่อความหมายโดยการนำผ้าจากมาใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นเครื่องอัฐบริขารของพระภิกษุ จากการที่วิถีชีวิตของชาวบ้านดอนส่วนใหญ่ยังคงดำรงอยู่แบบพอเพียง ผูกพัน และพึงพิงกับธรรมชาติตามวิถีทางอย่างไทยอย่างแนบแน่น ชาวบ้านดอนมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจทำให้ชีวิตความเป็นอยู่สงบสุข เรียบง่าย ในทุกๆ วันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่วัดประจำหมู่บ้านนี้จะเนืองแน่นไปด้วยผู้คนที่มาทำบุญฟังเทศน์ ทุกคนจะถือว่าเป็นภารกิจประจำและปฏิบัติด้วยความมุ่งมั่นศรัทธา ในโอกาสพิเศษนี้ทุก ๆ คนที่มาทำบุญโดยเฉพาะสตรีจะแต่งกายด้วยผ้าจกซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดขึ้นด้วยน้ำมือของตนเองหรือสมาชิกในครอบครัว การแต่งกายด้วยผ้าจกนี้เป็นวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์สืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน

การที่ชาวไทยยวนมีวิถีชีวิตความแนบแน่นกับพระพุทธศาสนา บ้านกับวัดจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ จึงมีการออกแบบผ้าจกให้สามารถใช้ประโยชน์จากผ้าเพื่อการจรรโลงพระศาสนาในหลายลักษณะ ผ้าคลุมหัวนาคนับเป็นการใช้ประโยชน์จากผ้าลักษณะหนึ่งจากการที่บวชนาคเมื่อก้าวอย่างเข้าสู่วัยสิบปีขึ้นไปหากจะเป็นบวชนาคผู้มีคุณสมบัติพร้อมที่จะเป็นพ่อบ้านจะต้องผ่านการบวชเรียนเสียก่อน การบวชเรียนเป็นพระถือว่าเป็นหน้าที่ของบวชนาคที่จะต้องทดแทนคุณบิดามารดา พ่อแม่ที่มีลูกชายได้บวชเป็นพระภิกษุในบวรพระพุทธศาสนาจะถือว่าเป็นการทำบุญกุศลครั้งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิต ดังวลีที่พูดกันเสมอในหมู่ชาวพุทธว่า “พ่อแม่ได้มีโอกาสเกาะชายผ้าเหลือง” ในการบวชเป็นพระที่เรียกกันว่า บวชนาค เป็นการที่ผู้บวชจะต้องโกนหัวเพื่อมิให้ผู้บวชต้องทนกับแดดมากเกินไปชาวไทยยวนแต่โบราณก็ได้ออกแบบผ้าจกเพื่อใช้คลุมศีรษะที่เรียกว่า ผ้าคลุมหัวนาค ผ้าคลุมหัวนาคเมื่อมองจากประโยชน์ใช้สอยแล้วจะไม่ต่างจากผ้าเช็ดหน้าที่คนภาคกลางโดยทั่วไปใช้มัดเพื่อกันความร้อนจากแดดกับหัวนาค แต่ชาวไทยยวนดั้งเดิมจะให้

ความสำคัญกับผ้าโศกหวนาคในแง่ของการสร้างบุญกุศล คือ การจะนำบุตรหลานไปบวชพระ จะต้องให้การดูแลเป็นพิเศษ อย่างเช่น ขณะให้ไปบวชก็จะซื้อไปไม่ต้องเดิน หากรู้สึกร้อนก็จะมีคนพัดให้ ชุดที่สวมใส่จะเป็นชุดขาวที่แสดงเอกลักษณ์ของนาค การทอดผ้าจากเพื่อใช้คลุมหวนาคก็เช่นเดียวกันต้องมีความพิเศษ นอกจากนี้ผู้ทอดผ้าโศกหวนาคนอกจากจะเป็นหน้าที่ของแม่แล้ว ยังเป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่ชอบพอกับกับนาค เพื่อแสดงถึงตัวตนของคุณครองในอนาคต ผู้หญิงไทยยวนเล่าว่า

หากนาคยังไม่มีคนที่ชอบกัน แม่ก็จะทอให้ เราจะรู้ล่วงหน้าว่าคนนั้นจะบวชเมื่อนั้น เมื่อนี้ นาน เราจะเตรียมทุกอย่างไว้ ถือว่าการบวชเป็นการทำบุญครั้งใหญ่ของพ่อแม่ ญาติพี่น้อง แต่เดิมสาว ๆ หนุ่ม ๆ เข้าชอบกัน เขาจะทำผ้าคลุมหวนาคเป็นสัญลักษณ์ให้กัน เพื่อเตรียมไว้คลุมหวนาคบวชนาค เป็นการจับจองกันไว้ก่อน ใครเป็นผู้ทำให้ ผู้นั้นคือคู่หมั้นคู่หมายในอนาคต

แต่เดิมแบบแผนทางวัฒนธรรมที่สตรีใดที่ชอบพอกับนาคและอย่างที่ได้รับการเห็นชอบของผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายแล้วจะเป็นผู้ทอให้ หากเปรียบเทียบสมัยปัจจุบันก็จะมีรูปแบบเดียวกับการเย็บหมอนที่จะเป็นเครื่องใช้จำวัดขณะที่บวชเป็นพระ คือ สตรีใดที่เป็นคู่หมั้นคู่หมายของนาคจะต้องเย็บหมอนให้ และขณะที่ทำพิธีแห่นาคไปบวช หญิงผู้นั้นก็จะเป็นผู้ถือหมอน นัยยะทางความหมายที่เกิดขึ้นจากผ้าโศกหวนาคและหมอนจะบ่งบอกถึงว่าหญิงสาวผู้นั้นคู่ชีวิตของนาคในอนาคต แบบแผนทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเท่ากับเป็นการประกาศหมั้นหมายกับบรรดาเครือญาติที่ไม่แตกต่างกับพิธีสวมแหวนหมั้นในสังคมสมัยใหม่

นอกจากนี้ผ้าจกยังถูกใช้เพื่อการสร้างกุศลซึ่งเป็นระบบคุณค่าตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา คือ พุทธศาสนิกชนมีหน้าที่อุปถัมภ์พระศาสนา ชาวไทยยวนจึงมีการใช้ผ้าจกเพื่อทำเป็นย่ามพระ ผ้าสบง การนำสิ่งเหล่านี้ไปถวายพระจึงเท่ากับเป็นการทำบุญสร้างกุศลที่ไม่แตกต่างจากการถวายภัตตาหาร หรือวัตถุปัจจัยอื่น ๆ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความหมายทางวัฒนธรรมที่สื่อผ่านกระบวนการทอและผืนผ้าจกนั้นเกิดขึ้นภายใต้เจตจำนงของการยึดโยงระบบความคิดของคนในวิถีของการดำรงอยู่ร่วมกัน กระบวนการทอดผ้าจกเกิดขึ้นภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในสังคมประเพณีที่ทำให้ความสำคัญกับการผลิตเพื่อยังชีพ วิธีการทอดผ้าจึงเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมแบบการช่วยเหลือเกื้อกูล และระบบแลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์ร่วมกัน ด้วยระบบความคิดและความรู้ที่พึงพิงธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ความหมายทางวัฒนธรรมที่สื่อผ่านผืนผ้าจะยึดโยงอยู่กับวิถีการดำรงอยู่

ระบบความสัมพันธ์ ระบบคุณค่า ความเชื่อศรัทธาในพุทธศาสนา และเป็นกฎเกณฑ์ กติกาทาง
วัฒนธรรมที่ยึดถือร่วมกันในวิถีการดำรงอยู่ของคนไทยยวน

บทที่ 5

ไทยยวนกับผืนผ้าในยุคของการผลิตเพื่อการค้า

นับตั้งแต่สังคมไทยโดยชนชั้นนำทางการเมืองการปกครองเห็นว่าสังคมไทยควรปรับเปลี่ยนวิธีการดำรงอยู่จากสังคมประเพณีสู่สังคมทันสมัยในแบบตะวันตก ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลของการตกอยู่ในภาวะจำยอมจากการบีบคั้นของชาติตะวันตกหรือเห็นดีเห็นงามว่าวิถีตะวันตกคือความศิวิไลซ์ที่พี่น้องผองไทยควรน้อมรับมาเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตหรืออื่น ๆ ก็ตาม ผลก็คือรัฐดำเนินนโยบายการพัฒนาทุกภาคส่วนของสังคมไทยให้เดินเข้าสู่สังคมใหม่ ที่เรียกกันว่า สังคมทันสมัยหรือสังคมอุตสาหกรรม การปรับเปลี่ยนสังคมสู่สังคมอุตสาหกรรมมีเป้าหมายในการผลิตเพื่อการค้าภายใต้อุดมการณ์ทุนนิยมที่ให้ความสำคัญกับความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นด้านหลัก การปรับเปลี่ยนวิธีการดำรงอยู่ของคนในสังคมไทยจะกระทำผ่านระเบียบ กฎเกณฑ์ สถาบันทางการเมือง การปกครอง สถาบันการศึกษา ผ่านสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อบุคคล สื่อมวลชน และช่องทางอื่น ๆ ในทุกรูปแบบ ตามความเชื่อที่ว่าวิธีการข้างต้นจะสามารถนำพาผู้คนในสังคมให้มีความเป็นอยู่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีการศึกษาสูงขึ้น ฐานะทางเศรษฐกิจหรือรายได้ต่อหัวดีขึ้น และท้ายที่สุดคือพ้นจากปัญหาความยากจน

เมื่อสังคมไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพื่อความทันสมัยตามแบบสังคมวัฒนธรรมตะวันตกด้วยวิธีการลอกแบบและแทนที่วัฒนธรรม ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาได้ทำลายแบบแผนการดำรงอยู่ในสังคมดั้งเดิมลงเรื่อย ๆ ความเสื่อมโทรมเกิดขึ้นทุกภาคส่วนของสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เอกลักษณ์ของความเป็นไทยเริ่มจางลง ผู้คนส่วนหนึ่งมองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยความวิตกกังวล และเห็นว่าการพัฒนาที่สอดคล้องกับสังคมไทยต้องพัฒนาจากรากเหง้าทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษและอย่างสอดคล้องกับบริบทของชุมชน กรอบวิธีคิดข้างต้นเป็นที่มาของการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนโดยทำให้มรดกทางวัฒนธรรมเป็นสินค้าเพื่อแลกเปลี่ยนในระบบตลาด นั่นคือ วัฒนธรรมถูกทำให้เป็นสินค้าในระบบตลาดเพื่อนำมาซึ่งรายได้ในรูปของเงินตราให้เกิดกับครอบครัวแต่ละครอบครัวในชุมชนชนบทให้มากที่สุด การทอดผ้าจกนับเป็นกรณีหนึ่งที่รัฐจัดการฟื้นฟูและนำพาเข้าสู่วิถีการผลิตเพื่อการค้า ทั้งนี้เพื่อเป้าหมายของการสร้างเป็นอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชนไทยยวน ในบทนี้จึงต้องการที่จะคลี่คลายให้เห็นวิธีการจัดการฟื้นฟูวัฒนธรรมภายใต้เจตจำนงของรัฐ และวิถีชีวิตของชาวไทยยวนที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนความหมายทางวัฒนธรรมที่สื่อผ่านกระบวนการทอดผ้าและผืนผ้าในโลกทัศน์ของชาวไทยยวนในวิถีการผลิตเพื่อการค้า

วิธีการทอดผ้าจากเพื่อการค้า : เจตจำนงของรัฐภายใต้อุดมการณ์การพัฒนาสู่ความทันสมัย

วิธีการทอดผ้าจากเพื่อการค้าของชาวไทยยวนบ้านดอนเกิดขึ้นภายใต้เจตจำนงของรัฐที่ต้องการอนุรักษ์เพื่อให้เกิดการสืบสานทางภูมิปัญญาที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจะประกอบไปด้วยอุดมการณ์ที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาหลายชุด ทำงานเกาะเกี่ยวกันเป็นลูกโซ่ โดยรัฐมีเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนจากรากเหง้าที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป้าหมายของการสร้างอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนด้วยการทำให้วัฒนธรรมเป็นสินค้าในระบบตลาดของสังคมทันสมัย ด้วยความเชื่อว่าการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยคือการพัฒนาจากรากเหง้าทางวัฒนธรรม วิธีการทอดผ้าจากเพื่อการค้าจึงเกิดขึ้นภายใต้เป้าหมายหรืออุดมการณ์หลายอย่างเพื่อเป้าหมายสุดท้ายตามนโยบายของรัฐ คือการพัฒนาชุมชนชนบท

เรื่องราวของวิธีการทอดผ้าจากเพื่อการค้านั้นเกิดขึ้นจากการที่ชุมชนซึมซับแบบแผนทางวัฒนธรรมใหม่ที่มาจากการพัฒนาสู่ความทันสมัย แบบแผนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมจึงไม่ถูกผลิตซ้ำและเริ่มสูญหายไป ผลกระทบจากการพัฒนาสู่ความทันสมัยที่เกิดจากเจตจำนงของอุดมการณ์รัฐทำให้แบบแผนทางวัฒนธรรมที่สื่อความหมายจากเรื่องราวของผ้าจากในวิถีชีวิตชาวไทยยวนมิได้งดงาม หวานชื่นดังจินตนาการที่เป็นความฝันของนักอนุรักษ์นิยม ในทางตรงข้ามเรื่องราวของผ้าจากไทยยวนบ้านดอนกลับตกอยู่ในวงล้อมที่เป็นตรรกะของวิถีชีวิตมนุษย์ คือ มีขึ้นมีลง มีอับเฉา และเฟื่องฟู เหตุการณ์ในช่วงที่ผ่านเข้ามาในวิถีชีวิตไทยยวน ก็คือ การรุกคืบของวัฒนธรรมภายนอกที่มากระทบกระบวนการพัฒนาสู่ความทันสมัยที่เป็นเจตจำนงแห่งรัฐ ทำให้สตรีชาวไทยยวนจำนวนหนึ่งก็ตกอยู่ในกระแสหรือจำยอมรับกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เสื้อผ้าเครื่องนุ่มห่มที่ใช้ในชีวิตประจำวันก็จะใช้เสื้อผ้าสมัยใหม่ที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรม ถ้านุ่งผ้าขึ้นจากตามวิถีชีวิตดั้งเดิมก็จะได้รับความอับอาย จะพอลงเหลืออยู่บ้างก็โดยเฉพาะคนผู้สูงอายุ และสวมใส่เฉพาะในวันที่มีพิธีทางศาสนาเท่านั้น

จากการบอกเล่าของชาวไทยยวนหลายท่านตรงกันว่าสมัยแต่เก่าก่อนนั้น การทอดผ้าใช้ในวิถีชีวิตถือเป็นเรื่องที่ผู้หญิงไทยยวนถือว่าเป็นความสำคัญอันดับแรก ๆ ของการดำรงชีวิต ในอดีตผ้าจากถูกใช้ในวิถีชีวิตทุกรูปแบบจึงได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเรื่อยมา การสืบทอดเริ่มจางหายนับตั้งแต่ปี 2470 เป็นต้นมา ด้วยสาเหตุของสภาวะความแห้งแล้ง ทำน่าน้ำฝนได้ไม่พอกิน จะเก็บเมล็ดข้าวไว้ทำพันธุ์ยังไม่พอ ภาวะข้าวยากมากแพงเกิดขึ้น เป็นผลทำให้ชาว

ไทยยวนส่วนหนึ่งอพยพไปทำมาหากินในท้องถิ่นอื่น ที่ยังคงอยู่ในถิ่นฐานเดิมก็ต้องดิ้นรนหาของป่า ประทังชีวิตเพื่อความอยู่รอด การให้ความสำคัญกับการทอผ้าเริ่มลดลง

จากนั้นให้หลังอีกประมาณสิบสองปีเกิดภาวะสงครามโลกครั้งที่สอง กองกำลังญี่ปุ่นบุก ประเทศไทย ชาวไทยยวนมิได้แตกต่างจากคนในชุมชนอื่นคือต้องหลบภัยสงคราม ยามที่เสียง เครื่องบินบินมาทุกครั้งก็วิ่งหาที่หลบกันวุ่น เพราะกลัวการถูกทิ้งระเบิด ตกเวลาพลบค่ำก็ต้องดับไฟ ตะเกียงน้ำมันอยู่กันอย่างมืด ๆ เสื้อผ้า ยารักษาโรคขาดแคลน การใช้สมาธิด้วยเวลาที่สงบเพื่อ การทอผ้าจากจึงไม่มี ช่วงเวลาหกลปีของการระงับภัยจากสงครามจึงเป็นตัวตอกย้ำความขบเซาให้ เกิดกับผ้าจก ทำให้การทอผ้าจกตกอยู่ในสถานะที่ย่ำแย่กว่าเดิมไปอีก เรื่องราวที่เกิดขึ้นหากเปรียบ กับชีวิตคนก็คนตกอยู่ในสภาพที่ผู้เฒ่าผู้แก่พูดว่า “เคราะห์ซ้ำกรรมซัด” แต่ยังไม่จบสิ้นลงแค่นั้น ภายหลังที่สงครามสงบลงสังคมไทยเริ่มเห็นดีเห็นงามกับวัฒนธรรมตะวันตกที่เป็นสังคม อุตสาหกรรมไม่ว่าจะด้วยเหตุของการถูกบีบบังคับหรือยินยอมพร้อมใจก็ตาม มีการเกิดขึ้นของ ผ้าทอจากโรงงานซึ่งเป็นผ้าทอด้วยกี่กระตุกที่เรียกว่า ผ้าทอบ้านไร่ บ้านไร่เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขต อำเภอเมืองราชบุรี ผู้ที่มีพื้นเพเป็นชาวราชบุรีทุกคนจะรู้จักผ้าทอบ้านไร่ ผ้าทอที่เป็นผลผลิตจาก โรงงานมีราคาถูก เมื่อแหล่งผลิตอยู่ใกล้ การหาซื้อเป็นไปได้อย่างง่าย ร้านค้าผ้าในตัวเมืองทุกร้าน ขายผ้าชนิดนี้ สตรีลูกหลานไทยยวนจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะที่อยู่ในเขตอำเภอเมืองพากันไปขาย แรงงานด้วยการทอผ้าในโรงงาน

สมัยหลังสงคราม ตอนนั้นฉันอายุสี่สิบกว่า ๆ ฉัน น้องสาว และเพื่อน ๆ ในหมู่บ้าน ไปทอผ้าในโรงงานกัน เขาก็นั่งรถไฟไปกัน เย็นก็กลับทุกวัน จนคนเก็บตัวจำได้ ได้ค่าแรง ผืนละหกสลึง วันหนึ่งก็ทอได้ห้าหกผืน วันหนึ่งก็ได้ประมาณสิบบาท ทำอยู่สามสี่ปีมั้ง กิน อยู่กับแม่ ไม่ค่อยได้ใช้เท่าไร ไม่ค่อยเหลือ ขนาดฉันไม่มีครอบครัวนะ มีรายจ่ายน้อย เหลือตั้งซื้อของเก็บไว้สืบทาได้มั้ง

ด้วยเหตุที่ผ้าจากโรงงานมีราคาถูก ผลิตได้เร็วสนองความต้องการของคนทั่วไปได้เป็น อย่างดีจึงเป็นที่นิยมกับคนทั่วไป ในทางตรงข้ามการทอผ้าจกกว่าจะทอเสร็จแต่ละผืนใช้เวลา นาน เสียเวลามาก ประกอบกับผ้าที่ทอจากโรงงานจะสื่อความหมายถึงความทันสมัย ลวดลายสวยงาม หากสวมใส่แล้วจะได้รับการจัดเข้าพวกว่าเป็นคนทันสมัย ในทางตรงข้ามการสวมใส่ผ้าขึ้นถักนิยาม ความหมายว่าเป็นความด้อยทางชาติพันธุ์ คือ คนที่นุ่งผ้าขึ้นดินจกถูกสื่อว่าความหมายว่าเป็น คนลาวตามวิถีคิดของคนกลุ่มหนึ่ง ด้วยเหตุที่คนไทยยวนที่อพยพมาในครั้งแรกบางส่วนมีรากทาง ชาติพันธุ์เป็นลาวพวน คนบางกลุ่มโดยเฉพาะพวกที่ค้าขายในเมืองจึงสรุปว่าคนที่ใช้ผ้าขึ้นเป็นคน ลาว ความหมายที่แสดงถึงความด้อยค่าของผ้าขึ้นดินจกจึงเป็นตัวตอกย้ำทำให้รู้สึกที่ผ้าจกเป็นสิ่งที่

“ไม่มีคุณค่า ผู้อาวุโสเล่าว่า “ช่วงที่ผ้าจากโรงงานเข้ามา คนที่ใส่ผ้าจากไปตลาดในเมือง จะถูกหว่านว่าเป็นคนลาว มองกันเป็นตาเดียวเลย พอถูกหว่านว่าเป็นลาวคนก็เริ่มไม่ใส่”

สภาพการณ์และระบบความคิดข้างต้นนำไปสู่การเลิกใช้ผ้าจาก เมื่อไม่มีการใช้ผ้าจากในวิถีชีวิต ผ้าจากจึงไม่มีการทอส่งขายไปจากสังคมไทยยวนในที่สุด ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นนี้อาจอธิบายอย่างง่าย ๆ ได้ว่า เมื่อผ้าที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมถูกสร้างให้มีคุณค่าว่าผู้ใช้เป็นคนทันสมัย ภูมิปัญญาผ้าจากดั้งเดิมถูกให้ความหมายว่าไม่ทันสมัยและซ้ำร้ายยังสื่อความหมายถึงความเป็นคนลาวซึ่งเป็นชาติพันธุ์ที่ต่ำต้อยในวิถีคิดของคนไทยจำนวนหนึ่ง ทำยที่สุดผ้าจากจึงเป็นภูมิปัญญาที่ด้อยค่าไม่มีประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของคน คนส่วนใหญ่หยุดและเลิกทอผ้า ก็ที่ใช้ทอผ้าจากของชาวบ้านถูกทิ้งร้าง บางส่วนพุงเป็นเศษไม้ การแต่งกายด้วยผ้าของชาวบ้านเริ่มพบเห็นได้ยาก การเรียนรู้จากผู้คนรุ่นแล้วรุ่นเล่าอย่างที่เคยเป็นมาเริ่มหยุดชะงัก พ่อบ้านท่านหนึ่งเล่าว่า

สมัยก่อน แม่บ้านก็ทอผ้าใช้เอง ทอเป็นหมดแหละ ตอนหลังผ้าที่ตลาดราคาถูกหาซื้อง่าย ผ้าถุงผืนหนึ่งใช้ได้หลายปี ผ้าขาวม้าของผมนั้นใช้เกือบสิบปี ทอเองกว่าจะเสร็จ เสียเวลา ประกอบกับหุตาไม่ค่อยดี เลยเล็ก ก็ที่ไม่ได้ใช้พอนาน ๆ ก็ผุพังไปหมด เลยเอาไม่มาทำเป็นพืนหุงข้าว

แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนผ่านภายนอกเข้ามาจัดกระทำกับชาวไทยยวน ชาวไทยยวนบางคนเริ่มซึมซับวัฒนธรรมใหม่ ไม่ฝักทอผ้า ทอผ้าไม่เป็น ทำให้ไม่รู้ค่าของผ้าจากที่กว่าจะทอได้แต่ละผืน เมื่อมีพ่อค้าของเก่าเข้ามาหาซื้อผ้าจากโบราณ ผืนผ้าจำนวนไม่น้อยที่ถูกบรรจุในหีบอย่างดีถูกนำออกขายด้วยราคาเพียงผืนละห้าสิบบาท ความมีคุณค่าในความคิดของผู้สร้าง คือ ผู้เป็นแม่ที่ตั้งใจสร้างไว้ให้กับลูกหลานจึงเลือนหายไป หลังจากการฟื้นฟูวัฒนธรรมการทอผ้าจาก เมื่อมีการฝักทอ คนกลุ่มหนึ่งเริ่มเข้าใจว่าไม่ใช่เรื่องง่ายเลยที่จะได้มาซึ่งผ้าจากแต่ละผืน ระบบความคิดในความมีคุณค่าของผ้าเริ่มกลับมาอีกครั้ง ทุกคนต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “สมัยก่อนก็ไม่รู้คุณค่า มีคนมาซื้อเห็นว่าไม่ได้ใช้ก็ขายไป ผืนละ 50 บาทเอง ผ้าเก่ามากของปู่ย่าตายาย ทอแล้วก็เสียดาย”

เรื่องราวการทอผ้าจากของชาวไทยยวนจบสิ้นไม่แตกต่างกับการปิดฉากของละครเวที จากการบอกเล่าเหตุการณ์ของลูกหลานไทยยวนบอกตรงกันว่าในช่วงนั้นได้เห็นภาพที่ใช้ทอผ้าถูกทิ้งร้างอยู่ใต้ถุนบ้านบ้าง ในโรงเก็บของข้างบ้านบ้าง ของที่มีถูกใช้งานถูกทิ้งไว้นานจึงเต็มไปด้วยหยากไย่ ผุนจับหนาเตอะ นาน ๆ เข้าบางครั้งครบครันว่าคงจะไม่ได้ใช้ประโยชน์อีกต่อไปแน่แล้ว ก็ถูกรื้อทิ้ง ไม่ที่ใช้ประกอบสร้างเป็นตัวก็ได้รับการใช้ประโยชน์ในวาระสุดท้ายด้วยการเป็นพืนเพื่อให้ความร้อนในการประกอบอาหาร ถึงจุดการสูญสิ้นของผ้าจากในช่วงนี้จึงเป็นภาพที่เศร้าหมองไม่มีความต่างกับคนป่วยหนักที่ใกล้จะหมดลมหายใจของคนเราแต่ประการใด นั่นคือ ความหมายทาง

วัฒนธรรมไม่ถูกสื่อผ่านผืนผ้าจาก ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในกรณีของผ้าจกนี้สามารถสรุปได้ว่าความหมายทางวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้ในชุมชนก็ต่อเมื่อคนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความหมายผ่านกระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้าจก และในทางตรงข้ามหากความหมายที่สื่อผ่านผืนผ้าจกไม่ถูกใช้แลกเปลี่ยนในชุมชน การทอผ้าจกก็จะสูญหายไปจากวิถีการดำรงอยู่ของชาวไทยยวน

ผลกระทบเชิงลบของการพัฒนาสู่ความทันสมัยที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยโดยเฉพาะในสังคมชนบท ทำให้องค์กรเอกชน และหน่วยงานที่กำหนดแผนพัฒนาปรับเปลี่ยนนโยบายและวิธีการพัฒนาชุมชนชนบทโดยหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย คือ การพัฒนาจากรากฐานทางภูมิปัญญา นั่นคือที่มาของการรื้อฟื้นวัฒนธรรมชุมชน การทอผ้าจกเป็นกรณีหนึ่งที่ได้รับการฟื้นฟูและจัดกระทำบนกรอบความคิดที่ว่าผ้าจกเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่าของชาวไทยยวน สมควรจัดการให้มีอนุรักษ์ไว้ การฟื้นฟูวัฒนธรรมการทอผ้าจกเริ่มเป็นจริงเป็นจังมากขึ้นจากการที่รัฐและชนชั้นนำในระดับประเทศและระดับจังหวัดให้ความสนใจที่จะพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ภายใต้กรอบความคิดหรือการมองภาพชุมชนชนบทว่าเป็นสังคมที่มีสภาวะดั้งเดิมมีความล้าหลัง ด้อยพัฒนามากที่สุด ยากจนมากที่สุด จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้เป็นสังคมที่มีความก้าวหน้า มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีความมั่งคั่ง มีความสะดวกสบาย รูปธรรมที่เกิดจากกรอบความคิดข้างต้น คือ การสร้างสภาวะทันสมัยให้กับชุมชน สร้างโครงสร้างพื้นฐาน พัฒนาระบบการเมืองการปกครอง และผลิตซ้ำวัฒนธรรมชุมชน การทอผ้าจกได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่ภายใต้เจตจำนงในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนด้วยการพัฒนาเป็นอาชีพให้กับคนในชุมชน เมื่อภูมิปัญญาผ้าจกตกอยู่ในระบบความคิดของการเป็นอาชีพจึงเท่ากับว่าผ้าจกได้ถูกทำให้เป็นสินค้าเพื่อการบริโภคในสังคมสมัยใหม่

การทำให้ผ้าจกเป็นสินค้าสู่การบริโภคในสังคมภายนอกดำเนินการอย่างสอดคล้องประสานกันหลายฝ่าย หน่วยงานส่วนย่อยของภาครัฐในระดับจังหวัดทำหน้าที่ส่งเสริมฝึกอบรมกระบวนการผลิตผ้าแก่คนในชุมชน หน่วยงานกาชาดจังหวัดและระดับประเทศ และหน่วยงานภาครัฐทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์และสร้างเสริมระบบการตลาด เป็นต้นว่า จัตุฐ (Boots) เพื่อขายผ้าในงานกาชาดที่สวนอัมพร จัดการประกวดและเดินแฟชั่นผ้าจกในงานกาชาดระดับจังหวัด ในช่วงต้นของการฟื้นฟูเหล่ากาชาดจังหวัดจะเป็นตัวจักรสำคัญในการพลิกฟื้นภูมิปัญญาผ้าจกของชาวไทยยวนราชบุรี

จะเห็นได้ว่าเจตจำนงของรัฐในการฟื้นฟูภูมิปัญญาผ้าจกนั้นเกิดขึ้นบนฐานคิดของการพัฒนาวัฒนธรรมให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป คือ จะต้องทำให้ผ้าจกเป็นสินค้าที่ขายได้ การที่จะขายได้ก็จะต้องสร้างการยอมรับ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความต้องการใน

การบริโภคในสังคมทันสมัย ซึ่งเป็นอุดมการณ์หลักของการพัฒนาประเทศ การร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่มีเชื้อสายไทยยวนในการพัฒนาวัฒนธรรมการทอผ้าจากจึงเกิดขึ้น ชาวบ้านในชุมชนบ้านดอนเริ่มกลับมาเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาผ้าจากว่าจะสามารถนำมาทอเป็นอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่งนอกเหนือจากการทำนาและเลี้ยงสัตว์ สตรีไทยยวนจำนวนหนึ่งเข้าร่วมกลุ่มเพื่อฝึกอบรมการทอผ้าจาก เริ่มสร้างที่ทอผ้ากันใหม่ และจนกระทั่งเริ่มทอผ้ากันอย่างกว้างขวางโดยเป็นการทอเพื่อขายตามหลักเศรษฐกิจเพื่อการค้า มิใช่การทอผ้าในวิถีชีวิตดั้งเดิมอีกต่อไป การสานสร้างโดยรัฐด้วยการฟื้นฟูมรดกทางภูมิปัญญาจึงเป็นผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมตามวิถีของสังคมทันสมัยเพื่อเป้าหมายของการทำให้เป็นสินค้าเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคในระบบตลาด

เป้าหมายของการถักทอผ้าจากเพื่อการค้า

วัฒนธรรมการบริโภคในสังคมทันสมัยมิใช่เป็นการบริโภคสินค้าเพื่อการยังชีพที่สนองต่อความจำเป็นในการดำรงชีวิต แต่เป็นการที่ปัจเจกบุคคลบริโภคความหมายเชิงคุณค่าที่เป็นคุณสมบัติอันเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต การผลิตผ้าจากเป็นสินค้าเพื่อสนองต่อเป้าหมายการบริโภคข้างต้นจึงผูกพันกับคุณสมบัติของสินค้า คือ ต้องเป็นสินค้ามีคุณภาพดี มีเอกลักษณ์ไม่เป็นสินค้าที่ผลิตเหมือนกันจำนวนมาก มีแหล่งที่มาของสินค้าที่แสดงถึงชื่อเสียงเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นต่อตัวสินค้า และที่สำคัญที่สุดคือ ราคา กลไกทางด้านราคาจะเป็นตัวบ่งบอกถึงขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสถานะทางสังคมของผู้บริโภค นั่นคือ ความสามารถในการบริโภคสินค้าที่มีราคาแพงจะสื่อความหมายว่าผู้บริโภคเป็นคนมีฐานะ และตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมที่มีความสำคัญหรือได้รับการยกย่องมากกว่าและแตกต่างจากคนอื่น ๆ กรอบความคิดของระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าข้างต้นมีผลกระทบโดยตรงต่อวิถีการทอผ้าจากของชาวไทยยวนราชบุรี คำจารึกของอาจารย์อุดม สมพร ผู้นำชุมชนไทยยวนบนผนังจิปาตะภณท์บ้านคูบัว ณ บริเวณวัดโขลงสุวรรณคีรี ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี สถานที่แสดงประวัติและวิถีชีวิตชาวไทยยวนดั้งเดิม สะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเรื่องราวของผ้าจากอย่างชัดเจน ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงการทอผ้าจากของชาวไทยยวนเพราะระบบเศรษฐกิจมันแรงเร้า เคยทอตามแบบนิยมของตนเอง ก็เลยกลายเป็นทอตามแบบนิยมของลูกค้า ลูกค้าต้องการสีนั้นสีนี้ซึ่งเป็นความต้องการหรือความพอใจของลูกค้า การทอตามแบบที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมมันขายไม่ออก การทอผ้าในปัจจุบันแทนที่จะทอเป็นผ้าชิ้นอย่างเดียว กลายเป็นตัดเป็นเสื้อ ตัดเป็นกระโปรง ตัดเป็นแถบเสื้อ เปลี่ยนเพราะกระแสความนิยม

ของคนที่เป็นบุคคลภายนอก คำขึ้นชมศิลปะผ้าจากในส่วนของลวดลาย สี สัน ความ ประณีต สวยงาม แต่มีได้ขึ้นชมรูปแบบของเครื่องแต่งกายแบบดั้งเดิม

ภาพความเปลี่ยนแปลงที่พรรณนาด้วยข้อความที่ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผ้าจาก เมื่อเข้ามาอยู่ในสังคมสมัยใหม่แล้ว คนทอผ้าจะต้องปรับตัว เปลี่ยนแปลง และประยุกต์ความรู้ที่เป็นมรดกทางภูมิปัญญาให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนไป หากผ้าจากไม่สามารถใช้เป็นสินค้าเพื่อ แลกเปลี่ยนเป็นเงินตราได้ก็คงไม่มีคนทอ

ภายใต้เจตจำนงของการฟื้นฟูวัฒนธรรมการทอผ้าจากเพื่อเป็นทางเลือกในการ ประกอบอาชีพให้กับคนในชุมชนนั้น ผ้าจากที่เกิดขึ้นภายหลังการฟื้นฟูจึงมีสภาพเป็นสินค้าตัวหนึ่ง (Product) ในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าที่มุ่งตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในสังคมทันสมัย วิธีการทอผ้าจากในยุคของการผลิตเพื่อการค้าของผู้ทอผ้าชาวไทยยวนจะถูกกำกับโดยความหมาย เชิงคุณค่าบนผืนผ้าที่ผู้ทอทอเป็นผู้กำหนด มิได้เกิดจากกลไกทางด้านราคาในระบบตลาดที่เป็น ความสมดุลระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายอย่างในสินค้าทั่ว ๆ ไปที่ผลิตในระบบอุตสาหกรรม วิธีการทอผ้า ในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าของสตรีชาวไทยยวนมุ่งที่จะทอผ้าให้เสร็จโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ การทอผ้าเสร็จนั้นย่อมหมายถึงว่าจะสามารถนำไปขายหรือแลกเปลี่ยนเป็นเงินมาใช้ในการ ดำรงชีวิต เป้าหมายการผลิตผ้าจากที่กล่าวมาทำให้ระบบความคิดและความรู้ที่ใช้ในการทอผ้า เปลี่ยนแปลงไป

กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าจากในวิถีการผลิตเพื่อการค้า

ภายใต้เจตจำนงของรัฐในการฟื้นฟูวัฒนธรรมการทอผ้าจากในวิถีการผลิตเพื่อการค้า วิธีการสืบทอดทางภูมิปัญญาผ้าจากชาวไทยยวนบ้านดอนเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมที่คน ไทยยวนบ้านดอนเรียนรู้และฝึกทักษะการทอผ้าจากจากย่า ยาย หรือแม่ เป็นการเรียนรู้และฝึกทอใน หลายลักษณะ ส่วนหนึ่งเป็นการเรียนรู้และฝึกทักษะภายใต้การจัดการของรัฐในระบบการจัด การศึกษาในสังคมสมัยใหม่ กับอีกส่วนหนึ่งเป็นการเรียนรู้จากผู้รู้ ซึ่งเป็นทั้งจากคนภายนอก ชุมชน พี่ป้า น้ำ อา ญาติ คนรู้จักกัน การเรียนรู้วิธีการทอผ้าจากมุ่งที่จะให้เกิดทักษะหรือสามารถทอ ได้โดยแท้ มิใช่การเรียนรู้ในวิถีดั้งเดิมที่เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษจากยายสู่หลาน หรือแม่สู่ลูกที่แฝงไปด้วยเจตจำนงของการขัดเกลา อบรม บ่มนิสัยผู้เป็นลูกเป็นหลานให้มีลักษณะ นิสัยเป็นคนมีระเบียบ เรียบร้อย อดทน ละเอียดลออ ไม่ฉาบฉวยสุรุ่ยสุร่าย มีความเป็นแม่บ้าน แม่เรือนที่เพียบพร้อม การฝึกทอผ้าในปัจจุบันเปลี่ยนจากเจตนารมณ์ของการสืบทอดทางภูมิ ปัญญามาเป็นการฝึกอาชีพเพื่อให้มีทักษะในการทอเพื่อจะนำไปประกอบอาชีพสร้างรายได้ ความรู้สึกซาบซึ้งว่าเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของแม่ที่สืบทอดกันมาจึงไม่เกิดขึ้น ความหมายทาง

วัฒนธรรมที่แสดงผ่านกระบวนการสืบทอดทางภูมิปัญญาในวิถีของการผลิตเพื่อการค้าจึงเปลี่ยนแปลงไป ความหมายเชิงคุณค่าที่แต่เดิมเคยมีให้กับแม่ ยาย หรือย่าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ จึงสูญหายไป

การสืบทอดภูมิปัญญาผ้าจากโดยการจัดการของรัฐ

วิธีการจัดการศึกษาในสังคมสมัยใหม่เกิดขึ้นในสองรูปแบบ รูปแบบแรกเป็นการสืบทอดที่ผ่านการจัดการศึกษาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในภารกิจของการฝึกอบรมวิชาชีพพระยาสัณห์ให้กับคนในชนบท รูปแบบที่สองเป็นการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนในรูปของหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเป้าหมายของการสอนวิธีการทอผ้าจากเพื่อเป็นทางเลือกในการนำไปประกอบอาชีพกับอนุชนรุ่นหลัง กรอบความคิดในการจัดการสืบทอดทางภูมิปัญญาเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความชัดเจนในมุมมองของรัฐว่าเป้าหมายของการรื้อฟื้นภูมิปัญญาการทอผ้าจากนั้นเพื่อสร้างเป็นอาชีพให้กับชาวบ้าน ซึ่งก็คือ การทำให้ผ้าจากเป็นสินค้า ไม่ใช่เป้าหมายของการฟื้นฟูมรดกทางภูมิปัญญาขึ้นนี้ให้อยู่ในวิถีชีวิตชาวไทยวนแบบดั้งเดิม

การจัดการของรัฐในการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าจากกระทำผ่านระบบการศึกษาสมัยใหม่อย่างกว้างขวาง เป้าหมายแรก คือ จัดหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพพระยาสัณห์ให้กับกลุ่มสตรีไทยวนที่มีความสนใจโดยเฉพาะกับหลักสูตรท้องถิ่นในการศึกษาในระบบโรงเรียนสำหรับเยาวชน วิธีการผลิตเพื่อการค้าภายใต้การฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนจากเรื่องราวของผ้าจาก เริ่มเป็นรูปเป็นร่างในชุมชนบ้านดอนนับแต่ปี 2525 เป็นต้นมา เป็นช่วงที่ภาครัฐให้ความสนใจที่จะพัฒนาวิชาชีพการทอผ้าจากให้กับชุมชนไทยวนอย่างจริงจัง ภาครัฐโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรีได้จัดสรรงบประมาณเป็นค่าวัสดุฝึกและอุปกรณ์การทอผ้าให้กับชุมชนบ้านดอน เพื่อเป้าหมายของการพัฒนาอาชีพทอผ้าให้กับประชาชน ในปีเดียวกันนี้เองที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนร่วมประสานกิจกรรมการฝึกอบรมในลักษณะของกลุ่มสนใจวิชาชีพพระยาสัณห์ โดยจัดสรรงบประมาณค่าวิทยากรผู้สอน มีการริเริ่มนวัตกรรม (Innovation) การสอนทอผ้าจากแบบที่ทำให้การฝึกทอผ้าเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว และง่ายต่อการเรียนรู้การทอของผู้ฝึกทอผ้า คือ ในวิถีชีวิตดั้งเดิมสตรีชาวไทยวนที่เป็นลูกหรือหลานจะฝึกทอผ้าจากจากแม่ ย่าหรือยายผู้เป็นแม่ ย่าหรือยายจะสอนลูกหรือหลานให้ทอผ้าแบบตัวต่อตัว การสอนด้วยการปฏิบัติจริงหรือทดลองทำดูนี้จะสอนจากตัวอย่างลวดลายบนผืนผ้าจริง ผ่าต้นแบบจะถูกวางข้าง ๆ ผู้ฝึกทอ แม่ ย่าหรือยายจะยืนอยู่ข้าง ๆ คอยบอกวิธีการจากตามขั้นตอนไปเรื่อยจนกระทั่งทอตามลวดลายต้นแบบได้ แต่ในการฝึกและสอนทอผ้าที่จัดการโดยระบบการศึกษาสมัยใหม่จะสอนจากลวดลายที่แกะบนกระดาษ ที่เรียกว่าโดนด เพื่อเป็นสื่อการเรียนการสอนที่จะนำมาซึ่งความง่ายต่อการเรียนรู้ ลวดลายโบราณที่ปรากฏบนพื้นผ้าไม่ว่าจะ

เป็นลายหลัก หรือลายประกอบจะแกะบนกระดาษและระบายสีเพื่อแสดงให้เห็นการขึ้น-ลงของเส้นด้ายอย่างชัดเจน การแกะลายจึงเป็นการขยายลายบนผืนผ้าที่เล็กมากให้ใหญ่ขึ้นบนกระดาษ ในการฝึกทอก็จะแขวนลายที่แกะนี้ไว้ตรงหน้าผู้ทอ เมื่อผู้ทออยากรู้ว่าจะต้องจกอย่างไรต่อไปก็สามารถแหงนหน้ามองลายที่แขวนไว้ได้ทันที ครูผู้สอนทอผ้าเล่าว่า

แกะลายอยู่นานหลายเดือนแต่ไม่ถึงปี พอไปสอนกลุ่มสนใจ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจ่ายค่าสอนให้ วันละสูงสุด 70 บาท รางบัวไปสอนกลุ่มหนึ่ง 15 คน จากนั้นไปสอนหลายที่มี ลูกศิษย์เป็นร้อยได้มั่ง ไม่คิดหวงวิชาหรอก ถ้าไม่สอนไม่เผยแพร่ออกไปมันจะหาย เมื่อคนทอเป็นเยอะ ผมก็ไปรับผ้าที่พวกเขาทอไปขายในงานกาชาด

การสืบทอดวิชาซึ่งเป็นการทอผ้าจกในรูปแบบของการฝึกอบรมกลุ่มสนใจในวิชาชีพระยะสั้นของกรมการศึกษานอกโรงเรียนถูกนำมาใช้ตอนช่วงแรกของการฟื้นฟูภูมิปัญญาผ้าจกสถานที่ฝึกอบรมเป็นไปอย่างเรียบง่าย คือ ได้ทุนบ้านสมาชิกผู้เข้าอบรมคนหนึ่ง การเข้าอบรมจะใช้วิธีสมัครใจใครว่างเวลาไหนก็มาฝึกหมุนเวียนกันไป การจัดการสืบทอดทางภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นนี้เป็นการฝึกอบรมที่สตรีชาวไทยยวนยินยอมพร้อมใจ ยอมรับที่จะเรียนรู้มิใช่การถูกบังคับให้ฝึกทอผ้า เรื่องราวของการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าจกที่เกิดขึ้นในชุมชนไทยยวนบ้านดอนในช่วงของการฟื้นฟูนี้ นับเป็นวิธีการหนึ่งของการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ การเรียนเกิดจากเจตจำนงที่ผู้ศึกษาต้องการอยากรู้ อยากรู้ทักษะในการทอผ้าจก การเรียนรู้ที่เกิดจากเจตจำนงของผู้เรียนนี้เองทำให้การทอผ้าจกซึ่งมีความซับซ้อนค่อนข้างมากจะสามารถฝึกทอได้ในเวลาอันสั้น บางคนใช้เวลาหนึ่งเดือน บางคนสองเดือน หลังจากทุกคนเริ่มทอได้ก็จะกลับมาทอที่บ้านเพื่อให้เกิดทักษะจนถึงขั้นชำนาญซึ่งจะใช้เวลาแตกต่างกันไป ผลที่เกิดขึ้นก็คือทุกวันนี้สตรีชาวไทยยวนส่วนใหญ่อบรมในรุ่นแรกนี้ยังคงทอผ้าจกทั้งที่เป็นอาชีพเสริมและเป็นอาชีพหลักอยู่เกือบทั้งหมด

การจัดการสืบทอดอีกส่วนหนึ่ง คือ การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน การจัดการเรียนรู้ในส่วนนี้เกิดขึ้นที่โรงเรียนชุมชนวัดบ้านดอน ภูมิปัญญาผ้าจกถูกนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นให้กับเยาวชนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้เลือกศึกษานอกเหนือจากวิชาบังคับ การจัดการศึกษาในรูปของหลักสูตรท้องถิ่นการทอผ้าจกของโรงเรียนชุมชนวัดบ้านดอนมีเป้าประสงค์เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของชาวไทยยวนที่เป็นบรรพบุรุษด้วยการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์อย่างเป็นระบบกับเยาวชนที่เป็นลูกหลาน จนกระทั่งสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการถ่ายทอดประสบการณ์ไปปฏิบัติในชีวิตจริงได้ ลักษณะเนื้อหาวิชาการทอผ้าตีนจกในระดับประถมศึกษาจะให้ภาพกว้างๆ และการฝึกทักษะการทอที่ไม่

ซับซ้อน ส่วนในระดับมัธยมศึกษาเนื้อหาและลวดลายจะมีความซับซ้อน จนนักเรียนเกิดทักษะ เทียบเคียงกับงานระดับฝีมือที่ชาวบ้านทออยู่ในปัจจุบัน

การจัดการเรียนการสอนการทอผ้าตีนจกของการศึกษาในระบบโรงเรียนที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านดอนทำให้เยาวชนส่วนใหญ่ที่จบไปมีความสามารถทอผ้าจากได้ทุกคน แต่จะมีความเชี่ยวชาญมากน้อยก็ขึ้นอยู่กับความสนใจ ความเอาใจใส่ของเด็กนักเรียน และในการจัดการเรียนการสอนเด็กทุกคนที่เลือกเรียนไม่ว่าจะเป็นเพศหญิงหรือเพศชายจะได้รับการฝึกอย่างเท่าเทียมกัน และด้วยเหตุที่การทอผ้าจากเป็นภูมิปัญญาที่เป็นงานทางด้านศิลปะนักเรียนที่เรียนจะต้องใช้ความอดทน และสมาธิในการฝึกฝนจึงเป็นการกล่อมเกลาลักษณะนิสัย ผลของการฝึกทอผ้าจากทำให้ผู้เรียนบางคน ที่ค่อนข้างดีอีวัน เกเร หลังจากเรียนการทอผ้าจากแล้วก็เกิดความอดทน ความอดกลั้นมากขึ้น และนอกจากนี้เด็กนักเรียนบางคนยังได้นำความรู้ที่ได้จากโรงเรียนไปช่วยผู้ปกครองที่บ้านในการทอผ้าจากด้วย ครูผู้สอนเล่าว่า

ที่โรงเรียนจะสอนผ้าจากเป็นวิชาเลือก แต่ส่วนใหญ่เด็กนักเรียนก็เลือกเรียนนะ ประถมต้นจะสอนประวัติความเป็นมา ลวดลาย วิธีการจกบนกระดาดชกก่อน จากนั้นก็จะให้ขึ้นที่ ทอ ลายประกอบง่าย ๆ พอมัธยมจึงให้เรียนลายยาก ๆ การสอนจะสอนร่วมกับช่างทอผ้าจากที่มีฝีมือหมู่บ้านมาช่วยสอน จะเน้นให้ผู้เรียนมีอิสระในการสร้างลวดลาย สีสัน เขาจะเรียนรู้ด้วยตนเอง

สอนการทอผ้าจากนี้เด็กนักเรียนต้องใช้สมาธิ เพราะทอผิดครูจะให้แก้ นักเรียนจึงตั้งใจ ทอ เป็นการขัดเกลาลักษณะนิสัยไปด้วยในตัว นักเรียนบางคนเกเร ไม่ค่อยสนใจ พอมาเรียน เขาได้ใช้ความคิดเป็นอิสระ กิดขึ้น รู้จักอดกลั้น บางคนพอปิดเทอมก็ไปทอได้ผืนเล็ก เก็บเงินเป็นทุนเรียนเทอมต่อไป พ่อแม่ก็เบาแรงลง

การจัดการเรียนการสอนการทอผ้าจากที่ดำเนินการโดยรัฐผ่านระบบการจัดการศึกษาสมัยใหม่จะมีลักษณะที่แตกต่างกับการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาในวิถีดั้งเดิมที่ไม่มีแบบแผนตายตัวขึ้นอยู่กับผู้สอน คือ แม่ ย่าหรือยาย ในระบบการศึกษาสมัยใหม่มีการจัดระบบการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นขั้นตอน มีการใช้สื่อการศึกษา เช่น ลวดลายที่แกะบนกระดาด ทำให้การเรียนรู้เป็นไปโดยง่าย แต่อย่างไรก็ตามด้วยเป้าหมายของการสืบทอดที่มุ่งฝึกทักษะเพื่อนำไปประกอบเป็นอาชีพ และกระบวนการถ่ายทอดผ่านครูผู้สอนซึ่งมิใช่จากบรรพบุรุษ ความหมายเชิงคุณค่าที่เป็นภาคภูมิใจในความเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ตกทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นจึงเลือนหายไป

การสืบทอดภูมิปัญญาผ้าจากในระบบเครือญาติ

ในอีกมิติหนึ่งของการสืบทอดทางภูมิปัญญาในวิถีของการผลิตเพื่อการค้าของชุมชนบ้านดอน คือ การเรียนรู้ภูมิปัญญาผ้าจากในระบบเครือญาติ ด้วยระบบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติ ทำให้วิถีชีวิตของชาวไทยยวนบ้านดอนยังคงมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว มีการช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน เอื้ออาทรระหว่างกัน ระบบความสัมพันธ์ข้างต้นนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทอผ้าจกระหว่างกัน คนที่ฝึกทอจนกระทั่งเกิดความชำนาญจะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับญาติพี่น้อง คนรู้จักมักคุ้น วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็เป็นไปอย่างเรียบง่าย เพียงแค่บอกกล่าวจากนั้นก็ยกก็ไปวางเคียงข้างผู้สอนและฝึกทอทันที

การฝึกทอในลักษณะของการเรียนรู้จากเครือญาตินี้เกิดขึ้นหลังจากที่มีการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาซึ่งจัดดำเนินการโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน ชาวไทยยวนบ้านดอนเริ่มทอผ้าเพื่อขายเป็นสินค้า ในช่วงเวลานั้นรัฐได้ให้ความสำคัญกับการสร้างอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนมากขึ้น จึงได้จัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นความต้องการบริโภคอย่างเข้มข้นผ่านกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ จนกระทั่งผ้าจากถูกแปรสภาพเป็นสินค้าอย่างเบ็ดเสร็จ เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคในสังคมทันสมัยอย่างกว้างขวาง คนในชุมชนบ้านดอนที่ยังทอผ้าไม่เป็นเดินเข้าสู่วิถีการของระบบการผลิตผ้าจากเพื่อการค้าด้วยการเดินรอยตามกลุ่มคนที่ฝึกอบรม คนที่ยังไม่สามารถทอผ้าจากได้ไปขอฝึกกับญาติที่ทอเป็นอาชีพแล้วแบบตัวต่อตัว ได้ทุนบ้านหลายหลังกลายสภาพเป็นโรงเรียนสอนทอผ้าโดยมีต้องขอใบอนุญาต สตรีชาวไทยยวนหวนระลึกถึงครั้งที่ตนเองอยู่ในวัยเบญจเพสแล้วไปขอฝึกทอกับญาติผู้พี่ไว้้อย่างน่าสนใจ

ตอนนั้นจำได้น่าแกไปอบรมแล้วก็มาทอผ้า ทอจนดึกจนตื่น 20 วันผีน แกบอกว่าขายได้สามพันสอง อยากทอหารายได้บ้าง เลยไปขอเรียนกับแก ให้พ่อทำให้ ยกไปไว้ได้ ทุนบ้านน้ำเลย ฝึกทออยู่เดือนกว่า อยู่ได้ทุนบ้านแกนั้นแหละ ไม่เสียค่าเรียนหรอก แถมข้าวปลาอาหารก็กินบ้านแกนั้นแหละ จนทอเป็นจึงยกก็กลับมาทอที่บ้านนี้แหละ

ตอนฝึกทอ ฝึกกับหลายคน แต่ละคนก็ไปฝึกจะไม่นาน อยู่สองวันบ้าง ห้าวันบ้าง เพื่อจะเรียนรู้วิธีการทอของแต่ละคน หลังจากทอเป็นก็เอาของขวัญไปให้ทุกคน คนละชิ้น ชิ้นละไม่กี่ดั่งค์หรอก ให้เพื่อตอบแทน ไม่มีใครเรียกเรื่อง แต่เพื่อตอบแทนบุญคุณ ทุกวันนี้ก็ไม่เคยลืม

วิธีการทอผ้าจากของสตรีชาวไทยยวนจะทอของใครของมัน ก็ใครก็มัน ไม่มีการช่วยเหลือกัน น้อยคนนักที่จะทอแทนกันได้ การที่จะทอแทนกันได้จะต้องรู้ฝีมือกันจริง ๆ จากเหตุผลข้างต้นทำให้การทอผ้าจากมีความเป็นปัจเจกสูงมากเพราะเป็นเรื่องของศิลปะ ฝีมือ และความ

ละเจียดอ่อน การสืบทอดทางภูมิปัญญาในขณะทอดผ้าจะมีเพียงการยกที่มารวางที่ได้ทุนบ้างของคนสนิทชิดเชื้อมาก ๆ ในลักษณะของการทอดผ้าเป็นเพื่อนกันจะได้ไม่เหงาพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ระหว่างกันเท่านั้น อย่างกรณีที่บ้านของผู้อาวุโสท่านหนึ่งที่เป็นที่เคารพนับถือของคนทั้งหมู่บ้าน โดยเฉพาะสตรีผู้ที่ทอดผ้า เนื่องจากท่านเป็นผู้มีความรู้ ทอดผ้าได้หลายแบบ คนที่อยากเรียนรู้เทคนิคการทอดก็จะยกที่มารวางที่ได้ทุนบ้าน ทอดไปคุยไป ทอดไม่ได้หรืออ่านลายไม่ออกก็ถามกันไป ได้ทุนบ้านจึงมีสภาพไม่แตกต่างจากโรงเรียนสอนทอดผ้า

ในชั้นของการทอดจะไม่มีการช่วยเหลือกัน ก็ใครก็มัน ผ้าผืนหนึ่งจึงมีผู้ทอดเพียงคนเดียวเดียว บอกได้ว่าผืนนี้ฉันทอด เธอทอด ชัดเจน หลอกลวงขโมยผลงานกันไม่ได้ จะรู้ทันทีเลย จะช่วยกันก็ตรงการปรึกษาหารือ ในบางครั้งที่ทอดลายใหม่แล้วเรายังไม่ชำนาญ เราก็จะขอให้คนที่ทอดแล้วมาแนะนำ ส่วนใหญ่คนที่นี้จะยกก็ไปบ้านเขาเลย เรียนรู้เลย คนหมู่นี้จะไม่หวงความรู้ บอกหมด บางคนถึงขั้นบอกว่าตายญาติเอาไปไม่ได้ไม่รู้จะหวงไว้ทำไม

การฝึกทอดผ้ากับญาติแสดงให้เห็นถึงระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัย เกื้อกูลของระบบความเป็นเครือญาติซึ่งมีความดีงามของวิถีไทย คือ การถ่ายทอดทางภูมิปัญญาจะไม่ถูกทดแทนด้วยเงินตราเพื่อเป็นค่าสอน และที่สำคัญเจ้าของภูมิปัญญาก็จะไม่เรียกร้องการตอบแทนจากลูกศิษย์ที่ฝึกทอด สิ่งที่จะตอบแทนกันมักเป็นเรื่องของการกตัญญูรู้คุณหรือไม่ก็ตอบแทนตามที่ลูกศิษย์ต้องการแสดงน้ำใจ

อีกมิติหนึ่งของการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าจากในวิถีของการผลิตเพื่อการค้าในระบบเครือญาติ ก็คือ วิธีการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาจะเป็นไปอย่างไม่มีข้อกำหนดที่เป็นกฎเกณฑ์ตายตัว กระบวนการถ่ายทอดเป็นไปด้วยความยินยอมของผู้สอนและผู้ฝึกทอด ซึ่งอาจเป็นการเรียนรู้จากพี่ป้าน้าอา คนรู้จักที่นับถือกัน จากแม่สู่ลูก ยายสู่หลาน หรือกระทั่งจากลูกสู่แม่ ตัวอย่างที่เป็นกรณีจากลูกสู่แม่เกิดขึ้นที่ครอบครัวหนึ่งของชุมชน ผู้เป็นลูกสาวอยู่ในวัยสี่สิบเศษ ส่วนผู้เป็นแม่อายุหกสิบห้า ผู้เป็นลูกสาวเล่าว่าทอดผ้ามาเกือบยี่สิบปีแล้ว ส่วนแม่เพิ่งทอดได้ในราวสิบปี ผู้วิจัยเริ่มแปลกใจทำไมแม่มาทอดทีหลัง เธอเล่าว่าแรกเริ่มทีเดียวเธอไม่ได้ฝึกทอดผ้ากับใครโดยตรงไปฝึกกับหลายคนเรียนรู้ไปเรื่อย ๆ คนหนึ่งเรียนอย่างหนึ่ง อีกคนหนึ่งก็ไปเรียนอีกอย่างหนึ่ง

เมื่อ 16 ปีที่แล้ว ตอนที่ลูกไปเรียนอนุบาล ลูกเลิกเรียนตอนบ่ายสอง ไปทำงานอื่นก็ไม่ได้มีคนไปรับ-ส่งให้ ต้องทำหน้าที่รับ-ส่ง ก็เลยว่าง ๆ เยอะ ก็เลยไปขอยืมที่เขากว่าเขาไม่ได้ทำก็เอามาหัดทำดู แล้วก็ยกไปเทียบข้าง ๆ ที่บ้านญาติ แล้วก็บอกเขาว่าช่วยสอนเก็บตะกรอให้หน่อย พี่เขาก็สอนให้วันเดียวก็เป็น ยกก็กลับบ้านเลย จากนั้นก็ยกก็ไปเรียน

การทำลายจากอีกคนหนึ่ง ห้าววันคงจะได้ พอเป็นก็มาฝึกทอที่บ้าน จากนั้นก็ไปขอลายที่เขาเขียนเป็นกราฟมาเรียนรู้อเอง 7-8 ลายทำได้หมด เลยไม่ได้เรียนรู้จากใครเป็นกิจจะลักษณะ ตอนฝึกทอบ้านมากเลย เอาลูกมาไว้บ้านแล้วไปฝึกทอกับญาติ ชาวปลาไม่กินจนห้าทุ่มหกทุ่มจึงกลับบ้าน อยากเป็นเร็ว ๆ

แม่ทอผ้าไม่เป็น ช่วงแรก ๆ เป็นเพื่อนนั่งคุย อย่างมากก็ช่วยจับด้ายนิดหน่อยมืออยู่วันหนึ่งแสบอกว่าแม่อยากทอผ้าบ้างสอนให้หน่อย เลยให้พ่อทำก็ให้อีกตัวหนึ่งแม่ฝึกทออยู่นานมาก ทอผิดทอถูก ต้องแก้กันอยู่เรื่อย ๆ บอกให้เลิกอยู่หลายครั้งก็ไม่ยอมเลิก สงสารก็สงสาร ทอไม่ได้ และต้องพังสายตาทอไปก็ทอผิด ทอไปได้นิดหนึ่งก็ต้องไปแก้ไข แต่แก้ก็ไม่ละความพยายามนะ เกือบปีถึงทอได้

การทอผ้าจากโดยทั่วไปจะเป็นการถ่ายทอดจากแม่สู่ลูกหรือหลาน แต่ในกรณีนี้กลับกลายเป็นจากลูกสู่แม่ แม่บอกว่า

นั่งดูเขาอยู่ว่าง ๆ เห็นเขาทออยากทอบ้าง ก่อนนี้จะทำบุญก็ต้องขอตั้งค้จากลูก ไม่อยากรบกวนเขามีครอบครัวแล้ว เลยคิดว่าทอผ้าเป็นจะได้ขายเอาเงินไปทำบุญ ชื้อขนมให้หลาน ดีกว่าอยู่เฉย ๆ ก็เลยให้เขาสอน นานอยู่เหมือนกันนะกว่าจะเป็น เราแก่แล้วเรียนอะไรก็ยากไปหมด ไม่เหมือนรุ่น ๆ ประเดี๋ยวเดียวก็เป็นแล้ว

แม่ทอจนฝีมือเล็กลง ไม่ทอผืนใหญ่ ทอพวกที่เขาเอาไปต่อ เอาไปทำกระเป๋าเสื้อ กระเป๋าตรงโน้นตรงนี้เสร็จเร็วหน่อย ทอเรื่อย ๆ เมื่อยก็ไปนอน ไม่เร่งรีบเสร็จเมื่อไรก็เมื่อนั้น ทอมาเกือบสิบปีแล้ว ได้หลายร้อยชิ้นแล้วนะ

การสืบทอดภูมิปัญญาผ้าจากในวิถีการผลิตเพื่อการค้าของชาวไทยยวนบ้านดอนจะมีความหลากหลายมีทั้งที่เป็นการจัดการโดยรัฐผ่านการศึกษาอบรมและในระบบโรงเรียน และการสืบทอดกันภายในระบบเครือญาติ และการสืบทอดทางภูมิปัญญาก็มีได้เป็นแบบดั้งเดิม คือจากยายสู่หลานและแม่สู่ลูก แต่จะเป็นอย่างไรก็ได้ ใครก็ได้ที่อยากทอผ้าเป็นก็ฝึกทอ จะเห็นได้ว่าการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าจากในยุคของการผลิตเพื่อการค้าจะมีความหลากหลายทั้งที่เป็นแบบแผนในการศึกษาสมัยใหม่และการเรียนรู้ในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติ รูปแบบของการสืบทอดทางภูมิปัญญาที่เป็นการสืบทอดจากครูผู้สอนหรือผู้รู้เองทำให้ความหมายทางวัฒนธรรมในเชิงคุณค่าในระบบความคิดที่ผู้ทอผ้ามีให้กับเจ้าของภูมิปัญญา คือ แม่ ย่าหรือยาย เลื่อนหายไป ผู้ทอผ้าจากจะขาดซึ่งระบบความคิดของการเป็นผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษและสำนึกคิดในความเป็นผู้มีภูมิรู้ของบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นผลมาจากอำนาจของความรู้ที่แต่เดิมถูกสร้างจากแม่ ย่าหรือยายถูกเปลี่ยนผ่านไปเป็นของครูและผู้รู้ที่เป็นผู้ถ่ายทอดนั่นเอง

ความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีการทอผ้าจากเพื่อการค้าของชาวไทยยวน

ความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีการทอผ้าจากเพื่อการค้านั้นเกิดขึ้นจากการผสมผสานระบบความคิดเกี่ยวกับการทอผ้าจากในวิถีชีวิตดั้งเดิมกับวิถีการผลิตเพื่อการค้าในระบบตลาด

ระบบความคิดในการทอผ้าจากเพื่อการค้า

เมื่อระบบเศรษฐกิจสังคมทันสมัยใช้ระบบตลาดเป็นกลไกสำคัญในการทำให้สินค้าเกิดการแพร่กระจายสู่ผู้บริโภค ระบบการตลาดในเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจะใช้กลไกในการส่งเสริมการตลาดเพื่อกระตุ้นความต้องการกับผู้บริโภคให้มากที่สุด เมื่อผู้บริโภคเกิดความต้องการและบริโภคสินค้าก็จะทำให้ระบบการผลิตสินค้าดำเนินต่อไปได้ กลไกทางการตลาดที่เกิดขึ้นจึงเป็นความพยายามก่อรูประบบความคิดให้กับคนในสังคมว่าสินค้านั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องบริโภค วิถีชีวิตของคนในสังคมทันสมัยจึงดำรงอยู่ด้วยการพึ่งพิงระบบการตลาด เป้าหมายของระบบการตลาดของสังคมทันสมัยก็คือ การทำให้สินค้าสามารถตอบสนองความต้องการและความปรารถนาของผู้บริโภคให้ได้ นโยบายของการสนองตอบต่อความต้องการและความปรารถนาจึงเป็นการทำให้ผู้บริโภคพอใจในตัวสินค้า ตัวสินค้ามีคุณลักษณะเป็นไปตามความคาดหวังของผู้บริโภค คุณลักษณะที่กล่าวถึงนี้ก็คือ คุณค่าที่สอดคล้องกับแบบแผนทางวัฒนธรรมของสังคมทันสมัยที่ให้ความสำคัญกับการบริโภคความหมายเชิงคุณค่าที่แสดงถึงรสนิยม ภาพลักษณ์ สถานะตำแหน่ง และรูปแบบการดำรงชีวิตของผู้บริโภค ระบบความคิดในการทอผ้าจากเพื่อการค้าจึงเกิดขึ้นภายใต้กรอบของการผลิตผ้าจากให้สนองตอบต่อความหมายเชิงคุณค่าในสังคมทันสมัย

วิถีการทอผ้าจากภายใต้กระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมที่เป็นเจตจำนงของรัฐมีเป้าหมายเปลี่ยนแปลงจากการทอผ้าในวิถีชีวิตสู่การทอเพื่อการค้า เมื่อเป้าหมายการทอเปลี่ยนแปลงไปผู้ทอผ้าภายใต้การจัดกระทำของรัฐจึงต้องปรับเปลี่ยนระบบความคิดที่ใช้ในการทอผ้าใหม่เพื่อให้สอดคล้องต่อวิถีการผลิตเพื่อการค้าในระบบตลาด เพราะหากชาวไทยยวนยังคงระบบความคิดและใช้ความรู้แบบดั้งเดิมก็มิอาจที่จะการทอผ้าจากเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคในสังคมทันสมัยได้ อย่างไรก็ตามการปรับเปลี่ยนระบบความคิดจะมีใช้การเปลี่ยนแปลงแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด หน้ามือเป็นหลังมือ แต่เป็นการปรับเปลี่ยนในลักษณะของการต่อยอดจากระบบความคิดดั้งเดิม ซึ่งก็คือ ในการทอผ้าจากเพื่อการค้าของชาวไทยยวนจะยังคงใช้ระบบความคิดในวิถีการผลิตเพื่อการยังชีพในสังคมประเพณีเป็นหลักแต่จะปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิต คือ ตัวผืนผ้าที่เป็นไปตามความต้องการของผู้บริโภค ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ที่สร้างจากผืนผ้าจากจะเป็นหัวใจสำคัญของการผลิตผ้าจากเพื่อการค้าในสังคมทันสมัย

การทอผ้าจากเพื่อการค้าของชาวไทยยวนในส่วนที่เป็นผ้าชิ้นของสตรียังคงใช้หลักคิดแบบดั้งเดิม คือ กฎเกณฑ์ กติกาในการสร้างวัสดุสิ่งของที่ใช้กับร่างกายมนุษย์โดยยึดโครงสร้างทางกายภาพของร่างกายมนุษย์ตามแนวดิ่งซึ่งเป็นเป็นหลัก ของที่ใช้กับส่วนบนของร่างกายจะไม่ถูกนำมาใช้กับส่วนล่าง และเช่นเดียวกันของที่ใช้กับส่วนล่างของร่างกายก็จะไม่นำมาใช้กับส่วนบน ผ้าชิ้นตีนจกยังคงถูกทอด้วยระบบความคิดดั้งเดิม คือ แบ่งเป็นสามส่วนหัวชิ้น ตัวชิ้น และตีนชิ้น ทอแต่ละส่วนแล้วนำมาเย็บต่อกันเป็นผ้าชิ้น สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปในการทอเพื่อการค้าก็คือ ช่างทอผ้าที่มีฝีมือและความชำนาญสูงจะแบ่งผืนผ้าออกเป็นสองส่วน ทอทีละส่วนแล้วนำมาเย็บต่อกัน ผ้าชิ้นตีนจกที่ทอแบบนี้จึงมีเพียงตะเข็บเดียว การแบ่งผืนผ้าเป็นสองส่วนนอกจากจะทำให้ผืนผ้ามีรอยตะเข็บเพียงรอยเดียวแล้ว ยังทำให้การผลิตผ้าแต่ละผืนสามารถทำได้เร็วขึ้น ไม่ต้องเสียเวลาขึ้นหูกใหม่ ส่วนผ้าชิ้นในแบบอื่น ๆ คือ ชินตา ชินซิว และชินแลจะถูกทอทั้งผืนในคราวเดียวกันไม่แยกทอเป็นส่วน ๆ ทำให้การทอแต่ละผืนเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว ลดขั้นตอนของการนำเย็บต่อกัน จะเห็นได้ว่าการปรับเปลี่ยนระบบความคิดในการทอผ้าจากข้างต้นนั้นเกิดขึ้นจากเป้าหมายของการลดเวลาในการทอผ้าแต่ละผืนให้น้อยลง เพื่อให้สามารถทอผ้าเสร็จได้เร็วที่สุด ซึ่งก็คือการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตตามวิธีการผลิตของสังคมอุตสาหกรรม

ในส่วนของลวดลายในการทอส่วนใหญ่แล้วยังคงทอผ้าโดยใช้ลวดลายดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา มีการพัฒนาลายใหม่ คือ ลายแคทราย แต่ไม่ได้รับความนิยม และที่สำคัญลายดอกแคทรายผู้ออกแบบนำไปจดทะเบียนเป็นลิขสิทธิ์ของผู้ออกแบบตามกฎหมายกติกาในสังคมสมัยใหม่นั้นหมายถึงว่าหากมีการนำลายนี้ไปทอบนผืนผ้า ผู้ทอจะต้องทำความตกลงกับผู้ออกแบบก่อน ไมเช่นนั้นก็จะเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ชาวไทยยวนบ้านดอนทั้งหมดยังคงใช้ลวดลายเก่าที่มีมาแต่โบราณ เป็นต้นว่า ลายดอกเซีย ลายไก่อ้งแก้ง ลายหน้าหมอน ลายไก่อ้งแก้งซ้อนเซีย ลายมะลิเลื้อย ลายหางชะเปา ลายนกคู่กินน้ำร่วมต้น การพัฒนาทางด้านลวดลายผ้ามีเพียงการนำลวดลายแต่โบราณที่ยังไม่นิยมทอมาทอเพิ่มขึ้น รวมทั้งการนำลายประกอบที่มีอยู่จำนวนมากมาผสมกับลายหลัก เพื่อให้ลวดลายผ้ามีความต่างออกไปจากที่เคยทอกันมาเท่านั้น ช่างทอผ้าฝีมือดีคนหนึ่งบอกว่า

ที่นี่เราจะทอแต่ลายโบราณ ไม่มีการคิดลายใหม่ ลายที่คิดใหม่สวยสู้ลายเก่าไม่ได้ คนเลยไม่นิยม ลูกค้าส่วนใหญ่จะนิยมลายโบราณ การทอผ้าจากของไทยยวนเน้นที่ประโยชน์ใช้สอยมากกว่า คือออกแบบผ้าให้เหมาะกับงาน อยู่บ้านใช้ผ้าอย่างหนึ่ง ไปงานแบบหนึ่ง งานเล็กงานใหญ่ก็ต่างกันไป

ในการทอผ้าให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยเป็นวิธีคิดที่สตรีไทยวนใช้ทอผ้ามาแต่เก่าก่อน จากที่สมัยก่อนสตรีไทยวนจะทำนา อยู่บ้าน ไปทำบุญ คนในสังคมสมัยก็เปลี่ยนแปลงไป เป็น อยู่บ้าน ไปทำงานในสำนักงาน ออกงานสังคม วิธีคิดในการทอผ้าจากในสมัยดั้งเดิมกับสมัยใหม่จึงสวมรอยเข้ากันได้เป็นอย่างดี การเปลี่ยนแปลงบนผืนผ้าจึงมีเฉพาะการออกแบบสีล้นบนผืนผ้าให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภคเป้าหมายในสังคมทันสมัยเท่านั้น หญิงผู้หนึ่งที่ทอผ้าเพื่อขายเล่าว่า “ผ้าที่ทอกัน โดยมากจะมีสามแบบ แบบโบราณสำหรับคนสูงอายุ แบบมีสีล้นบ้าง แต่จะไม่ฉูดฉาดมากนัก กับแบบสีสดใสสำหรับสาว ๆ ที่อายุน้อยไม่มากนัก”

ผืนผ้าไทยวนในปัจจุบันจึงมีการแบ่งตามกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มแรกจะเป็นกลุ่มผู้นิยมรูปแบบโบราณซึ่งมักเป็นผู้สูงอายุ สีล้นเป็นสีดั้งเดิม คือ แดง ดำ เขียว เป็นหลัก กลุ่มที่สองเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่ จะมีการเพิ่มสีล้นมากขึ้นไม่ยึดติดกับสีดั้งเดิมแต่ยังเป็นสีที่ไม่ฉูดฉาดมากนัก ส่วนในกลุ่มสุดท้ายจะเป็นกลุ่มวัยผู้ใหญ่ตอนต้น นักธุรกิจ นักบริหารในสังคมทันสมัยที่อายุน้อยไม่มากนัก กลุ่มนี้จะนิยมสีฉูดฉาด เด่น สดใส จะเห็นได้ว่าระบบความคิดในการทอผ้าจากการค้าเกิดขึ้นภายใต้การผสมผสานวิธีการทอผ้าจากแบบดั้งเดิมกับเป้าหมายของการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในสังคมทันสมัย

ความหมายที่สื่อผ่านกระบวนการทอผ้าเพื่อการค้า

ความหมายทางวัฒนธรรมที่สื่อผ่านกระบวนการทอผ้าเพื่อการค้าจะเปลี่ยนแปลงไปตามวิธีการผลิต บางส่วนยังคงดำรงอยู่ตามวิถีชีวิตดั้งเดิมแต่ในบางส่วนเปลี่ยนแปลงไป เช่น ในส่วนของการสร้างเครื่องมือ อุปกรณ์ และเส้นที่ใช้ในการทอผ้าจะใช้วิธีการซื้อจากผู้ผลิตหรือสินค้าที่ผลิตในระบบตลาด ทำให้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของการร่วมมือร่วมแรงไม่ถูกนำมาใช้ในการผลิต ความหมายทางวัฒนธรรมที่สื่อผ่านกระบวนการทอผ้าในเรื่องของการช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทรระหว่างกันจึงไม่เกิดขึ้น จะมีหลงเหลือก็แต่เพียงในบางขั้นตอนคือการขึ้นหูกที่ยังคงเป็นลักษณะของการช่วยเหลือเกื้อกูลแต่ก็เกิดขึ้นในหมู่เครือญาติที่สนิทชิดเชื้อ หรือในหมู่เพื่อนบ้านที่ใกล้ชิด

การสร้างกึ๋นหรือหูกกับความหมายที่เปลี่ยนแปลง

ด้วยเป้าหมายการผลิตผ้าเพื่อการค้าที่เป็นการแลกเปลี่ยนด้วยเงินตราในระบบตลาดส่งผลกระทบต่อระบบความหมายเชิงคุณค่าโลกทัศน์ ระบบความคิด และความสัมพันธ์ทางสังคมของคนไทยวนบ้านดอน บางอย่างสูญหาย บางอย่างถูกผสมผสาน ในขณะที่บางอย่างยังคงดำรงอยู่ ในการทอผ้าในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าชาวไทยวนบ้านดอนยังคงเดินตามแกนของระบบความคิดที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่เดิมชายชาวไทยวนที่มี

คุณสมบัติของการเป็นพ่อบ้านจะต้องมีความสามารถในการสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการจักสาน งานไม้ งานเกษตร การสร้างก่และอุปกรณ์ประกอบ จำพวก ฟืม ตะกอล กระสวยเพื่อใช้ในการทอผ้าถือเป็นอีกภารกิจหนึ่งที่พ่อบ้านจะต้องทำให้แม่บ้าน และลูกสาว แต่ในยุคของการผลิตเพื่อการค้าพ่อบ้านจำนวนมากไม่มีความรู้นี้ การทำโครงที่เป็น หน้าทีของใครก็ได้ที่มีความสามารถในการสร้าง ผู้ที่สามารถสร้างได้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะ ที่เรียกว่า ช่างไม้ ช่างไม้จะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้เครื่องมือทุนแรงที่เป็นผลผลิตจาก วิทยาศาสตร์ เช่น กบไฟฟ้า สว่างไฟฟ้า เครื่องขัดไม้ การสร้างก่ทอผ้าในปัจจุบันมีวิธีการที่ หลากหลาย หากสนิทกันมากก็จะใช้วิธีให้ว่างให้ช่วยทำให้ วิธีนี้มักใช้กับผู้ที่เป้นช่างไม้พอจะมี ความรู้เกี่ยวกับการสร้างก่มาบ้าง เคยทำมาบ้างแล้ว ด้วยความเป็นเครือญาติก็จะทำให้โดยไม่คิด ค่าแรง คนไทยวนที่เป็นเชื้อสายเดียวกันมักจะช่วยเหลือกัน การคิดค่าแรงแบบสังคมสมัยใหม่จะ ทำให้รู้สึกกระดากอาย เพราะการทำให้ไม่ได้ยุ่งยากเหมือนกับการสร้างบ้าน ใช้เวลาไม่นาน ข้อกำหนดที่เป็นที่รับรู้ร่วมกันก็คือ ผู้ร้องขอให้สร้างจะจัดหาไม้ นื้อตมาให้ ในอีกวิธีหนึ่ง คือ วิธีการ จ้างทำ ผู้ทอเป็นผู้กำหนดว่าต้องการก่แบบใดขนาดไหน เล็ก ใหญ่ ผู้รับจ้างก็ต้องแสวงหา ความรู้ที่ว่าด้วยก่ทอผ้าตามแบบที่ผู้ทอกำหนด เมื่อได้องค์ความรู้ก็จะมาประกอบสร้างให้ผู้จ้าง พอใจ การตอบแทนค่าแรงก็จะคิดเป็นเงิน ทั้งในลักษณะของการจัดหาไม้ให้หรือจ้างแบบเบ็ดเสร็จ เหมารวมไม้ ราคาค่าจ้างก็แล้วแต่จะตกลงกัน หากรู้จักคุ้นเคยกันจะคิดแบบเป็นกันเอง หากห่าง หน่อยไม่ค่อยสนิทก็อาจคิดเป็นรายวันตามราคาค่าแรงช่างไม้ที่รับก่อสร้างบ้าน

ตอนที่แรก ๆ ของการทำผ้า หนูให้ญาติที่เป็นช่างทำก่ให้ เขามีความรู้ทางช่าง มี เครื่องมือ ก็ให้เขาช่วยทำให้ ชนไม้ไปให้เขา วันเดียวก็เสร็จ ให้ค่าแรงเขาก็ไม่เอา เขาบอกว่าเราสนิทกันไม่คิดค่าแรงหรอก ก็มันทำไม่ยากอะไร

บางคนที่เขาไม่สนิทเขาจะให้ป็นค่าแรง ตามแต่จะตกลง ไม่แพง ไม่ก็ร้อยบาท ก็คิด แบบกันเอง น้องช่าง ๆ บ้าน ไปให้เขาทำให้ เขาคิดห้าร้อยมั้ง ตอนนั้นสะดวกขึ้นมีคนทำก่ ขายเป็นชุดเลย ที่ตัวเมือง เป็นก่กระตุก ขนาดใหญ่ที่ไว้ทอผ้าผืนทั้งชุดราคา 13,000 บาท แพงเหมือนกันนะ แต่ได้ครบหมด ฟืม ตะกอล กระสวย

ในปัจจุบันเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างก่ทอผ้าก้าวหน้าไปมาก มีคนไทยเชื้อสายจีนคน หนึ่งมีความรู้เรื่องการทอผ้าแบบก่กระตุกแบบในโรงงาน ได้อาศัยความรู้นั้นมารับจ้างสร้างก่ขายใน ทุกรูปแบบที่ถูกค้าต้องการ การสร้างก่ขายในรูปของธุรกิจนี้จะขายพร้อมอุปกรณ์ประกอบ ฟืม ตะกอล และกระสวย การสั่งก็เป็นไปโดยง่ายเพื่อแค่ใช้โทรศัพท์สั่งเท่านั้น ผู้ขายจะสร้างให้ตามความ ต้องการและจัดส่งให้กับผู้ซื้อ หากตกลงซื้อขายหมายความว่าเมื่อนำมาส่งผู้ซื้อก็สามารถทอได้เลย

จะเห็นได้ว่าในวิถีการผลิตเพื่อการค้าของชาวไทยยวนนั้น การสร้างเครื่องมือหลักที่ใช้ทอผ้าและอุปกรณ์ประกอบต่าง ๆ จะถูกสร้างโดยผู้เชี่ยวชาญทั้งที่อยู่ในชุมชนและนอกชุมชน หากมีความสนิทสนมคุ้นเคยกับผู้ทอก็จะใช้วิธีการให้वानให้สร้าง การตอบแทนจะอยู่ในรูปของสินน้ำใจ หากไม่คุ้นเคยจะจะใช้วิธีการจ้าง และกระทำการซื้อโดยตรงจากผู้ผลิตที่ประกอบอาชีพโดยเฉพาะ การสร้างจึงไม่ใช้หน้าที่ของพ่อบ้านอีกต่อไป พ่อบ้านแทบไม่มีส่วนผูกสัมพันธ์กับกระบวนการทอผ้าจากเลย เป็นหน้าที่ของพ่อบ้านจะทำงานนอกบ้านโดยแท้ คือ ทำนาหรือเลี้ยงวัวหรือกระทั่งรับจ้างแรงงาน ความหมายทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงคุณสมบัติของความเป็นพ่อบ้านที่ต้องมีความสามารถในการสร้างหรือหูกให้กับแม่บ้านหรือลูกหลานจึงสูญหายไป

ฝ่ายผสมไหม : เส้นใยแห่งการถักทอเพื่อการค้า

การทอผ้าในวิถีของการผลิตเพื่อการค้าของชาวไทยยวนบ้านดอนมุ้งสอของตอบความต้องการของผู้บริโภค วิถีการทอผ้าจากจึงเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่ใช้เส้นใยฝ้ายที่ปลูกขึ้นเองหรือแลกเปลี่ยนจากชุมชนใกล้เคียง มาเป็นฝ่ายผสมไหมเพื่อให้ผืนผ้าที่ทอมีความโดดเด่นสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค และทั้งหมดจะซื้อจากโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อให้การทอผ้าเป็นไปด้วยความรวดเร็วและเหมาะสมกับการสร้างผืนผ้าจากให้เป็นสินค้าเพื่อขายในระบบตลาด

วิถีการทอผ้าจากในวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยยวนจะทอด้วยด้ายที่ผลิตจากใยฝ้าย ด้ายที่ผลิตจากฝ้ายจะได้มาจากการที่แต่ละครัวเรือนจะปลูกฝ้ายและนำมานั่นเป็นด้ายด้วยระบบของร่วมมือร่วมแรงระหว่างกันของสมาชิกในชุมชน แต่เมื่อมีการรื้อฟื้นการทอผ้าจากเพื่อให้คนในชุมชนใช้ประกอบเป็นอาชีพ ผ้าจากที่ถูกใช้ในวิถีชีวิตถูกแปรสภาพเป็นสินค้าที่แสดงถึงคุณค่าของความเป็นไทย วัตถุดิบจำพวกด้ายและสีย้อมซึ่งเป็นสีย้อมธรรมชาติซื้อได้จากสหกรณ์และสั่งซื้อได้จากแหล่งจำหน่ายอื่น ๆ ซึ่งมีทั้งจากร้านค้าที่นำผ้าไปขาย ตัวแทนขาย หรือสั่งซื้อจากร้านค้าในกรุงเทพฯ ฯ และโรงงานผลิตในจังหวัดขอนแก่น ผู้ขายจะจัดส่งให้ตามความต้องการทางไปรษณีย์จะไม่มีกรปลูกฝ้ายหรือปั่นฝ้ายใช้เองดังที่เคยมาแต่เดิม ในปัจจุบันชาวไทยยวนบ้านดอนทอผ้าจากด้ายที่เป็นเส้นใยฝ้ายผสมเส้นใยไหม นั่นคือ ด้ายที่เป็นฝ้ายจะถูกใช้เป็นเส้นยืน ส่วนที่เป็นไหมจะใช้ในการจกสายและเป็นเส้นพุ่ง สีที่เกิดกับตัวลายจะเป็นมันวาวตามคุณลักษณะของไหม ซึ่งทั้งหมดเป็นการสั่งซื้อจากโรงงานอุตสาหกรรม ภาพของการร่วมมือกันปลูกฝ้าย นำฝ้ายมาช่วยกันปั่นด้ายอย่างสนุกสนานจึงหายไปอย่างสิ้นเชิง กิจกรรมแบบเดิมถูกมองว่าเป็นเรื่องเสียเวลา การทำทุกขั้นตอนแบบดั้งเดิมจะไม่คุ้ม หากมาปั่นฝ้ายเอง ย้อมเอง กว่าทอผ้าจะต้องใช้เวลาหลายเดือน การซื้อด้ายจากโรงงานจะเสียค่าใช้จ่ายไม่มากนักประมาณฝืนละ 300 – 500 บาท แต่จะประหยัดเวลาไปได้มาก เมื่อการได้มาซึ่งด้ายที่ใช้ทอเป็นการซื้อจากภายนอกชุมชน

เช่นเดียวกับการย้อมสีเส้นด้าย ปัจจุบันสีวิทยาศาสตร์เข้ามาทดแทนสีจากธรรมชาติ การย้อมสีแบบวิทยาศาสตร์จะไม่มี ความซับซ้อนอยากได้สีอะไรก็หาซื้อจากตลาดมา ย้อม ความง่ายและสะดวกทำให้ช่างทอผ้าทุกคนหันมาใช้สีวิทยาศาสตร์ ทำให้ไม่มีการใช้ประโยชน์จากต้นไม้ ต้นไม้ประเภทเหล่านี้เริ่มน้อยลง ถูกตัดเลื่อยเป็นไม้กระดานสำหรับปลูกบ้าน ชาวบ้าน นำพื้นที่ที่เคยปลูกต้นไม้มาใช้ประโยชน์อย่างอื่นแทน เช่น เพิ่มพื้นที่ในการทำนา ปลูกต้นมะขาม บ้าง ไม้บ้าง เมื่อเปลือกไม้หายาก สีเคมีวิทยาศาสตร์เข้ามาแทนที่ การย้อมสีแบบธรรมชาติดั้งเดิม จึงเหลือแค่เพียงความทรงจำทางภูมิปัญญา และที่สำคัญภาพของการช่วยเหลือเกื้อกูล ร่วมไม้ ร่วมมือกันที่เกิดจากการใช้ต้นไม้มาย้อมสีฝ้ายก็ไม่ปรากฏให้เห็น ความหมายทางวัฒนธรรมที่สื่อผ่านกระบวนการผลิตผืนผ้าในเรื่องของการร่วมมือร่วมแรง เอื้ออาทรระหว่างกัน ช่วยเหลือเกื้อกูล ร่วมปลูก ร่วมปัน ร่วมกันหาเปลือกไม้เพื่อนำมาย้อมสีด้ายจึงหายไปโดยปริยาย

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในวิถีการทอผ้าจากการค้าชาวไทยยวบ่านดอนทั้งหมด จะใช้เส้นด้ายในการถักทอผ้าจากทั้งหมดจากโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งก็คือการได้มาซึ่งเส้นด้ายนั้น เกิดขึ้นในระบบตลาด ดังนั้นวิถีการผลิตในแบบของการร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูล ตั้งแต่การปลูก ฝ้าย ปั่นฝ้าย หาวสดจากธรรมชาติ และการร่วมกันย้อมสีฝ้ายจึงสูญหายไป นั้นย่อมหมายถึงว่า ความหมายทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงการช่วยเหลือเกื้อกูล ร่วมมือกันในระบบเครือญาติซึ่งแสดงผ่านกระบวนการทอผ้าจากกิจกรรมข้างต้นจะไม่เกิดขึ้น

การทอผ้าจากการค้า : ความหมายของการประกอบอาชีพของสตรี ไทยยวน

ความหมายทางวัฒนธรรมที่แสดงผ่านกระบวนการทอผ้าในวิถีการผลิตเพื่อการค้าของสตรีไทยยวนสื่อความหมายถึงการเป็นผู้หญิงไทยยวนหรือแม่บ้านที่ประกอบอาชีพเพื่อช่วยพ่อบ้านหารายได้ ความหมายของการเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่แสดงผ่านวิถีการผลิตผืนผ้าเพื่อสนองตอบต่อการบริโภคในวิถีชีวิตจึงเปลี่ยนไปเป็นสตรีที่ช่วยเหลือครอบครัวในการสร้างรายได้ จากเป้าหมายการผลิตเพื่อขาย ผู้ทอผ้าจากชาวไทยยวบ่านดอนจึงมุ่งที่จะทอผ้าให้เสร็จเป็นผืนผ้า โดยเร็ว เพื่อนำไปสู่การขายในระบบตลาด

ในวิถีชีวิตของชาวไทยยวนดั้งเดิม การที่สตรีชาวไทยยวนมีความสามารถในการทอจะสื่อความหมายถึงคุณสมบัติของการเป็นสตรีที่เพียบพร้อมที่จะเป็นแม่บ้านแม่เรือนด้วย เจตจำนงของการผลิตผ้าเพื่อใช้สอยในครัวเรือน แต่เมื่อต้องผลิตผืนผ้าจากให้เป็นสินค้าเพื่อขายในระบบตลาดการทอผ้าของสตรีจะสื่อถึงความเป็นคนทำงานช่วยเหลือพ่อบ้านในการสร้างรายได้ที่เป็นเงินตราเพื่อใช้จ่ายในครอบครัว วิถีการทอผ้าในชุมชนไทยยวบ่านดอนในยุคของการผลิตเพื่อ

การค้ามีความต่างกับวิธีดั้งเดิมค่อนข้างมาก แต่เดิมชาวไทยยวนจะทอดผ้าจากในเวลารว่างจากการทำหน้าที่แม่บ้านและช่วยเหลือพ่อบ้านทำนา แต่ในปัจจุบันพวกเขาเหล่านั้นจะไม่ทำนาแต่จะทอดผ้าเป็นอาชีพหลัก การทอดจะเริ่มทอดทันทีที่เสร็จจากภารกิจทางครอบครัว และจะทอดไปเรื่อย ๆ โดยไม่จำกัดช่วงเวลาที่แน่นอน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างเดียว คือ ทอดผ้าให้เสร็จในเวลาเร็วที่สุด เพราะนั่นหมายถึงการได้เงินมาใช้จ่ายในครอบครัว ผู้ทอดผ้าชาวไทยยวนเกือบทุกคนจะทุ่มเทเวลาส่วนใหญ่ให้กับการทอดผ้า บางคนใช้เวลาในการทอดผ้าแต่ละวันถึง 15 ชั่วโมง บางคนก็ 8 ชั่วโมง บางคนก็ 6 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยแล้วผู้หญิงไทยยวนบ้านดอนใช้เวลาทอดผ้าประมาณ 8 -10 ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งหมายความว่าชาวไทยยวนใช้เวลาในการทอดผ้าทั้งกลางวันและกลางคืน หากเดินทางเข้าสู่ชุมชนบ้านดอนในเวลากลางคืนจะพบว่าชาวไทยยวนนั่งทอดผ้ากันโดยทั่วไปด้วยการอาศัยไฟฟ้าส่องสว่าง ในบางรายมีความละเอียดมากโดยใช้มุ้งขนาดใหญ่ครอบก็ทอดผ้าทั้งหลังเพื่อไม่ให้ยุงรบกวนขณะทอดและป้องกันแมลงที่ตอมไฟตกลงบนผืนผ้าที่ทอด แมลงขนาดเล็กหากตกลงมาแล้วไปขวางเส้นด้ายโดยที่เราไม่ทันสังเกตจะทำให้ผ้าไม่แน่น หญิงไทยยวนผู้หนึ่งที่ใช้วิธีข้างต้นเล่าว่า

ใช้เวลากลางคืนทอดผ้า เกือบทุกคืนจะทอดผ้าถึงสี่ทุ่มหรือห้าทุ่มส่วนใหญ่จะห้าทุ่ม โดยเฉพาะตอนเร่งทอดให้ลูกค้าที่สั่งผ้า เมื่อรับว่าจะทำให้เสร็จก็ต้องเสร็จ ทอกลางคืนเย็นสบายดี ไม่ค่อยร้อน แต่จะมียุงมาก บางวันมีแมลงมาตอมไฟ ตกมาบนลายผ้า ขว้างเส้นด้าย ทำให้ผ้าไม่แน่น จะระวังเรื่องนี้มาก ใช้มุ้งครอบก็ทั้งหลังจะช่วยเรื่องนี้ได้ ทอดผ้าจากเป็นงานละเอียด ต้องพิถีพิถันมากในทุกเรื่อง

จะเห็นได้ว่าชาวไทยยวนบ้านดอนใช้เวลาในการทอดผ้าเท่ากับหรือมากกว่า ชั่วโมงการทำงานของคนในสังคมทันสมัยที่ทำงานในสำนักงานหรือในโรงงานอุตสาหกรรม การทุ่มเทอย่างมากให้กับการทอดผ้าก็เพื่อเป้าหมายของการทอดผ้าผืนนั้นให้เสร็จเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ การทอดผ้าได้เร็วก็คือการได้เงินเร็ว กล่าวคือสตรีผู้ทอดผ้าชาวไทยยวนจะต้องทอดผ้าให้เสร็จเร็วที่สุดเพื่อนำผ้าไปขายให้กับผู้ชาย ซึ่งเป็นการนำผืนผ้าไปแลกเปลี่ยนเป็นเงินตรามาใช้จ่ายในวิถีชีวิต ความหมายทางวัฒนธรรมที่สื่อผ่านสตรีไทยยวนที่ทอดผ้าจึงเปลี่ยนแปลงจากผู้มีคุณสมบัติของการเป็นแม่บ้านแม่เรือนสู่ความเป็นสตรีที่ประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้าน : ศูนย์สาธิตและแสดงสินค้า

ในวิถีการผลิตผ้าจากเพื่อการค้าการส่งเสริมการขายเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะกระตุ้นให้ลูกค้าเป้าหมายมีความต้องการที่จะบริโภคสินค้า เมื่อมีการผลิตสินค้าก็ต้องมีการแพร่กระจายสินค้าสู่ผู้บริโภค ระบบการตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าผ้าจากจึงมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากระบวนการผลิต หน่วยงานของรัฐได้จัดการสร้างศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านให้กับชุมชนบ้านดอน

ในปี 2535 ด้วยเป้าหมายของการเป็นศูนย์รวมเพื่อให้ชาวบ้านมาทอดผ้าร่วมกัน แต่ในภาพแห่งความเป็นจริงศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านถูกสร้างขึ้นภายใต้กรอบความคิดของการส่งเสริมการขายในระบบการตลาดสมัยใหม่ เพื่อเป็นศูนย์สาธิตการทอดผ้าให้กับนักท่องเที่ยวและลูกค้าที่มาเลือกซื้อผ้า เมื่อนักท่องเที่ยวหรือลูกค้ามาเยี่ยมชมหรือเลือกซื้อผ้าจะได้เห็นภาพบรรยากาศที่ชาวบ้านทอดผ้า เพื่อแสดงให้เห็นกระบวนการทอดที่มีความยากซึ่งจะเป็นการเพิ่มมูลค่ากับผืนผ้า การให้ชาวบ้านมาทอดผ้าที่ศูนย์ ฯ จึงเท่ากับการจัดแสดงกรรมวิธีการผลิตเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแสดงสินค้าผ้าจากให้กับลูกค้า เพื่อทำให้เกิดความพึงพอใจ และสร้างความหมายเชิงคุณค่าให้กับสินค้าผ้าจากซึ่งจะนำไปสู่การบริโภคต่อไป ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านจึงมิได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน แต่จะมีเป้าหมายเพื่อเป็นสถานที่แสดงสินค้าและกรรมวิธีการผลิตเพื่อสร้างมูลค่าให้กับตัวสินค้าผ้าจาก นัยยะที่เป็นความหมายของศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านก็คือการเป็นตัวแทนที่สื่อความหมายเชิงคุณค่าต่อผืนผ้าจากมากกว่าที่จะเป็นศูนย์รวมทางภูมิปัญญาของชุมชน

เรื่องราวของผ้าจากบ้านดอนในปัจจุบันมีความซับซ้อนซึ่งแน่นอนว่ากิจกรรมทอดผ้าจากที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษไทยวนที่เกิดขึ้นในขณะนี้มีความต่างกับผ้าจากดั้งเดิม และที่สำคัญการทอดผ้าจากมีเป้าหมายเพื่อขายในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าเป็นด้านหลัก ดังนั้นจึงมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องมากมายที่จะทำให้ผ้าจากเป็นสินค้าที่ลูกค้าเลือกที่จะบริโภค หากเดินเข้าสู่ชุมชนบ้านดอนจะพบกับตึกรูปทรงสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ เมื่อเดินเข้าไปในตึกจะเป็นห้องโถงโล่งตรงกลางห้องจะมีราวแขวนผ้าแบบต่าง ๆ ซึ่งมีลวดลาย สีสันสวยงามคาดคะเนได้ประมาณ 30 ผืน ภายในศูนย์ ฯ มีผู้หญิงคนหนึ่งแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าแบบที่อยู่กับบ้านซึ่งเป็นเสื้อผ้าที่ผลิตขายตามตลาดนัดทั่วไปนั่งทอดผ้าเพียงผู้เดียว มีเพียงเสียงเพลงลูกทุ่งจากวิทยุชุมชนเป็นเพื่อน ทั้ง ๆ ที่ในศูนย์ ฯ มีกี่ทอดผ้าเกือบ 10 ตัว จากการสนทนาสตรีผู้นั้นเล่าว่าผ้าที่แขวนนั้นแขวนโชว์เพื่อให้ลูกค้าที่มาเยี่ยมชมศูนย์หรือมาเพื่อเป้าประสงค์ของการแสวงหาผ้าสักชิ้นหนึ่งหรือหลายชิ้นเพื่อนำไปใช้ในโอกาสพิเศษได้เลือกซื้อ สตรีผู้นี้เล่าว่าที่สามารถทอดผ้าจากได้นั้นเป็นเพราะได้เรียนมาจากโรงเรียนชุมชนวัดบ้านดอน น้ำเสียงแสดงถึงความภาคภูมิใจว่าเป็นเพียงคนเดียวเท่านั้นที่เรียนทอดผ้าจากจากโรงเรียนแล้วเอาความรู้ที่ได้มาประกอบเป็นอาชีพ เพื่อน ๆ ที่เรียนด้วยกันไปเรียนต่อและไปประกอบอาชีพอื่นกันหมด เธอจึงเป็นเสมือนตัวแทนที่เป็นผลผลิตของการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าจากจากโรงเรียน การที่นั่งทอดผ้าอยู่เพียงคนเดียวนั้นเนื่องมาจากสมาชิกส่วนใหญ่ทอดผ้าอยู่กับบ้าน

สมาชิกของศูนย์ ฯ ส่วนใหญ่จะทอดผ้าอยู่กับบ้านมากกว่าที่จะมาทอดที่ศูนย์ ฯ แต่ละคนจะมีภาระทางครอบครัว ดูแลบ้าน และดูแลลูก พ่อแม่ ตัวหนูเองมีครอบครัวแล้วแต่ยัง

ไม่มีลูก จึงไม่มีการทางครอบครัวเลยรับเป็นเลขานุการกลุ่มดูแลศูนย์ ฯ และขายผ้าให้กับลูกค้าที่มาซื้อ

สตรีผู้นี้เล่าว่าทอผ้าเป็นอาชีพหลักช่วยสามีซึ่งมีอาชีพขายรถมอเตอร์ไซด์ที่ตัวอำเภอ ทำอาชีพอื่นไม่ไหว ทำนาเหนื่อย และรายได้ไม่คุ้ม สู้ทอผ้าไม่ได้ ทำงานในร่ม รายได้แน่นอน ขยันทอเสร็จเร็วก็มีเงินเร็ว หากซื้อเกียจหรือทอตามสบายก็ได้เงินช้านิดหน่อย ในขณะที่รับหน้าที่ดูแลศูนย์ ฯ ก็ไม่ได้ปล่อยเวลาให้เสียไปทอผ้าไปด้วย ระหว่างการสนทนาเธอผู้นี้หยุดการทอผ้า เมื่อใกล้จบการสนทนาเธอบอกถึงเหตุผลที่ไม่สามารถทอผ้าขณะพูดคุยได้เนื่องจากการทอผ้าจากต้องใช้สมาธิมาก จิตใจต้องจดจ่ออยู่กับการทอ หากใจลอยหรือสมาธิวอกแวกแล้วโอกาสที่จะทอผิดมีสูงมาก หากทอผิดแล้วต้องรื้อส่วนที่ทอผิดออกทอใหม่ซึ่งเสียเวลามาก

ตลอดเวลาการสนทนาซึ่งนานเกือบสองชั่วโมงในศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านแห่งนี้ ก็ยังคงไม่ปรากฏว่าจะมีวิ่วแววว่าจะมีลูกค้ามาเลือกหาซื้อผ้าแม้แต่สักรายเดียว

สมัยก่อนจะมีลูกค้าเข้ามาดูผ้าเยอะ มาเป็นคันรถบัสเลย แต่พอมีปัญหาทะเลี่ยงยึดโรงพยาบาลราชบุรีและเหตุยิงรถนักเรียนที่บ้านคาก่อนถึงสวนผึ้ง ก็ไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวเข้ามา ลูกค้าส่วนใหญ่ที่มาตอนนี้จะเป็นคนที่อาศัยในตัวเมือง และพวกที่รู้ว่าผ้าจากที่สวยและมีมือดีจะต้องเป็นผ้าจากที่ทอจากชุมชนนี้

สภาพที่เงียบเหงาซบเซาข้างต้นเกิดขึ้นกับศูนย์ ฯ แห่งนี้เป็นเวลานานหลายปีแล้ว เหตุของความซบเซาอีกประการหนึ่งนั้นเป็นผลมาจากการที่ชุมชนบ้านดอนอยู่ห่างไกลจากตัวเมืองมากและคนทั่วไปโดยเฉพาะคนที่มาจากกรุงเทพและต่างถิ่นยังไม่ค่อยรู้จักและเข้าใจว่าผ้าจากที่แท้จะต้องเป็นผ้าที่ทอจากชุมชนที่อยู่ในเขตอำเภอเมือง เธอกล่าวด้วยน้ำเสียงที่แสดงถึงความน้อยเนื้อต่ำใจและยอมรับสภาพที่เป็นอยู่ว่า

คนทางเมืองเขาจะเข้ามาทำไม ไกลก็ไกล ในเมืองก็มีขาย จะมาทำไม เราทอผ้าเสร็จก็เลยต้องไปขายที่ชุมชนในเมือง ร้ายขายผ้าที่โนนเลยมีผ้าให้เลือกมาก ศูนย์ ฯ เราผ้าเลยมีน้อย คนมาที่เราให้เลือกละยังทำให้ไปเลือกซื้อที่ศูนย์ ฯ ในเมืองกันใหญ่ ของเราเลยไม่ค่อยมีคนมาซื้อ เมื่อไม่ค่อยมีคนมาซื้อคนในหมู่บ้านที่ทอผ้าเสร็จเลยต้องนำผ้าที่ทอเสร็จแล้วไปขายที่โนน

ผลจากการสร้างศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อเป็นสถานที่สาธิตการทอผ้าและเป็นที่ตั้งของร้านค้าเพื่อจำหน่ายผ้าจาก ภายใต้การจัดการของรัฐผ่านตัวแทน คือ พัฒนาการ ส่งเสริมให้กลุ่มสตรีแม่บ้านไทยยวนรวมกลุ่มขึ้นเพื่อบริหารจัดการศูนย์ ฯ การรวมกลุ่มจะเป็นไปโดยสมัครใจ ศูนย์ ฯ ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นกลุ่มแม่บ้านกว่าร้อยคน การเข้าเป็นสมาชิกจะเป็นไปด้วย

ความสมัครใจ ส่วนใหญ่ของสมาชิกจะทอดผ้าจาก มีเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่ไม่ได้ทอดผ้าจาก สมาชิกแต่ละคนจะถือหุ่นคนละหนึ่งหุ่นขึ้นมูลค่าหุ่นละหนึ่งร้อยบาท ถึงปีจะมีการปันผลจากยอดซื้อด้ายและผลประกอบการขายผ้าจาก ส่วนใหญ่สมาชิกของศูนย์ ฯ จะถือหุ่นคนละหนึ่งหุ่น ดังนั้นทุนหมุนเวียนที่จะใช้ในกิจการค้าขายผ้าของศูนย์ ฯ ที่ได้จากการระดมทุนจากสมาชิกจะมีแค่เพียงหมื่นกว่าบาทเท่าทุนเริ่มต้นที่มีอยู่หากจะซื้อผ้าจากสมาชิกหากเป็นชิ้นตาจะได้ 10 ผืน หากเลือกซื้อชิ้นตีนจกจะได้เพียง 3 ผืน หรือหากเลือกซื้อชิ้นจกทั้งผืนจะได้เพียงผืนเดียว นี่เองที่เป็นเหตุให้ผ้าในศูนย์ ฯ มีน้อยเมื่อปีที่ผ่านมาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดอนได้จัดสรรเงินยืมให้กับกลุ่มแม่บ้านจำนวน 200,000 บาท ทำให้กลุ่ม ฯ มีโอกาสซื้อผ้าจากสมาชิกมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามผ้าที่มีอยู่ในศูนย์ ฯ ยังมีจำนวนที่เทียบไม่ได้กับที่สหกรณ์ผ้าจากที่อยู่ในชุมชนที่ใกล้กับอำเภอเมือง คาดคะเนดูแล้วอาจมีจำนวนแค่เพียงหนึ่งในสามเท่านั้น นี่เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้บริโภคหลังจากมาซื้อครั้งแรกแล้วโอกาสที่จะมาอีกค่อนข้างน้อย เพราะมาไกลแล้วยังมีสินค้าให้เลือกน้อยแถมราคายังไม่แตกต่างกันอีกด้วย ผลจากการดำเนินการของศูนย์ ฯ กระทั่งเป็นลูกโซ่ ขายผ้าได้น้อยไม่มีเงินหมุนเวียน เมื่อไม่มีเงินหมุนเวียนก็ไม่มีเงินซื้อผ้าจากชาวบ้าน ซื้อได้น้อยมากเมื่อเทียบกับสมาชิกที่มีถึงร้อยกว่าคน

การประกอบกิจการของศูนย์ ฯ จึงลุ่ม ๆ ดอน ๆ ระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกก็พลอยเปราะบางไปด้วย เรื่องราวที่เกิดขึ้นนับว่าส่งผลกระทบต่อการเกาะเกี่ยวระหว่างหมู่พลแม่บ้านไทยยวนเป็นอย่างยิ่ง ความขัดแย้งทางความคิดในการดำเนินงานศูนย์ ฯ เกิดขึ้นอยู่เนื่อง ๆ เริ่มมีการเกียจคร้านมานั่งทอดผ้าที่ศูนย์ ฯ เพื่อดูแลศูนย์ ฯ และขายผ้าให้กับลูกค้าที่มีมาบ้างประปราย การร่วมมือร่วมแรงตลอดจนระดมความคิดเพื่อจะนำพาศูนย์ ฯ ให้พ้นจากสภาวะลุ่มดอน ๆ เกิดขึ้นน้อยมาก ในส่วนของสมาชิกก็ไม่สามารถรอการซื้อผ้าจากศูนย์ ฯ ส่วนใหญ่จึงต้องดิ้นรนโดยการนำผ้าไปขายที่ร้านขายผ้าในชุมชนอื่นที่คนมาซื้อมาก แม่บ้านไทยยวนท่านพูดขึ้นด้วยน้ำเสียงขอร้องบอกเหตุความจำเป็นเพื่อทำความเข้าใจกับเพื่อนสมาชิกว่า

หากซื้อผ้าพี่ไม่ได้ก็อย่ามากันพี่ไว้เลย ปล่อยให้พี่ไปเถอะ พี่ทอเสร็จพี่ก็อยากได้ดั่งส์ ที่โน่น (ชุมชนที่ค้าผ้าในเขตอำเภอเมือง-ผู้วิจัย) เขาอยากซื้อของพี่ เขาโทรมาให้พี่เอาผ้าไปขาย พี่ต้องไป หากซื้อได้เมื่อไหร่ มาบอกพี่ พี่จะขายให้

ในโลกทุนนิยมทุกวันนี้เงินตราที่จะใช้แลกเปลี่ยนให้ได้มาซึ่งสรรพสิ่งที่ใช้ในชีวิตรประจำวัน บิบบังคับคนให้ต้องดิ้นรนทุกวิถีทาง แม้กระทั่งความเป็นกลุ่มพวก หากว่าความเป็นกลุ่มพวกไม่สามารถสนองตอบผลบางอย่างที่เป็นความจำเป็นเฉพาะตน ระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าขายผ้าได้ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจืดจาง ต่างคนต่างอยู่มากขึ้น ความหมายทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ไทยยวนบ้านดอนที่มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว ร่วมแรงร่วมใจ

กัน ทำงานร่วมกันมีปรากฏให้เห็นไม่มากนัก จะมีอยู่อย่างเข้มข้นก็เพียงการรวมเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีความสนิทสนมเป็นเครือญาติใกล้ชิดเท่านั้น

การรวมกลุ่มทอและขายผ้า : การสื่อความหมายถึงความสัมพันธ์แบบ เกื้อกูลในวิถีการผลิตเพื่อการค้า

ถึงแม้ว่าการดำรงอยู่ของชาวไทยยวนบ้านดอนจะถูกระบบคิดที่ว่าด้วยเศรษฐกิจเพื่อการค้าเข้าคุกคามเช่นไร คนส่วนหนึ่งก็ยังยึดถือวิถีการอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพิงอิงกัน ไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน ไม่แข่งขันช่วงชิงเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินตราโดยไม่คำนึงถึงมนุษยธรรมของการอยู่ร่วมกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลในวิถีการผลิตผ้าจกเพื่อการค้าทำให้ความหมายทางวัฒนธรรมที่แสดงผ่านวิถีการผลิตยังคงสื่อความหมายถึงการร่วมมือร่วมแรงในการทำกิจกรรมร่วมกันยังคงหลงเหลืออยู่บ้างเพียงแต่อาจจะเจือจางไม่เข้มข้นในแบบที่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิม ด้วยเหตุที่ชุมชนบ้านดอนอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง การเปลี่ยนแปลงสู่วิถีการผลิตเพื่อการค้าในระบบตลาดจึงมิได้เดินเข้าสู่วัฏจักรของการผลิตในสังคมอุตสาหกรรมเต็มรูปแบบ ซึ่งก็คือ คนทอผ้ายังคงยึดถือแบบแผนการดำรงอยู่ในสังคมประเพณี สำเนียงร่วมของความเป็นเครือญาติก็มีได้จางหายหมดเสียทีเดียว

หากวิเคราะห์ตามองค์ประกอบของระบบตลาด ชุมชนบ้านดอนจะเสียเปรียบในเรื่องของทำเลที่ตั้งที่อยู่ห่างไกล ลูกค้าเข้าถึงสถานที่ขายได้ยาก โอกาสในการขายจะมีน้อยตามไปด้วย ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านจึงมีอาจจะขายสินค้าผ้าที่สมาชิกผลิตได้ทัน และประกอบกับทุนหมุนเวียนของศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านบ้านดอนมีไม่เพียงพอที่จะซื้อผ้าที่ชาวบ้านทอได้ทั้งหมด สมาชิกส่วนใหญ่จึงต้องนำผืนผ้าจกที่ทอเสร็จแล้วขายให้กับสหกรณ์และร้านค้าผ้าที่ชุมชนในเขตอำเภอเมือง ด้วยระยะที่ห่างไกลจากตัวเมืองถึง 40 กิโลเมตร ห่างต่างคนต่างเดินทางไปขายผ้าจะทำให้เสียค่าใช้จ่าย ชาวไทยยวนที่ทอผ้าในชุมชนบ้านดอนจึงจัดการกับข้อจำกัดข้างต้นโดยการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มย่อย บางกลุ่มก็เป็นกลุ่มเล็ก 3 -4 คน บางกลุ่มจะเป็นกลุ่มใหญ่ 10 คนขึ้นไป กลุ่มที่เกิดขึ้นเป็นกลุ่มสมัครใจ เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เจกเช่นผู้อาวุโสที่เป็นผู้นำทางความคิด (Opinion leader) ผู้นำกลุ่มจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการติดต่อขายผ้า รับสั่งทอผ้าจากลูกค้ากับผู้ซื้อ ผู้ที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นตัวแทนกลุ่มได้จะต้องเป็นผู้ที่มีฝีมือ ทอผ้า ประณีตเป็นที่ถูกใจของเจ้าของร้านผ้าในเขตอำเภอเมือง และที่สำคัญจะต้องรู้จักคุ้นเคยกับผู้ขายด้วย ผู้นำกลุ่มจะมีความใกล้ชิดกับสมาชิกกลุ่ม จะรู้ถึงฝีมือ ความถนัด เวลาที่ใช้ในการทอแต่ละผืน รายละเอียดเกี่ยวกับสมาชิกจะทำให้ผู้นำกลุ่มสามารถบริหารจัดการทอผ้าได้ เช่น เมื่อมีงานสั่งจากร้านผ้าซึ่งจะกำหนดรายละเอียดไม่ว่าจะเป็นเรื่องลาย สีส้น และที่สำคัญคือเวลา ผู้นำกลุ่มจะสามารถกำหนด

งานชิ้นนั้นให้กับสมาชิกคนใดเป็นผู้ทอเพื่อให้เสร็จตามกำหนด คำถามที่สำคัญคือแล้วผู้นำกลุ่มได้อะไรเป็นคำตอบแทน ผู้นำกลุ่มคนหนึ่งวัยสี่สิบเศษเล่าว่า

คนที่อยู่ในกลุ่มส่วนใหญ่ ก็เป็นญาติ เป็นเพื่อนบ้านกัน ทอผ้าเสร็จก็อยากขาย ต่างคนต่างเอาผ้าไปขายมันไม่คุ้ม เสียเวลา และค่าเดินทาง ครั้งหนึ่งก็ไม่ต่ำกว่าร้อยละยี่สิบ เวลาจะไปขายหากไม่ใช่ผ้าสั่งเขาจะฝากเราไป เขาจะบอกเสร็จว่าเขาต้องการขายราคาเท่าไร หากมีการต่อรองจะขายราคาไหน เวลาไปขายก็จะบอกราคาสูงไว้ให้เจ้าของร้านต่อ หากเขาไม่ต่อก็ถือว่าเป็นโชค คือขายได้แพงกว่าที่คนทอตั้งใจจะขาย

แล้วแต่เขาจะให้ ไม่เคยเรียกร้อง ช่วยเหลือกันดีกว่า เราช่วยเขาเขาช่วยเรา คิดว่าได้เงินจากพวกเขามาก ๆ เดี่ยวเราก็ใช้หมดแล้วก็ไม่รวย ความรู้สึกดี ๆ ต่อกันมันซื้อไม่ได้ แต่เขาก็ให้เป็นค่าน้ำมันรถนะ จะเป็นที่รู้จักกัน เขาคงบอกต่อ ๆ กัน บางคนก็ให้ร้อยละยี่สิบ บางคนก็ให้ร้อยละสิบ หากขายได้แพงกว่าที่เขาตั้งใจมากเขาก็จะให้สองร้อยละ หากมีคนฝากหลายผืนก็จะบอกว่าเอาร้อยเดียวทุกคน

ไปขายแต่ละครั้งจะเอางานที่ลูกค้ามาด้วย จำพวกด้าย สีย้อม พอมาก็จะมาจ่ายงานให้สมาชิก เราก็ไม่ได้คิดอะไร เขามีงานทำ ได้เงิน ลำพังเราก็ทำไม่ทัน

ถึงแม้ว่าเงินตราจะเข้าครอบงำวิถีการดำรงของคนไทยยวนเช่นไร ความมีน้ำใจระหว่างกันที่มีฐานจากความรักคิดในเรื่องของการช่วยเหลือเกื้อกูล พึงพึงระหว่างกันก็ยังคงไม่ถูกทำลายเสียหมดทีเดียว ยังคงมีอยู่มาบ้างน้อยบ้าง สตรีไทยยวนคนเดิมยังบอกถึงความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างคนรุ่นเธอพร้อมทั้งแสดงอาการเป็นห่วงคนรุ่นต่อไปว่า

บ้านพี่แถบหมื่นนี้ไม่ได้เลยนะเรื่องช่วยกันนี้ เราช่วยกันตลอด เราไม่ค่อยมีตังค์นะ แต่เราดูแลกัน ขาดข้าวสารเราหยิบยืมกัน ขาดกะปิ น้ำปลาเราให้กัน คนข้างบ้านไปคลอดลูกที่โรงพยาบาล ไม่มีคนเฝ้า พี่ยังไปเฝ้าให้เลย อยู่สามสี่วันพี่เฝ้าให้แบบนี้ดิเนะ พอเราเดือดร้อนเขาก็มาเต็มที่เลย เรื่องทอผ้านี้ไม่ต้องห่วง ขึ้นหูกบอกใครใครก็มาช่วย แค่ว่าโกนบอกลูกเข้านั้นเดี๋ยวก็เดินแล้ว มันอย่างนี้มีความสุข เปื่อก็กี่มาคุยกัน เราจะไม่ค่อยมีเรื่องเครียดนะ

คนรุ่นฉันยังคงช่วยเหลือกันอยู่ แต่รุ่นลูกนี่ซิ ไม่เอาเลย ตัวใครตัวมัน อนาคตไม่รู้จะเป็นยังงัย ยิ่งไปเรียนในเมืองด้วยแล้ว กลับมายังแยะ ไม่ให้ไปก็ไม่ได้

การรวมกลุ่มอีกลักษณะหนึ่งที่ปรากฏในชุมชนบ้านดอน ก็คือ การรวมกลุ่มขนาดเล็ก ผู้นำกลุ่มเล่าว่ากลุ่มของเธอเป็นกลุ่มเล็ก ทอผ้าร่วมกับญาติพี่น้องที่อยู่บ้านตรงกันข้าม เราจะ

ใช้วิธีร่วมกันทำงานโดยทอดผ้าจากแบบสามชิ้นเอามาเย็บต่อกัน ฝีมือเราทั้งสามคนใกล้เคียงกัน จะทอดคนละส่วนแล้วนำมาเย็บต่อกันเป็นผืน

พี่จะทำงานสามคน ฝีมือเราใกล้เคียงกัน พี่จะเป็นคนกำหนดรายละเอียด สี ลาย จัดการเรื่องด้ายทั้งฝ่ายและไหม ขึ้นหูกให้ แต่เขาก็ช่วยนะ ขายผ้าได้ก็จะหักค่าด้าย ค่าน้ำมัน เหลือก็แบ่งกัน ผืนหนึ่งก็ได้คนละสองพันกว่าบาท เวลาแบ่งกันเขาก็จะให้พี่ได้มากกว่าเขาสองสามร้อย เขาบอกว่าพี่เป็นคนจัดการเขาให้พี่ได้มากกว่า ใช้เวลาเดือนหนึ่งน่าจะเสร็จ

จะเห็นได้ว่าในวิถีการผลิตเพื่อการค้าของชาวไทยยวนบ้านดอนมิได้เป็นการผลิตในแบบทุนนิยมที่เป็นการแข่งขันเพื่อขายสินค้าให้ได้มากที่สุดเพื่อเป้าหมายของการสร้างกำไรสูงสุด แต่จะเป็นการผสมผสานวิถีการผลิตแบบดั้งเดิมกับสมัยใหม่ด้วยการรวมกลุ่มในหมู่เครือญาติ และเพื่อนบ้านเพื่อผลิตและขายผ้า การรวมกลุ่มในการทอดผ้าและขายผ้าจึงเป็นการดำรงอยู่ของระบบความสัมพันธ์แบบช่วยเหลือเกื้อกูลในวิถีของการผลิตเพื่อการค้าในสังคมทันสมัย

ความเป็นผู้มีภูมิรู้ : ความหมายที่สื่อแสดงผ่านกระบวนการทอดผ้าจากการค้า

การถักทอดผ้าจากในวิถีชีวิตดั้งเดิมผู้ทอดผ้าจะสามารถสร้างสรรค์ผืนผ้าตามที่ตนเองปรารถนา ผืนผ้าที่สวยงาม ประณีตจึงสื่อความหมายถึงความเป็นแม่บ้านแม่เรือนและเป็นผู้มีภูมิรู้ แต่เมื่อวิถีการผลิตผ้าจากของชาวไทยยวนบ้านดอนจะเปลี่ยนแปลงสู่การผลิตเพื่อการค้าที่ต้องสนองความต้องการของผู้บริโภคเป็นด้านหลัก ผู้ทอดผ้าจึงมีอาจทอดผ้าในแบบที่ยึดตนเองเป็นหลักได้อย่างเต็มที่ การทอดผ้าจากการค้าจะเกิดขึ้นภายใต้วิถีการผสมผสานระหว่างความต้องการของลูกค้ากับศิลปะที่เป็นตัวตนของผู้ทอดผ้า ซึ่งจะมีสองลักษณะ คือ การทอดผ้าตามความต้องการของผู้ชายกับตามความต้องการของผู้ซื้อโดยตรง ในการทอดตามความต้องการของผู้ชายจะเกิดจากการที่ผู้ทอดนำผ้าที่ทอเสร็จแล้วขายให้กับผู้ชาย ผู้ชายจะเป็นผู้กำหนดว่าขึ้นต่อไปที่อยากมีไว้โชว์ให้ลูกลูกค้าเลือกจากเป็นแบบใด โทนสีไหน ลวดลายใด ผู้ชายจะกำหนดจากผ้าจากเดิมที่มีอยู่ในร้าน ผ้าจากชิ้นใหม่จะต้องมีความแตกต่างกับที่มีอยู่ หากผืนเดิมยังขายไม่ได้เมื่อผืนใหม่มาจะต้องไม่เหมือนกันเพื่อให้เกิดความหลากหลายในตัวสินค้า ในส่วนของการทอที่เกิดจากการสั่งของลูกค้าโดยตรงมักจะเกิดขึ้นกับผู้ทอที่ฝีมือดีเยี่ยม เมื่อผู้บริโภคมาเลือกซื้อแล้วผ้าที่มีอยู่ไม่ถูกใจผู้ชายจะให้เลือกจากรูปภาพที่ถ่ายเก็บไว้ หากลูกค้าพอใจเลือกจะสั่งให้ผู้ทอทอให้ ด้วยความที่ผู้ชายจะคุ้นเคยกับผู้ทอดผ้าทุกคน จึงรู้ถึงฝีมือและความสามารถในการทอ จนสามารถกำหนดเวลาเสร็จให้กับลูกค้าได้ ในการสั่งทอผู้ชายจะเรียกเงินมัดจำจากผู้ซื้อจำนวนหนึ่ง แต่ในทางตรงข้าม

ผู้ทอมักจะไม่เรียกเงินมัดจำการสั่งทอจากผู้ขาย ด้วยเหตุผลว่ามีความมั่นใจว่าถึงลูกค้าที่สั่งทอไม่มารับผ้าที่สั่ง ผู้ทอก็สามารถนำผ้าผืนนั้นไปขายที่อื่นได้ นั่นคือเชื่อมั่นในฝีมือการทอของตนเองว่าอย่างไรก็ต้องขายได้ ถึงแม้ว่าวิธีการทอผ้าจากเพื่อการค้าผู้ทอผ้าจะทอตามความต้องการของลูกค้า แต่ก็มิได้หมายความว่าผู้ทอจะถูกตีกรอบจากลูกค้าโดยไม่มีโอกาสได้แสดงศิลปะที่เป็นตัวตนออกมาบนพื้นผ้า วิธีการทอผ้าจากในระบบตลาดลูกค้าจะเป็นผู้กำหนดรายละเอียดของผืนผ้าอย่างกว้าง ๆ แก่ผู้ทอ เช่น โทนสีของผืนผ้า ลวดลายที่ต้องการ หญิงไทยยวนผู้หนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในหมู่ผู้ทอผ้าชาวบ้านดอนว่าฝีมือดี เล่าว่า

งานส่วนใหญ่ที่ทำจะเป็นงานสั่งทอ บางทีก็เป็นการสั่งจากผู้ขาย บางครั้งก็จากลูกค้าที่มาเลือกซื้อ แต่จะมีไม่มีการเรียกเงินมัดจำนะ ไม่ชอบ ชอบได้เงินทีเดียวเมื่อทอเสร็จ ได้เป็นก้อน หากรับมาก่อน เวลาเอาผ้าไปส่งจะได้นิดเดียว ไม่ชอบ หากลูกค้าไม่มาเอา ก็มีร้านค้าซื้ออยู่แล้ว ไม่เคยกลัวเลยนะว่าจะขายไม่ได้

ในกรณีที่เป็นการสั่งทอจากลูกค้า ร้านค้าจะแจ้งกับผู้ทอว่าลูกค้าต้องการโทนสีอะไร ลายอะไร และจะจัดหาด้ายให้ผู้ทอเลือกสีด้าย ผู้ทอจะเลือกสีด้ายตามดุลยพินิจของตนเองภายใต้เงื่อนไขว่าเมื่อนำมาทอเป็นลวดลายแล้วจะให้โทนสีตามที่ลูกค้าต้องการ ถึงแม้ว่าการทอผ้าจากเพื่อเป็นสินค้าจะยึดความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก แต่ผู้ทอยังคงเลือกสีด้ายด้วยตนเองเพื่อให้ได้โทนสีสอดคล้องกับลวดลายอย่างมีศิลปะ

เวลานำผ้าไปส่งให้กับผู้ขาย ก็จะรับงานมาด้วย เป็นการสั่งทำ ผู้ซื้อจะกำหนดโทนสีและลายมา ต้องการโทนสีอะไร ลายหลักอะไร เจ้าของร้านจะหาด้ายมาให้เลือก ก็จะเลือกสีด้ายที่สามารถเข้ากันได้ ไม่โดด เคยมีลูกค้าเลือกสีด้ายมาให้หมด ทอไปแล้วไม่สวยเลย ลูกค้าบ่นจะไม่ยอมรับงาน หลังเลยไม่เอา เลือกสีเอง เราจะรู้ทอมานาน สีไหนเข้ากับสีไหน

หัวใจของการทอผ้าจากในปัจจุบันก็คือ คุณภาพของผ้าจะต้องอยู่ในเกณฑ์ที่ผู้ซื้อพอใจ ความพอใจนอกจากจะเป็นเรื่องของความชอบที่เป็นเรื่องของปัจเจกแล้ว ความเป็นสินค้าของผ้าจากยังจะต้องมีมาตรฐานระดับหนึ่งผู้ขายจึงจะรับซื้อและให้ราคาตามที่ตกลงกันได้ ความเป็นมาตรฐานของผืนผ้าจากจะมีลักษณะเป็นอัตวิสัยสูงมาก เนื่องจากการผลิตผ้าเป็นการทอด้วยมือ ความเป็นคุณภาพจะตัดสินที่ความสวยงามและประณีตของผืนผ้าซึ่งต้องอาศัยความมีศิลปะของผู้ทอเป็นสำคัญ ผู้ทอผ้าที่ฝีมือดีจะได้รับการยกย่องจากคนในชุมชนจากผลของงาน การยกย่องนี้มีได้เกิดจากกฎเกณฑ์กติกาในแบบอย่างของสังคมที่สมัยที่ต้องอาศัยหน่วยงานกลางมารับรองมาตรฐาน แต่การยกย่องเกิดจากผลงาน ซึ่งก็คือ ผืนผ้าที่คนผู้นั้นทอ ในหมู่ของผู้ใช้ผ้าและผู้ทอผ้า

กล่าวกันเป็นเสียงเดียวกันว่าผ้าแต่ละผืนมีความประณีต สวยงามต่างกัน ซึ่งจะขึ้นอยู่กับผู้ทอเป็นสำคัญ ผู้ทอที่มีฝีมือดีเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนท่านหนึ่งถึงกับประกาศก้องว่า ผ้าที่ตนเองทอทุกผืนนั้นไม่ว่าจะถูกนำไปวางขายที่ไหน หรือถูกแอบอ้างว่าเป็นผ้าที่ผลิตจากชุมชนอื่นที่ไม่ใช่ชุมชนบ้านดอน จะรู้ได้ทันทีว่าเธอเป็นผู้ทอ ผืนผ้าโดยทั่วไปก็เหมือน ๆ กัน แยกแทบไม่ออก แตกต่างเฉพาะสีสันทันและลวดลายแต่ละผืนเท่านั้น แต่สตรีไทยยวนที่มีฝีมือผู้นี้เผยถึงรายละเอียดการทอผ้าจากว่า คนทอผ้าทุกคนถึงแม้จะทอลายต่าง ๆ ได้เหมือนกันหมด แต่ตัวผืนผ้าที่เสร็จแล้วไม่มีทางเหมือนกันได้เลย ไม่ว่าจะเป็นความแน่นของเนื้อผ้า การเลือกสีของด้ายต่าง ๆ ที่นำมาจกประกอบเป็นลวดลาย ความประณีตในการต่อด้าย ความละเอียดงดงาม ฯลฯ ทำที่สุดสตรีผู้นี้เผยเทคนิคถึงการทอผ้าจากที่มีคุณภาพสูงเป็นไปความต้องการของผู้บริโภคว่าอยู่ที่ความมีศิลปะของผู้ทอเป็นสำคัญ

ทุกคนที่ทอผ้าสามารถทอผ้าได้ แต่การได้ผ้าที่สวยงามไม่ได้อยู่ที่ทอผ้าเป็นแต่เพียงอย่างเดียว ผู้ทอจะต้องเป็นคนที่มีศิลปะ ศิลปะในการเลือกให้สีในแต่ละลายศิลปะในการประกอบลาย บางคนทอผ้าดีแต่ให้สีไม่เป็น ลายก็ออกมาไม่สวย คนที่ชอบงานฝีมือและศิลปะจะทอผ้าได้สวย

เช่นเดียวกันสตรีอีกท่านหนึ่งเล่าว่า

ลูกสะใภ้ทอผ้าเป็น เรียนมาจากโรงเรียนนั่นแหละ เรียนนานกว่าเราอีก ที่โรงเรียนสอนตั้งแต่ชั้นประถม แต่ทุกวันนี้ยังทอไม่เป็นเรื่องเป็นราว ทอที่ไรก็ต้องไปช่วยดูช่วยแก้ไขให้ทอเป็นแต่ให้สีไม่เป็น ออกมาไม่ดี ไม่สวย ทำอย่างไรก็ได้ เราคงไม่เข้าใจเรื่องศิลปะ ทุกวันเลยเลิกไปเลย เลี้ยงลูกอย่างเดียว

เหตุนี้เองทำให้การประเมินเพื่อให้ค่ากับผู้ทอผ้าจากที่จะนำไปสู่การยอมรับหรือยกย่องในฝีมือการทอผ้ามีโอกาสตัดสินได้จากประกาศนียบัตร เกียรติยศ หรือจากการรับรองมาตรฐานของหน่วยงานที่ได้รับอำนาจจากรัฐ แต่จะต้องดูจากชิ้นงาน คือ ผืนผ้าว่ามีรายละเอียดในเชิงฝีมือและศิลปะในการทอมากน้อยเพียงไร นอกจากนี้ถึงแม้ว่าการทอผ้าจากของชาวไทยยวนบ้านดอนที่อยู่ในรูปของการผลิตเพื่อการค้าแต่ผู้ทอผ้าก็ยังคงผลิตผ้าจากอย่างมีคุณภาพ เพราะตัวผืนผ้าจะสะท้อนให้ถึงตัวตนของผู้ทอหรือแหล่งที่มาของสินค้าตนเอง ดังนั้นการทอผ้าจากที่ดีมีคุณภาพขาดความประณีต ไร้ซึ่งความสวยงามจึงมีอาจดำรงอยู่ในระบบตลาดการขายผ้าจากได้ จะเห็นได้ว่าเป้าหมายของการถักทอผ้าจากเปลี่ยนแปลงสู่การผลิตผ้าจากเพื่อการค้าที่ต้องผสมผสานความต้องการของผู้บริโภคกับศิลปะที่เป็นตัวตนของผู้ทอ แต่ความหมายที่แสดงผ่านกระบวนการทอผ้าก็จะยังสื่อความหมายถึงคนทอว่าเป็นผู้มีภูมิรู้เช่นเดิม

ความหมายเชิงคุณค่าของผืนผ้าในสังคมทันสมัย

ท่ามกลางความหมายทางวัฒนธรรมที่ผันแปรไปตามวิถีการทอดผ้าจากเพื่อการค้า ผืนผ้าจากที่เกิดขึ้นภายใต้เจตจำนงของรัฐซึ่งได้สร้างผ้าจากให้เป็นสินค้าในระบบตลาดของสังคมทันสมัย ซึ่งจะสนองตอบต่อการบริโภคของคนภายนอกชุมชน ดังนั้นความหมายเชิงคุณค่าที่ถูกสร้างผ่านผืนผ้าจึงเกิดขึ้นในสองมุมมอง คือ ในโลกทัศน์ของผู้ทอ และในโลกทัศน์ของผู้ใช้ผ้าซึ่งจะมีทั้งคนในชุมชนไทยยวนบ้านดอนและคนนอกชุมชน

ความหมายเชิงคุณค่าของผืนผ้าในโลกทัศน์ของผู้ทอผ้าจาก การทอผ้าจากยังมีความหมายเชิงคุณค่าที่แสดงถึงความสามารถของผู้ทอที่เหนือกว่าคนอื่น ๆ ที่ไม่สามารถทอผ้าได้

เวลาใส่ผ้าจากไปงานบุญ หรืองานอื่น ๆ พวกเราจะรู้กัน เนื่องจากรู้จักกันทั้งหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นญาติ ๆ กัน รู้จักกันหมด เราจะรู้ว่าใครทอผ้าบ้าง ใครทอไม่เป็น เวลาไปงานหากคนไหนใส่ผ้าสวยไปและทอเองเราก็จะไปดูกัน ส่วนคนที่ทอไม่เป็นก็แค่ถามว่าซื้อจากไหน อย่างหนูเนี่ยเวลาใส่ผ้าจากสวยไปคนอื่นเขาจะรู้ว่าเราทอได้ เราจะไม่ไปซื้อมาใส่แน่ เวลาเขามาชม มาจับผ้าเราแล้วชมว่าสวย หนูก็จะเป็นปลื้ม ภูมิใจมากคะ คือ มีคนชมว่าเราเก่ง

การทอผ้าเป็นงานที่ทำด้วยใจรักและใช้เวลาแต่ละผืนเป็นเวลานาน ไม่ใช่การผลิตที่ละมาก ๆ แบบโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้นจะผลิตตามวิธีการผลิตและระบบตลาดแบบอุตสาหกรรมไม่ได้ สมมุติว่ามีคนต้องใช้ผ้าและสิ่งผ้ามาเป็นจำนวนมาก เราจะผลิตให้ไม่ทัน

ถึงแม้ว่าการทอผ้าจากจะเป็นทอเพื่อการค้าแต่ในโลกทัศน์ของชาวไทยยวนยังคงถือว่าการทอผ้าจากเป็นงานศิลปะที่ต้องอาศัยความประณีต ไม่ใช่งานที่เป็นลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้าตลาด (Mass products) ที่จะสามารถทอได้ที่ละมาก คุณค่าของผ้าจากไทยยวนจะอยู่ที่ความงดงาม ประณีต

ในส่วนของผู้ใช้ผ้าทั้งในส่วนที่เป็นสมาชิกชุมชนไทยยวนและคนในสังคมภายนอก ผืนผ้าจะสื่อความหมายเชิงคุณค่าในเรื่องของความเป็นผู้มีรสนิยม ภาพลักษณ์ ฐานะตำแหน่งทางสังคม และรูปแบบการดำรงชีวิตของผู้ใช้ตามวิถีการบริโภคนิยมของสังคมทันสมัย ความหมายเชิงคุณค่านี้เกิดจากการเปรียบเทียบความแตกต่าง ผู้ใช้ผ้าท่านหนึ่งเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจระดับหัวหน้างานกับภรรยาซึ่งเป็นพนักงานในที่ทำงานเดียวกัน ปัจจุบันทั้งสองได้เกษียณอายุราชการแล้ว ได้เล่าเรื่องต่าง ๆ ในสมัยที่ยังทำงานอยู่ว่า

เมื่อตอนทำงาน ราชการกำหนดให้ใส่เสื้อผ้าที่เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านก็คือผ้าจากทุกวันศุกร์ ก็จะมีการตัดเสื้อผ้าที่เหมือนกันหมดทั้งที่ทำงาน เวลาใส่ไปพร้อมกัน สวยมาก เป็นทีมเลย เวลาไปงานพิเศษอื่น ๆ มีชุดต่างหาก ผมมีชุดเสื้อผ้าที่ตัดจากผ้าจากหลายสิบชุด แขนวนเป็นตัวยุเลย เวลาใส่ไปงานพิเศษต่าง ๆ งานประชุมสำคัญ ๆ งานกินเลี้ยง คนก็มองเรา เราเป็นจุดเด่นเลย ยิ่งใส่เสื้อผ้าที่ตกแต่งด้วยผ้าจากที่มีลวดลายสีสันสวยงาม คนยิ่งมอง เราเป็นจุดเด่นเลย มีแต่คนเข้ามาถามว่าซื้อ/ตัดที่ไหน

ทั้งสองท่านได้เล่าถึงวัตถุประสงค์ในการมาเลือกซื้อผ้าจากว่าต้องการนำไปตัดชุดเพื่อเตรียมไว้ใส่ไปงานพระราชทานปริญญาบัตรของลูกชาย “ลูกชายเรียนปริญญาวิศวะเทอมสุดท้าย ที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี กำลังจะจบ จะรับปริญญาปลายปี เลยมาหาซื้อผ้าจากไปตัดชุดเพื่อจะเอาไว้ใส่วันที่ลูกรับปริญญา” ณ วันเวลาที่ซื้อหาผ้ากับวันเวลาที่ใส่ผ้าห่มกันเกือบสิบสองเดือน จากการคาดคะเนผู้วิจัยเชื่อว่าการนำผ้าจากไปให้ช่างเสื้อตัดนั้นใช้เวลานานที่สุดก็คงไม่เกินสามเดือน แต่การแสวงหาผ้าจากที่ถูกใจเป็นความปรารถนาที่แรงกล้าเพื่อจะใช้สวมใส่ในโอกาสที่เป็นความภาคภูมิใจที่สุดนี้แสดงว่าการเตรียมชุดที่จะใส่ในวันรับปริญญาของบุตรชายนั้นเป็นความตั้งใจอย่างแท้จริง และในโอกาสนี้จะต้องใส่ชุดที่สวยงามและเป็นผลผลิตจากผ้าจากเท่านั้น การเข้าถึงและศรัทธาในความงดงามของผ้าจากในกรณีนี้จึงเป็นความเชื่อที่ว่าในวาระและโอกาสพิเศษนี้เสื้อผ้าที่สวมใส่จะต้องเด่นกว่าคนอื่น ชุดที่สวมใส่ต้องมีความแปลกแตกต่างกับคนอื่น ๆ

เวลาใส่ไปงาน โอ้โฮ คนก็จะมองนะซี มันแล้วแต่ใหม่กับฝ้าย เขาดูที่การจัก ละเอียดหรือไม่ละเอียด แล้วลายอย่างนี้ (ยกผ้าทอให้ผู้วิจัยดู) แล้วลายอย่างนี้สวยไหมละ คนดูจะรู้เลยว่าเรามีตำแหน่งหรือฐานะ มันบอกได้เด็ก ๆ มันก็ไม่ใส่ เราใส่ได้เพราะเราเป็นหัวหน้างาน

มีอาจารย์ผู้หญิงคนหนึ่งชอบผ้าจากมาก เล่าว่าครั้งหนึ่งใส่มาเดินตลาดน้ำดำเนิน คนมองกันใหญ่เลยฉันถามว่าแล้วไม่อายหรือ แกตอบว่าไม่หรือก็ชอบนี่ใครจะทำไม

ผ้าจกราชบุรีนี้ดี ใส่แล้วมันไม่ร้อน เป็นฝ้ายผสมไหม ชักก็ง่ายไม่ต้องซักแห้ง ถ้าเป็นไหมแบบแข็งใส่ที่ซักทีหนึ่งก็ 80 บาทแหละ ผ้าจกราชบุรีนี้ซักเองรีดเองสบาย อย่างแพรวรีดเองจะไม่เรียบ สวย แต่ใส่ครั้งหนึ่งก็แปดสิบบาท

คำพูดที่ยกมาข้างต้นล้วนแสดงถึงความศรัทธาต่อผืนผ้าจากที่ผู้ให้บอกกล่าวถึงข้อดีและเหตุผลของการใช้ผ้า การใช้ผ้าจากจึงไม่ใช่แต่เพียงความต้องการสร้างเอกลักษณ์ตัวตนเพื่อสร้างความโดดเด่นที่แตกต่างกับคนอื่น ๆ เท่านั้น แต่เป็นความชื่นชอบ ศรัทธาที่จะบริโภคผ้าจาก ซึ่ง

ก็คือ เมื่อได้ใช้ผ้าในวาระที่เป็นพิเศษในชีวิตซึ่งจะมีไม่บ่อยครั้งนักของชีวิตแต่ละคน จะทำให้บุคคลผู้นั้นรู้สึกมีความสุขที่ได้สวมใส่ชุดที่พอใจ

คุณค่าของผ้าจาก : ตัวกำหนดมูลค่าแลกเปลี่ยนในระบบตลาด

ในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าราคา (Price) สินค้าเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะเป็นสิ่งที่แทนมูลค่าตัวสินค้าในระบบของการแลกเปลี่ยน ระบบตลาดการค้าผ้าจากก็ได้เป็นระบบตลาดสมบูรณ์เช่นสินค้าทั่วไปซึ่งกลไกการตลาดจะเป็นตัวกำหนดราคา แต่การกำหนดราคาขายผ้าจากแต่ละประเภทจะเกิดขึ้นจากคุณค่าของผืนผ้า การกำหนดราคาซื้อ-ขายผ้าของชาวไทยยวนบ้านดอนกับผู้ซื้อที่เป็นพ่อค้าคนกลางในการขายผ้าให้กับผู้บริโภคในเขตอำเภอเมืองจะดำเนินไปบนพื้นฐานของระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาระหว่างผู้ทอกับผู้ขายผ้าที่เป็นคนกลาง ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาที่เกิดขึ้นตั้งอยู่บนฐานของการพึ่งพิงอิงกัน ผู้ทอผ้าจากต้องพึ่งพาผู้ขายในการนำสินค้าจำหน่ายให้กับลูกค้าในทางเดียวกันผู้ขายก็ต้องพึ่งพาผู้ทอในการผลิตผืนผ้าส่งให้กับผู้ขาย ด้วยเหตุที่สินค้าผ้าจากไม่สามารถผลิตได้คราวละมาก ๆ และอย่างรวดเร็ว หรือมีผู้ทอผ้าที่มีฝีมือจำนวนมากที่จะทอผ้าจากอย่างมีคุณภาพตามที่ผู้ขายต้องการ การพึ่งพิงอิงกันระหว่างผู้ทอกับผู้ขายจึงเกิดขึ้น นอกจากนี้ชาวไทยยวนราชบุรียังได้สร้างข้อตกลงร่วมในการกำหนดราคาผืนผ้าจากในลักษณะของราคากลางทำให้ราคาผืนผ้าแต่ละผืนไม่ได้ถูกกำหนดตามอำเภอใจของเจ้าของร้านค้าแต่ประการใด ในหมู่ผู้ทอผ้าและผู้ขายผ้าชาวไทยยวนจะมีการตกลงราคาขายส่งร่วมกันในลักษณะของราคากลางตามประเภทของผ้า ขึ้นตาจะอยู่ในราคา 800 – 1,000 บาท ผ้าขึ้นตีนจกทั้งผืน ราคา 3,000 – 3,500 บาท ส่วนผ้าขึ้นตีนจกทั้งผืน ราคาจะอยู่ที่ 8,000 – 10,000 บาท ในการซื้อขายจะมีการต่อรองกันในกรอบแคบ ๆ ข้างต้น ส่วนจะตกลงซื้อขายกันในราคาเท่าใดเท่านั้นจะขึ้นอยู่กับความสวยงาม ความประณีตในฝีมือการทอที่ปรากฏบนผืนผ้า

ผืนดที่จะทอผ้าจากทั้งผืน ของพี่จะตั้งราคาที่ 8,500 บาท ร้านค้าที่คูบัวจะรู้ พี่พอใจที่ราคาเท่านี้ จะไม่ตั้งราคาแพง เวลาเอาไปส่งเขาก็ซื้อทุกที เวลาเขาซื้อผ้าเขาจะดูละเอียดเลย ทอลายผืนดเดียวเขาจะตัดราคาทันที 200 บาท ลายที่ผืนนี้จะดูออกก็เฉพาะคนที่อยู่กับผ้า คนซื้อไม่รู้หรอก ก็เป็นธรรมดาเนะการทอลายผืนดนั้นก็ผ้ามีตำหนิ ไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์ อย่างนี้ก็ต้องยอมเขา

จะทอผ้าไม่เหมือนคนอื่น คือทอผ้าจากทั้งตัว แต่คนอื่นจะทอโดยนำผ้าสามชิ้นมาประกอบกัน แต่ที่ทอนี้ จะทอสองชิ้นมาต่อกันเป็นผืน รอยตะเข็บต่อผ้าจะมีเพียงตะเข็บเดียว ส่วนของคนอื่นจะมีสองตะเข็บ ผ้าที่ขายส่งให้กับร้านจึงมีราคาสูงกว่าคนอื่น ส่วนใหญ่จะทอผ้าที่เป็นงานสั่ง บางทีถ้าเร่งมากก็จะโทรมาบอก ให้คนเอาด้ายมาให้

จากการเล่าของผู้ทอและการสังเกตป้ายที่ติดราคาในร้านขายผ้าของผู้วิจัย ผู้ขายผ้าจะบวกราคาเพิ่มขึ้นจากที่ซื้อจากผู้ทอ ขึ้นตามจะขายในราคาตั้งแต่ 1,000 – 1,500 บาท ขึ้นต้นจกทั้งผืน ราคา 3,500 – 4,200 บาท ส่วนผ้าขึ้นต้นจกทั้งผืน ราคาจะอยู่ที่ 12,000 – 18,000 บาท ผู้ทอผ้าจกฝีมือเยี่ยมคนหนึ่งเล่าว่า

ผ้าจกทั้งผืนของหนู จะขายให้ร้านค้าในราคาหมื่นนึงทุกผืน ไม่มีใครต่อ ขายราคานี้มานาน ร้านเขาจะบวกเพิ่มบางผืนก็มากบางผืนก็น้อย เท่าที่เห็นบางผืนก็บวกก็สี่พัน บางผืนก็ห้าพัน บางทีแปดพันก็มี คนมีเงินในกรุงเทพ ฯ มาซื้อ วันนั้นเห็นเลยเขาขายหมื่นแปดพันบาท ร้านจะมีกำไรแปดพัน เป็นเรื่องของเขากำไรได้เราไม่ได้เป็นรายขายเอง เขาลงทุนซื้อเขาต้องมีกำไร ไม่ว่ากัน

ไม่อีกเขาหรอก ผ้าผืนหนึ่งบางที่อยู่ที่ร้านเขานาน เขาจมเงินเขาต้องเอากำไรบ้าง เราซื้อขายกันประจำ เรามีผ้า เขาซื้อตลอดก็พอแล้ว ให้ขายเองคงทำไม่ได้ ไม่อดทนพอ เคยเห็นบางรายมาเลือกอยู่สามชั่วโมง ตีโน่น บ่นนี่ ซื้อพันกว่าบาท คนขายเขาใจเย็น อดทน ลูกค้าบางรายเลือกนานมาก กว่าซื้อ

จากเรื่องเล่าข้างต้นดูเหมือนว่าชาวไทยยวนบ้านดอนจะยอมรับสภาพของตนเองว่าชีวิตการทอผ้าคงเป็นแค่เพียงผู้ทอ ไม่สามารถก้าวข้ามเป็นทั้งผู้ทอและผู้ขาย ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าจะทำให้ตนเองมีรายได้มากกว่าที่เป็นอยู่ ด้วยสภาพทำเลที่ตั้งไม่เอื้ออำนวยต่อการขาย นัยยะที่เกิดขึ้นต่อการยอมรับข้างต้นจึงเท่ากับว่ากิจการทอผ้าของพวกเขาเหล่านั้นมีสถานะแค่เพียงผู้ผลิต เมื่อผลิตได้แล้วก็ต้องส่งให้พ่อค้าคนกลางจำหน่ายแก่ผู้ซื้อต่อไป พ่อค้าคนกลางจะนำไปขายให้กับผู้บริโภคในราคาเท่าใดก็ถือว่าเป็นสิทธิ์ ถึงแม้ว่าผ้าบางผืนเมื่อนำไปขายต่อจะได้กำไรเกือบเท่าตัวของราคาที่ซื้อจากผู้ทอก็ตาม ภายใต้สภาพที่เป็นอยู่ก็มิได้หมายความว่าชาวไทยยวนบ้านดอนเป็นผู้ผลิตสินค้าผ้าที่ไม่รู้ถึงกลไกการตลาด สตรีไทยยวนบ้านดอนทุกเข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับตนเองและกลุ่มสตรีที่ยึดอาชีพการทอผ้าเป็นอย่างดี แต่ยังคงเลือกเดินตามแนวทางที่ตนเองพอใจหรือพอใจในสิ่งที่ตนเองเป็น วิธีการดำรงอยู่จากการทอผ้าจกเพื่อการค้าชาวไทยยวนบ้านดอนแสดงถึงระบบความคิดที่แนบแน่นกับวิถีคิดแบบพอเพียงในสังคมประเพณี ไม่ตกอยู่ในวงล้อมแห่งทุนนิยมในเรื่องของการแข่งขันช่วงชิงเพื่อผลของการสร้างกำไรสูงสุด

การแพร่กระจายความหมาย : กลยุทธ์กระตุ้นการบริโภคในสังคมทันสมัย

ในการทอผ้าจกเพื่อการค้าภายใต้เจตจำนงของรัฐนั้นเป้าหมายก็คือการนำพาสินค้าผ้าจกเข้าสู่สังคมภายนอกด้วยระบบตลาด ผ้าจกจึงไม่ถูกใช้เฉพาะแค่ชุมชนบ้านดอนเท่านั้น

การที่จะทำให้ผ้าจกได้รับการบริโภคจากคนที่อยู่ภายนอกชุมชนจึงต้องจัดการด้วยกลยุทธ์ทางการตลาด นั่นคือการแพร่กระจายความหมายเชิงคุณค่าที่แสดงผ่านผืนผ้าให้เป็นที่รับรู้แก่คนทั่วไป หรือที่ระบบตลาดเรียกว่า การส่งเสริมการตลาด (Promotion)

การส่งเสริมการตลาดเป็นกลยุทธ์ของระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าเพื่อเป้าหมายของการแพร่กระจายสารในเรื่องราวของผ้าจกสู่สังคม ซึ่งในที่นี้ก็คือ สารที่เป็นความหมายเชิงคุณค่าของผืนผ้า ในกระบวนการส่งเสริมการตลาดจะถูกจัดการด้วยวิธีการของการดำเนินธุรกิจในสังคมทันสมัย เพื่กระตุ้นให้เกิดการบริโภค การแพร่กระจายความหมายจะกระทำผ่านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการส่งเสริมการตลาดในรูปแบบอื่น ๆ การส่งเสริมการตลาดในเรื่องราวของผ้าจกเกิดขึ้นจากส่วนราชการในระดับจังหวัดร่วมกับชาวไทยยวนจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับผ้าจกมากมาย เป็นต้นว่า การประกวดผ้าโบราณ การจัดการแข่งขันการทอผ้าจก การประกวดธิดาผ้าจก การจัดตั้งศูนย์สืบทอดศิลป์ผ้าจก ศูนย์จำหน่ายผ้าจก ในส่วนของงานกาชาดประจำปีของจังหวัดก็มีการเดินแฟชั่นโชว์ผ้าจกโดยเหล่ากาชาด ภริยาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในจังหวัด นักธุรกิจข้าราชการ ส่วนในระดับชาติโดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติก็มีการยกย่องเชิดชูเกียรติปราชญ์ชาวบ้านให้เป็นบุคคลดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม ผ้าจกเริ่มเป็นที่รู้จักกันทั่วไป นอกจากการประชาสัมพันธ์โดยวิธีการข้างต้นแล้ว ยังมีการประชาสัมพันธ์โดยสื่อโทรทัศน์ในรูปรายการสารคดีอีกเป็นจำนวนไม่น้อย รวมทั้งมีการเชิญกลุ่มทอผ้าทั้งที่อยู่ในชุมชนอื่นและชุมชนบ้านดอนไปจัดแสดงนิทรรศการเพื่อสาธิตการทอในงานมหกรรมวัฒนธรรมภาคกลางซึ่งจัดทุกปีหมุนวนกันไปตามจังหวัดต่าง รวมทั้งงานแสดงสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) โดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม

นอกจากนี้ส่วนราชการในระดับอำเภอได้จัดให้มีการประกวดการเดินแฟชั่นโชว์จากชุดที่ตัดเย็บจากผ้าจก มีการเชิญหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเข้าร่วม เนื่องจากหน่วยงานต่าง ๆ ต้องส่งตัวแทนเข้าประกวด และที่สำคัญคนที่เข้าร่วมงานก็มักจะใส่ผ้าจก ช่วงก่อนที่จะมีการจัดงาน ผ้าจะขายดีมาก ช่วงตัดเสื้อประจำหมู่บ้านแล้วว่า

ช่วงก่อนที่จะมีงานประมาณสองเดือน คนจะมาตัดเสื้อผ้ากันมาก ในบ้านจะไม่โล่งนี้
ราวจะแขวนผ้าเต็มไปหมด ตัดแทบไม่ทันเลย ผ้าที่ศูนย์ ฯ ก็ขายดี คนที่มาตัดจะมีทั้งที่อยู่
ในอำเภอมบขี อำเภอมือง และคนในท้องที่อื่น พอจะมีงานก็เป็นอย่างนี้ งานกาชาด
ประจำปีทีในเมืองก็เหมือน ถึงเวลาก็จะมีเข้ามาเยอะ

ปฏิบัติการส่งเสริมการตลาดเป็นไปอย่างเข้มข้น ในภาคราชการจะมีการรณรงค์ให้บุคลากรในส่วนราชการจังหวัดราชบุรี ใส่เสื้อผ้าที่ตัดเย็บด้วยผ้าจกไปทำงานทุกวันศุกร์ ผล

การรณรงค์ทำให้มีการใช้ผ้าอย่างกว้างขวาง อย่างเช่น ในองค์การบริหารส่วนตำบลทุกตำบลใน จังหวัดราชบุรี หรือหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ เช่น การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค หรือการประปา จะมีการ ออกแบบเป็นชุดซึ่งตัดเย็บด้วยผ้าจก (Uniform) ที่เหมือนกันทุกคนไว้ใส่ในวันศุกร์ ผู้บริหาร หน่วยงานรัฐวิสาหกิจท่านหนึ่งกล่าวว่า

หน่วยงานเรามีนโยบายสนับสนุนเครื่องแต่งกายที่ตัดโดยใช้ผ้าจก เพื่อช่วยให้ ชาวบ้านได้มีรายได้ ทุกวันศุกร์ที่ทำงานจะดูสวดยมาเลย ทุกคนใส่เสื้อที่เป็นยูนิฟอร์มที่ตัด จากผ้าจก ดูแล้วเป็นระเบียบ ประชาชนที่มาติดต่อออกเป็นเสียงเดียวเลย ว่าสวดยมาก เรา ก็ดีใจ นอกจากส่งเสริมอาชีพให้กับชาวบ้านแล้ว หน่วยงานเราก็ดูดี

ในส่วนของการข้าราชการก็เช่นเดียวกันที่ปฏิบัติตามนโยบายของจังหวัด ทุกวันศุกร์ก็จะใส่ ชุดที่เป็นผ้าจก ข้าราชการครูคนหนึ่งเล่าว่า

ทุกวันศุกร์เราจะใส่ผ้าจกมาสอนนักเรียน เราไม่ได้ตัดเหมือนกัน ต่างคนต่างตัด คน หนึ่งก็จะมีหลายชุด หมุนเวียนกัน อย่างตัวครูเองนี้จะมีสิบกว่าชุด เกือบยี่สิบชุด มีมากกว่า คนอื่นหน่อยเพราะชอบเสื้อผ้าที่เป็นผ้าจก มันสวยดี เวลาไปประชุมใน กรุงเทพฯ ฯ หรือที่ อื่น ๆ ก็ใส่ผ้าจก คนก็จะชมว่าสวย มาจับดูเลย ก็ถือโอกาสประชาสัมพันธ์ผ้าจกของเรา เสียเลย ส่วนใหญ่ครูที่โรงเรียนก็มักทำอย่างนี้ทุกคน

ส่วนครูอีกท่านหนึ่งบอกว่าตนเองชอบผ้าจกมาก ดูแล้วมันสวยอยากให้ชาวบ้านทอขาย กันไปเรื่อย การที่จะทอดต่อกันไปได้นั้น เขาต้องสามารถขายได้ คำบอกกล่าวนี้เท่ากับเป็นการยืนยัน ว่าครูถึงแม้จะไม่ได้เป็นชาวไทยยวน แต่เมื่อมาสอนที่โรงเรียนในชุมชนก็มีความรู้สึกว่าเป็น ส่วนหนึ่งของชุมชน คุณครูได้เล่าถึงประสบการณ์ในการเป็นนักประชาสัมพันธ์ผ้าจกไทยยวน อาสาสมัครว่า

ครูโรงเรียนนี้เวลาไปอบรมที่ไหน จะแต่งชุดที่ตัดจากผ้าจกเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของเรา คนเขาจะมาจับ มาเกาะ ถามผ้านี้ที่ไหนราคาเท่าไร ผอ. ก็เหมือนกัน ท่านจะสั่งเลยว่า เวลาไปอบรมให้แต่งผ้าจกไป ตัวท่านก็แต่งด้วย เดียวมีคนมาลูบมาคลำเอง เคยไปอบรม โรงแรมแม่น้ำ ญี่ปุ่นหรือจีนมาจับ บอกว่าสวดยมาก พุดไทยไม่ชัดเลย สถาบัน ราชภัฏมีส่วนช่วยเราขายชื่อเสียง เวลาไปแขกต่างบ้านต่างเมืองจะพามาที่นี้ทุกครั้ง และงาน order ที่เข้าไปเป็นของขวัญปีใหม่บ้าง อะไรบ้าง มาจากราชภัฏส่วนหนึ่ง สปอ. ส่วนหนึ่ง คือเราจะช่วยกันจุดเริ่มแรกที่เกิดประกายก็คือ คณะครูแต่งก่อน ซื้อมาก่อน แต่งก่อนให้คน เห็น อย่างเวลาไปที่ไหน จะใส่กระเป๋ามาประจำขึ้นเล็กขึ้นน้อย แล้วก็รับ order กลับเข้ามา รับงานสั่ง ขึ้นเล็กขึ้นน้อยไว้แต่งเสื้อ ติดตรงนั้นตรงนี้

นอกจากนี้การส่งเสริมการตลาดที่เกิดขึ้นกับผ้าจกยังดำเนินไปอย่างต่อเนื่องด้วยสื่อ
คงทนคือสิ่งพิมพ์อันเป็นผลมาจากการกิจกรรมต่าง ๆ ภาพการแต่งกายด้วยผ้าจกที่นำมาตัดเป็น
ชุดไทยประยุกต์ ชุดเครื่องแต่งกายแบบสมัยใหม่ ถูกผลิตเป็นหนังสือแฟชั่นที่แสดงแบบโดยชน
ชั้นสูง ข้าราชการ นักธุรกิจ นางสาวไทย ด้วยเทคนิคการพิมพ์สีสวยงาม ช่างเสื้อประจำหมู่บ้าน
เล่าว่า

หนังสือแฟชั่นมีไว้ให้ลูกค้าดูแบบ ส่วนใหญ่ลูกค้าที่มาที่นี่เป็นข้าราชการ คุณนาย
ผู้ว่า คุณนายนายอำเภอ เจ้าของร้านค้าใหญ่ ๆ ในตลาดราชบุรี ใ้ยเยอะ ส่วนใหญ่ที่มารู้
แต่เพียงว่าจะตัดชุดไปใส่ในงานอะไร ยังไม่มีแบบอยู่ในใจ น้อยคนที่จะมีแบบ ถ้าไม่มี
แบบก็ต้องมาดูแบบจะหนังสือนี้แหละสวย ๆ ทั้งนี้นางสาวไทยก็มีคุณหญิงคุณนาย
ดาราที่มี ช่วงที่มิงงานกาชาดในเมืองตัดไม่ทันเลย

นอกจากนี้ในการดำเนินธุรกิจขายผ้าทั้งส่วนที่เป็นชาวบ้านและนายทุนที่เป็นเจ้าของ
ร้านค้า จึงมีการประชาสัมพันธ์ผ่านถุงใส่ผ้าหรือบรรจุภัณฑ์อื่น ๆ เมื่อลูกค้าซื้อผ้า ด้วยการเขียน
ข้อความเพื่อสื่อสารถึงประวัติความเป็นมาที่บ่งบอกถึงความหมายเชิงคุณค่าของผ้าจกกับลูกค้า
และคนที่พบเห็น จะเห็นได้ว่าปฏิบัติการส่งเสริมการตลาดเพื่อให้เกิดแพร่กระจายความหมายของ
ผ้าจกนั้นจะปฏิบัติการผ่านกระบวนการสื่อสารในสังคมในทุกรูปแบบทั้งที่เกิดจากตัวชุมชนเองและ
ที่จัดการโดยภาครัฐ ทั้งนี้เพื่อแพร่กระจายความหมายเชิงคุณค่าของผืนผ้าแก่สังคมในวงกว้าง เมื่อ
เกิดการรับรู้และบริโภคความหมายก็จะเกิดการบริโภคผืนผ้าตามมา

กล่าวโดยสรุปได้ว่าเรื่องราวของผ้าจกไทยยวนบ้านดอนภายใต้เจตจำนงแห่งรัฐการ
พัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนเป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมโดยการทำให้วัฒนธรรมเป็นสินค้าเพื่อสนอง
ความต้องการของผู้บริโภคในสังคมสมัยใหม่ ผ้าจกจะถูกแลกเปลี่ยนคุณค่าด้วยเงินตราตามระบบ
เศรษฐกิจแบบทุนนิยม ด้วยความคิดที่ว่าวิธีการนี้จะทำให้คนในชุมชนมีรายได้และสามารถ
ดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน การผลิตสินค้าวัฒนธรรมผ้าจกจะมีการนำเข้าสู่จุดที่ใช้ในการทอผ้าจากการ
แลกเปลี่ยนในระบบตลาดที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรม คนในชุมชนจึงทำหน้าที่เป็นผู้ทอผ้าจกเพื่อ
ขายในระบบตลาด ผ้าจกในฐานะสินค้าทางวัฒนธรรมเมื่อผลิตแล้วจะถูกจัดจำหน่ายโดยผู้ขายผ้า
หรือพ่อค้าคนกลาง การถักทอผืนผ้าจกเกิดขึ้นภายใต้การผสมผสานศิลปะที่เป็นตัวตนของผู้ทอกับ
ความต้องการของผู้บริโภคเพื่อให้ผู้บริโภคพอใจ โดยจะเป็นความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้ครอบครอง
สินค้าที่ถูกผลิตขึ้นเฉพาะอย่างไม่ซ้ำกับคนอื่น ๆ ในสังคม

ความหมายเชิงคุณค่าของผืนผ้าจกจะถูกแพร่กระจายผ่านสื่อโฆษณาและประชาสัมพันธ์
เพื่อให้สารเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างรวดเร็ว การรับรู้ความหมายจึงเป็นการกระตุ้นให้ผู้บริโภคมี

ความต้องการบริโภคสินค้าจาก ผู้บริโภคสินค้าวัฒนธรรมในสังคมทันสมัยจึงบริโภคความหมาย
เชิงคุณค่าที่เป็นสัญลักษณ์ของวิถีการดำรงอยู่ในสังคมทันสมัย

บทที่ 6

การถักทอผ้าจากในวิถีชีวิตสู่การผลิตเพื่อการค้า

การศึกษาเพื่อคลี่คลายให้เห็นกระบวนการทอผ้าจากในวิถีชีวิตชาวไทยยวนของงานวิจัยชิ้นนี้มีได้มองวัฒนธรรมในมิติความเชื่อ ค่านิยมที่เป็นความเป็นเลิศความศรัทธาหรือมิติของการเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในมนุษย์ยอมรับกัน แต่เป็นการศึกษาวัฒนธรรมในมิติของระบบความหมายที่ใช้แลกเปลี่ยนกันในสังคม โดยระบบความหมายนี้เกิดขึ้นภายใต้เจตจำนงของอุดมการณ์

งานวิจัยเรื่อง ผ้าจาก : จากการถักทอในวิถีชีวิตสู่การผลิตเพื่อการค้า เป็นชิ้นงานที่เกิดขึ้นภายใต้มุมมองที่ว่า การทอผ้าเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตชาวไทยยวนมาช้านาน กลุ่มชาติพันธุ์ไทยยวนเป็นคนไทยกลุ่มหนึ่งที่สืบเชื้อสายมาจากชาวโยนกเชียงแสน และได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดราชบุรีเมื่อปีพุทธศักราช 2347 รวมถึงปัจจุบันเป็นเวลา 203 ปี มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยยวน ก็คือ การทอผ้าจาก ชาวไทยยวนมีการสืบทอดมรดกทางภูมิปัญญาด้วยการทอผ้าจากในวิถีชีวิตจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเรื่อยมา แต่เมื่อสังคมน้อมรับการพัฒนาสู่ความทันสมัยตามแบบของสังคมตะวันตกซึ่งเป็นสังคมอุตสาหกรรม การทอผ้าจากในวิถีชีวิตถูกแทนที่ด้วยผ้าที่ทอจากโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งผลิตได้จำนวนมาก ชาวไทยยวนจึงหันมาใช้ผ้าทอจากโรงงานที่หาซื้อได้ง่ายและราคาถูก การทอผ้าจากในวิถีชีวิตชาวไทยยวนจึงพบเซามีการทอีน้อยมาก จนกระทั่งไม่มีการทอในที่สุด ผลกระทบจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับผ้าจากไทยยวนนี้นับเป็นเพียงกรณีหนึ่งในหลาย ๆ กรณี การดำเนินนโยบายการพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัยที่เกิดจากเจตจำนงของรัฐจึงถูกตั้งคำถามเป็นการพัฒนาที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสังคมไทยจริงหรือไม่เพียงใด ประเด็นคำถามนี้นำไปสู่การปรับเปลี่ยนแบบแผนการพัฒนาประเทศสู่การพัฒนาในกระแสด้านเลือกหรือการพัฒนาจากรากเหง้าทางวัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนาในกระแสด้านเลือกนโยบายรัฐได้ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน ส่งเสริมให้มีการสืบทอดมรดกทางภูมิปัญญาเพื่อเป้าหมายของการอนุรักษ์วัฒนธรรม การทอผ้าจากของชาวไทยยวนเป็นกรณีหนึ่งที่ได้รับการฟื้นฟูเพื่อให้เกิดการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมในลักษณะของการทอเป็นอาชีพ และเป็นสินค้าในระบบตลาดของสังคมทันสมัย

การวิจัยนี้จึงให้ความสนใจที่จะศึกษากระบวนการทอผ้าจากของชาวไทยยวนว่ามีความสัมพันธ์กับวิถีการดำรงอยู่อย่างไร และเมื่อต้องทอผ้าจากเพื่อเป็นสินค้าในระบบตลาด วิถีชีวิตชาวไทยยวนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร โดยในการศึกษาจะมุ่งเน้นที่ระบบความหมายที่สื่อผ่านกระบวนการทอผ้าจากและผืนผ้าจาก เพื่อเกาะเกี่ยวระบบความคิดของคนในชุมชนไทยยวน กับการ

เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อชาวไทยยวนทอดผ้าจากเพื่อการค้า การหาคำตอบปัญหาการวิจัยจึงมีในสองประเด็น ประเด็นแรก คือ การทอดผ้าจากในวิถีชีวิตชาวไทยยวน เพื่อฉายภาพให้เห็นระบบความหมายทางวัฒนธรรมและเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังในโลกทัศน์ของชาวไทยยวน โดยใช้แนวคิดว่าความหมายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นความหมายที่ใช้แลกเปลี่ยนในวิถีการดำรงอยู่ร่วมกันภายใต้เจตจำนงของวิถีการผลิตเพื่อยังชีพในสังคมประเพณี และในประเด็นที่สอง คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชาวไทยยวนเมื่อผ้าจากถูกทอดเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าของสังคมทันสมัยภายใต้เจตจำนงของรัฐกระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน เป็นการวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดที่ว่าคนในชุมชนได้ใช้ระบบคุณค่าในวิถีชีวิตของสังคมประเพณีที่เป็นระบบเครือญาติมาผสมผสานกับวิถีการผลิตในสังคมสมัยใหม่ที่เป็นการผลิตเพื่อการค้าเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีดุลยภาพในระบบตลาด

ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้เข้าไปศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมจากเรื่องราวของผ้าจากในชุมชนชาวไทยยวนชุมชนบ้านดอน การศึกษาปรากฏการณ์ครั้งนี้ได้ใช้วิธีวิทยาของการวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวทางวัฒนธรรมศึกษาเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม โดยวิเคราะห์เจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังและความหมายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น ภายใต้ตัวบทวัฒนธรรม วิถีชีวิตและความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับชีวิตประจำวัน ในการวิเคราะห์จะวิเคราะห์จากตัวบทและผู้ให้ตัวบทคือ ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน ผู้สอนการทอดผ้าจาก ครูอาจารย์ที่ศึกษาเรื่องราวของผ้าจาก ผู้ทอดผ้า ผู้ใช้ผ้าจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ศูนย์วัฒนธรรมที่อนุรักษ์ผ้าจากไทยยวน และรวมถึงเอกสารต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ในการเผยแพร่สารเรื่องราวของผ้าจากไทยยวนต่อสังคม การสืบค้นข้อมูลจากผู้ให้ตัวบทจะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ข้อค้นพบจากการคลี่คลายปมปัญหาเพื่อตอบคำถามการวิจัยมีดังนี้

การถักทอดผ้าจากในวิถีชีวิตไทยยวน

วิถีชีวิตของชาวไทยยวนดำรงอยู่ในสังคมประเพณีซึ่งเป็นสังคมดั้งเดิมภายใต้วิถีการผลิตเพื่อยังชีพ ดังนั้นผ้าจากจึงเป็นประดิษฐ์กรรมทางวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในวิถีชีวิตและสื่อความหมายเชิงคุณค่าเพื่อใช้แลกเปลี่ยนกันในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน ผ้าจากจึงสื่อความหมายถึงวิถีชีวิต ระบบคุณค่า และตัวตนของผู้ทอด ข้อสรุปที่ได้จากการค้นพบมีดังนี้

1. การทอดผ้าจากด้วยเป้าหมายของการผลิตเพื่อยังชีพ กระบวนการถักทอดผ้าจากจะดำเนินภายใต้ระบบความคิดของการพึ่งพาตนเองจากทรัพยากรที่ผลิตได้ในครัวเรือนและในชุมชน

มีการฟุ้งฟ้างสังคมภายนอกน้อยมาก การฟุ้งฟ้างทรัพยากรการผลิตจากสังคมภายนอกจะเกิดขึ้นต่อเมื่อตนเองและสมาชิกในชุมชนไม่อาจสร้างทรัพยากรเพื่อการทอดผ้าจากได้ วัสดุทั้งฝ้ายและสีที่ย้อมที่ใช้ทอเป็นผืนผ้าจะนำมาจากธรรมชาติซึ่งแสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ในส่วนของกระบวนการทอดผ้าจากในวิถีชีวิตของชาวไทยยวนมุ่งสนองความต้องการในครัวเรือนด้วยการใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มในชีวิตประจำวันและวาระพิเศษ นอกจากนี้ยังถูกสร้างเป็นวัสดุเพื่อใช้สอยในครอบครัวและกิจกรรมทางศาสนา ตัวผืนผ้าจะได้รับการออกแบบอย่างสอดคล้องวิถีการดำรงชีวิต ผ้าจากที่มีลวดลายน้อย ไม่ต้องใช้เวลาและความประณีตในการทอมากนักจะถูกสวมใส่เพื่อทำงานนอกบ้านและอยู่กับบ้าน ส่วนผ้าจากที่มีลวดลายมาก ใช้เวลาในการทอนาน การทอต้องใช้ความประณีตมาก จะถูกใช้สวมใส่ในวาระพิเศษซึ่งจะเป็นวาระเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางศาสนา

2. กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าจากในวิถีชีวิตไทยยวน กระบวนการสืบทอดทางภูมิปัญญาในวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยยวนเกิดขึ้นจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งด้วยการเรียนรู้แบบตัวต่อตัว จากแม่ ย่าหรือยายสู่ลูกสาวหรือหลานสาวภายใต้ความหมายเชิงคุณค่าในเรื่องของควมมีคุณสมบัติที่เพียบพร้อมของการเป็นแม่บ้านแม่เรือน นอกจากนี้หากครอบครัวใดทอดผ้าจากได้สวย งดงามจะถูกให้ค่าว่าครอบครัวนั้นเป็นผู้มีภูมิรู้เหนือกว่าครอบครัวอื่น ระบบคุณค่านี้เป็นกฎเกณฑ์กติกาทางวัฒนธรรมที่สตรีไทยยวนทุกคนจะต้องฝึกทอผ้า การเรียนรู้จะไม่มีระเบียบแบบแผนตายตัวขึ้นอยู่กับผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด ความชำนาญของการทอดผ้าจะเกิดขึ้นจากการนำความรู้ที่ฝึกทอมาทดลองทอดด้วยตนเอง จนถึงขั้นของการสร้างรูปแบบบนผืนผ้าที่เป็นแบบฉบับของตนเอง ความเป็นแบบฉบับนี้จะเกิดจากการถักทอที่ต้องอาศัยระบบความรู้ ศิลปะสุนทรียะในการนำลวดลายมาประกอบ และการให้สีสันแก่ลวดลาย ด้วยกระบวนการนี้ทำให้ผืนผ้าจากที่ถักทอนั้นสะท้อนความเป็นตัวตนของผู้ทอ และเป็นที่มาของการให้คุณค่าแก่ผืนผ้าแต่ละผืนว่าเป็นประติมากรรมทางวัฒนธรรมที่สร้างด้วยมือ (Hand made) ที่มีหนึ่งเดียวในโลกไม่มีโอกาสที่จะสร้างได้เหมือนอีกถึงแม้จะสร้างขึ้นอีกครั้งด้วยคนคนเดียวก็ตาม

3. ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในกระบวนการถักทอผืนผ้าจาก การทอดผ้าจากในชุมชนไทยยวนเกิดขึ้นภายใต้ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์บนพื้นฐานของความเท่าเทียมหรือความสัมพันธ์แนวราบ กระบวนการทอดผ้าจากในชุมชนไทยยวนไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการปลูกฝ้าย การปั่นฝ้าย การหาวัสดุจากธรรมชาติทั้งจากเปลือกไม้ ผลของพันธุ์ไม้มาเพื่อย้อมสีฝ้าย การย้อมสี ตลอดจนการนำเส้นด้ายขึ้นก็ทอดผ้าล้วนเกิดภายใต้วิถีของการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูล ร่วมมือร่วมแรง และระบบของการแลกเปลี่ยนแบบแบ่งปันระหว่างกันและ

กันของคนในชุมชน ด้วยระบบความสัมพันธ์ข้างต้นทำให้วิถีชีวิตชาวไทยยวนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวตามแบบแผนของการดำรงอยู่ในสังคมประเพณี

4. ความหมายทางวัฒนธรรมจากเรื่องราวของผ้าจก ความหมายทางวัฒนธรรมจากรายการของผ้าจกที่สื่อแสดงผ่านกระบวนการทอผ้าและผืนผ้านั้นจะเกิดขึ้นจากระบบความคิดในเรื่องของการจำแนกความแตกต่างของร่างกายในส่วนที่เป็นโครงสร้างทางกายภาพ ซึ่งจะให้ความสำคัญกับอวัยวะที่แตกต่างกัน หัวหรือศีรษะถูกให้ค่าว่าเป็นของสูง เท้าหรือตีนเป็นของต่ำ ระบบความคิดข้างต้นนำไปสู่การออกแบบผืนผ้าเพื่อใช้นุ่งห่มเพื่อสื่อความหมายกับผู้ใช้งานบางส่วนใดเป็นส่วนบน และส่วนใดเป็นส่วนล่าง นอกจากนี้ในส่วนของการออกแบบเพื่อประโยชน์ใช้สอยอื่น ๆ การทอผืนผ้าผู้ทอจะนำระบบความคิดเกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยมทางศาสนา และประเพณีในชุมชนมาใช้ในขั้นตอนต่างของการผลิตผืนผ้า การออกแบบผืนผ้าและเครื่องใช้สอยในวิถีชีวิตต่าง ๆ ระบบความคิดที่กล่าวมาจะถูกนำมาเชื่อมโยงกับกระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้าเพื่อสื่อความหมาย ความหมายทางวัฒนธรรมที่สื่อผ่านระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในกระบวนการทอผ้าจะสื่อความหมายถึงวิถีชีวิตของชาวไทยยวนในเรื่องของการช่วยเหลือเกื้อกูล ร่วมมือร่วมแรง และระบบของการแบ่งปัน ความหมายนี้จะสะท้อนถึงเอกลักษณ์ของชุมชนชาวไทยยวนในความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว ความเหนียวแน่นในระบบของความเป็นเครือญาติสตรีที่มีความสามารถในการถักทอผืนผ้าจกจะสื่อความหมายว่าเป็นสตรีที่มีคุณสมบัติในการเป็นแม่บ้านเรือน อย่างที่เรียกว่า “ผ้าถักทอคนให้เป็นคนทอผ้า” ภายใต้เจตจำนงของการกล่อมเกลาลักษณะนิสัยของผู้หญิงชาวไทยยวนให้รู้จักความมีระเบียบ อดทน ประณีต และมีความละเอียดอ่อน ความประณีตและความละเอียดอ่อน ความเป็นผู้มีระเบียบไม่สุรุ่ยสุร่าย ในส่วนของผืนผ้าจะสื่อความหมายผ่านลวดลายที่ถูกถักทอลวดลายของผ้าจกไทยยวนถูกจินตนาการจากวิธีการผลิตเพื่อยังชีพในสังคมประเพณี ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าจะสะท้อนระบบความคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติรอบตัวผู้ทอ และระบบความเชื่อทางศาสนา และคติตำนานต่าง ๆ นอกจากนี้ชาวไทยยวนจะใช้ผ้าในวาระต่าง ๆ ที่ถักทอด้วยฝีมือของตนเอง ความหมายทางวัฒนธรรมที่แสดงผ่านการใช้ผืนผ้าที่กล่าวมาจะสื่อความหมายว่าเป็นผู้ที่มีภูมิรู้ซึ่งจะส่งผลต่อการยอมรับสถานะของครอบครัวในความรู้สึกของคนในชุมชน

จึงอาจกล่าวได้ว่าวิถีการผลิตผ้าจกในวิถีชีวิตชาวไทยยวนเกิดขึ้นท่ามกลางระบบความสัมพันธ์ทางสังคมแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล ร่วมมือกัน ความเชื่ออาทรรระหว่างกัน สมาชิกของครอบครัวแต่ละครอบครัวที่เป็นสตรีจะต้องมีความสามารถในการทอเพื่อใช้ตัดเป็นเครื่องนุ่งห่มและอื่น ๆ ในครัวเรือน และมีการถ่ายทอดและสั่งสมวิธีการทอผ้าให้กับสมาชิกที่เป็นเพศหญิง แม่ ย่า

หรือยายจะเป็นผู้ที่รับหน้าที่อบรมและถ่ายทอดวิธีการ กรรมวิธี และประสบการณ์ในการทอผ้าให้กับลูกสาวหรือหลานสาว จนสั่งสมเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งการสืบทอดรุ่นต่อรุ่นนี้เองที่ทำให้ผ้าจากเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ความหมายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทอผ้าและตัวผืนผ้าของชาวไทยยวนจึงสะท้อนวิถีชีวิตในสังคมประเพณีที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับธรรมชาติ ระบบคุณค่าทางภูมิปัญญา และความเชื่อทางศาสนา

วิธีการถักทอผ้าจากเพื่อการค้าในระบบตลาด

การทอผ้าจากของชุมชนไทยยวนเปลี่ยนแปลงจากการทอในวิถีชีวิตสู่การผลิตเพื่อการค้าเพื่อสนองระบบตลาดเกิดขึ้นจากนโยบายการพัฒนาชุมชนให้เป็นสังคมทันสมัย กรอบความคิดในการพัฒนาชุมชนอยู่ภายใต้ฐานคิดที่ว่าชุมชนชนบทเป็นสังคมที่ล้าหลัง มีฐานะยากจน มีคุณภาพชีวิตต่ำกว่ามาตรฐาน จำเป็นที่รัฐต้องให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน วิธีการหนึ่งของการพัฒนาที่เกิดขึ้นภายใต้เจตจำนงแห่งรัฐ ก็คือ การฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนจากมรดกทางภูมิปัญญาและทำให้มรดกทางวัฒนธรรมนี้เป็นสินค้าในระบบตลาด วิธีการข้างต้นของรัฐจึงเป็นการนำพาชุมชนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อค้าส่งผลให้วิถีชีวิตชาวไทยยวนเปลี่ยนแปลงไปดังนี้

1. การถักทอผ้าจากด้วยเป้าหมายของการผลิตเพื่อการค้า การถักทอผ้าจากด้วยเป้าหมายของการผลิตเพื่อการค้าเป็นเจตจำนงของรัฐในการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนภายใต้กรอบความคิดของการสืบทอดเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ด้วยการสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าเพื่อให้สมาชิกในชุมชนประกอบเป็นอาชีพที่จะนำไปสู่การสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัว ภายใต้เจตจำนงข้างต้นจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของชุมชนจากวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพหรือประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือนตามกรอบของสังคมประเพณีสู่การผลิตเพื่อการค้าในระบบตลาด เป้าหมายของการผลิตจึงเปลี่ยนแปลงสู่ความต้องการของคนในสังคมภายนอกชุมชน ซึ่งก็คือ การทอผ้าจากมิได้จำกัดวงอยู่เฉพาะแค่ภายในชุมชนเช่นเดิมอีกต่อไป แต่จะต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กับกลุ่มคนอื่น ๆ ทั้งในหมู่ชาวไทยยวนด้วยกัน และที่ต่างชาติพันธุ์ออกไป การทอผ้าจากจึงมีอาจทอเพื่อสนองตอบต่อวิธีการดำรงอยู่แบบดั้งเดิมของชาวไทยยวนได้อีกต่อไป ในวิถีของการผลิตเพื่อการค้าผู้ทอจะต้องทอผ้าเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคที่อยู่ในสังคมทันสมัย ระบบความคิดและกระบวนการทอผ้าจะเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีการบริโภคของสังคมทันสมัยซึ่งเป็นการบริโภคความหมายคุณค่าเชิงสัญลักษณ์

2. การสืบทอดทางภูมิปัญญาการทอผ้าจากในวิถีการผลิตเพื่อการค้า การสืบทอดทางภูมิปัญญาของผ้าจากในวิถีการผลิตเพื่อการค้าจะมีความต่างไปจากวิถีชีวิตชาวไทยยวนดั้งเดิม ซึ่งเป็นการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาจากแม่ ย่า หรือยายสู่ลูกสาวหรือหลานสาว อำนาจของความรู้ที่สืบทอดกันมาจึงเป็นเสมือนมรดกทางภูมิปัญญาที่หลานสาวและลูกสาวได้รับมรดกจากบรรพบุรุษ แต่ในวิถีการผลิตเพื่อการค้าภายใต้เจตจำนงของรัฐ การสืบทอดทางภูมิปัญญาจะมุ่งเน้นการฝึกทักษะเพื่อให้สามารถทอผ้าเป็นอาชีพได้และเกิดขึ้นโดยกระบวนการจัดการศึกษาในสังคมสมัยใหม่ และการเรียนรู้จากผู้รู้ซึ่งอาจจะเป็นจากเครือญาติและปราชญ์ชาวบ้านทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ด้วยวิธีการสืบทอดทางภูมิปัญญาที่มีได้เกิดจากบรรพบุรุษที่เป็นแม่ ย่า หรือยายและเป้าหมายของการสืบทอดที่ต่างออกไป ทำให้ผ้าจากมิได้สื่อความหมายหรือถูกให้ค่าว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษ การทอผ้าจากเพื่อการค้าเป็นแค่เพียงอาชีพอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้กับผู้ทอผ้าเท่านั้น

3. วิถีการทอผ้าจากเพื่อการค้า การทอผ้าจากเพื่อการค้าเกิดขึ้นภายใต้การผสมผสานศิลปะที่เป็นตัวตนของผู้ทอกับการสนองความต้องการของผู้บริโภคในระบบตลาด ในการทอผ้าของชาวไทยยวนจะคงยึดนำระบบความคิดในการผลิตผืนผ้าตามวิถีดั้งเดิมเป็นหลักมีการปรับเปลี่ยนในส่วนของการรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับการบริโภคในสังคมทันสมัยทั้งในแง่ของความสะดวกสบายของผืนผ้า ความต้องการของผู้บริโภค และความรวดเร็วในการถักทอ เช่นในเรื่อง เส้นใยที่ถักทอ การประกอบลวดลาย รูปแบบการถักทอ นอกจากนี้วิถีการทอผ้าจากเพื่อการค้ายังเปลี่ยนแปลงทำให้วิถีชุมชนต้องพึ่งพิงสังคมภายนอกด้วยการนำเข้าวัสดุเพื่อการถักทอภายใต้การแลกเปลี่ยนในระบบตลาด อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าเป้าหมายของการผลิตผ้าจะเปลี่ยนแปลงไปในวิถีการทอผ้าก็ยังคงใช้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของความเป็นเครือญาติ มีการช่วยเหลือเกื้อกูล มีการรวมกลุ่มทอผ้า มีตัวแทนกลุ่มเป็นผู้ติดต่อขายผ้า รับประทานที่เป็นความต้องการของลูกค้าโดยตรงมาแจกจ่ายให้กับสมาชิกกลุ่มตามเงื่อนไขทางการผลิตที่ได้รับ จะเห็นได้ว่าแม้ชุมชนไทยยวนบ้านดอนจะเดินเข้าสู่วิถีการทอผ้าเพื่อการค้าแต่ก็ได้เป็นการค้าในระบบตลาดแข่งขันเสรีตามวิถีการทุนนิยมแต่อย่างใดสตรีชาวไทยยวนยังคงรูปแบบของการดำรงอยู่ภายใต้วิถีของความพอเพียงช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทรระหว่างกัน มากกว่าที่จะดำรงอยู่แบบปัจเจกในสังคมทันสมัย ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในกระบวนการทอผ้าจากในยุคของการผลิตเพื่อการค้าจะมีทั้งที่เป็นระบบความสัมพันธ์แนวนอนหรือแนวราบที่เป็นความสัมพันธ์ภายในชุมชน และระบบความสัมพันธ์แนวตั้งซึ่งก็คือจากชุมชนภายนอก ด้วยเหตุที่วิถีการผลิตมีอาจพึ่งพิงเฉพาะตนเองหรือภายในชุมชน เช่นการผลิตในวิถีชีวิตดั้งเดิมอีกต่อไป แต่ในวิถีการผลิตเพื่อการค้าผู้ทอผ้าจะต้องทอผ้าให้เสร็จอย่างรวดเร็วตามกรอบเวลาที่กำหนด กิจกรรมที่เป็นขั้นตอนในกระบวนการทอผ้าบางขั้นตอนไม่ว่า

จะเป็นในเรื่องของก๊อผ้า อุปกรณ์ประกอบการทอ ด้าย สีย้อม จะใช้ระบบการแลกเปลี่ยนด้วยเงินตราในระบบตลาด นั่นคือ ผู้ทอผ้าจะใช้วิธีการซื้อจากผู้ผลิตหรือร้านค้าแทนการผลิตเองซึ่งต้องใช้เวลามาก นอกจากนี้ผืนผ้าที่ถักทอเสร็จแล้วยังต้องนำไปขายในแหล่งจำหน่ายซึ่งอยู่ภายนอกชุมชน คนทอผ้าจึงต้องพึ่งพิงกับผู้ค้าผ้าที่อยู่ภายนอกชุมชน

4. ความหมายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในวิถีการผลิตเพื่อการค้า ความหมายทางวัฒนธรรมที่สื่อผ่านกระบวนการทอผ้าและผืนผ้าในวิถีการผลิตเพื่อการค้านั้นเกิดขึ้นจากการผสมผสานระบบความคิดการผลิตผ้าแบบดั้งเดิมกับระบบความคิดในวิถีของการผลิตเพื่อการค้าในสังคมทันสมัย การทอผ้าจากเพื่อการค้านั้นโดยทั่วไปผู้ทอยังคงยึดถือระบบความคิดในการทอผ้าจากตามวิถีดั้งเดิมจะเปลี่ยนแปลงเฉพาะในส่วนของการรายละเอียดเช่น สีเส้น และวัสดุในการทอ คือ การใช้ด้ายที่ผลิตจากเส้นใยไหมมาผสมผสานกับด้ายที่ผลิตจากเส้นใยฝ้าย เพื่อสร้างผืนผ้าให้มีความโดดเด่นสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในสังคมทันสมัย นอกจากนี้ยังมีการทอผ้าจากเฉพาะลวดลายเพื่อให้สามารถนำไปประกอบกับชุดเสื้อผ้าในสังคมทันสมัย ความหมายทางวัฒนธรรมที่สื่อผ่านกระบวนการทอผ้าและผืนผ้านั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีการผลิต บางอย่างเปลี่ยนแปลงบางอย่างสูญหายไป บางอย่างยังคงดำรงอยู่ จากเป้าหมายการทอผ้าเพื่อการค้าเครื่องมือที่ใช้ทอในส่วนของกี่หรือหูกและอุปกรณ์อื่น ๆ ถูกผลิตโดยผู้เชี่ยวชาญหรือหาได้จากการแลกเปลี่ยนในระบบตลาด การสร้างก๊อที่แต่ดั้งเดิมเป็นหน้าที่ของพ่อบ้านจึงสูญหายไป ในส่วนของความหมายทางวัฒนธรรมที่เคยสื่อแสดงผ่านผู้ทอผ้าว่าเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของการเป็นแม่บ้านแม่เรือนกลายเป็นความหมายของสตรีหรือแม่บ้านที่ประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวหรือตนเอง อย่างไรก็ตามผู้ที่ผ้าจากเพื่อการค้ายังคงสื่อความหมายถึงผู้มีภูมิรู้มีสถานะทางสังคมที่แตกต่างจากคนอื่น ๆ ที่ทอผ้าไม่เป็น ส่วนความหมายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมทันสมัยนั้นผู้ใช้ผ้าจากจะสื่อแสดงถึงภาพลักษณ์ ความเป็นผู้มีรสนิยม คักดีศรี สุภาพตำแหน่งทางสังคม และรูปแบบการดำรงชีวิต ผู้ใช้ผ้าจากซึ่งถูกผลิตขึ้นด้วยความประณีต สวยงาม และเป็นสินค้าที่ผลิตด้วยมือจะมีความโดดเด่น แตกต่างจากผู้ที่ใช้ผ้าที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรม

5. คุณค่าของผืนผ้าจากในสังคมทันสมัย ราคาผืนผ้าจากในสังคมทันสมัยจะถูกกำหนดจากคุณค่าของผืนผ้าโดยผู้ทอซึ่งจะมีความแตกต่างกับสินค้าทั่วไปที่อยู่ในระบบตลาด สินค้าเหล่านั้นจะถูกกำหนดด้วยกลไกทางด้านราคาซึ่งเกิดขึ้นจากความสมดุลระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย เมื่อสินค้ามีมากกว่าความต้องการของผู้ซื้อราคาจะต่ำในทางตรงข้ามเมื่อเมื่อสินค้ามีน้อยความต้องการซื้อมีมากกว่าราคาสินค้าจะสูง แต่ราคาผืนผ้าจากซึ่งเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่ผลิตด้วยมือจะมีความต่างกับราคาสินค้าที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรม การกำหนดราคาผ้าจะถูกกำหนดจาก

คุณค่าผืนผ้าจากที่ได้รับการประเมินตามความพึงพอใจของผู้ถักทอไม่ได้เกิดจากกลไกทางราคาเฉก
เช่นสินค้าที่ผลิตในระบบอุตสาหกรรม

ข้อเสนอของงานวิจัย

เรื่องราวของการถักทอผ้าจากในวิถีชีวิตสู่การผลิตเพื่อการค้าของงานวิจัยชิ้นนี้แสดงให้เห็น
ถึงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวไทยยวนบ้านดอน ที่ถึงแม้จะถูกแทรกซึมจากกระแสการพัฒนาสู่
ความทันสมัยที่เป็นแบบทางวัฒนธรรมของสังคมตะวันตกเช่นไรก็ตาม วิถีชีวิตโดยรวมก็ยังคงแนบ
แน่นกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติในวิถีการผลิตเพื่อยังชีพในสังคมประเพณี ที่
ดำรงอยู่ภายใต้การช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทรระหว่างกัน แต่อย่างไรก็ตามเมื่อชุมชนเดินเข้าสู่วิถี
การผลิตเพื่อการค้าด้วยการนำมรดกทางภูมิปัญญามาสร้างให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อสนอง
ความต้องการของผู้บริโภคซึ่งเป็นการบริโภคคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ สมาชิกของชุมชนจึงต้องทำความเข้าใจ
วัฒนธรรมการบริโภคของคนทันสมัยที่ให้ความสำคัญกับความมีรสนิยม ภาพลักษณ์ทาง
สังคม ศักดิ์ศรี หน้าตา ฐานะตำแหน่ง และรูปแบบการดำรงชีวิตของผู้บริโภคในสังคมสมัยใหม่ ซึ่ง
เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเพื่อให้สามารถผลิตผ้าจากได้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภคมากที่สุด
นอกจากนี้ยังต้องทำความเข้าใจในการแข่งขันภายใต้กลไกทางการตลาดในส่วนของโปรโมชั่น
ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างตราสินค้าของชุมชนบ้านดอน และเพื่อให้ชุมชนสามารถประกอบกิจการ
ขายผ้าจากด้วยตนเองแทนการส่งขายให้พ่อค้าคนกลาง การขายผ้าด้วยตนเองของชุมชนจะทำให้
สามารถนำกำไรส่วนเกินมาหมุนเวียนในครอบครัวและในชุมชน

ในส่วนภาครัฐ รัฐควรส่งเสริมระบบการตลาดการค้าผ้าจากให้อยู่ในรูปของกลุ่มสหกรณ์
เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวไทยยวนทุกคนได้มีโอกาสเป็นเจ้าของกิจการขายผ้า เพื่อให้เกิดการจัดสรร
กำไรส่วนเกินที่ได้จากการค้ากับทุกคนที่ทอผ้า ความเป็นเจ้าของกิจการค้าผ้าร่วมกันจะทำให้ผู้ทอ
ผ้าจากไม่เกิดความรู้สึกว่าตนเองถูกเอาเปรียบจากผู้ขายผ้าจากคนต่างชุมชน ความรู้สึกนึกคิด
เกี่ยวกับการได้เปรียบเสียเปรียบจะนำไปสู่ความขัดแย้งในกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถี
การดำรงอยู่ในแบบแผนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว เอื้ออาทร ช่วยเหลือ
เกื้อกูล และความสามัคคีของกลุ่มคนไทยยวนในชุมชนต่าง ๆ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- โคเซอร์, ลิวอิส เอ. (2547). คาร์ล มาร์กซ์ ใน *นักปราชญ์ระดับโลก*. แปลโดย จามะรี พิทักษ์วงศ์. หน้า 90-180. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถึทรรศน์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2524). *ลัทธิมาร์กซ์และสังคมนิยม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2534). *วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2539). คำนำ ใน *ท่าเวียน: บทวิเคราะห์เบื้องต้นว่าด้วยการปรับตัวของ ชุมชนชาวนาไทย ท่ามกลางการปิดล้อมของวัฒนธรรมอุตสาหกรรม*. หน้า 9-12. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์ คบไฟ.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2546). ความรุนแรงกับการจัดการ “ความจริง” : ปัตตานีในรอบกึ่ง ศตวรรษ. *เอกสารประกอบการสัมมนาสหวิทยาการ ครั้งที่ 2 เรื่อง สหวิทยาการกับการ จัดการความ(เป็น)จริงในสังคมและการพัฒนา โครงการปริญญาเอกสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2543). *วาทกรรมการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- (2544). รายงานการวิจัย เรื่อง *วิถีวิทยาของสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. คณะ รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- (2545). *สัจวิทยา, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระมหา. (2505) *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา*. พระนคร : สำนักพิมพ์ไอบีเดียสโตร.
- ทรงศักดิ์ ปรารักษ์วัฒนากุล และแพทรีเซีย ซีสแมน. (2530). *ผ้าล้านนา : ยวน ลื้อ ลาว*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ธงชัย วินิจกุล. (2534). *วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์แบบวงศ์วิทยา (Genealogy)*. กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธีระ นุชเปี่ยม. (2540). *ประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์นิพนธ์หมายเหตุร่วมสมัย*. ใน *รวม บทความประวัติศาสตร์*. ฉบับที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2540.
- นพพร ประชากุล. (2539). คำนำเสนอ. ใน *เชิงอรรถวัฒนธรรม*. บรรณาธิการโดย สุพจน์ แจ้งเร็ว. หน้า (11)-(21). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

- (2542). คำนำเสนอสัญญาศาสตร์โครงสร้างกับการวิจัษ์ภาพยนตร์. ใน *แล่นื้อเถื่อนหนึ่ง เล่มสอง*. เขียนโดย ประชา สุวีรานนท์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- (2544). คำนำเสนอบทแปล. ใน *มายาคติ*. แปลโดย วรณพิมล อังคศิริสรรพ กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- นภาพรณ์ หะวานนท์. (2539). องค์ความคิดด้านพัฒนศึกษาศาสตร์. ใน *พัฒนศึกษาศาสตร์ : ศาสตร์แห่งการเรียนรู้และการถ่ายทอดการพัฒนา*. หน้า 16-28. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2543ก). พลวัตชุมชนไทย: การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว. ใน *พลวัตชุมชนไทยในสมัยโลกาภิวัตน์*. บรรณาธิการโดย อาภรณ์ จันทรสมวงศ์. หน้า 49-91. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- (2543ข). เอกสารการวิจัยหมายเลข 1 (ฉบับร่าง) วิธีวิทยาในการศึกษาปรากฏการณ์ความเข้มแข็งของชุมชน. ใน *เอกสารประกอบการสัมมนาองค์ความรู้ในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน: จากปรากฏการณ์สู่ทฤษฎีฐานราก*. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2544). แม่ของบ้าน อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางผาสุก ทองเสวด 17 กรกฎาคม 2544.
- นิคม มูลิกะคามะ. (2545). *วัฒนธรรม: บทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2546). สร้างความรู้สร้างอำนาจ: มุทิตาจิต 'ชยันต์ วรรณะภูติ' 60 ปีนักวิชาการของคนชายขอบ". ใน *สดจากประชาสังคม*. ผู้รายงาน วิชัย ทาเปรี๊ยะ หน้า 5.หนังสือพิมพ์ข่าวสด ปีที่ 13 ฉบับที่ 4716 ฉบับวันที่ 28 ตุลาคม 2546.
- นิติ ภาวรัตน์. (2541). บางครั้งเป็นคนไทย บางครั้งไม่ใช่ อัตลักษณ์แห่งตัวตนที่ผันแปรได้. ใน *รัฐศาสตร์สาร*. ปีที่ 20 ฉบับที่ 3.
- นาถยา เทียมแพ. (มปป.). *หลักสูตรท้องถิ่น วิชา การทอผ้าตีนจก*. ราชบุรี : โรงเรียนชุมชน วัดรางบัว ถ่ายเอกสาร
- (มปป.). *หลักสูตรท้องถิ่น วิชา ช่างทอผ้าด้วยกี่ 1 (ช 01106)*. ราชบุรี : โรงเรียนชุมชนวัดรางบัว ถ่ายเอกสาร.
- ประชาภิการจักร์, พระยา. (2515). *พงศาวดารโยนก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.
- ประเวศ วะสี. (2536). "การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น" ใน *ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญาและมูลนิธิหมู่บ้าน.

- (2541). “คำนิยม” ใน ภูมิปัญญาชาวบ้าน: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้-แก้ปัญหาของชาวบ้านไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา
- (2543). “จากโลกาภิวัตน์ด้อยพัฒนาสู่โลกาภิวัตน์อารยะ” **วิถีสังคมไท** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก.
- ปราโมทย์ รักตติวงศ์. (2548). การเมืองของสุนทรียภาพผ้าขึ้นตีนจกแม่แจ่ม ใน เพลง ดนตรีปริศนา ผ้าทอ บรรณาธิการโดย ดาริน อินทร์เหมื่อน หน้า 166-222. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).
- ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล. (2545). อัตลักษณ์ซ้อนของนักมานุษยวิทยาในบ้านเกิด. ใน คนใน: ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย. บรรณาธิการโดย ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล. หน้า 199-229. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2538). เศรษฐศาสตร์การเมือง โลกทัศน์กับการวิเคราะห์ระบบการเปลี่ยนแปลง กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2546). บทบรรณาธิการ อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ. ใน อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ. บรรณาธิการโดย ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. หน้า 1-26. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน),
- พนารัฐ ปรีดาภรณ์ (2545) การสร้างอำนาจอิสระในการแลกเปลี่ยนเพื่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (พัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พิสมัย รัตนโรจน์สกุล (2545) ทุนชุมชน : เงื่อนไขการดำรงอยู่ของชุมชนในระบบทุนนิยม. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (พัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พิไลวรรณ อัมพรสินธ์, นาถยา เปี่ยมแพ และรัตนภรณ์ หลีจินตะ. (2541). ผ้าจกมรดกไท-ยวนราชบุรี ราชบุรี : สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี.
- เพ็ญสิริ จีระเดชากุล. (2539). กระบวนทัศน์ของการพัฒนาและการศึกษา วัฒนธรรมของวิฤตทางจริยธรรมในสังคมไทย. ใน พัฒนศึกษาศาสตร์: ศาสตร์แห่งการเรียนรู้และการถ่ายทอดการพัฒนา. หน้า 30-44. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2544). “ปรัชญาการศึกษาเชิงองค์รวมบนฐานของพระพุทธศาสนา” ใน สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ 23 กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พัฒนา กิตติอาสา. (2546). คนพันธุ์ป๊อป: ตัวตนคนไทยในวัฒนธรรมสมัยนิยม. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

มหาวิทยาลัยศิลปากร.(2542). *ลวดลายสีสันทนผ้าทอพื้นเมือง*. ในโครงการพัฒนาผ้าทอพื้นเมือง
ในทุกจังหวัดของประเทศ กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

-----.(2543). *ผ้าทอพื้นเมืองในภาคเหนือ*. ในโครงการพัฒนาผ้าและผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมือง
พื้นเมืองทั่วประเทศเพื่อการส่งเสริมการผลิตและการส่งออก กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.

ยศ สันตสมบัติ. (2530). *จากวรรณถึงเทวดา: มากชีสม์และมานุษยวิทยามากชีสม์*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

-----.(2539). *ท่าเวียน: บทวิเคราะห์เบื้องต้นว่าด้วยการปรับตัวของชุมชนชาวนาไทยท่ามกลาง
การปิดล้อมของวัฒนธรรมอุตสาหกรรม*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

-----.(2543). คำนำ. ใน *ชีวิตข้างถนน: การศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณาว่าด้วยโทรทัศน์ยามค่ำคืน
บนถนนสายหนึ่งในเมืองเชียงใหม่* หน้า (1)-(4). เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์

-----.(2544). *มนุษย์กับวัฒนธรรม* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

-----.(2546). *พลวัตและความยืดหยุ่นของสังคมชาวนา: การปรับกระบวนการทัศน์ว่าด้วยชุมชนใน
ประเทศไทยที่สาม* เชียงใหม่ : บริษัท วิทอินดีไชน์ จำกัด.

รัตนา บุญมัยยะ. (2546ก). *มโนทัศน์เรื่องอำนาจ (The Concept of Power)*. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา.

-----.(2546ข). พิธีมะเนากับตัวตนคนกะฉิ่น ใน *อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ*
หน้า 117-171 บรรณาธิการโดย ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิริ
นทร (องค์การมหาชน).

โรงเรียนชุมชนวัดรางบัว. (2545ก). *หลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544
โรงเรียนชุมชนวัดรางบัว (แหลมราชบุรีบำรุง)* ราชบุรี : โรงเรียนชุมชนวัดรางบัว. ถ่าย
เอกสาร.

-----.(2545ข). *แผนปฏิบัติการ ปีการศึกษา 2545*. โรงเรียนชุมชนวัดรางบัว (แหลมราชบุรี
บำรุง) ราชบุรี : โรงเรียนชุมชนวัดรางบัว. เอกสารอัดสำเนา.

วรรณ วุฒฑะกุล และยุวรัตน์ พันธุ์ยุรา. (2537). “ผ้าทอกับวิถีชีวิตชาวไทย” ใน *ผ้าไทย*.
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

วิมาลา ศิริพงษ์. (2534). “ความคิดเกี่ยวกับร่างกายของคนไทย.” *วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 17*
กันยายน 2534 หน้า123-137.

วีระศักดิ์ ยอดระบำ. (2546). *ชายผู้ถอยหลังไปข้างหน้า ใน วิถีทัศน์ คนค้นคน ตอนชายผู้ถอยหลัง
ไปข้างหน้า* กรุงเทพฯ : บริษัท ทีวีบุรพา จำกัด.

- วีระ สมบูรณ์ (ผู้แปล). (2543). “ปาฐกถาเรอติงเจอร์ 1997 โยงใยแห่งชีวิต ของพริตจ๊อฟ คาปรา วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 26 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน หน้า 6-17.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2544). พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม. บรรณาธิการโดย เอกวิทย์ ณ ถกลาง. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอเมืองราชบุรี โรงเรียนราชโบริกานุเคราะห์ และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี. (2530). คุณยายซ็อน กำลังหาญผู้เป็นสายใยแห่งศิลปะผ้าจากอดีตสู่ปัจจุบัน ใน นาง ซ็อน กำลังหาญ บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม สาขาการช่างฝีมือ (ผ้าจาก) อนุสรณ์ ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางซ็อน กำลังหาญ 20 มีนาคม 2537.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2544). อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมพงษ์ ทิมแจ่มใส. (2545). ผ้าทอพื้นเมืองสยาม อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางทิวรรณพร ทิพย์รัตน์ 2 เมษายน 2545.
- สมสุข หินวิมาน. (2547). ทฤษฎีสำนักวัฒนธรรมศึกษา ใน ประมวลสาระและแนวการศึกษา ชุมชนวิชาปรัชญานิเทศศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 13. บัณฑิตศึกษา สาขาวิชา นิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เสกสรร ประเสริฐกุล. (2547) เมื่อโลกนี้ไม่มีประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- เสน่ห์ จามริก. (2542). สังคมไทยกับการพัฒนาที่ก่อปัญหา. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- เสน่ห์ วัฒนธรร (2529). นโยบายและกลวิธีการพัฒนาชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีกรมการพัฒนา ชุมชน ใน อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายเสน่ห์ วัฒนธรร 10 มีนาคม 2529.
- สุดารา สุขฉายา. (บรรณาธิการ). (2541). ราชบุรี กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี
- สุเทพ สุนทรเภสัช. (2540). มานุษยวิทยากับประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- สุรวุฒิ ปัดไธสง. (2545). วัฒนธรรมชุมชน: เงื่อนไขความเข้มแข็งชุมชน/หมู่บ้าน. ใน วารสาร พฤติกรรมศาสตร์. ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 กันยายน 2545 หน้า 11-20.
- สมิตร ปิติพัฒน์. (2544). ความเป็นคนไทย. บรรณาธิการโดย เอกวิทย์ ณ ถกลาง กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2536). “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาชนบท”. ใน ภูมิปัญญา ชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1. บรรณาธิการโดย เสรี พงศ์พิศ กรุงเทพฯ : มูลนิธิ ภูมิปัญญา หน้า 3-16.

- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สำนักงาน (2541). *แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ.2545-2549*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- หลุยส์ อัลทุแซร์. (2529). *อุดมการณ์และกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ*. แปลโดย กาญจนา แก้วเทพ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2543). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม: กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อดิน รพีพัฒน์. (2544). บทบาทของสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ จากประสบการณ์ 50 ปีของการพัฒนาประเทศไทย. ใน *สังคมแห่งการเรียนรู้ การประยุกต์สังคมศาสตร์และ มนุษย์ศาสตร์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต*. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- องค์การบริหารส่วนตำบลรางบัว. (2545). *เอกสารบรรยายสรุปองค์การบริหารส่วนตำบลรางบัว อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี*. ราชบุรี : องค์การบริหารส่วนตำบลรางบัว. เอกสารอัดสำเนา.
- อเล็กซานเดอร์ ฮอร์สต์มัน. (2545). บทแนะนำปีแยร์ บูร์ดิเยอ. ใน *สรรนิพนธ์มนุษยศึกษาและสังคมศาสตร์ในประเทศฝรั่งเศสศตวรรษที่ 20*. แปลโดย สิริวรรณ จุฬากรณ์. หน้า 266-277. กรุงเทพฯ: สถานเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำประเทศไทย.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (มปป). *วัฒนธรรมกับการพัฒนา: มิติของพลังที่สร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2542). ความเป็นชุมชนใน การวิจัยในมิติวัฒนธรรม. บรรณาธิการโดย อานันท์ กาญจนพันธุ์. หน้า 67-88. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง.
- (2543ก). *พลวัตชุมชนไทย: การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว ใน พลวัต ชุมชนไทยในสมัยโลกาภิวัตน์*. บรรณาธิการโดย อาภรณ์ จันทร์สมวงศ์. หน้า 49-91.กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- (2543ข). *อำนาจ. ใน แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม* เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- (2545). *เส้นผมบังภูเขา: ความคิดสามัญเชิงวิพากษ์*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการเมือง.

- (2548). *ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม : การทะลุกรอบและ กัดกัดของ ความคิดแบบคู่ตรงข้าม*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- อุดม สมพร. (2540). *ผ้าจากไท-ยวน ราชบุรี*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์
- อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). *ระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดและ ข้อเสนอเพื่อการศึกษาวิจัย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2538). พลวัตของสังคม-วัฒนธรรมไทย: ความอยู่รอดหรือหายนะ. ใน *มองอนาคต: บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางสังคมไทย บรรณาธิการโดย เอกวิทย์ ณ ถลาง* กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา.
- (2540). *ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของ ชาวบ้านไทย นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช*.
- (2541). *ภูมิปัญญาชาวบ้าน: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้-แก้ปัญหาของชาวบ้านไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- (2545). *ศักยภาพในไทวิถี*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจิตรศิลป์.
- เฮอริเบิร์ต ซิลเลอร์. (2544). *การสื่อสารและการครอบงำทางวัฒนธรรม*. แปลโดย อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ โครงการสื่อสันติภาพ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- Adorno, Theodor W. and Horkheimer, Max. (1995). *The Culture Industry: Enlightenment as Mass Deception*. in *Approaches to Media : A Reader*. Edited by Oliver Boyd-Barrett & Chris Newbold. London: Arnold.
- Ager, Michel. (1994). *Language Shock: The Culture of Conversation*. New York: William Morrow and Company.
- Anderson, Benedict. (1991) *Imagined Communities*. New York: Verso.
- Barker, Chris. (1999). *Television, Globalization and Cultural Identity*. Philadelphia: Open University Press.
- (2000). *Cultural Studies: Theory and Practice*. London: Sage Publication.
- (2001). *Cultural Studies and Discourse Analysis: a Dialogue on Language and Identity*. London: Sage Publication.
- (2002). *Making Sense of Cultural Studies: Central Problems and Critical Debates*. London : Sage Publication.
- Barthes, Roland. (1977) *Image Music Text*. London: Fontana Press.

- . (1993) *Mythologies*. Translated from the French by Annette Lavers. London: VINTAGE.
- . (1999) *Element of semiology*. Translated from the French by Annette Lavers and Colin Smith. New York: Hill and Wang.
- Bennett, Tony. (1998). *Culture: A Reformer's Science*. St Leonards : Allen and Unwin.
- Berger, Peter L. and Luckmann, Thomas. (1987). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of knowledge*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books.
- Bernstein, Alina. (2002). Representation and the Media. in *The Media Book*, Edited by Chris Newbold.; Oliver Boyd-Barrett.; & Hilde Van Den Bulck. pp. 259-268. London: Arnold.
- Billington, Rosamund.; et al. (2001). Defining 'culture'. in *Sociology: Introductory Reading*. Edited by Anthony Giddens. pp. 17—21. Oxford : Polity Press,
- Brint, Michael. (2001). The Politics of Identity and The Culture of Global Technology. in *Culture, Politics, and Nationalism in the Age of Globalization*, Edited by Reneo Lukic. & Michael Brint. pp. 3-28. Aldershot : Ashgate.
- Brown, Alison Leigh. (2000). *On Foucault: A Critical Introduction*. California: Wadsworth/Thomson Learning.
- Chandler, Daniel. (2002) *Semiotics: The Basics*. London: Routledge.
- Carey, James W. (1989). *Communication as Culture: Essays on Media and Society*. London: Routledge.
- Carnoy, Martin. (1984) *The State and Political Theory*. New Jersey : Princeton.
- Castells, Manuel. (1996). *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell.
- Culler, Jonathan. (1982) *Saussure*. Glasgow: Fontana Press.
- Chuengsatiansup, Komatra (1998) *Living on the Edge: Marginality and Contestation in the Kui Communities of Northeast Thailand*. Dissertation Ph.D. (Social Anthropology). Cambridge, Massachusetts: Harvard University. Photocopied.
- Danaher, Geoff.; Schirato, Tony.; & Webb, Jen. (2000). *Understanding Foucault*. London: Sage Publication.

- Denzin, Norman K.; & Lincoln, Yvonna S. (2000). Paradigms and Perspectives in Transition. in *Handbook of Qualitative Research*. Edited by Norman K. Denzin, and Yvonna S. Lincoln. pp. 156-162. London: SAGE Publication.
- Devito, Joseph A. (2003). *Human Communication: The Basic Course*. Massachusetts: Allyn and Bacon.
- Dijk, Teun A. van. (1998) *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: SAGE Publication.
- du Gay, Paul. (1997). Introduction. in *Production of Culture / Cultures of Production*. Edited by Paul du Gay. pp. 1-10. London: SAGE Publication.
- Fairclough, Norman.(1995). *Media Discourse*. London: Arnold.
- Foucault, Michel. (1972). *The Archaeology of Knowledge: and the discourse on Language*. Translated from the French by A. M. Sheridan Smith. New York: Pantheon Books.
- (1984). Space, knowledge, and power. in *The Foucault Reader*. Edited by Paul Rabinow. Harmondsworth, Middlesex: Penguin.
- Franklin, Sarah. (1996). Cultural Studies. in *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*. Edited by Alan Barnard, and Jonathan Spencer. pp. 134-135. London: Routledge.
- Gay, Paul du.; et al. (1997) *Doing Cultural Studies: The Story of the Sony Walkman*. London: SAGE Publication.
- Geertz, Clifford (1973). *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books, Ins.
- Gray, Ann. (2003). *Research Practice for Cultural Studies*. London: SAGE Publications.
- Green, Lelia. (2002). *Communication, Technology and Society*. London: SAGE Publications.
- Grossberg, Lawrence. (1996). History, Politics and Postmodernism: Stuart Hall and Cultural Studies. in *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies*. Edited by David Morley and Kuan-Hsing Chen. pp. 152-173. London: Routledge.
- Grossberg, Lawrence.; Ellen Wartella.; & D. Charles Whitney. (1998). *Media Making: Mass Media in a Popular Culture*. London: SAGE Publication.

- Giddens, Anthony. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Gupta, Akhi.; & Ferguson, James. (1997). Culture, Power, Place: Ethnography at the End of Era. In *Culture, Power, Place: Explorations in Critical Anthropology*. pp. 1-29. Edited by Akhi, Gupta.; & James, Ferguson. Durham: Duke University Press.
- Hall, Stuart. (1982). The Rediscovery of 'Ideology': Return of the repressed in Media Studies. in *Culture, Society and the Media*. Edited by Michael Gurevitch,; et al. pp. 56-90. New York: Methuen.
- . (1996a). Gramsci's Relevance for the Study of Race and Ethnicity. in *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies*, Edited by David Morley & Kuan-Hsing Chen. pp. 411-440. London: Routledge.
- . (1996b). The Problem of Ideology: Marxism without Guarantees. in *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies*. Edited by David Morley & Kuan-Hsing Chen. pp. 25-46. London: Routledge.
- . (1996c). Signification, Representation, Ideology: Althusser and the Post-Structuralist Debates. in *Cultural Studies and Communications*. Edited by James Curran.; David Morley.; & Valerie Walkerdine. pp. 11-34. London: Arnold.
- . (1997a). Introduction. in *Representation: Cultural Representations and Signifying Practice*. Edited by Hall Stuart. pp.1-11. London: SAGE Publication in association with the Open University.
- . (1997b). The work of representation. in *Representation: cultural representations and signifying practices*. Edited by Stuart Hall. pp. 15-74. London : Sage Publication in association with the Open University.
- . (1999). Encoding, decoding. in *The cultural Studies Reader*. Edited by Simal During. pp.507-517. London : Routledge.
- . (2001). Foucault: power, knowledge and discourse. in *Discourse Theory and Practice: a Reader*, Edited by Margaret Wetherell.; Stephanie Taylor.; & Simeon J. Yates. pp. 72-81. London: SAGE Publication,

- (2003). *The White of their Eyes: Racist Ideologies and the Media*. In *Gender, Race, and Class in Media*, Edited by Gail Dines.; & Jean M. Humez. pp. 89-97. London: SAGE Publication,
- Harbermas, Jurgen. (1979). *Communication and the Evolution of Society*. Boston: Beacon Press.
- Hindess, Barry. (1996). *Discourses of Power: From Hobbes to Foucault*. Massachusetts: Blackwell.
- Hodge, Robert. and Gunther Kress. (1993) *Language as Ideology*. London: Routledge.
- Jenks, Chris. (1993). *Culture*. London: Routledge.
- Kahn, Joel S. (1995) *Culture, Multiculture, Postculture*. London: SAGE Publication.
- Lasswell, Harold D. (1948). *The Structure and Function of Communication in Society in The Communication of Ideals*. Edited by Lyman Bryson. New York: Harper and Row Publishers.
- Lefebvre, Henri.(1991). *The Production of Space*. Massachusetts: Blackwell.
- Lewis, Jeff. (2002). *Cultural Studies: The Basics*. London: SAGE Publication.
- Littlejohn, Stephen W. (1999). *Theories of Human Communication*. California: Wadsworth Publishing Company.
- Lull, James. (2000). *Media, Communication, Culture: A Global Approach*. Cambridge: Polity Press.
- Mckee, Alan (2005). *Textual Analysis: A Beginner's Guide*. London: SAGE Publication.
- Morgon, Gareth. (1986) *Images of Organization*. London: SAGE Publication.
- Nelson, Cary.; Treichler, Paula A.; & Grossberg, Lawrence. (1992). *Cultural studies: An Introduction*. In *Cultural Studies*. Edited by Lawrence Grossberg,; Cary Nelson, & Paula A. Treichler. pp. 1-22. London : Routledge.
- Natanson, Maurice. (1970). *Alfred Schutz on Social Reality and Social Science*. in *Phenomenology and Social Reality: Essays in Memory of Alfred Schutz*. Edited by Maurice Natanson. pp. 101-121. Netherlands: Martinus Nijhoff, The Hague
- Neuliep, James W. (1996). *Human Communication Theory: Applications and Case Studies*. Massachusetts: Allyn and Bacon.

- Olsen, Marvin E. (1968). *The Process of Social Organization*. New Delhi: Oxford & IBH Publishing.
- O'Shaughnessy, Michael.; & Stadler, Jane. (2002). *Media and Society*. New York: Oxford University press.
- O'Sullivan, Tim.; et al. (1994). *Key Concept in Communication and Cultural Studies*. London : Routledge.
- Philipsen, Gerry. (2002). Cultural Communication. in *Handbook of International and Inter- cultural Communication*. Edited by William B Gudykunst. and Bella Mody. pp. 51-67. London: SAGE Publication.
- Pile, Steve.; & Thrift, Nigle. (1995). Mapping the subject in *Mapping the Subject: Geographies of Cultural Transformation*. Edited by Steve Pile. and Nigle Thrift. pp. 13-51. London : Routledge.
- Ruben, Brent D. (1988). *Communication and Human Behavior*. New York: Macmillan Publishing Company.
- Samoyar, Larry A.; Richard E., Porter.; & Stefani, Lisa A. (1998). *Communication between Cultures*. California: Wadsworth Publishing Company.
- Sarup, Madan. (1993). *An Introduction Guide to Post-structuralism and Postmodernism*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Schirato, Tony & Yell, Susan. (2000). *Communication and Culture*. London: SAGE Publication.
- Schutz, Alfred. (1970). *On Phenomenology and Social Relations*. Chicago: University of Chicago Press.
- Searle, John R. (1995). *The Construction of Social Reality*. New York: The Free Press.
- Servaes, Jan. (1996). *Communication for Development: One World, Multiple Culture*. New Jersey: Hampton Press.
- Simola, Hannu.; Heikkinen, Sakari.; & Sivonen, Jussi. (1998). A Catalog of Possibilities Foucaultian History of Truth and Education Research in *Foucault's Challenge: Discourse, Knowledge, and Power in Education*. pp. 64-90. New York : Teachers College Press.

- Smith, Jim.; & Spurling, Andrea. (1999). *Lifelong Learning: Riding the Tiger*. New York: CASSELL.
- Storey, John. (1996). *Cultural studies and the Studies of Popular Culture: Theory and Methods*. Athens: University of Georgia Press.
- Surber, Jere Paul. (1998) *Culture and Critique: An Introduction to The Critical Discourses of Cultural studies*. Colorado: Westview Press.
- Thompson, John B. (1995). Mass Communication and Modern Culture: Contribution to a Critical Theory of Ideology. in *Approaches to Media: A Reader*. Edited by Oliver Boyed-Barrett & Chris Newbold, pp. 54-65. New York: Arnold.
- Thompson, Neil. (2003) *Communication and Language: Handbook of Theory and Practice*. New York: Palgrave Macmillan.
- Thwaites, Tony.; Davis, Lloyd.; & Mules, Warwick. (2002) *Introduction Cultural and Media Studies: A Semiotic Approach*. New York: Palgrave.
- Tubbs, Stewart L.; & Moss, Sylvia. (1994). *Human Communication*. Singapore : McGraw-hill, Inc.
- Tuner, Graeme. (1990). *British Cultural Studies: An Introduction*. Boston: Unwin Hyman, Inc.
- Turner, Jonathan H. (2003). *The Structure of Sociological Theory*. California: Wadsworth/Thomson Learning.
- Usher, Robin.; & Edwards, Richard. (1994). *Postmodern and Education*. London: Routledge.
- Volosinov, V. N. (1986) *Marxism and the Philosophy of Language*. Translated by L. Matejke and I. Titunik., Massachusetts: Harvard University Press.
- White, Leslie A. (1949). *The Science of Culture: A Study of Man and Civilization*. New York: Grove Press, Inc.
- Williams, Raymond. (1961). *The Long Revolution*. Middlesex: Penguin Books.
- (1976). *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. London: Fontana.
- (1981). *Culture*. London: Fontana.
- (1997). Culture is Ordinary. in *Studying Culture: An Introductory Read*. Edited by Ann Gray and Jim McGuigan. pp. 3-14. London: Arnold.

- Winichakul, Thongchai. (1994). *Siam Mapped: A History of the Geo-Body of a Nation*. Honolulu: University of Hawaii.
- Wood, Julia. (2000). *Communication Theories in Action: An Introduction*. California: Wadsworth/Thomson Learning.
- Woodward, Kath. (2000). Questions of Identity. in *Questioning Identity: Gender, Class, Nation*. Edited by Kath Woodward. London: Routledge.
- Woodward, Kathryn. (2001). Concept of identity and difference. in *Identity and difference*. Edited by Kathryn Woodward. pp. 7-61. London: Sage Publication.

ภาคผนวก

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก

ชุดที่ 1 แนวคำถามการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส และชาวบ้าน

1. เรื่องราวทั่วไปของผู้ให้ตัวบท

- 1.1 ขอให้ท่านช่วยบอกปีเกิด อายุ ได้เรียนถึงระดับชั้นใด นับถือศาสนาอะไร
- 1.2 ปัจจุบันประกอบอาชีพอะไร ในสมัยก่อนนั้นท่านประกอบอาชีพอะไร มีเหตุผลอย่างไรที่ประกอบอาชีพนั้น
- 1.3 รายได้ที่ได้จากการประกอบอาชีพเป็นอย่างไร
- 1.4 ท่านมีภาระรับผิดชอบในครอบครัวอย่างไรบ้าง
- 1.5 ขอให้ท่านช่วยเล่าประวัติ ความเป็นมา พื้นเพดั้งเดิม ระยะเวลาที่อยู่ในหมู่บ้านนี้

2. วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวไทยยวน

- 2.1 พ่อแม่ ปู่ย่าตายายที่เป็นบรรพบุรุษของท่านได้เล่าเรื่องราวในอดีตที่เกี่ยวกับหมู่บ้านและความเป็นไทยยวนอย่างไรบ้าง
- 2.2 ลักษณะที่โดดเด่นของความเป็นไทยยวนมีอย่างไร ท่านมีความภาคภูมิใจในความมีโดดเด่นนั้นหรือไม่ อย่างไร
- 2.3 แต่ละครอบครัวในหมู่บ้านเป็นญาติกันหรือไม่ มีสมาชิกในหมู่บ้านที่ท่านไม่รู้จักหรือไม่
- 2.4 โดยทั่วไปชาวไทยยวนหมู่บ้านนี้ประกอบอาชีพอะไร มีอาชีพอะไรเป็นอาชีพหลัก อาชีพรอง
- 2.5 วิธีการประกอบอาชีพโดยรวมเป็นอย่างไร แต่ละครอบครัวช่วยเหลือเกื้อกูลกันหรือไม่
- 2.6 รายได้จากการประกอบอาชีพเพียงพอต่อการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวหรือ หากไม่พอแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร

3. ผ้าจกในวิถีชีวิตชาวไทยยวน

- 3.1 บรรพบุรุษหรือผู้อาวุโสในชุมชนของท่านเคยเล่าเรื่องราวของผ้าจกกับท่านหรือไม่ หากเคยเล่าเรื่องที่เล่ามีอย่างไรบ้าง
- 3.2 ท่านคิดว่าผ้าจกถูกสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในวิถีชีวิตอะไร
- 3.3 ชาวไทยยวนในสมัยก่อนใช้ผ้าจกในชีวิตประจำวันอย่างไรบ้าง วาระใดบ้าง เช่น พิธีทางศาสนา งานมงคลต่าง ๆ จนกระทั่งเป็นมรดกตกทอดกับบุตรหลาน การใช้ในวาระต่าง ๆ นี้มีความเชื่อ ค่านิยมอย่างไร เช่น สวมใส่เสื้อผ้าหรือเครื่องใช้ที่ทำจากผ้าจกไปทำบุญด้วยความเชื่ออะไร

- 3.4 การทอผ้าจากเพื่อใช้งานในลักษณะต่าง เช่น ผ้าโพกหัวนาค ย่ามของพระ ชิ่นตีนจก และอื่น ๆ มีกระบวนการทอที่แตกต่าง ๆ กันในด้านใดบ้าง เป็นต้นว่าลวดลายที่ใช้ทอ วัสดุ สี และอื่น ๆ
- 3.5 ในสังคมดั้งเดิมชาวไทยยวนเรียนรู้วิธีการสร้างกี่ทอผ้าและวิธีการทอผ้าจากโดยวิธีใด และการทอผ้าจากแต่ละขั้นผู้กำหนดรายละเอียดคือใคร
- 3.6 ในครอบครัวใครทำหน้าที่เป็นผู้ผลิตผ้าจาก ทำไมจึงเป็นหน้าที่ของคนผู้นั้น
- 3.7 ในแต่ละครอบครัวจะถ่ายทอดความรู้การทอผ้าให้กับลูกคนไหน เพราะอะไร วิธีการคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมทำอย่างไร
- 3.8 ท่านคิดว่าการทอผ้าในวิถีชีวิตของชาวไทยยวนช่วยให้เกิดความเชื่ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูลในหมู่สมาชิกภายในครอบครัว และระหว่างเครือญาติหรือไม่ อย่างไร
- 3.9 หากผ้าจากสูญสิ้นไปจากวิถีชีวิต ท่านมีความรู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับลักษณะที่เป็นความโดดเด่นของชาวไทยยวนหายไปด้วยหรือไม่

4. การสละชุดหยุดลงของการทอผ้าจาก

- 4.1 ท่านจำความได้หรือไม่ว่าการทอผ้าจากหยุดลงตั้งแต่เมื่อใด อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ทุก ๆ บ้านเลิกทอผ้า
- 4.2 ในช่วงที่การคมนาคมยังไม่สะดวก การหาซื้อผ้าที่ผลิตจากโรงงานทำโดยวิธีใด
- 4.3 ทำไมผ้าที่ถูกลผลิตจากโรงงานจึงได้รับความนิยมและถูกนำมาใช้ในวิถีชีวิต
- 4.4 ในช่วงที่ทุกบ้านเลิกทอผ้า ยังมีการใช้ผ้าจากในงานบุญ งานประเพณีอีกหรือไม่
- 4.5 เมื่อเลิกทอผ้า ภูมิปัญญาผ้าจากมีการสืบทอดให้กับสมาชิกในครอบครัวหรือไม่
- 4.6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการที่สตรีชาวไทยยวนเลิกทอผ้าจาก และคนในชุมชนของท่านนิยมใช้ผ้าที่ถูกลผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรม

5. กระบวนการกลับมาอีกครั้งของผ้าจากในสังคมสมัยใหม่

- 5.1 การฟื้นฟูการทอผ้าจากหลังจากที่สูญหายไปเริ่มต้นเมื่อใด ใครเป็นผู้นำ ท่านเห็นด้วยหรือไม่
- 5.2 ชุมชนของท่านเข้าร่วมโครงการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนในลักษณะใด ท่านให้ความร่วมมือหรือมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูในบทบาทหน้าที่ใด การฟื้นฟูวัฒนธรรมผ้าจากมีวิธีการอย่างไร ในแต่ละขั้นตอนท่านและชุมชนของท่านมีส่วนช่วยอย่างไร
- 5.3 ให้ท่านเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการสร้างกี่ที่ใช้ทอผ้าในช่วงของการฟื้นฟูการทอผ้าจากว่ามีวิธีการอย่างไร ใครเป็นผู้สร้าง สร้างขึ้นใหม่อย่างไร

- 5.4 ในปัจจุบันผู้ทอดผ้าจากคือใคร ทำไมจึงเป็นหน้าที่ของคนผู้นั้น ในปัจจุบันแต่ละครอบครัวจะถ่ายทอดความรู้การทอดผ้าให้กับลูกคนไหน เพราะอะไร วิธีการคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมทำอย่างไร
- 5.5 การเรียนรู้วิธีการทอดผ้าจากทำในปัจจุบันอย่างไร การเรียนการทอดผ้าจากทำที่ไหน ใครเป็นผู้สอน และสอนให้กับใคร วิธีการสอน (วิธีเรียน การแลกเปลี่ยนความรู้) การทอดผ้าเป็นแบบใด ผู้ที่ได้รับการสอน/ฝึกอบรมนำความรู้ที่ไปใช้ทอดผ้าจากมากน้อยแค่ไหน และมีฝีมือการทอดระดับใด
- 5.6 ให้ท่านเล่ารายละเอียดขั้นตอนการทอดผ้าในปัจจุบันตั้งแต่การได้มาซึ่งเส้นด้าย การขึ้นด้าย ลวดลาย สี และเทคนิคการทอด
- 5.7 เป้าหมายของการทอดผ้าจากในปัจจุบันเพื่ออะไร ให้ท่านเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการใช้ประโยชน์จากผ้าจากที่ทอเสร็จแล้ว
- 5.8 การผลิตผ้าจากในปัจจุบันช่วยให้เกิดความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูลในหมู่สมาชิกภายในครอบครัว และระหว่างเครือญาติหรือไม่ อย่างไร

6. ความหมายทางวัฒนธรรมจากเรื่องราวของผ้าจากไทยยวน

- 6.1 ท่านคิดว่าการที่บรรพบุรุษดั้งเดิมสร้างความรู้เกี่ยวกับผ้าจากเพื่อเป้าหมายใด ทำไมถึงต้องใช้ผ้าจากในงานบุญ และท่านรู้วิธีการใช้ผ้าด้วยวิธีใด
- 6.2 ผ้าจากที่ทอได้ในชุมชนขณะนี้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในลักษณะใดบ้าง หญิง/ชายชาวไทยยวนรู้สึกตระหนักในคุณค่าของผ้าจากแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
- 6.3 ท่านเคยคิดบ้างหรือไม่ว่าการใช้ประโยชน์จากผ้าจากแต่ดั้งเดิมกับปัจจุบันต่างกัน ๓
- 6.4 ท่านยังคงคิดว่าผ้าจากเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ายิ่งเหมือนเดิมหรือไม่

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก

ชุดที่ 2 แนวคำถามการสัมภาษณ์ผู้ทอผ้าจก

1. เรื่องราวทั่วไปของผู้ให้ตัวบท

- 1.1 ขอให้ท่านช่วยบอกปีเกิด อายุ ได้เรียนถึงระดับชั้นใด นับถือศาสนาอะไร
- 1.2 ปัจจุบันประกอบอาชีพอะไร ในสมัยก่อนนั้นท่านประกอบอาชีพอะไร มีเหตุผลอย่างไรที่ประกอบอาชีพนั้น
- 1.3 รายได้ที่ได้จากการประกอบอาชีพเป็นอย่างไร
- 1.4 ท่านมีการรับผิดชอบในครอบครัวอย่างไรบ้าง
- 1.5 ขอให้ท่านช่วยเล่าประวัติ ความเป็นมา พื้นเพดั้งเดิม ระยะเวลาที่อยู่ในหมู่บ้านนี้

2. ระบบความคิดในการผลิตผ้าจก

- 2.1 บรรพบุรุษหรือผู้อาวุโสในชุมชนของท่านเคยเล่าเรื่องราวของผ้าจกกับท่านหรือไม่ หากเคยเล่าเรื่องที่เล่ามีอย่างไรบ้าง
- 2.2 ท่านคิดว่าผ้าจกถูกสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในวิถีชีวิตอะไร
- 2.3 แต่เดิมท่านประกอบอาชีพอะไร ทำไมจึงมาทอผ้าจก และหลังจากทอผ้าจกแล้วยังคงประกอบอาชีพเดิมอยู่อีกหรือไม่
- 2.4 ชาวไทยยวนในสมัยก่อนใช้ผ้าจกในชีวิตประจำวันอย่างไรบ้าง วาระใดบ้าง เช่น พิธีทางศาสนา งานมงคลต่าง ๆ จนกระทั่งเป็นมรดกตกทอดกับบุตรหลาน การใช้ในวาระต่าง ๆ นี้มีความเชื่อ ค่านิยมอย่างไร เช่น สวมใส่เสื้อผ้าหรือเครื่องใช้ที่ทำจากผ้าจกไปทำบุญด้วยความเชื่ออะไร
- 2.5 ในปัจจุบันใครบ้างในครอบครัวของท่านที่ทอผ้าจก เหตุผลของแต่ละคนที่ทอผ้ามีอย่างไร เพื่อเป้าหมายใด
- 2.6 การทอผ้าแต่ละผืนแยกกันทอของใครของมัน หรือช่วยกันทอ หากแยกกันทอด้วยเหตุผลอะไร และหากช่วยกันมีเหตุผลอะไร
- 2.7 ท่านคิดว่าการทอผ้าในวิถีชีวิตของชาวไทยยวนช่วยให้เกิดความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูลในหมู่สมาชิกภายในครอบครัว และระหว่างเครือญาติหรือไม่ อย่างไร
- 2.8 หากผ้าจกสูญสิ้นไปจากวิถีชีวิต ท่านมีความรู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับเอกลักษณ์ที่เป็นความโดดเด่นของชาวไทยยวนหายไปด้วยหรือไม่
- 2.9 ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทยยวนด้วยการทอผ้าจกเพื่อขาย

3. ระบบการเรียนรู้การทอผ้าจากในสังคมสมัยใหม่

- 3.1 ชุมชนของท่านเข้าร่วมโครงการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนในลักษณะใด ท่านให้ความร่วมมือหรือมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูในบทบาทหน้าที่ใด การฟื้นฟูวัฒนธรรมผ้าจากมีวิธีการอย่างไรในแต่ละขั้นตอน ท่านและชุมชนของท่านมีส่วนช่วยและร่วมมืออย่างไร
- 3.2 ให้ท่านเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการสร้างที่ที่ใช้ทอผ้าในช่วงของการฟื้นฟูการทอผ้าจากว่ามีวิธีการอย่างไร ใครเป็นผู้สร้าง สร้างขึ้นใหม่อย่างไร
- 3.3 ในปัจจุบันผู้ทอผ้าจากคือใคร ทำไมจึงเป็นหน้าที่ของคนผู้นั้น ในปัจจุบันแต่ละครอบครัวจะถ่ายทอดความรู้การทอผ้าให้กับลูกคนไหน เพราะอะไร วิธีการคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมทำอย่างไร
- 3.4 ตัวท่านและสมาชิกในครอบครัวของท่านเรียนรู้วิธีการทอผ้าจากจากใคร ที่ไหน และอย่างไร
- 3.5 การเรียนรู้วิธีการทอผ้าจากทำในปัจจุบันทำอย่างไร การเรียนการทอผ้าจากทำที่ไหน ใครเป็นผู้สอน และสอนให้กับใคร วิธีการสอน (วิธีเรียน การแลกเปลี่ยนความรู้) การทอผ้าเป็นแบบใด ผู้ที่ได้รับการสอนฝึกอบรมนำความรู้ที่ไปใช้ทอผ้าจากมากน้อยแค่ไหน และมีฝีมือการทอระดับใด
- 3.6 หลังจากการเรียนรู้วิธีการทอ ท่านใช้เวลาไม่นานน้อยแค่ไหนจนกระทั่งมีฝีมือเป็นที่พอใจ

4. กระบวนการการทอผ้าจากในสังคมสมัยใหม่

- 4.1 ท่านมีความคิดที่จะทอผ้าจากขายตั้งแต่เมื่อใด และทำไมจึงคิดเช่นนั้น
- 4.2 ท่านใช้เวลาในการทอผ้าจากวันละกี่ชั่วโมง ท่านให้เวลากับครอบครัวอย่างไร
- 4.3 ท่านคิดว่ารายได้จากการขายผ้าคุ้มค่ากับแรงงาน การใช้เวลาที่ต้องทอหรือไม่ ดีกว่าการประกอบอาชีพอื่นอย่างไร
- 4.4 ผู้กำหนดรายละเอียดในการทอผ้า ทั้งในส่วนของลวดลาย สี ขนาด รูปแบบ คือใคร ทำไมท่านต้องทำตาม หากท่านเป็นผู้กำหนดทำไมจึงกำหนดเช่นนั้น
- 4.5 การซื้อขายผ้าจากทำโดยวิธีใด ผ่านศูนย์ทอผ้า ผ่านคนกลางหรือขายเอง
- 4.6 หากท่านต้องทอผ้าตามความต้องการของผู้ซื้อ ท่านสามารถสนองความต้องการได้ครบถ้วนเป็นที่พอใจของผู้ซื้อหรือไม่ และการติดต่อกับผู้ซื้อทำโดยวิธีใด ท่านติดต่อกับผู้ซื้อผ่านคนกลางหรือโดยตรง ทำไมถึงรู้จักกับผู้ซื้อ ผู้ซื้อเคยซื้อผ้าจากท่านกี่ผืน

- 4.7 ท่านเคยได้รับการปฏิเสธสินค้าผ้าจากที่ส่งให้กับลูกค้าหรือไม่ หากเคยท่านแก้ปัญหาอย่างไร
- 4.8 ให้ท่านเล่ารายละเอียดขั้นตอนการทอผ้าในปัจจุบันตั้งแต่การได้มาซึ่งเส้นด้าย การขึ้นด้าย ลวดลาย สี และเทคนิคการทอ ว่ามีวิธีการอย่างไร ในแต่ละขั้นตอนสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติมีส่วนร่วมอย่างไร
- 4.9 สมาชิกในครอบครัวมีส่วนในการช่วยเหลือในด้านใดบ้าง

5. ความหมายทางวัฒนธรรมจากเรื่องราวของผ้าจากไทยยวน

- 5.1 ท่านคิดว่าการที่บรรพบุรุษดั้งเดิมสร้างความรู้เกี่ยวกับผ้าจากเพื่อเป้าหมายใด ทำไมถึงต้องใช้ผ้าจากในงานบุญ และท่านรู้วิธีการใช้ผ้าด้วยวิธีใด
- 5.2 ท่านเคยคิดบ้างหรือไม่ว่าการใช้ประโยชน์จากผ้าจากแต่ดั้งเดิมกับปัจจุบันต่างกัน ๓
- 5.3 การผลิตผ้าจากในปัจจุบันช่วยให้เกิดความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูลในหมู่สมาชิกภายในครอบครัว และระหว่างเครือญาติหรือไม่ อย่างไร
- 5.4 ท่านเห็นว่าการทอผ้าจากในปัจจุบันกับการทอผ้าจากดั้งเดิมมีความเหมือนหรือความต่างกันอย่างไร
- 5.5 เป้าหมายของการทอผ้าจากในปัจจุบันเพื่ออะไร ให้ท่านเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการใช้ประโยชน์จากผ้าจากที่ทอเสร็จแล้ว
- 5.6 นอกจากทอเพื่อขายแล้ว ท่านเคยทอผ้าเพื่อใช้เองในวาระต่าง ๆ หรือไม่
- 5.7 ในวาระที่เป็นงานประเพณี ทำบุญและอื่น ๆ ท่านยังคงสวมใส่ผ้าจากในงานนั้น ๆ หรือไม่
- 5.8 ผ้าจากที่ทอได้ในชุมชนขณะนี้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในลักษณะใดบ้าง หญิง/ชายชาวไทยยวนรู้สึกตระหนักในคุณค่าของผ้าจากแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
- 5.9 จากการทอผ้าจากขายเป็นสินค้าในความรู้สึกของท่านผ้าจากยังคงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ายิ่งเหมือนเดิมหรือไม่ และอย่างไร

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก

ชุดที่ 3 แนวคำถามการสัมภาษณ์ผู้ใช้ผ้าจก

1. เรื่องราวทั่วไปของผู้ให้ตัวบท

- 1.1 ขอให้ท่านช่วยบอกรายละเอียดของปีเกิด อายุ ระดับการศึกษา ศาสนาที่นับถือ
- 1.2 ปัจจุบันประกอบอาชีพอะไร สถานะตำแหน่ง
- 1.3 รายได้ที่ได้จากการประกอบอาชีพเป็นอย่างไร

2. ระบบความคิดของผู้ใช้ผ้าจก

- 2.1 ท่านรับรู้เรื่องราวของผ้าจกของชาวไทยยวนโดยวิธีใด
- 2.2 ท่านคิดว่าผ้าจกไทยยวนมีคุณค่าในด้านใด
- 2.3 ท่านใช้ผ้าจกในวาระใด เช่น พิธีทางศาสนา งานมงคลต่าง ๆ จนกระทั่งเป็นมรดกตกทอดกับบุตรหลาน การใช้ในวาระต่าง ๆ นี้มีความเชื่อ ค่านิยมอย่างไร เช่น สวมใส่เสื้อผ้าหรือเครื่องใช้ที่ทำจากผ้าจกไปทำบุญด้วยความเชื่ออะไร หรือความคิดในการเลือกใช้ผ้าจก สวมใส่ไปงานพิธีด้วยเหตุผลใด
- 2.4 รูปแบบที่ใช้เป็นอย่างไร เช่น เสื้อ ผ้าถุง กระเป๋า รองเท้า และอื่น ๆ
- 2.5 ความรู้สึกที่ได้จากการใช้ผ้าเป็นอย่างไร

3. การใช้ผ้าจกในวิถีชีวิตของชาวไทยยวน

- 3.1 บรรพบุรุษหรือผู้อาวุโสในชุมชนของท่านเคยเล่าเรื่องราวของผ้าจกกับท่านหรือไม่ หากเคยเล่าเรื่องที่เล่ามีอย่างไรบ้าง
- 3.2 ท่านคิดว่าผ้าจกถูกสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในวิถีชีวิตอย่างไรบ้าง
- 3.3 ชาวไทยยวนในสมัยก่อนใช้ผ้าจกในชีวิตประจำวันอย่างไรบ้าง วาระใดบ้าง เช่น พิธีทางศาสนา งานมงคลต่าง ๆ จนกระทั่งเป็นมรดกตกทอดกับบุตรหลาน การใช้ในวาระต่าง ๆ นี้มีความเชื่อ ค่านิยมอย่างไร เช่น สวมใส่เสื้อผ้าหรือเครื่องใช้ที่ทำจากผ้าจกไปทำบุญด้วยความเชื่ออะไร
- 3.4 การทอผ้าจกเพื่อใช้งานในลักษณะต่าง เช่น ผ้าโพกหัวนาค ย่ามของพระ ชินตีนจก และอื่น ๆ มีกระบวนการทอที่แตกต่าง ๆ กันในด้านใดบ้าง เป็นต้นว่าลวดลายที่ใช้ทอ วัสดุ สี และอื่น ๆ

4. การบริโภคสินค้าผ้าจกในสังคมสมัยใหม่

- 4.1 ท่านรับรู้เรื่องราวผ้าจกของชาวไทยยวนราชบุรีโดยวิธีใด
- 4.2 ท่านพอใจที่จะเลือกบริโภคสินค้าผ้าจกเพราะเหตุใด

- 4.3 วิธีการได้มาหรือซื้อหาผ้าจากท่านทำโดยวิธีใด สิ่งทอหรือเลือกซื้อผ้าที่จัดแสดงในศูนย์ทอผ้าและ/หรืองานแสดงสินค้าหัตถกรรมระดับชาติ
- 4.4 หลักการในการเลือกซื้อผ้าจากมืออย่างไร (ฝีมือ ความประณีต ลวดลาย สี สัน แหล่งผลิต ตัวผู้ผลิต บรรพบุรุษ)
- 4.5 การแปรรูปเพื่อประโยชน์ใช้ที่เหมาะสมกับตัวท่าน ท่านเป็นผู้กำหนดหรือให้ผู้อื่นเสนอแนะ และท่านแปรรูปในลักษณะใดบ้าง

5. ความหมายทางวัฒนธรรมจากเรื่องราวของผ้าจากไทยยวน

- 5.1 หากท่านเป็นชาวไทยยวนเหตุใดท่านจึงใช้ผ้าจากในการบุญ ประเพณีทางศาสนา และนอกจากนี้ท่านใช้ผ้าจากในวาระใดบ้าง รูปแบบใด และทำไมถึงใช้ นอกจากนี้ท่านมีความภาคภูมิใจในแง่ภูมิปัญญาใดบ้างจากการบริโภคความหมายของผ้าจาก การใช้ผ้าจากส่งผลอย่างไรต่อตัวท่านและครอบครัว
- 5.2 หากท่านไม่ใช่ชาวไทยยวน ท่านใช้ผ้าจากในวาระใดบ้าง รูปแบบการใช้ผ้าเป็นอย่างไร ท่านมีความภาคภูมิใจในแง่ภูมิปัญญาใดบ้างจากการบริโภคความหมายของผ้าจาก การใช้ผ้าจากส่งผลอย่างไรต่อตัวท่านและครอบครัว

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก

ชุดที่ 4 แนวคำถามการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ

1. เรื่องราวทั่วไปของผู้ให้ตัวบท

- 1.4 ขอให้ท่านช่วยบอกรายละเอียดของปีเกิด อายุ ระดับการศึกษา ศาสนาที่นับถือ
- 1.5 ปัจจุบันประกอบอาชีพอะไร สถานะตำแหน่ง
- 1.6 รายได้ที่ได้จากการประกอบอาชีพเป็นอย่างไร

2. การดำเนินการฟื้นฟูวัฒนธรรมผ้าจกไทยยวน

- 2.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการที่รัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาในแนววัฒนธรรมชุมชน
- 2.2 ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าการสูญหายไปของวัฒนธรรมชุมชนเป็นผลมาจากการพัฒนาเพื่อความทันสมัย
- 2.3 ทำไมท่านจึงเห็นว่าผ้าจกของชาวไทยยวนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าที่ควรแก่การฟื้นฟู
- 2.4 ท่านคิดอย่างไรต่อการสูญหายของภูมิปัญญาผ้าจกของชาวไทยยวนกว่า 80 ปี
- 2.5 ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการฟื้นฟูภูมิปัญญาผ้าจกของชาวไทยยวนให้สอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่ ด้วยการสร้างให้ผ้าจกเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม
- 2.6 ท่านมีบทบาทอย่างไรในการฟื้นฟูภูมิปัญญาผ้าจกของชาวไทยยวน บ้านรางบัว อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี และกระบวนการในการรื้อฟื้นมีรายละเอียดอย่างไร
- 2.7 ขั้นตอนการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนในกรณีภูมิปัญญาผ้าจกของชาวไทยยวนราชบุรีที่ดำเนินการโดยรัฐมีขั้นตอนอย่างไร รายละเอียดของแต่ละขั้นตอนเป็นอย่างไร
- 2.8 รัฐให้ทุนสนับสนุนการฟื้นฟูภูมิปัญญาผ้าจกไทยยวนในลักษณะใดบ้าง จำนวนเท่าใด โดยหน่วยงานใด
- 2.9 ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมการฟื้นฟูอย่างไร ใครบ้างที่ให้ความร่วมมือ
- 2.10 โรงเรียนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการฟื้นฟูวัฒนธรรมอย่างไร มีการสร้างระบบการเรียนการสอนรองรับหรือไม่ หากมีการจัดการอย่างไร

3. ความคิดเห็นต่อการสร้างสินค้าวัฒนธรรมผ้าจก

- 3.1 ท่านเห็นด้วยหรือไม่ต่อการที่รัฐสร้างผ้าจกให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม
- 3.2 ท่านคิดว่าตลาดสินค้าผ้าจกในปัจจุบันเป็นอย่างไร ควรปรับปรุงด้านใด
- 3.3 ท่านคิดว่าใครเป็นผู้สมควรได้รับประโยชน์สูงสุดต่อการฟื้นฟูวัฒนธรรมผ้าจก

- 3.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการที่ผ้าจากถูกเปลี่ยนการให้คุณค่าจากวัฒนธรรมในวิถีชีวิต เป็นการตีค่าเป็นเงินตราที่ซื้อขายได้ในระบบตลาด ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม
- 3.5 ท่านคิดว่าการแพร่กระจายสารเพื่อให้เกิดการรับรู้ในสังคมสมัยใหม่ต่อสินค้าและผลิตภัณฑ์ผ้าจากมีความเหมาะสมและควรปรับปรุงหรือไม่ อย่างไร
- 3.6 หน่วยงานของรัฐควรจัดการสื่อสารเพื่อเสนอเรื่องราวของผ้าจากอย่างเป็นระบบอย่างไร ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมหรือไม่

4. ความหมายทางวัฒนธรรมจากเรื่องราวของผ้าจากไทยยวน

- 4.1 ในสายตาของท่านความหมายทางวัฒนธรรมที่มีต่อผ้าจากที่เปลี่ยนไปมีผลต่ออัตลักษณ์ของชาวไทยยวนมากน้อยเพียงใด
- 4.2 ในความคิดของท่านผู้ทอผ้าจากในปัจจุบันควรได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด
- 4.3 รูปแบบการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนควรปรับปรุงหรือไม่ หากต้องปรับปรุงควรดำเนินการอย่างไร
- 4.4 รัฐควรดำเนินการฟื้นฟูภูมิปัญญาด้านอื่นของชาวไทยยวนในแบบของการเป็นสินค้าเช่นเดียวกับผ้าจากหรือไม่ เพราะเหตุใด

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นายณัฐกฤต ดิฐวิรุฬห์
วัน เดือน ปี เกิด	22 กันยายน 2501
สถานที่เกิด	อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	594/67 ถนนอโศก-ดินแดง แขวงดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพมหานคร
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	รองศาสตราจารย์ ระดับ 9 สำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2523	การศึกษาระดับบัณฑิต (กศ.บ.) สาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
พ.ศ. 2527	การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
พ.ศ. 2549	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาสื่อสารมวลชน จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ. 2550	การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (กศ.ด.) สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ